756.130

ERKÖLTSI

TANÍTÁSOK

PRÉDIKÁTZIÓKBANN.

KÉSZITETTE

ÉS (FŐKÉPENN) HALLGATÓI SZÁMÁRA

KIADTA

DIÓSZEGI SÁMUEL.

Debreczeni Prédikátor.

I. DARAB.

DEBRECZENBENN

Nyomtatta CSÁTHY GYÖRGY. 1808.

Az Úré a' Föld' egész kerekségе;
Övé a' száraz, 's valami azonn van.
(A' Tengereknél feljebb emelte ezt,
Hogy a' vizek lefolyjanak róla.)
Ki láthatja meg az ő Ditsőségét?
Ki közelíthet a' SZENT ISTENHEZ?
Az ártatlan kezű és tiszta szívű;
Ki nem forral gonoszt, nem hamis lelkű.

DÁVID 'SÓLT. 24.

KÖNYVTÁR DEBRECEN

Imprimatur.

Debrecini die 10. Apr. 1808.

ANDREAS GÁL *m.p.*
ANDREAS GÁL *m.p.*
V. D. M. et Censor Libr. I
Superintendentiam constitutus.

A'

DEBRECZENI

HELVÉTZIAI VALLASTÉTELT KÖVETŐ

KERESZTYÉN EKKLÉSIA

NAGY ÉRDEMŰ

ELŐLJÁRÓINAK

ÉS

MINDEN RENDŰ

TAGJAINAK

AZ

ITT MEGTELEPEDETT HÍVEK

EGÉSZ

GYÜLEKEZETÉNEK

BUZGÓ SZERETETTEL

ÉS

TISZTELETTEL

AJÁNLJA

a' Szerző.

Dioszegi Sámuel
szül. 1761 jan. 5. ben
Debreczenben
1803.1814 Ulan
Mind püvist halhatat

A NÉPKÖNYVTÁRI KÖZPONTTÓL
NEM ADHATÓ ELI

Erdős László

KERESZTYÉN ATYÁMFIAI!

Midönn a' közelebb múlt esztendökbenn, a' Magyar Füvész Könyv' kidólgozásábann és kiadásábann, jó Barátomnak és Atyámfijának társaságábann, vele egyenlö erövel és igyekezettel munkálkodtam: megfordúlhatott, meg is fordúlt elmémbenn az a' gondolat, hogy kiváltlépenn Ti, a' kikhez Hivatalomnál fogva más tekintetböl vagyok köteles; inkább várnátok, és örömestebb fogadnátok én tölem, valamely vallásbeli dolgokat egyenesenn illetö munkát; mint ollyat a' melly Hivatalomtol távol járni látszik.

Engedjétek meg, hadd tegyek eggy jegyzést erre a' gondolatra!

Az igaz, hogy az én kötelességem nem a' Füvész Tudomány tanítása: de erössenn meg vagyok gyözödve, hogy átaljábann a' Természettel való esmerkedés, a' Vallással nem tsak

szépenn megeggyez; hanem annak szent tzéljainak elérésére is — t. i. a' Teremtö esmèretére, és az ember szíve javitására — nagy segitség; és ennél fogva a' Vallás Tanitójának Hivatalához nem illetlen, söt az ö kötelességébe is belé vág. — Maga a' Szent Irás számtalan helyekenn serkentgeti az embert, hogy vegye gondolóra a' Mennyenn és földönn lévö teremtett dolgokat, mert azok a' Teremtönek tsudálatos hatalmát, böltsességét és jóságát hirdetik; és az Apastol azt mondja, hogy még a' pogány is maga-menthetetlen, ha a' láthatatlan Istent a' teremtett dolgokból meg nem esmeri. A' szívnek nemesitésére és javitására pedig, hogy ne tenne sokat a' természeti dolgok okos szemlélése, holott az a' Teremtö Felséges vóltára figyelmezteti, és az ö imádására buzditja az embert? — Nem is állhat meg

ez

ez az esméret azokkal a' fö vétkekkel, mellyeket a' Vallás kárhoztat; mert bizonyos, hogy valamíg az ember' szívét elfoglalva tartja, akár a' kevélység, akár a' fösvénység, akár a' a' bujaság: mind addig, nem találhat ö gyönyörüséget, sem a' Természetnek sem a' Természet Urának esméretibenn; nem is ügyell a' teremtett dolgokra, hanem tsak annyibann, a' mennyibenn azok közzül némellyek az ö uralkodó kívánságának tárgyai lehetnek. Ezekre nézve, valamint nem szégyenlem a' Krisztusnak Évangyéliomát, a' melly Istennek hatalma minden hívöknek idvességekre: úgy nem szégyenlem a' Természettel való esmerkedést is; mert az is Istennek hatalma minden értelmeseknek az Istenhez való vezetésekre.

Különösenn a' mi az Isten kertjével, a' plántákkal való esmeretséget illeti: Minthogy

legközelebbről a' fáknak, füveknek és virágoknak sok ezerei vagynak előttünk, mellyekbenn tsudálatosok az Úrnak tselekedetei, és nyilván vagynak mind azoknak, a' kik azokbann gyönyörködnek: tehát eleitől fogva mind ez ideig, találtattak sokann a' Vallás Tanitói között is, a' kik ezekbenn szerettek magoknak esméreteket szerzeni, üres óráikbann magokat azokkal gyönyörködtetni, és azokat másokkal is megizelíttetni. — Legelső a' ki magyar nyelvenn a' füvekről könyvet írt: vólt ez előtt 230 Esztendőkkel Debreczeni Prédikátor és Szuperintendens, Horbi Melius Péter, a' kinek Magyar Herbariuma kijött Kolosváronn 1578-bann; ö utánna kevéssel hasonló Füves-Könyvet írt, és Német-Ujváronn 1595-benn kinyomtattatott Bejthe István, a' ki a' Gróff Battyán Bóldizsár Udvaráhann, udvari

Pap

Pap vólt. A' mi idönkbenn is hát, midönn már a' növevények' esmérete Tudomány formábann van, nem lehet idegen dolog, hogy Vallás-Tanitója segélje azon esméretnek terjedését, mellybenn már régenn hasonló Hivatalú, személyek jó példával elöl mentek.

Azombann igasságos dolog, hogy ugyan azon emlitett nagy érdemü embereknek példájok szerént, abból is mutassak valamit, a' mi egyenesenn Hivatalbeli kötelességemnek szüleménye. E' végre öszveszedtem egynéhány nevezetes matériákról készült, erköltsi ártatlanságra serkentgetö elmélkedésimet, és ezen könyvbenn közre botsátom; föképenn azért, hogy Ti, kik azokat tölem élö szóval hallottátok; most már kezetekbe is vehessétek és olvashassátok. Ezek közzé tettem ollyanokat is, mellyek a' Természetre való figyelmeztetés-

ből esmertetik az embert magával, és mint-eggy fülébe sugvánn a' vallás ígéreteinek reménységét, serkentgetik ötet az erköltsi ártatlanságra.

Tselekedje az Isten, ki a' Természetnek Ura, és az emberi Nemzetnek Edes Attya, hogy az ö Fijai nevelkedjenek az ö esméretébenn, és a' szentségbenn az ö hasonlatosságára törekedjenek; hogy a' Természetnek és Kegyelemnek könyvéből, közönséges intést vegyünk Ti nálatok eggymás hiti által, a' Ti hitetek és az én hitem által. *Ámen.*

Debréczenbenn. Mártzius 31-dikénn 1808.

I. PRÉDIKÁTZIÓ.

A' Gyermekek' neveléséről, főképenn az értelemre nézve. vagy. Az Oskolai nevelésről.

Példabesz. 27: 11.

Böltselkedjél Szerelmes Fiam, és vídámítsd meg az én elmémet; hogy megfelelhessek annak, a' ki énnékem valamit szemeimre vetne.

Szóbann forgó panasz vólt a' régieknél, szóbann forgó panasz a' mai embereknél, hogy az emberek ez előtt jobbak vóltak mint most. Szomorú szemre vetés! de nagyonn közönséges. Többnyire minden idős emberek az ő ifjúságoknak idejét ditsekedve emlegetik; és azzal tartják, hogy az akkori gyermekek és ifjak, sokkal betsületesebbek vóltak a' mostaniaknál. Sok Szülék mikor az ő gyermekeiknek vásottságokat meg akarják szégyeníteni; azt hozzák elő, millyen engedelmesek és jó erkőltsűek vóltak ők magok, gyermek korokbann. Eggy szóval: azt beszéllik és mindenkor

kor azt beszéllték az emberek, hogy az elébbeniek jobbak vóltak ő nálok; hogy a' természeti romlotság minden ízenn nagyobb nagyobb erőt vészen; hogy a' maradék minden öltő emberenn jobbann jobbann fajúl; mind addig, míg eggyszer osztán a' föld a' gonoszságot nem bírja, 's vége leszsz a' világnak.

Én ugyan ezt a' szemrevetést nem tartom átaljábann igasságosnak, sőt Bölts Salamonnal azt állítom, hogy nem böltsességből származik az illyen panasz *a*); mindazáltal nem vítatom; hanem tsak azt mondom; hogy ha tsak ugyan igaz talál lenni, hogy mi roszszabbak vagyunk a' mi Atyáinknál: úgy ez a' vádolás nem annyira minket érdekel, mint őket, a' kik a' magok roszszaságokat eléggé kimutatták abbann, hogy minket magoknál is roszszabbakká neveltek. És ha igaz, hogy a' mi gyermekeink roszszabbak, mint mi vóltunk: ez a' szemrevetés egészenn a' mi ortzánkra tér viszsza; mert az ő elvetemedéseknek egyenes oka az, hogy őket roszszúl neveljük.

Nem a' földből terem az ember mint a' plánta, a' melly akár ártatlan akár mérges legyen, tsak ez az oka; hogy úgy termett; nem is a' természeti vak ösztönből tudja meg, a' mit néki tudni kell, mint az oktalan állatok: hanem az

a) Préd. 7: 10.

az okos Léleknek még ki nem fejtődzött tehetségeivel születik ő e' világra Lassanként fejtődznek azok ki, és a' mint azok indúlnak, a' szerént leszsz az ember vagy értelmes vagy értetlen, vagy jó vagy gonosz. Lehet ő az ő tehetségeinél fogva, ha jól vezéreltetik, bőlts, kellemetes, tiszteletre méltó, az emberi társaságnak hasznos, az Isten és a' szent Angyalok előtt kedves: de lehet ugyan azoknál fogva, ha felhagynak vele, tudatlan, goromba, gyűlőlséges, veszedelmes, és az Isten előtt utálatos állat; mert követi tsak a' tesnek indúlatit, jár tsak az állati kívánságok utánn. Ez a' természeti romlottság, ez az eredeti bűn!

Éppenn azért a' bolts Teremtő úgy rendelte, hogy sok ideig légyen az ember az ő Szüleinek gondviselések alatt; hogy ezek őrizzék meg az ő erkoltsét az elvetemedéstől, és formálják a' gyermeket emberré; mert a' mint azok őtet gyermek korábann szoktatják, nevelik, tanítják; ollyan leszsz ő ember korábann. A' ki ezt igazánn szívére tudja venni: gondolhatja, hogy Atyának vagy Anyának lenni nem kitsíny dolog. Mert a' mint ő az ő nevelő kötelességébenn, vagy okosonn vagy balgatagúl jár el: a' szerént leszsz az ő gyermeke vagy bőlts vagy bolond; és ha roszsz nevelésével a' gyermeket ostobává vagy gonoszszá tette, vagy azzá lenni hagyta: számolni tartozik érte az

Isten-

Istennek, számolni az emberi társaságnak, számolni a' maga lelki esméretének, sőt idővel számolni magának az elrontott gyermeknek is. Nem is felelhet semmit a' maga mentségére, mikor ezek a' viszsza szerezhetetlen kárt néki szemére vetik.

Mi légyen a' gyermek nevelésnek fő kötelessége; mellyet a' ki véghez viszen örömöt láthat magzatibann, nem is félhet a' szemrevetéstől: azt adja elő summásonn Bőlts Salamon a' felvett beszédekbenn: *Böltselkedjél Szerelmes Fiam, és vídámitsd meg az én elmémet* 's a't. Én is ezt terjesztem rövidedenn a' ti figyelmetességtek eleibe.

Megvídámítja az elmét a' magzatoknak tsak lételek is; természettel örűl az ember az ő gyermekének: de hányszor lett már keserűséggé ez az öröm a' roszsz nevelés által elfajúlt magzatokbann? hányszor kesergettek már egész a' koporsóig a' magok menthetetlen szűlék, az ő gonosz gyermekeik miatt? Mi az oka? Ez, hogy az ő gyermekekbenn való gyönyörűségek, tsak állati gyönyörűség vólt; gyermeki észszel örűltek, kedveztek az eleven Bábnak; eszekbe sem jutott hogy ember leszsz még abból, és vígyázni kellene abbann az emberi lélek nevelkedésére. Azombann a' kellemetes alak, a' kedves fiú, a' kedves leány tsak ugyan felnevelkedett emberré, még pedig

roszsz

roszsz emberré; mert böltsesség nélkül nevelkedett; és már most boszszúlja az ő vele való felhagyást azokbann, a' kik őtet roszsz emberré tették, vagy azzá hagyták lenni. Már illyenkor osztán keseregni késő, a' panasz a' panaszolkodónak nyakába viszsza húll; a' kár viszsza szerezhetetlen, a' lelki esméretnek szemre hányása kiállhatatlan, az Isten előtt való számadás rettenetes.

Végyük esz'nkbe hát K. A! hogy az ember nem tsupánn földi élő állat, hanem okossággal bíró erkőltsi valóság is; és így mikor gyermekeinket emberekké akarjuk nevelni, nem elég azoknak tsak testi életekről gondoskodni; hanem kivált az ő okosságoknak és erkőltsöknek kifejtődzésére kelletik vígyázni.

1) A' gyermek nevelésbenn első dolog, annak testi életéről való gondviselés; és erre maga a' természet, ellene állhatatlan ösztönnel szorítja is a' Szüléket, mihelyt a' született magzat a' világra jött; és ebből az állati kötelességből tsak azok vonhatják ki magokat, a' kik nemzettekugyan; denem Atyák szültek ugyan de nem Anyák. Minden ember természettel szereti az ő gyermekét; örül, ha látja, hogy az ép és egésséges; ha annak eledelt és őltözetet adhat. A' világonn kapó szorgalmatos ember, az ő minden munkájának és éjjeli nappali nyughatatlanságának azt

az

az okát adja, hogy ő kivánja gyermekeit halála utánn is jó állapotbann hagyni; (mintha ugyan tsak azok vólnának világhoz ragadtak és telhetetlenek, a' kiknek gyermekeik vagynak.) A' ki tisztségeket, hivatalokat, betsületbeli fényt keres; ezt a' színlett okát adja nagyravágyásának, hogy az által az ő gyermekeire nagyobb tekintet légyen, és azok az ő szerentséjeket könnyebbenn elérhessek; (mintha ugyan nem épenn az a' kedve és kívánsága vólna néki abbann az esetbenn is, ha gyermekei nem vólnának.) De akármint légyen az illyen szinlett okokra nézve a' dolog; bizonyos az, hogy a' minémű karbann, állapotbann, 's környül állások közt van az ember, kívánja az ő gyermekeinek gondját viselni, és azoknak eledeleket 's ruházatjokat kiszolgáltatni.

De még az a' testi nevelés magábann nem emberi nevelés; mert ennyit többnyire egyéb állatok is véghez visznek; szorgalmatosann gondját viselik fajzatjaiknak, és eltartják azokat mind addig, mig azok magoktól elélhetnek. Nem is ád az a' természeti ösztönből származó állati szeretet, a' magzatokbann állandó gyönyörűséget; mert ennek az a' törvénye, hogy az indulat gyengűljön és fogyatkozzon a' szerint a' mint a' gyermek nevelkedik. Lehet is erre példákat látni a' közönséges életbenn, hogy a' kik tsupánn állati esdeklő szeretettel viseltetek

tek az ő aprós gyermekeik eránt; mikor azok felnevelkednek, meghidegednek erántok, és kéfzek őket megvetni, megtagadni. Kiváltképpen pedig mikor az értelembenn és erkőltsbenn nem nevelt gyermekbenn, a' bőltsességnek nem léte által, a' balgatagság, gorombaság, engedetlenség, gonoszság, szüléivel való nem gondolás 's a't. ki kezdi magát mutatni: azonnal méreggel elegyedik az a' vak gyönyörűség, mely vólt ő erántok a' szülékbenn, és meglehet, hogy a' meg vídámítás hellyett hóltokig fogja fojtogatni az ő szíveket. Nem is felelhetnek semmit a' magok mentségére, midőnn az ő gyermekeiknek elvetemedett állapotját, vagy a' lelkiesméret, vagy más emberek nékik szemekre vetik; mert érzik hogy a' rosz nevelés által magok gerjesztették azt a' tüzet, melyet már most óltani késő.

2) Tulajdonképenn hát a' gyermeknek emberré való nevelése abbann áll, hogy az ő okos lelke neveltessék, az az, hogy az ő értelme és akaratja, vagy az ő ítélő tehetsége és szíve, jól vezéreltessenek; hogy ő a' tudományokbann és jó erkőltsökbenn előmenjen. A' Tudomány vagy Tanítás nem egyéb, hanem a' mások' sok esztendőktől fogva öszveszedett tapasztalásaiknak és elmélkedéseiknek, rövid útonn a' gyermek' elméje és ítélő tehetsége elébe való terjesztése. Az Erkőltsbenn való nevelés

pedig, az okos akaratnak az Isten és a' lelkiesméret törvénye szerént való igazodása. Ezt a' kettőt foglalja magába a' bőltsesség, mely által a' fiú megörvendezteti az ő Attyát, mert tsak az értelmes és jó erkőltsű fijakbann és leányokbann lehet a' Szüléknek igaz és állandó örömök.

Immár ha a' világra született ember magára hagyatik a' lelkére nézve: az ő elméje és ítélő tehetsége, kéntelen tsak az előtte lévő dolgok körűl forogni; és a' több állatoknál elébb megyen ugyan annyival, hogy ő beszéllni is megtanúl; de a' dolgoknak megítélésekre nézve azoktól nem sokat külömböz. Az ő akaratja pedig tsupánn az állati indúlatok és kívánságok utánn indúl; és nints ollyan gonoszság, ollyan igasságtalan és szeretetlen tselekedet, mellyet minden belső tartalék nélkűl kész ne vólna véghez vinni.

Itt kell már K. A! megjegyezni és megítélni a' mit mondok; hogy a' Szülék, ha kívánnák is hogy az ő gyermekek bőltselkedjen, és örűlnének, ha abból értelmes és jószívű ember lenne: de ők magok ennek az emberi nevelésnek eggyik ágára részszerént, a' másikra pedig talám átaljábann alkalmatlanok.— A' gyermekeknek a' jó Erkőltsökbenn való nevelések, egyenesenn őket illeti, és már a' bőltsőnn el kell azt kezdeni; mellyet ha elmúlattak, már elkezdő-

dődött a' romlás, mellyet azutánn hellyre hozni nehéz. Úgyde nem úgy vagyon-é, hogy a' szülei szeretetből származó kedvezés, őket sokszor a' gyermekek' hibáinak látására vakokká, és akaratjok ellen is azoknak erkőltsöknek elrontóivá tészi? sőt szokszor nem az ő magok viseletébenn vagyon-é ollyan, a' mi a' gyermeknek legártatlanabb erkőltsét is megvesztegeti, és a' jó nevelésnek tzélját semmivé tészi? — A' másik ágára pedig az okos nevelésnek t. i. a' Tanításra, azt lehet mondani hogy a' Szülék átaljábann szólvánn, alkalmatlanok, vagy azért, hogy a' mit magok tudnának is, a' gyermek elméjéhez intézve nem tudják előadni; vagy azért, hogy az ő életbeli foglalatosságok, nem enged nékik időt és kedvet az ő gyermekeikkel való tanításbeli pepetselésre; vagy azért a' mi legigazabb ok, mert a' szülei indúlat nem engedi nékik azt a' békességes-tűrést, a' melly a' tanításra megkívántatik. Ritka példa ollyan szerentsés természetű embert látni, a' ki a' tanításbann is maga szeretne vezére lenni a' maga gyermekének, és ezt a' szent szándékot ahoz megkívántató békességes tűréssel, és kívánt előmenetellel véghez is tudná vinni. Többnyire a' tapasztalás azt mutatja, hogy még a' külömbenn tanúlt emberek is, bár ha az ő hívatalbeli kötelességek a' tanítás is, a' magok gyermekeiknek tanításokra ingyen sem

ollyan alkalmatosok, mint azokéra, a' kik eránt magokbann szülei indúlatot nem éreznek.

3) Ezeket K. A! a' végre hozám elő, hogy ti magatok lássátok által és érezzétek meg, hogy mind azok között a' dolgok között, mellyeket valaha az emberi Társaság a' maga bóldogítására feltalált, legfelségesebb és legelső az Oskola. Ti magatok megesmeritek azt, hogy a' szülék mint szülék, nem egészszenn alkalmatosok arra, hogy az ő gyermekeiket emberekké neveljék, még pedig épenn a' miatt a' természet szereteti miatt, mellyel magzatjaikhoz viseltetnek. Mitsoda jóltévő Rendelés hát az, mikor az oskolákbann alkalmatos Tanítóknak kezek alá adódnak a' gyermekek, a' kikből embereket kell formálni; hogy ők ott mind a' tudományra, mind a' jó erkőltsökre vezéreltessenek.

A' jó Tanítóbann, nintsen ugyan az ő tanítványa eránt semmi szülei esdeklő indúlat (és épenn az a' jó hogy nints); hanem vagyon eggy más nemű, de szinte ollyan érzékeny szeretet, eggy ollyan szívet megnyitó öröm, melly nem a' testhez, hanem a' kifejtődzésre törekedő lélekhez repes; mellynek igazánn ez az értelme: *Böltselkedjél szerelmes Fiam és vídámítsd meg az én elmémet.* A' közönségesenn esmeretes emberi indúlatok között, eggy sintsen a' mellyet hasonlíthatnék ahoz az érzés-

hez,

hez, melly a' jó Tanítónak lelkét egészszenn által járja, mikor látja hogy az ő tanítványa igyekezik, ért, okoskodik, épül. Nem lehet ezt jobbann kitenni, mint a' hogy Bőlts Salamon kitette: *Bőltselkedjél szerelmes Fiam és vídámítsd meg az én elmémet;* mert a' jó Tanítónak az a' kintse, mikor jó tanítványra talál, mennyei gyönyörűséget érez az ő lelke, mikor más gyengébb lelket a' kifejtődzésre segít, és akkor szaporodik az ő élete mikor szűl. Ti! kik Tanítói hívatalt mertetek magatokra vállalni, 's azombann vagy ahoz való tudománytok és okosságtok nintsen, hogy ki tudnátok keresni az elmének nyitját, mellyenn tanyitványitoknak értelméhez beférjen az oktatás; vagy az az indúlat és szívbeli nemes érzés a' mellyről szóllok, esméretlen előttetek, és annál fogva nem is értitek beszédimet; óh távozzatok el szentségtörők! és ne fertéztessétek meg a' hellyet a' mellyenn állotok, mert szent az; ne legyetek az oskolákbann otsmán vázak és az ostobaságnak tzégéri; menjetek és válaszszatok ollyan élelem modját, a' melly eszetekhez és szívetekhez való; miért lennétek a' kifejtődzésre törekedő elméknek megfojtó gyilkosi!! Ti pedig a' kikre néz ezekre a' szent hellyekre az oskolákra való vigyázat! távoztassátok el a' romlást és a' viszszaszerezhetetlen kárt; ne szenvedjétek el az alkalmatlan tanítókat semmi

tekintetből; az alkalmatosokat pedig ne tsak szeressétek és betsüljétek, hanem tartsátok tiszteletbenn, mert az ő foglalatosságoknak szentsége, az igazánn ítélő elménck és tisztánn érző szívnek ezt az adóját megérdemli. Vígyázzatok, hogy a' ti hidegségtek miatt a' külső környülállásoknak szorongatási, őket abbann a' felséges és jóltévő indúlatbann a' mellyről szóllottam, meg ne háborítsák.

A' jó Tanítványbann is nintsen ugyan az ő Tanítója eránt az a' részszerént negédes, részszerént tsapodár függés, mellyel ő az ő utánna járó Szülei eránt viseltetik: hanem vagyon eggy vígyázó tisztelet és maga kedveltető bizodalom, mellyet az ő okos lelke, mint háládatos érzést, a' maga jó vezérének jutalomúl ád; és a' mellyet ugyan az ő szemeinn kinéző léleknek tekintetéből ki lehet olvasni, de szóval előadni nem lehet. A' mint az emberi ábrázat a' lélek belső érzéseinek tsudálatos tükőre szokott lenni: mindenkor ki lehet nézni a' Tanítója előtt álló Tanítvány szeméből, mitsoda állapotbann vagyon ő az ő Tanítójára és a' tanulásra nézve; és akármelly oskolábann maga a' tanúló seregnek tekintete mindenkor ollyan examen, a' melly mind a' Tanítónak minéműségéről, mind a' tanúloknak előmenetelekről bizonyos bizonyságot tészen.

A' midőnn illyenek a' Tanítóknak és Tanúlóknak eggymás eránt való kőltsönös érzé-

seik: mikor a' jó lelkiesméretű és Hivatalokat értő Tanítok, igazi Tanítványokra találnak, vagy ollyanokat formálnak; akkor az oskola eggy kis Menyországot ábrázoló társaság; a' hol a' Tanítók viselik az Istennek képét, a' ki gyönyörködik az ő teremtett állatibann *b)* a' Tanúlók pedig formálódnak emberekké; az okos vígyázat alatt eggymással való társalkodás által szoknak a' társasági élethez, az esmerkedés által az eggymás eltűréséhez, és ember szeretethez; megkóstolják a' baráttságnak örömét is, és gyakrann megvetik a' jövendőbeli esmeretségnek és szeretetnek fundamentomát; az okos tanítás és intés által pedig nevelkednek a' tudománybann, az erkőltsökbenn, az Isten és emberek előtt való kedvességbenn.

Az oskolák azok a' bőltsők, a' mellyekbenn a' Társaságnak, a' Városnak vagy Helységnek, az Ekklésiának gyermekei emberekké készűlnek; és így legelsők mind azok közt a' dolgok közt, mellyekre az Igazgató-Felsőség a' maga figyelmetességét fordíthatja. A' minéműek az oskolák, ollyan leszsz a' Város vagy Hellység is; a' minémű ez a' kis Ekklé'sia, ollyan leszsz a' nagy Ekklésia is. A' hol az oskolai jó nevelés értelmes polgárokat hazafiakat készít a' Hazának, a' Városnak vagy Hellységnek kebelébe: ott tartatik tiszteletbenn a'

b) 'Sólt. 104: 31.

törvény, ott tudja mindenik polgár, mi légyen a' betsületnek és tisztességnek regulája, és azt meg nem sérti; ott az Elöljároknak igazgatni könnyű, mert tudja minden tag a' maga kötelességét, és önként tselekeszi. Ott vann az Istenhez és Valláshoz való buzgóság értelemből; ott nem esik az Isten beszédének magva az útra, hogy eltapodtassék; mert mennél inkább virágoznak az oskolák, annál kevesebb a' halló de nem értő halgatóknak száma. Azért mondám hogy legelső és legszükségesebb dolog az oskoláknak jó karba való helyheztetése és virágoztatása.

Az oskolák segítségül vagynak a' szülöknek az ő legnagyobb kötelességekbenn, melly a' gyermekeknek emberi nevelések; megszabadítják őket attól a' mi legnagyobb tereh, sőt a' mi tőlök ki nem telhetik, t. i. az ő gyermekeiknek tanításától. A' hol alkalmatos oskolák vagynak; ott tsak ezt mondhatják az okos szülék az ő magzatjaiknak: *Böltselkedjél szerelmes Fiam és vídámítsd meg az én elmémet*; bár ha magok őket a' böltsességre nem tanítják is. És ha ők magok nem akadályoztatják az oskolai tanításnak tzélját; ha az ő gyermekeikbenn otthonn le nem rontják azt a' mit az oskola épített: nem testi hanem lelki gyönyörűséggel láthatják mimódonn nevelkedik az ő szemek előtt a' gyermekből az ember; és mindenkor

denkor *megfelelhetnek annak a' ki nékik valamit szemekre vetne.*

Mitsoda neműek légyenek pedig azok a' szemrevetések, mellyek még az oskolai tanittatás mellett is a' szüléknek ortzájokra térülhetnek: ha az Ur akarándja, más alkalmatossággal elő fogom számlálni. Most pedig eggy szóm vagyon hozzátok K. Szülék!

Ti vagytok annak a' bóldogságnak közepette, a' mellyről szóllok; ti közöttetek virágoznak ama gyermeki bőltselkedésnek műhellyei, a' ti Fiúi és Leányi oskoláitok, ti közöttetek emelkedik fel amaz Anya-Oskola is, mellybenn már az ifjakbann látni lehet az emberekeket, a' kik azokból lesznek; amaz Anya-Oskola, mellybe az Országnak minden részéből forranak az Ifjak, hogy tanúljanak bőltselkedni. Óh melly sok távol lévő szülék, kik sok költséggel és a' magok megszorításával is, elküldik ide Fijaikat, boldogoknak mondanak titeket ezért; méltánn is, mert tinéktek legkevesebbe kerül amaz okos szülei kívánságnak tellyesitése: *Bőltselkedjél szerelmes Fiam és vídámítsd meg az én elmémet.* Ha örömötökre vagyon a' ti Fijaitoknak bőltselkedése, nem kell egyébb, tsak az okos akarat; hellyetekbenn vagyon annak műhelye 's a't. c) — — — —

c) A' mellyek itt kimaradnak, azok egyenesenn és különösenn tsak a' Debreczeni népet illetik.

Vegyétek szívetekre K. Szülék a' B. Salamon szavait! Bizony ha a' gyermek tudatlanságbann és gorombaságbann nevelkedik fel, kivált ollyan hellyekenn a' hol alkalmatos oskolák vagynak: a' szülékre hárámlik a' gyalázat, őket illeti a' számadás, mert ők tették a' visszaszerezhetetlen kárt; nints is hol keressenek vígasztalást, mikor idővel a' tudatlanságbann felnevelkedett gyermek, kesergetni fogja az ő szíveket; nem is felelhetnek mentségekre semmit, mikor az Isten előtt számolni kell arról, hogy az ő gondviselésekre bízódott okos lélekkel bíró teremtés, az ő vétségek miatt baromi állapotbann maradt.

Mit is felelhetnének, kérlek, azok a' boldogtalanok, a' kik midőnn magok kerülik a' világosságot; elnézhetik azt is, hogy az ő gyermekeik, az ő hozzájok hasonló ostobaságbann nőjjenek fel; és azokat Tanítók keze alá adni nem akarják; vagy ha meg kóstoltatják is velek az Oskolát (hogy mégis neve légyen) hírtelen félbe szakasztatják velek a' tanúlást, mikor még annak ő bennek semmi sikere nints? Ezt felelik-é hogy szegénységek nem engedte hogy gyermekeikért fizessenek? óh ez nem felelet, hanem haszontalan kifogás! Hiszem mindenütt ollyan tsekélység a' Tanítók esztendei munkálkodásának bére, hogy azt a' legszegényebb ember sem érzi meg. Azombann min-

minden Keresztyén hellyekenn vagynak ollyan jóltévő rendelések, mellyek által az igen szegényeknek gyermekeik, fizetés nélkül juthatnak a' bőltsességhez; mindenütt így kiált a' Bőltsesség: *Ti is kiknek pénzetek nints jöjjetek el, és végyetek minden pénz és jútalom nélkül.* d)

Nem az az ok, hanem maga az ember tudatlan és értetlen lévénn, nem tudja betsűlni az értelmet, vagy fél hogy az ő gyermeke okosabb talál lenni ő nála. Megtetszik ez abból, hogy a' Pásztornak örömestebb fizet az ő barmáért, mint a' Tanítónak az ő gyermekéért; és hogy azt ennél fellyebb betsűli nyilvánn kimutatja 's a't.

De elhagyom most ezeket a' gyalázatokat; hanem titeket K. Szülék! kik kívántok eljárni abbann a' kötelességbenn, mellyre titeket a' természet, az okosság, és az emberek Attya hív, kérlek és intelek az Isten nevébenn, kérlek és intelek arra a' szeretetre, mellyet gyermekeitek eránt szívetekbenn viseltek: ne nézzétek az oskolát úgy, mint a' gyermeki idő töltésnek hellyét; a' hová tsak azért kellene küldeni a' gyermeket, hogy otthonn ne alkalmatlankodjon. Ha örömötökre van a' gyermek' bőltselkedése; adjátok őtet a' Tanítók keze alá, a' kik őtet arra vezérlik. Ne fogjátok el őtet a' ti idétlen kedvezéstekkel és pártfogástokkal,

attól

d) Esa. 55: 1.

attól a' kitsiny sanyarúságtól, mellybe kerül a' tudományoknak kezdete, kevés ideig tart az, és mikor a' tanúlásba ízeledik a' gyermek, gyönyörűséget talál abbann, és azutánn a' szorgalmatosság nem esik terhére. Kiváltképenn akkor őrizzétek meg a' ti fijaitokat a' kényeztetéstől, mikor azok fundamentomot vetnek. Ha ekkor őket hátráljátok; már ezzel az ő tanúlásoknak minden következő idejét semmivé tettétek; nints annak semmi haszna ha ők fundamentom nélkűl elébb elébb mennek; mert ez által az eszekbenn a' zürzavar nötönnő, a' tanúláshoz való kedvek elenyészik és utóljára is bele kell szakadni. Ne dolgozzatok ti ellenére a' Tanítók igyekezetének, sőt inkább segéljétek azt; mikor ők a' ti gyermeteiteket a' tudományokbann nevelik, neveljétek ti őket otthonn a' jó erkőltsökbenn.

Így ha jó lelkiesméret szerént véghez viszitek azt, a' mi a' ti kötelességtek; és nem akadályoskodtok abbann, a' mit a' Tanítók ti hellyettetek magokra vállalnak: így mondhatjátok szülei édes örömmel, és Salamoni bizodalommal a' ti nevelkedő gyermekeiteknek: Bőltselkedjél szerelmes gyermekem és vidámítsd meg az én elmémet, hogy megfelelhessek annak, a' ki nékem valamit szememre vetne. *Ámen.*

II. PRÉDIKÁTZIÓ.

A' Gyermekek neveléséről, az Erköltsökbenn. vagy, A' Házi nevelésről.

Példabesz. 6: 20.

Őrizd meg szerelmes Fiam a' te Atyádnak parantsolatját, és a' te Anyádnak tanítását el ne hagyjad.

Más alkalmatossággal K. Gy! arról értekeztünk vala, hogy az emberi nemzetre nézve legfővebb pont, és eggy a' legszentebb kötelességek közzűl, a' gyermeknek emberré való nevelése. Láttuk hogy annak két ága van, t. i. a' *Tudománybann* és az *Erköltsökbenn* való nevelés. Láttuk hogy a' tudománybann való nevelésre magok a' szülék alkalmatlanok; és azért az oskolák a' leg jóltévőbb talalmányok az emberi társaságbann; mert azok magokra vállalják a' szülék hellyet azt, a' mi ő tőlök ki nem telik; úgy hogy a' hol alkalmatos oskolák vagynak, ott tsak azt mondhatják a' szülék az

ő

ő magzatjaiknak: *Böltselkedjél szerelmes Fiam és vidámítsd meg az én elmémet;* bár ha magok azokat a' bőltsességre nem tanítják is.

De még ezzel le nem fordúl a' szülék vállairól a' nevelésnek egész terhe; mert annak másik ága t. i. az Erkőltsökbenn való nevelés ő reájok néz. Igaz ugyan hogy a' jó oskolák, nem tsak a' tudományoknak, hanem az erkőltsöknek is műhellyei: de eggy az, hogy a' tanúló gyermek is, azokat az óráit a' mellyekbenn készűl és kimutatja magát az erkőlts, otthonn tőlti el, más az, hogy mikor a' gyermek oskolába adódik, már akkor megvan vetve az ő erkőltsének fundamentoma, már akkor magával hordozza az ő Attyának parantsolatit, és az ő Annyának tanításit; a' mellyek ha roszszak, az oskolai nevelés' elébe is akadályt vetnek, és annak tzélját semmivé tészik.

Erről a' nevelésnek másik ágáról akarok hát most szóllani, t. i. a' gyermekeknek jó erkőltsökre való szoktatásokról. Azt tévén fel B. Salamon, hogy a' szülék, ebbenn az őket illető kötelességbenn igyekeznek jól eljárni; így inti a' magzatokat: *Szerelmes Fiam! a' te Atyádnak parantsolatit őrizd meg, és a' te Anyádnak tanításit el ne hagyjad.*

K. H! Ez az intése Salamonnak ollyan természeti dolog, hogy ennek átaljábann minden gyer-

gyermekek engedelmeskednek; minden gyermekek megőrizik az ő Attyoknak parantsolatit, és az ő Annyoknak tanítását el nem hagyják; mert a' mint az ő szüleik őket nevelik, szoktatják, valósággal ollyan leszsz az ő erkőltsök. Itt azombann meg kell azt vallani, a' mit a' tapasztalásból tudunk, hogy gyakrann akkor romlik el a' nevendék, mikor az ő szüleinek kezek alól kikelvénn, idegen kezek alá mégyen. Sok szomorú példák mutatták már azt meg, hogy a' jól indúlt és jó reménységű gyermek, hijábavaló és feslett erkőltsű ifjúvá lett. Szülék! Szülék! sirassátok meg azt az órát, mellyenn szerelmes gyermeketeket kibotsátjátok kebeletekből! Az ifjúságnak magábann is sikamló útja, tele van botránkozásnak köveivel; nem tudjátok mellyikbenn fog az elesni. Méltó hogy kövessétek a' Jób példáját, a' ki az ő gyermekeinek távol létekbenn, imádkozott és áldozott azokért, mert ezt gondolja vala: *Netalám vétkeztenek az en Fiaim, és az ő szívekbenn az Isten ellen gonoszt gondoltanak.* a) Mindazáltal e' mellett is azt mondom, hogy ha az Atyai és Anyai tanítás jó vólt: elkíséri az az ifjat ebbenn az útbann is, és megőrizi az ő erkőltsét az elvetemedéstől; bátrabb lépésekkel vezeti azok közt a' botránkozás kövei között;

a) Jób. 1: 5.

zött, mellyekbenn rakásra húllanak azok, kiknek erkőltsöket a' szülei jó nevelés meg nem állapította.

Figyelmezzünk hát K. A! először is arra: mitsoda az a' mit mi az erkőltsnek nevezete alatt értünk? Az emberi természetnek figyelmetes megnézéséből azt lehet észre venni; hogy valamint a' testnek úgy a' léleknek munkássága is mindenkor az eggyformaságot követi, azaz, a' mint eggyszer akart és tselekedett, másodszor is, harmadszor is, ezerszer is épenn úgy fog tselekedni hasonló környülállásokbann, ha tsak valami akadálya nints, ha tsak más indító okok másra nem határozzák. Ha eggyszer engedetlenkedett, vagy hazudott, vagy káromkodott, vagy lopott, vagy embert szóllott, vagy megrészegedett 's a't: másodszor is, harmadszor is, ezerszer is, épenn úgy fog tselekedni hasonló környül állásokbann, még pedig mindég nagyobb nagyobb készséggel, ha tsak valami akadálya nints. Ez az indúlatoknak és tselekedeteknek eggyformasága, ez a' természetté vált szókás az, a' mit erkőltsnek nevezünk. Már hát könnyű általlátni, hogy a' melly indúlatokat és tselekedeteket hellybenn hagynak, vagy felserkentenek a' gyermekekbenn az ő nevelőjik; nekik szükségesképenn azokhoz kell szokni, és azokbann fog állani az ő erkőltsök; ők szükségesképenn az ő *Attyok-*

tyoknak parantsolatját meg őrizik, és az ő Annyoknak tanítását el nem hagyják. Minden attól függ hát millyenek azok az Atyai parantsolatok és Anyai tanítások Ha ezek ollyanok, hogy a' roszsz indúlatokhoz és tselekedetekhez való szokást megakadályoztatják (a' miném̃ekre Bőlts Salamon tzéloz): akkor ezek vezéri lésznek a' gyermeknek, és megőrizik őtet tellyes életében. De ha ezek magok adnak alkalmatosságot arra, hogy a' roszsz indúlatokhoz és tselekedetekhez való szokás, erkőltsé váljon a' gyermekbenn: akkor az ő elromlásának és gonoszságának természeti oka ez; hogy *az ő Attyának parantsolatit megőrizte, és az ő Annyának tanításit el nem hagyta.*

K. Szülék! aká[illegible] nagy vígyázást és szorgalmatosságot fordítsunk a' mi gyermekeinknek jó erkőltsökbenn való nevelésekre, soha sem lehet az felettébb való; és akármely gyenge korokbann kezdjük el az ő igazgatásokat, soha sintsen az idő előtt; mert az ő életekkel eggyütt kezdődnek bennek felserkenni az indúlatok, és az indúlatokkal eggyütt a' munkásság; ők mindent megpróbálnak tselekedni, a' mire az indúlat őket viszi, és a' mit mástól láttak, és ha azt eggyszer akadály nélkűl tselekedhették: mászszor is megtselekeszik; és szokássá 's erkőltsé válik bennek. Ha osztán ekkor a' szülei nevelés vagy a' vígyázat-

lanság és gondviseletlenség által, vagy a' rosz tanítás és példaadás által, oka leszsz annak, hogy a' gyermekbenn a' roszsz erkőlts erőt vegyen: márekkor a' lobogó tüzet óltani nehéz, a' meggyökerezett szokást ki akarni irtani, késő reménység; és sem az Isten sem a' lelkiesméret előtt nem sok mentséget és vígasztalást ád ama hideg kifogás: Lám hiszem eleget kérem a' jóra; mert az a' jóra való kérés felette sikeretlen hang, mikor már a' gyermeket a' gonosznak útánn elindúlni megengedtük, vagy talám abbá magunk belevezettük.

Illő leszen hát K. Szülék! gondolóra vennünk a' szülei nevelésnek azokat az eltévelyedéseit, mellyek által a' gyermekek roszsz erkőltsűekké, roszsz [illegible]ekké lehetnek. Ezek közzűl a' legközönségesebbeket és legfővebbeket akarom előhozni 5 pontokbann.

I.

Akármelly nagy igyekezettel kívánjuk a' mi gyermekeinket jó erkőltsökbenn nevelni: minden mi igyekezetünket semmivé tészi az a' gondatlanság, ha arrá nem vígyázunk, kikkel és miképenn társalkodnak, és játszanak ők? Könnyenn megengedjük hogy menjenek el szemünk elől, és múlassák magokat; — addig legalább nintsenek a' nyakunkonn — 's azombann

bann a' gyermek mindég azt szeretvénn szóllani és tselekedni, a' mit mástól lát és hall; eggyik gyermektől a' másikra ráragad az erkőlts. Továbbá mivel a' gyermek mindég szereti majmolni azt, a' mit a' nagyobbaktól lát és hall: némely fertelmes szájú és oktalan maga viseletű tselédektől, 's másoktól, megtanúlja a' rothadt beszédeket és goromba magaviselést. Eggyszer a' szülék ollyanokat látnak a' gyermekbenn, 's ollyanokat hallanak tőle; mellyekenn magok is elhűlnek; intik őtet mint Éli a' Fijait *b*) hogy azt ne tselekedje; de ha szemmel tartó vigyázással ellene nem állanak a' gonosznak: gyökeret vér az, és a' gyermek erkőltse úgy marad, a' mint azt a' roszsz társalkodás formálta. Mentség-é osztán illyenkor, az a' közönséges kifogás: Tudja az Isten hogy én tőlem nem tanúlja? Az meg lehet; de azt is tudja az Isten, hogy ha a' te gondviseletlenséged miatt tanúlta: te vagy az oka az ő elvetemedésének. Közönséges hiba sőt vétek az, hogy a' Gazdáknak és Gazda Aszszonyoknak, nints gondjok a' szolgáknak inasoknak, és szolgáloknak erkőltsökre, és magok viseletére; elszenvedik azokbann a' trágárságot, éktelen beszédeket, gorombaságot és mindenféle illetlenségeket: holott ha annak

b) Sám. 2: 23, 24.

meggondolása nem inditaná is őket, hogy azok ő velek eggyütt eggy vérből teremtetett emberek, és ő velek eggyütt eggy reménységre hivattattak; ha világos parantsolatunk az Évangyéliombann nem vólna is a' felől, hogy ezeknek erkőltsökre vígyázzunk, és vezéreljük őket a' jóra c); bizony annak meggondolása, hogy a' magok gyermekinek erkőltse azoktól szüntelen veszedelembenn van, kötelezhetné őket arra, hogy azoknak erkőltsökre való vígyázást ne nézzék úgy mint rájok nem tartozó dolgot. Most pedig a' mint ezek az elhagyatott erkőltsű szerentsétlenek, változtatják az ő szolgálatjoknak hellyét, viszik magokkal eggyik háztól a' másikhoz a' romlást, vesztegetik azoknak a' gyermekeknek erkőltsöket, a' kiknek szüléik bele nem tekintenek abba, minémű tselédekkel és mennyibenn társalkodnak ők. Eggy nevezetes Görög Fejedelem d) nem pirúlt el, mert nem tartotta kissebbségnek, mikor őtet más Fejedelem Követei az apró gyermekei között való nád-lovaglásbann találták. Valósággal nem is rágalmazást hanem tiszteletet érdemlenek az ollyan Szülék és Tanítok, a' kik a' gyermekeknek még játékjokbann is részt vesznek, hogy ez által is az ő erkőltsöket őrizzék.

El-

c) Efes. 6: 9. d) Agesilaus.

II.

Eltévesztjük a' nevelést és alkalmatosságot adunk a' roszsz erkőltsökre, ha megengedjük, hogy a' mi gyermekeink mi rajtunk uralkodjanak. Születése utánn nem sokára kimutatja a' gyermek, hogy ő nem szenvedheti, ha valami az ő kivánsága ellen esik, és hogy ő azt akarja, hogy minden az ő kedve szerént legyen; úgy hogy ha valami annak ellenére van, legalább sírással 's makattsággal mutatja ki, hogy abbann meg nem eggyez. A' szülék és kivált az édes Anyák, — természeti szánakozásból-é vagy valami másnemű gyengeségből? — önként alá adják magokat ennek a' gyermekek kényének, és azt tselekeszik, hogy nékiek mindenbenn kedvek teljen. Nevelkedvénn a' gyermek, nevelkedik vele eggyütt a' negédesség, öröködik a' makattság; mert a' szülék azt hiszik, hogy még a' fenyítéknek nints ideje. Okosodvánn a' gyermek, mikor már őtet a' szófogadatlanságért szóllongatni kezdik: van annyi esze, hogy ki tudja keresni az ő szüleinek gyengéjét, és vagy hizelkedéssel, vagy sírással, vagy makattsággal, ki tudja tsinálni, hogy tsak ugyan annak kell meg lenni a' mit ő akar. Azt gondolod osztán, hogy majd nagyobb korábann, mikor a' rajtad való uraikodást már megszokta, f ellyűl hágy ma-

gánn fordúlni; és beveszi a' zabolát, mellyet kitsiny korábann szájába nem tettél? Óh már ekkor az ő szája ahoz tsiklandós! Panaszalkodol azonn, hogy a' gyermeked nagyobb korábann nem fogadja szódat, és téged nem betsűl? Nints igazságod! mert kérlek hogy kívánhatsz tőle ollyat, a' mit ő soha sem tanúlt? Ő tsak abbann marad a' mit tanúlt, t. i. hogy rajtad uralkodjon. A' te sorsod pedig, és a' te okos nevelésednek gyümőltse ez, hogy nyögj a' te gyermekednek járma alatt, és az ő szavát megfogadd, mert arra tanítottad, arra szoktattad őtet; ő pedig *az ő Attyának parantsolatit megtartja, és az ő Annyának tanítását el nem hagyja.*

III.

Hibássá tészi a' nevelést; és sok roszra alkalmatosságot ád, a' fenyiték veszszejével való felhagyás; szintúgy mint annak gondolatlan és helytelen gyakorlása. Bőlts Salamon abbann az értelembenn vólt, hogy a' nevendékekbenn a' rendeletlen indúlatoknak, minéműek a' negédesség, makattság, harag 's egyebek legbizonyosabb orvossága a' fenyítő veszszó; mert ez a' lélek figyelmetességét ama rágó indúlatokról a' test fájdalmára vonja, mellyet a' veszszó okozott; és ez által ama pártos indúlatoknak időt ád a' letsilapodásra. (Hellyesenn, mert

mert tudjuk, hogy még a' megijjedésnek rettenetes következéseit is, a' hirtelen okozott testi fájdalom által, meglehet előzni.) Salamon a' veszszőt és annak árnyékát, annyira szükségesnek tartja a' nevelésbenn, hogy egyenesenn kimondja, hogy a' ki megtartóztatja az ő veszszejét, gyűlöli az ő Fiját. *e*) Ezzel a' Salamon bőltsességével ellenkezik azoknak a' szüléknek és nevelőknek gondolkozások, a' kik a' veszszőnek tartalékja nélkül akarnak nevelni; és azt hiszik, hogy az indúlatokat tsupánn tsak szóval is lehet igazgatni. Ez a' vélekedés, sok szüléket és Nevelőket tett már akaratjok ellen az ő megkiméllett nevendékjeiknek elrontóivá! Megengedem én azt, hogy ha a' gyermeknek Szüntelen sarkábann van az okos nevelő, a' ki a' bőltsőtől fogva figyelmezteti őtet az illendőségre, és belétsepegteti a' betsűlet érzést: vezérelheti osztán ennél fogva az ő erkőltsét fenyitő veszszőnélkül is; mert az úgy nevelt gyermek enged a' szónak. De a' hol úgy nevelkednek a' gyermekek, hogy mikor az ifjúság idejét elérik is, alig van bennek valami nyoma a' betsűletérzésnek, és illendőségre való vigyázásnak; hanem a' hellyett a' pajkosság szelesség és negédes kevélység látszik magok viseletébenn: ott a' fenyítő veszszőt félre tenni annyit

e) Péld. 13: 24.

tészen, mint a' nevendék erkőltsét elhagyni vadúlni, hogy az a' maga rendeletlen indúlati és kívánsági utánn, tartalék nélkűl rohanjon.

De még a' fenyíték is rontására vagyon a' gyermeknek, ha azt a' nevelők helytelenűl gyakorolják. Ez arra való vólna, hogy a' gyermek elméjétől űzze távol a' gonoszságot, és akadályoztassa meg a' roszsz tselekedeteknek erkőltsé való változását. Ugyde mitsoda következése lehet már annak, mikor a' gyermekbenn a' valóságos roszszat vagy egészszenn elnézzük, vagy beérjük illyen formával: Ne mond azt, vagy ne tsináld azt Fiam, mert ládd-é nem szép az; ellenbenn valami vígyázatlanságból vagy játékból ejtett kártételért, a' mellybenn gonoszság nem vólt; vagy ollyanért a' miről ő nem tehet, p. o. az elméjének lassúságáért keservesenn megverjük? Ez, hogy a' gyermek azt gondolja bűnnek a' mi nem bűn; a' valóságos gonoszt pedig tsekélységnek nézi. Mitsoda következése vagyon annak, mikor akár a' Szülék akár a' Tanítók, nagy indúlatba jőnek, mikor a' gyermeket fenyíteni kell: úgy hogy ő maga általlátja, hogy nem annyira őtet akarják jobbítani, mint a' magok mérgét sietnek rajta kiönteni? Mitsoda következése vagyon, mondom, ennek? Ez, hogy a' tanításnak veszszeje a' maga egész tzélját elveszti; úgy nézi a' gyermek a' fenyítéket,

mint

mint a' Szülék és Tanítok ő rajta való hatalmoknak gyakorlását, és ha lehet, elvonja magát azoknak mérgek elől. Hidjétek el Szülék és Tanítók, — a' mit, ha gyermek korotokra viszsza emlékeztek, a' magatok tapasztalásából is tudnotok kell, — hogy megtudja azt a' gyermek ítélni, mikor és mennyiben nn érdemlette ő meg a' fenyítéket, és a' rajta esett méltatlanságot, bizony sok esztendők múlva sem felejti el. A' helytelenül gyakorlott fenyíték elidegeníti az ő szívét: mikor azombann a' tanításnak okosonn és szeretettel felemelt veszszeje, bár ha a' környülállásokhoz képest sullyos és kemény is, az ő Szülei és Tanítói eránt való bizodalmát és szeretetét, nem hogy gyengítené sőt inkább erőssíti.

IV.

Egyenesenn az erkőltsök megvesztegetésére tzélozó balgatagság a' nevelésbenn az, mikor a' szülék az ő gyermekeiket: magok tanítják és szoktatják ez vagy amaz vétekre; vagy a' kevélységre, mások megvetésére, emberszóllásra, tsúfolásra; vagy a' fösvénységre, könyörületlenségre, embertelenségre, tsalásra, lopásra; vagy a' részegségre, fajtalan beszédekre, káromkodásokra, esküvésekre 'sa't; és a'

kek örül mikor látják, hogy a' rájok ütött fajzat, már őket meglehetősenn tudja majmolni. Már itt szélesenn ki lehetne terjeszkednem annak előadására, miképenn szokták a' szülék megtanítani az ő gyermekeiket azokra a' vétkekre, mellyekbenn magok lélekzenek; a' pávák a' kevélységre, a' farkasok a' ragadozásra, a' rókák a' ravaszságra, a' majmok a' tsúfolásra 's a' t; hogy bebizonyítsák ama mondásnak valoságát: nem meszsze esik a' gyümőlts a' fájától; és hogy kitessék ama' régi közbeszédnek igassága: a' minémű az Anya, ollyan a' Leánya is *f*): de én most megelégszem tsak eggy vétket előhozni; a' melly minden egyéb vétkeknek szállás-tsinálója, kísérője, hív barátja; a' melly nélkül semmi gonoszság fel nem emelheti fejét, és a' melly, ha eggyszer a' szívbe magát befészkelte: vége van ott a' jó erkőltsnek, és tágas kapu van nyitva minden gonoszságoknak. Ez a' bűn A! a' Hazugság. Erről azt mondja édes Idvezítőnk, hogy ennek saját Attya maga az ördög *g*); és így a' hazug emberről azt mondhatjuk igaz értelembenn, hogy ördög vagyon benne; mert az ördögnek minden munkái, azaz minden bűnök, ennek dajkálkodása alatt születnek és nevelkednek fel.

f) Ezek. 16: 44. *g*) Ján. 8: 44.

fel. Valamennyi titkos és nyilvánn való tolvaj, gyilkos, parázna, Istent-káromló, rágalmazó 's a' t. van az emberek között; az mind abbann a' mértékbenn hazug, a' mennyire vitte már gonoszságát, és a' ki hazug, arról nints ollyan kivált titkos vétek, a' mit fel ne lehetne tenni. Erre a' vétekre minden embereknek hajlandóságok van, mert mindnyájann bűnösök, bűn pedig hazugság nélkűl nints; és Sz. Dávid azt akarvánn mondani, hogy minden ember bűnös, ezzel tészi ki, hogy *minden ember hazug h*). A' gyermekekbenn is a' gonoszra való hajlandóság a' hazugságbann mutatja ki magát; úgy hogy ha akarod előre megtudni mitsodás ember leszsz gyermekedből, igaz szívű-é vagy hamis lelkű? tsak arra vígyázz, mennyire kap a' hazugságonn? és abból tsalhatatlanúl megtudhatod.

Ebből a' jegyzésből K. Szülék! elhiszem észre veszitek azt, hogy ha gyermekeinket a' bűntől megőrizni, és a' jó erkőltsökbenn nevelni akarjuk: mindenek felett ettől az ördögtől a' Hazugságtól kell őket őriznünk. De áljatok már Szülék! a' magatok lelkiesméretének törvényszéke elébe, és számoljatok ott arról, miképenn őrzitek gyermekeiteket ettől a' gonosz vétektől? Én merem mondani, hogy vagy-

h) 'Sólt. 116: 11.

vagynak ollyan szülék, a' kik még magok szoktatják és tanítják gyermekeiket, erre az útálatos bűnre. Némelyek magok adják azoknak szájokba a' hazugságot: Tsak ezt mond Fiam vagy amazt mond; a' miről pedig a' gyermek nyilvánn tudja hogy nem úgy van. Mások ollyan vígyázatlanok, hogy ha a' gyermek megvallja hibáját; megbüntetik őtet, semmi tekintetbe nem vévénn, és meg nem dítsérvénn benne az igaz mondást: ha pedig elhazudja és tagadja; végire nem járnak a' dolognak; és a' gyermek látvánn, hogy a' hazugság által könnyű megszabadúlni, megkedvelli ezt a' módot, és gyakorolni fogja. Másokat ismét az oktalan kedvezés ollyan roszsz szívűekké tészen, hogy ha gyermekeknek roszsz tselekedetéről, másoktól panaszt hallanak: annak a' legszemt elenebb hazugsággal pártját fogják, és őtet magát is hazudtatják: Úgy-é Fiam nem tselekedted! Dejszen az én Fiam, az én Leányom nem ollyan! Ne búsúlj! majd megmutatja nem sokára a' te Fiad, a' te Leányod millyen! Most látja — és úgy tetszik néki mintha eggykevéssé megütközne benne — hogy te, a' kitől ő mást várt vólna, ő mellette hazudsz, és őtet is hazudtatod: de ne félj! könnyenn hozzá szokik ő ahoz, és idővel megláthatod millyen embert tettél belőle: mert ő bizony *az ő Attyának*

nak parantsolatit megőrizi, és az ő Annyának tanításit el nem hagyja.

V.

Végezetre semmi sem lehet a' gyermek nevelésbenn nagyobb konkoly, mint a' szülék-nek roszsz példájok. A' szülék' magok viselete a' gyermek előtt, mindenkor oskola néki; mellyből ő erkőltsöt tanúl; mert minden gyermek szemmel tartja az ő szüleit, sokat tart azok felől; azt hiszi, hogy jobbann tudják azok hogy kell? és ő is úgy viseli magát a' mint azoktól látja és hallja. Ha az ő szüleitől káromkodásokat, esküvéseket, gonosz beszédeket hall, megtanúlja abból, miképenn kell a' harmadik parantsolat szerént az Isten nevét tisztelettel említeni. Ha veszi észre, hogy az ő szülei a' Vallásról, Isteni tiszteletről, Vallásbeli gyakorlásokról keveset tartanak: ő is megtanúlja a' negyedik parantsolat szerént, mennyire lehet betsűlni azokat az ezközöket, mellyek az embert az igaz lelkűségre, és jó lelkiesméretre serkentgetik. Ha látja, hogy az ő szülei eggy más közt veszekednek, és eggymásonn minden illetlenségeket elkövetnek; megszégyenli őket szívébenn; és hallván miképenn bestelenitenek azok minden náloknál fellyebb valókat. Előljárókat: majd fel serken ő benne is az

ötö-

ötödik parantsolat szerént a' szülék és Elöljárók eránt való tisztelet. Ha látja hogy az ő szülei másokkal versengenek; ez vagy amaz emberrel, ez vagy amaz Ház-néppel, haragbann gyűlölségbenn élnek, reájok irígykednek, utánnok áskálódnak: hogy ne tanúlna meg ő is a' hatodik parantsolat értelme szerént, egyenes jó szívű, és emberszerető lenni? Hallvánn a' szűléknek fajtalan beszédjeket, és látvánn azoknak szemérmetlen magok viseletét, dobzódásokat; azt lehet várni; hogy majd a' hetedik parantsolatnak értelme szerént, a' lator Atyának Fija, és a' parázna vagy szemtelen Anyának Leánya, szemérmetes szűz és tiszta, és a' részeges szüléknek gyermeke, jozan életű ember leszsz. Mikor látja, mennyire kapnak az ő szülei a' másénn, és millyen jól esik azoknak a' préda; és osztán okosodvánn a' mesterséges tsalásnak és lopásnak, több több jeleit veszi azok körül észre: majd megtanúlja ő is, miképenn lehet a' nyóltzadik parantsolatnak értelme szerént, igazánn és okosonn élni. Mikor hallja szüleitől az ember-szóllást, a' mások tsúfolását, rágalmazását: ez néki a' kilentzedik parantsolat' értelmére egész magyarázat. — — Szegény gyermekek! be sok török vagynak előtökbe hányva, mellyekbenn megfogattassatok! Az Isteni Gondviselésnek ez vala a' ti bóldogí-

tás-

tástokra való szent tzélja, hogy a' ti szüleiteknek szerető gondviselések alatt nevelkednétek a' jó erkőltsökbenn emberekké: és ímé gyakrann ez a' ti szerentsétlenségtek, e' tészen benneteket gonoszokká és bóldogtalanokká, *hogy a' ti Atyátoknak parantsolatit megőrzitek, és a' ti Anyátoknak tanttásit el nem hagyjátok!*

Szomorú dolog K. Szülék! de tsak meg kell vallanunk, mert az igasság szembetűnőbb mint sem tagadni lehetne; hogy ha a' mi gyermekeink erkőltstelenek, gorombák és gonoszok: annak egyenesenn mi vagyunk az okai; vagy azért; hogy az ő erántok való kötelességünkbenn, úgy a' mint kell vala, eljárni vagy nem tudtunk, vagy nem érkeztünk, vagy restellettünk; vagy pedig azért, hogy mi magunk adtunk nekiek alkalmatosságot, akár idétlen kedvezésünkel, akár gondolatlan és roszsz példaadásunkal, az erkőltstelenségre.

Ennek a' valóban szomorító és terhes vádnak megelőzésére és elhárítására, nem vólna semmi jobb annál, mint ha a' gyermekeket, mihelyt beszélni tudnak, kivenné a' Társaság a' szülék kezéből, közönséges hellyenn neveltetné, és akkor adná viszsza, mikor azok mind erkőltsökre mind tudományokra nézve, szépenn elkészült ifjak vólnának. De minthogy valami afféléről gondolkodnunk nem lehet, minthogy a' mi gyermekeinknek

a' mi kezünk alatt kell nevelkedni; és azoknak erkőltsökről az Isten és magunk lelkiesmérete előtt mi tartozunk számolni: ne felejtsük el Á! hogy az erkőlts nem egyéb, hanem az idúlatoknak és tselekedeteknek megszokása; tartsuk hát mindenkor vígyázó szemekkel a' mi gyermekeinknek indúlatit és tselekedeteit, és ne engedjük meg, hogy azok között felnevelkedjen a' konkoly. Ne adjunk alkalmatosságot se gondolatlan kényeztetésünkel, se gyáva vígyázatlanságunkal, sem ő körűltök való botránkoztató forgolódásunkal arra, hogy ők mi általunk megtanúlják a' bűnt. Sőt inkább légyenek a' mi parantsolatink és tanításink ő hozzájok ollyanok, hogy ha ők azokat megőrizik és el nem hagyják: azok vezéreljék őket a' jó erkőltsnek útánn, valahová menéndenek; mikor aluszsnak is megőrizzék őket, mikor felserkennek is beszéljenek ő velek. Így fogunk igazánn eljárni a' mi szülei kötelességünkbenn; így menttek lévénn a' mi lelkünknek vádolásától, bizodalmunk lészen Istennél; és mikor az ő ítélő széki előtt megállunk is, ezt fogjuk mondani a' mi Jézusunknak szavai szerént: *Imhol vagyok én és a' gyermekek, a' kiket adtál nékem, és eggy is azok közzűl el nem veszett.*

Ámen.

III.

III. PRÉDIKÁTZIÓ.

Az Ember Kis-Világ.

Jób. 26: 7, 10.

Az Úr kiterjesztette az Égnek kerekségét az üregenn; és a' Földet a' semminn függesztette fel. A' vizeknek színét megtzirkalmazta, a' világosságnak és setetségnek határával.

Jóbnak ezen szavai felemelik és ragadják K. Gyülekezet! a' mi gondolatinkat a' Kezdetre, a' Mennynek és földnek ama Kezdetére, mellybenn az *Örökkévaló kiterjesztette az égnek kerekségét az üregenn; a' földet a' semminn függesztette fel; és a' vizeknek színét megtzirkalmazta a' világosságnak és setétségnek határával.*

Fellengős beszédek ezek K. H! mellyek alatt az eggyűgyű ember' elméje alig gondol valamit; a' tanúlt ember pedig eltelik álmélkodással, midőnn abbann a' nagy régiségbenn, mellyre tevődik a' Jób ideje, ilyen nyomait

látja a' Természet fundamentomos esméretének:

Hogy az Isten *kiterjesztette az égnek kerekségét*, vagy (hellyesebbenn) meggörbítette, bóltozva körül hajtogatta az ő lakó hajlékát *az üregenn*; az valamennyire érthető; mert a' tsillagos égnek bóltozatját a' föld felett minden látja. De *hogy a' földet a' semminn függesztette fel:* már annak megértésére tudomány kell. Hanyadik ember elméje alkalmatos tsak arra is, hogy feltegye magának ezt a' kérdést: Mi tartja a' földet? vagy ha feltette is: hogy arra felelhessen? Hanyadik veszi eszébe tsak azt is a' mit mindennap láthatna; hogy az ég, a' nappal hóldal és minden tsillagival eggyütt, minden 24 óra alatt a' föld körül eggyet fordúlni látszik, és a' szerént a' földnek túlsó része alatt is, szint' ollyan ég bóltozatnak kell lenni mint a' mi fejünk felett? —

Hogy pedig azt mondja Jób, hogy az Isten *megtzirkalmazta a' vizeknek színét a' világosságnak és setétségnek határával:* annak értésére azt kell tudni, hogy a' régi napkeletiek, azt a' mi az égenn kékellő szinűnek látszik, kiterjesztetett erősség felett való víznek, magasságbeli víznek, vízzé válható levegőnek hitték; mellyből az Isten mikor akarja (sokszor szemmel láthatóképenn) fellegeket formál,

mál, és azokat ezen ő kútjából, égivizekkel megtőlti. Ezen értelem szerént mondotta Dávid *a*) hogy *az Úr a' vizekbenn* azaz az egekbenn *szerzette az ő lakóhellyeit*; ezen értelem szerént mondja Jób is, hogy az Isten *a' vizeknek színét* azaz a' kékellő eget *megtzirkalmazta a' világosságnak és setétségnek határával.* A' ki tiszta időbenn a' sík mezőnn széllyel néz, megérti mit tészen ez a' megtzirkalmazás; mert körös környűl a' mennyire láthat: látja karikábann az úgy nevezett égalját; látja, hogy az ő látásának széllyelnézésének határa, vagy *Láthatárja*, mindenfelől egyenlő kerekségnek tzirkalmazását mutatja, és az ég golyobisának felét láthatóvá, felét láthatatlanná tészi. — Ez a' Láthatárnak megtzirkalmazott kereksége, *tészi a' világosságnak és setétségnek határát.* Mert mikor a' nap erre feljő; akkor itt világosság vagyon, a' tulsó részenn pedig setétségnek kell lenni: mikor pedig lemégyen; akkor a' mi láthatárunkat a' föld árnyékának setétségébenn hagyja, és a' tulsó részenn világít.

De K. H! Ennek a' Gyülekezetnek sokkal nagyobb részére nézve, hijába veszteném el ezt az órát, ha a' Jób ezen szavainak tulajdonképenn való értelmére kiereszkedném. Ha

a) 'Sók. 104: 3.

azt emlegetném hogy az az üreg, mellyenn az ég kereksége ki van terjesztve, ollyan képzelhetetlen nagy, hogy az égő tsillagok közzűl, az is a' melyiket legközelebb valónak gondolnánk, az égvisgálók számvetése szerént kétszáz ezerszer tíz milliom mértföldeknél tőlünk távolabb van; és ennek a' szörnyű üregnek közepénn vagyon a' nap, a' körűlötte forgó földekkel, vagy hújdosó tsillagokkal. Ha azt beszélleném, hogy a' semminn felfüggesztetett föld, ebbenn a' nagy üregbenn minden esztendő alatt eggyszer megkerűli a' napot, és minden 24 órábann eggyet fordúl a' maga tengejénn. Ha azt mutogatnám, hogy a' láthatárnak megtzirkalmazott kereksége, a' földnek gömbölyűségétől származik 's a't. Elvesznéném mondom ezt az órát, ha ezekre terjeszkedném ki; mert a' Természet tudományának ezen kintsei, belől vagynak a' kárpitonn. Nem is oly tzélból vettem fel Jóbnak ezen túdós szavait, hogy a' nagy Világnak visgálására emelkedjem; mert abból a' magasságból leszédűlnének a' mi gondolatink: hanem közelebb hozom magunkhoz az elmélkedést; és mivel a' Bőltsek ítélete szerént, a' nagy világbann lévő tsudálatos dolgoknak rövid summája az ember, annyira hogy őtet Kis-Világnak nevezték; én is a' nagy világnak ezen tűkörébenn, mellyet

Jób

Jób előnkbe tart, ezt a' Kis-Világot az embert akarom megmutatni. Ennek a' Kis-Világnak ege, az égi eredetű lélek; földje a' földi eredetű test; az ő világossága a' tudomány, és az Erkőltsijóság; setétsége a' Tudatlanság és a' Bűn; ő bennne is *kiterjesztette a' Teremtő az eget az üregenn, és a' földet a' semminn függesztette fel; megtzirkalmazta az ő egének szinét is, a' világosságnak és setétségnek határával.*

I.

A' Kis-Világbann szintúgy mint a' nagy-világbann kiterjesztette az Úr az egeket az üregenn. Kitsiny helyet látszik ugyan eggy ember foglalni a' látható világbann; de az ő ege a' Lélek, tsudálatosann kiterjeszkedik a' gondolkodó tehettség által, mellyel ő a' rajta kivűl lévő dolgok körűl forgolódik. Egészenn üressenn, és minden esméret nélkűl jön ugyan az ember e' világra: de osztán a' tapasztalás által megmozdúlvánn benne a' léleknek tehettségei, nem tsak a' közel lévő dolgokra terjed ki a' Gondolat; hanem sebesebbenn mint a' villámás, béjárja a' mesze lévő Tartományokat, napkeletet és napnyúgotot, az északot és a' délt, a' tengert és a' szárazt. Neki a' fellegekenn felyűl emelkedni semmibe sem

kerül; sőt az üregenn által elhat az Elmélkedés a' tsillagok közzé, és az égi testeknek seregei között kiterjeszkedik minden határ nélkűl. — Vissza tud menni a' gondolat az időkönn az ő lételét megelőző elmúltakra, és a' régenn történt dolgokat szemléli mint jelenvalókat, felemeli magát a' századokonn és ezredekenn által a' világ kezdetéig; sőt a' kezdetet megelőző örökkévalóságba is mérész maga-hittséggel bétekint; onnan leszáll a' jelenvalókra; innen a' jövendőkre kimégyen, és megállvánn a' partonn, a' bizonytalankodó kívánságnak nyughatatlanságával, nézi a' vég nélkűl való örökkévalóságnak átlalláthatatlan tengerét. — A' Képzelődő-tehettség által, öszveszedi a' lélek a' tapasztalt dolgokat, és lerakja azokat az esméretek tárházába; a' nagyokat kitsinyekké, és a' kitsinyeket nagyokká tészi; sőt ez által az ő tehettsége által, formál olyanokat is a' mellyek nintsenek, és látja azokat mintha vólnának. — Az Itélő tehettség által pedig, még szélesebbenn terjed az ő esméretének mezeje; mert ez által a' láthatatlan dolgok is nyilvánn valókká lesznek ő előtte. Ez által esméri meg a' rendet, tzélt, függést; a' következéseket és az okokat; ez által esmeri meg annak lételét is, a' kit az egek és az egeknek egei be nem foghatnak, t. i. az ÖRÖKKEVALÓNAK, a' Világ-

lág láthatatlan TEREMTŐJÉNEK lételét. — Ezen tehettségeknek gyakorlása által messze béhat az ember a' teremtett dolgoknak titkaiba is; e' földönn az élő testeknek, az Állatoknak és Plántáknak seregeit számba szedi, az élet nélkül való testek tulajdonságiból sokakat kitanúl; az égitestek forgásának törvényeit is eszébe veszi, az azokbann történő változásokat kikálkulálja, előre megmondja, és úgy leſsz.

Avagy nem nagy-é hát ennek a' Kis-Világ egének, a' gondolkozó léleknek kiterjedése, mellyenn az ő tehettségi által szerzett esméretek, mint meg annyi tsillagok fénylenek? De még szélesebbé és ditsőségesebbé tészi ezt a' Vallásnak Tudománya: Mert valamint az egekről azt mondja az Írás, hogy ott lakozik az Úrnak ditsőssége: úgy a' Kis-Világ ege, az emberi lélek, arra vala teremtve, hogy abbann lakozzék az Isten; mert teremtette őtet a' maga képére és hasonlatosságára; az ő Szent Lelke által beírta az ő lelkiesméretébe a' jónak és szentségnek esméretét; hogy fényljen ennek világossága ő benne, mint a' nap az égenn; és hogy ez által legyen az ember szent és bóldog, mint az Isten szent és bóldog. Igaz hogy a' bűn bejövetele által megfertéztetett a' Kis-Világ ege, és alkalmatlanná 's méltatlanná lett arra, hogy az Isten lakozzék abbann: de most

is a' megtérés által megjobbúlt, tiszta szívű, ártatlan életű, jó lelkiesméretű emberekről azt mondja az Írás: *b*) *Avagy nem tudjátok-é hogy ti az Isten Templomi vagytok, és az Isten Lelke lakozik ti bennetek?* azt mondja, hogy a' szeretetnek Istene lakozik abbann a' szívbenn, a' melybenn kimutatja magát az igaz emberszeretet. *c*) Továbbá valamint az egekről azt mondja Dávid *d*) hogy az Isten *megerőssítette azokat mind örökkönn örökké, rendet szabott azoknak melly meg nem változik*: úgy erről is azt tanítja a' Vallás, hogy az Isten az ő örökkévalóságának képére halhatatlanná teremtette ezt, és valamint magának az Istennek, úgy ennek is esztendeinek vége nem lészen soha örökké; azt tanítja, hogy mikor eltöltvénn e' földönn a' réfzfzerént való esméreteknek esztendeit kikerül az oskolából, és le rázza magáról ezt az állati port: akkor vírad fel az ő tökélletességének és ditsőségének esztendeje, és ha itt a' szentségre és ártatlanságra törekedett, többé nem is a' földnek lakosa leſſz, hanem az egekbe vitetik által, és azoknak számtalan seregei, táplálni fogják az ő tudomány kívánságát, és mennyei gyönyörűséggel töltik be őtet mind örökké; hogy

b) 1. Kór. 3: 16. *c*) 1. Ján. 4: 12. *d*) 'Sólt. 149: 6.

hogy az ő ditsőssége is néműnéműképenn abbann álljon, a' mit magáról mondott az Örökkévaló: A' Menny nékem ülőszékem és a' föld az én lábaimnak 'sámolya. *e*)

Tanúld óh ember esmérni a' te ditsősségedet, és az állati testnek kedve keresése közbenn ne felejtsd el, hogy EMBER vagy!!

II.

A' nagy Világról azt mondja Jób, hogy abbann az Isten a' földet a' semminn függesztette fel: a' Kis-Világ földjéről; az állati testről is, ezt lehet és kell mondanunk.

A' földnek is meg van az ő ékessége, ez is annak munkája, a' ki az egeket kiterjesztette, és az itt lévő számtalan teremtett dolgok is, az ő Hatalmának, Bőltsességének és Jóságának nyilvánnvaló tanúbizonysági: de külömb ditsőségek vagyon a' mennyei testeknek mint a' földieknek; 's azombann az égnek kiterjedéséhez és annak seregeihez képest, ez a' föld tsak eggy morzsa, és szembe se tűnő pont. Így a' mi testünknek is meg van az ő tökélletessége, ez is az Isteni kéznek remek

e) Ésa. 66: 1.

munkája, és kimagyarázhatatlan bőltsesség látszik ennek alkotásábann: de a' Léleknek ditsőségéhez, az övét hasonlítani sem lehet; és a' léleknek szélesenn kiterjedő és szabadonn járó gondolatihoz, és a' dolgokba mélyenn bélátó ítélő tehettségéhez képest, a' földhöz ragadott állati testnek, minden ereje és tehettsége merő lomhaság.

Mint a' Nagy Világbann a' földet a' semminn függesztette fel a' Mindenható, úgy ezen Kis-Világ földének, az állati testnek, erős fundamentomot és állandóságot nem adott. Ennek a' semminn való felfüggesztetése a' Szent Léleknek szava szerént *f*) ebből áll; *Minden test olyan mint a' fű és annak ditsősége mint a' fűnek virága. Megszárad a' fű, elhúll a' virág, mihelyt az Úrnak szele fuvall arra. Bizony ollyan a' test mint a' fű.* Nem bízhatik az ember az ő testének erejéhez egésségéhez; mert az ezer nyavalyák ostrominak van kitétetve, mellyek minden szempillantásbann ólálkodnak utánna, és az ő békességét minden léptenn nyomonn megháboríthatják. Az Isten a' jót a' gonosznak ellenébe helyheztette, annyira hogy az ember semmit abból eszébe nem vehet a' mi reája következik. *g*) Nem bízhatik az ember a' testnek éle-

f) Esa. 40: 6, 7. *g*) Péld. 7: 14.

életéhez, nem ditsekedhetik a' hólnapi nappal, mert azt sem tudhatja mit hozhat reá a' mái nap. A' test olyan mint a' fű, melly virágzik 's elszárad, földból vette eredetét, viszsza kell menni a' földbe, mert kiment a' Mindenhatónak szájából a' szententzia, és meg nem változik: *Por vagy és porrá kell lenned.* Mint maga ez a' semminn felfüggesztetett föld az Isten beszéde által eltétetvénn tartatik tűzre, és néki az ő levegő egével eggyütt meg kell emésztetni: *h*) úgy a' mi testünkre nézvé elvégeztetett dolog Isten előtt, hogy az emberek eggyszer meghaljanak, és azutánn ítélet légyen.

Mi tartja hát fel tsak eggynehány esztendeig is ennek a' mi földünknek, a' testnek életét a' semminn? Mint a' természet-vízsgálók tanítják, hogy a' semminn felfüggesztetett földet, két külömböző erők, t. i. a' napnak vonó ereje, és a' forgásból származó taszító erő, tartják egyenlő forgásbann; úgy hogy ha a' napnak vonó ereje megszűnnék, a' taszitó erő kivinné a' földet rendes forgásából, és elvesztené azt: úgy ezt a' mi földi részünket, a' testet, két külömböző erők, t. i. a' Léleknek a' rothadás ellen munkálkodó élet-ereje, és a' földi rothadandó

h) 2. Pét. 3: 7.

dó természetű, eledelekkel való táplálttatás tartják elevenségbenn. Mihelyt pedig a' Lélek a' testtől elválik, és az ő éltető erejét tőle megvonja: azonnal öszverogyik az, és visszaesik a' porba; a' mellyből vétetett a' rothadandóság sebes lépésekkel elhatalmazik rajta, annyira, hogy legkedvesebb szerelmesünknek hólt testét is alig várjuk hogy eltakarítsuk szemeink elől.

Az igaz hogy valamint a' semminn felfüggesztetett föld elpusztúl ugyan; de nem leſsz semmivé; hanem tűz által megtisztíttatvánn megújjúl, és más ábrázatbann áll elő; *i*) *elváltozik mint a' viasz a' petsétnyomó alatt, es más formát mutat: k*) így a' mi testünk is elrothad ugyan, de megujjúlást ígér ennek a' vallás, és azt tanítja, hogy ama naponn mellyet az Úr tud, *l*) megtisztúlvánn ez a' földi lakozáshoz alkalmaztatott rothadandó részektől, *m*) rothadatlanná és ditsőségessé változik *n*) angyali ábrázatba öltözik, *o*) hogy a' megditsőült léleknek alkalmatos lakó hellye lehessen. De míg itt a' földönn lakvánn hordozzuk a' földi Ádám képét: alá van vetve testünk a' rothadandóság törvényének, és valamint magá-

i) 2. Pét. 3: 13. *k*) Jób. 38: 14. *l*) Mát. 24: 36. *m*) 1. Kór. 15: 34, 54. *n*) Fil. 3: 21. *o*) Luk. 20: 35, 36.

gának a' földnek, úgy ennek is el kell változni.

Tanúld óh ember esmérni a' te földi természetedet, és az állati testnek kedve keresése közbenn, ne felejtsd el hogy HALANDÓ vagy!!

III.

Ekképpenn ez a' Kis-Világ, az ember, az ő egére a' lélekre nézve illy nagy és felséges; az ő földjére pedig, az állati testre nézve, illy kitsíny és gyarló! Ennek a' nagynak, ezzel a' kitsínnyel való eggyesülése, tzirkalmazza meg az emberi természetet, a' világosságnak és setétségnek határával, az az; a' testel való eggyesség a' lélek tehettségeinek is határt vét; az ő erkőltsi jóságát részszerént való jósággá, az ő esméretét részszerént való esméretté tészi.

Az erkőltsi jóságra és tökélletességre nézve, a' világosságnak és setétségnek határa az emberbenn, a' jónak és gonosznak tudása. Mikor jót tselekeszik; világosságbann jár: mikor gonoszt; akkor a' setétségnek munkáit követi: *p*) Fénylik a' Kis-Világ egénn a' lelkiesméretnek világossága, a' melly tud-

ja

p) Ján. 3: 20, 21.

ja mi a' jó, mi a' rossz; mit kell, és mit nem kell tselekedni. De az ő földénn, a' testbenn, ott vagynak az állati kívánságok, az élet gyönyörűségeihez való vonszódás, és az indúlatok, a' mellyeknek rendeletlenségéből származik a' bűn. Mint mikor a' nap az égenn van; az ő világosságánál bizonyos és bátor lépéseket lehet tenni; de mikor a' nap lemégyen; a' földet a' maga árnyékába borúlva hagyja, és a' félelmes setétség megülepedik azonn: így mikor a' Kis-Világ egénn fénylik a' lelkiesméretnek világa; annak fénye és ereje, kórmányozza a' testnek tselekedeteit, és megőrzi az elvetemedéstől; az erkőltsi ártatlanságnak tiszta világosságábann jár és örvendez az Angyali ember; de mikor a' lelkiesméret elaluszik vagy félre tevődik; kirohannak az állati testnek indúlati és kívánsági; mindenféle igasságtalan és szeretetlen tselekedeteknek setétségébenn tébolyog az emberi állat.

A' Tudományra nézve is. Mint a' nagy világbann a' földnek színe tzirkalmazza meg az ég alját, kimutatja a' világosságnak és setétségnek határát, és azt tselekeszi, hogy azok a' dolgok, mellyek a' láthatárbann vagynak, láthatók légyenek; a' mellyek pedig azonn kivűl vagynak, azok ne láttassanak: így a' Kis-Világbann; a' test tzirkalmazza meg a' gondolkodó lélek esméreteinek határát; ez mu-

mutatja ki, mellyek azok a' dolgok, mellyeket az ember világosonn érthet és tudhat; és mellyek azok, mellyeket homály és setétség fedez el az ő visgálódó elméje elől.

A' Kis-Világnak láthatárja, a' test érzékenységei által való tapasztalásnak mezeje. A' tapasztalásbeli dolgokból, gyűjtögeti a' lélek az ő esméreteit; ezeket szedi széllyel és rakja öszve a' képzelődő tehettség által; ezek körül forgolódik az ő Itélő-tehettsége; és ezekbenn látja meg az Értelem a' tzélt, rendet, függést, és okokat. A' melly dolgok a' tapasztalás alá nem esnek: kivül vagynak azok a' láthatáronn, és a' test azoknak megesmérésére nyílást nem mutat. Így már a' számtalan teremtett dolgokbann, a' külömb külömb formákat, színeket, 's más minéműségeket, világosonn látjuk, értjük, tudjuk: de itt is a' világosság mindjárt határos a' setétséggel; mert mi légyen a' teremtett dolgoknak az a' belső valóságok melyből származnak a' természeti erők p. o. az élő testekbenn a' formáló erő, élet erő 's a't, arról semmit sem tudhatunk. Innen vagyon az főképenn, hogy a' midőnn a' Természet-Tudománya eggy felől világos és a' lelket angyali gyönyörűséggel bétöltő felséges esmereteknek és igasságoknak tárháza: ugyan akkor más felől azon Tudomány nem egyéb, hanem

az

az esméretlen erőknek, okoknak, és végére mehetetlen dolgoknak laistroma.

Mennyivel inkább túl vagynak hát azok a' dolgok a' Láthatáronn, mellyek semmi tekintetbenn nem esnek a' tapasztalás alá, miné-műek a' láthatatlan Istennek esmérete, és a' magunk lelkének a' koporsónn túl lejendő állapotja! Annyibann ugyan ezek is érdeklik a' láthatárt, hogy valamint mikor éjtszakának idejénn látjuk, hogy valamelly felől megveresedik az ég alja; bizonyosonn kihozzuk, és nem hibázunk hogy ott a' láthatáronn alól tűznek kell lenni: úgy azokból a' bőltsességnek és hatalomnak nyomaiból, mellyeket a' teremtett dolgokbann látunk, tapasztalunk, és azokból, a' mellyeket a' magunk lelkének tulajdonságibann észre veszünk; nyomosonn ki lehet hozni, mind az Isten lételét. és tökélletességeit, mind a' lélek halhatatlanságát. De hogy ez az esméret magábann, nagyonn részszerént való és tsekély, megtetszik onnan, hogy a' magának hagyatott okosság, ezek körűl mindenkor homálybann, és bizonytalankodva tapogatott.

De K. H! az emberi természetnek ezen szükségénn és gyarlóságánn is, segített az, a' ki megtzirkalmazta az egeket a' világosságnak és setétségnek határával. Mint a' Nagy világbann, a' feltalált égvisgáló tsővekenn és mesz-

sze látó üvegekenn, számtalan dolgokat lehet az égenn látni, mellyeket az ember puszta szemmel, vagy épenn nem, vagy tsak homálybann és zűrzavarosonn lát: úgy a' Kis-Világra nézve, ajándékozta nékünk a' Jó Isten, a' Vallásnak meszszire mutató Tudományát, melly által az ő Atyai esméretét, és a' mi lelkünknek reménységét, világosonn láthatjuk. Ha ezen Tudomány által megnyilatkozott szemeket emelünk fel a' magasságba: úgy látjuk meg világosonn és buzgó tisztelettel azt, a' ki teremtette mind azokat, és azoknak seregeit mind névenn szóllitja *q*); tekintvénn a' tsillagos égre, repesni fog lelkünk erre a' gondolatra, hogy a' mi mennyei Atyánknak házában olly sok ezer hajlékok vagynak a' mi számunkra *r*); tekintvénn a' földönn lévő számtalan teremtett dolgokat, Sérafim Angyali érzésekkel, magasztaljuk az örökkévalónak ditsőségét ekképenn: Szent Szent Szent a' seregeknek Ura, tellyes mind a' széles föld az ő ditsőségével. *s*)

Ezekből K. H! nem az következik, mintha minden emberre nézve eggyeránt vólna kitzirkalmazva a' világosságnak és setétségnek, a'

q) Esa. 40: 26. *r*) Ján. 14: 2, 3. *s*) Esa. 6: 3.

a' tudománynak és tudatlanságnak határa; mert hiszem tudjuk, hogy az észre, értelemre, gondolkozás modjára, ítéletekre nézve, olly végbetetlenül sokképenn külömböznek az emberek eggymástól, hogy talám ezekre nézve kettőt eggyformát nem lehetne találni. Mint a' Nagy Világbann, úgy a' Kis-Világbann is, minden a' maga Láthatárjának közép pontjánn áll; 's tsak azokat a' dolgokat látja, a' mellyek ott láthatók, és ollyan az ő ítélő tehetsége, a' minémű tárgyak által gyakoroltatik. Úgy de a' minémű hellyenn, és a' millyen környülállások közt áll az ember ollyan az ő Láthatárja is. Nevezetesenn.

a) Mint a' Nagy Világbann, hogy a' láthatáronn valamit látni lehessen, szükség hogy az égből jöjjönn világosság; mert az éjtszakai töpött setétségbenn semmit sem láthat az ember: úgy a' Kis-Világbann, szükség hogy ennek egéről, a' lélekből jöjjön a' világosság, az az, hogy az embernek legyen esze, és egésséges ítélő tehetsége, melly által az előtte forgó dolgokat, józanonn gondólora vehesse; szükség hogy ne tudatlanúl nőtt légyen fel, mint a' vad szamárnak fija, hanem légyen az ő értelménck néműnémű gyakoroltatása; mert a' ki ollyan szerentsétlen, hogy ezekbenn fogyatkozása van, nem érhet ki a' setétségből, tsak a' világosság határáig is; hanem mint a' vak dél-

délbenn is tapogat. Még pedig ez az elménck világossága, úgy terjed és vészen erőt, mint a' Természetbenn az égi világosság. Mint a' Nagy Világbann még hajnal hasadtakor tsak eggynéhány lépésekre lehet látni; azutánn a' világosság nevelkedésével, nevelkedik a' láthatár is; és a' napnak feljövetelekor tetszenek ki a' távol lévő erdők, hegyek, faluk és városok a' láthatáronn: úgy a' Kis-Világbann; az élet hajnalánn, a' gyenge gyermeki korbann, igen rövid még a' kifejtődzni kezdő értelemnek látása; de naponként a' mint nevelkedik és taníttatik a' gyermek, szaporodik az ő tapasztalása és esmérete, és ha jól vezéreltetett, az ember-kornak közelítésével kivilágosodik az ő elméje, és ekkor osztán táplálja magát az esméretek gyönyörűségeivel.

b) Mikor a' levegő-ég tsendes és tiszta; mindenek tisztánn és igazi formájokbann látszanak a' láthatáronn: de ha a' nap erejétől felmelegülő föld, gőzöket és lenge párázatokat lebegtet a' mezőség színénn; az ezekből lett tsalfa Dilibábok *t*) könnyenn megtsalják a' látást, vizet mutatnak ott is a' hol nints, és a' távol lévő tárgyakat nagyobbaknak és más formájuaknak mútatják, mint a' milyenek

t) A' *Dilibáb* (vagy a' mint némelyek hívják: *Délibába*) tsak a' síkmezőségekenn esmeretes.

valósággal. A' Kis-Világbann is, ha meghíggadtt az ítélő tehetség, és a' gondolkozás módja egyenes és tiszta; józanok akkor az értelemnek ítélet-tételei: de ha bele férkeztek valami balvélekedések, és a' gyermekségnek idejétől fogva megrögzöttek abbann, ezek mint meg annyi Dilibábok, megjátszodtatják az elménck esméreteit; igasságot hazudnak ott, a' hol tévelygés vagyon; és az elmélkedés előtt a' gondolatok tárgyait elformátlanítják.

c) Mikor a' földre setét köd és sűrű homály száll; maga se tehet az ember róla, hogy akkor meszsze nem láthat; hanem tsak a' legközelebb való tárgyakat veheti fel valamennyire. Így mikor az embert a' testi életnek sanyarú környülállási nyomják; mikor a' szegénységnek szorongatási legszükségesebb kötelességére tészik a' mindennapi kenyérről való gondoskodást, hogy eggy napról más napra élősködhessen; mikor kénteleníttetik a' más szolgálatjába, a' más tzéljának és akaratjának eszközül adni magát, és óránként való foglalatosságibann tsak a' parantsolattól vár: nem tsuda ha illyen szoros környülállások között, megrövidül az ő látásának határa és tsak azokra fordítja figyelmetességét; mellyek az ő mindennapi gondjai. Kiváltképenn ha a' hatalmasok és tehetősök, ha a' Gazdák és Gazdaszszonyok, nem úgy nézik az ő tselédjeiket, mint

mint embereket, hanem mint haszna vehető állatokat; és arra se gondjok se akaratjok nints, hogy azoknak esméretek, az elejekbe adott szolgálatonn túl terjedjen. Mintha ugyan attól a' tselédtől lehetne hűséget várni, a' kinek elméje ostoba, és szíve pallérozatlan.

d) Mikor az ember sűrű erdőbe veszi lakását: ekkor önként elzárja magától a' láthatárt, abbann találvánn gyönyörűségét, hogy ne lásson egyebet a' körűlötte lévő erdőségnél. Így mikor az ember az életbeli foglalatosságoknak valamely nemébe bele veszi magát, és azt teszi fő gyönyörűségévé: érzéketlenné leſſz ez által egyéb dolgokra való figyelmezés eránt, mellyek nem az ő kedves tárgyára tartoznak; a' maga dolgaibann az ő neme szerént bőltsé, egyebekbenn pedig balgataggá leſſz. P. o. A' ki a' hasznot és nyereséget tartja fő dolognak, mellyet az ember kívánhat, gazdagodni szeretne, telhetetlenkedik: esmeretlen az előtt az a' gyönyörűség, melly a' tudományból és a' szívnek jóságából származik; megveti mindazokat a' dolgokat és foglalatosságokat, mellyekből hasznot nyereséget nem reménylhet. A' ki magát az állati kívánságoknak adványn, ételébenn, italábann, ruházatjábann, testiségébenn bujálkodni szeret: nem tud az, nem is tudhat egyéb gyönyörűséget a' testi gyönyörű-

ségeknél; az elménck nemesebb foglalatosságira alkalmatlan. 's a' t.

e) A' hegyes-völgyes hellyekenn, annyiféleképenn külömbözik a' láthatár, a' mennyi hellyenn megállhat az ember. A' ki a' hegynek tetejénn áll; szélesenn kiterjedő gyönyörű láthatárja vagyon annak; mintegy érezi, hogy a' helly a' mellyenn áll, még a' gondolatokat is segíti emélkedni; lábai alatt látja a' völgyönn megülepedett ködöket, maga pedig a' tiszta napfénynek gyönyörűségével él. A' ki a' hegy óldalánn kissebb vagy nagyobb felemelkedésre jutott, a' szerént keskenyebb vagy szélesebb az ő láthatárja, a' minémű magosságonn áll. A' ki pedig a' völgybenn van; tsak kevés kinézése lehet annak, tévedez a' ködbenn, és maga a' hegy elveszi tőle a' látást. — Illyen hegyes-völgyes hellyek K! a' Kis-Világra nézve a' nagy Társaságok, a' népes Városok, a' hol a' Tudományok az Oskolák által, a' Kereskedés és Mesterségek az igyekezet és munkásság által virágoznak, és az erkőltsök a' társalkodás által tsínosodnak. A' kik ezekbenn, az emberi természet pallérozódásának nevezett eszközivel élvénn, a' hegy tetejére törekednek: minden tekintetbenn megtetszik rajtok, hogy széles az ő láthatárjok, felyűl emelkedtek az eggyűgyűségnek ködeinn, és tulajdon ítélő tehetségeknek szemeivel látnak. De minden

den népes városbann lehet az emberek közt az értelemre nézve véghetetlen sokféle külömbségeket látni, a' szerént, a' mint annak lakosi a' hegy óldalának felemelkedésénn, kissebb vagy nagyobb magosságra hágtak fel; a' mint az elménck gyakoroltatásábann kissebb vagy nagyobb részt vettek. Meg kell pedig vallani azt a' szomorú igasságot is, hogy valamint a' nagy hegyek tövébenn szoktak lenni az ingoványos lápok, és posványos fertők: úgy a' nagy Társaságokbann és Népes városokbann, lehet látni gyalázatos tudatlanságbann lévőket, kik elméjekre nézve az ostobaságnak fertőjébenn hevernek; szívekre és indúlatjokra nézve pedig a' vadállatokkal határosok. —

K. Gy! Ti, kik tudjátok azt vóltaképenn betsűlni, hogy emberek vagytok, és ditsőségteket érzitek abbann, hogy okos lélekkel bírtok! Hozzátok le az égről, és szabjátok magatokra ezt a' fontos igasságot, hogy az Isten *kiterjesztette az égnek kerekségét az üregenn, a' földet pedig a' semminn függesztette fel; megtzirkalmazta az egeknek színét a' világosságnak és setétségnek határával.*

Hálaadó tisztelettel imádjátok a' Teremtőt, a' ki a' ti világtok egének, a' Léleknek, illyen kiterjedést adott. Szélesíttsétek ennek értelmét, gyakaroljátok gondolkodó tehettségét az okos elmélkedés által, és a' Vallás Tudományára

való figyelmezés által; hogy bétellyesedjetek az esméreteknek örömével, és látvánn itt alatt az Urnak ditsőségével betőlt földet, ott fenn pedig megnyilatkozott egeket, angyali gyönyörűségeket érezzetek. Vegyétek eszetekbe a' ditsőséget, mellyet ád tinéktek az Ur. Ő, ki az egeket tette az ő ditsőségének Királyi-székévé, azt igérte hogy a' szentségnek esmérete és követése által ti bennetek lakozik. Tisztittsátok meg hát a' ti szíveteket az ártatlanságra és erkőltsi tökélletességre való törekedés által, és adjatok helyt az Urnak, hogy bennetek lakozzék, és az ő ditsősége környűl végyen titeket.

Ne felejtsétek el, hogy a' föld a' semmiun van felfüggesztve, hogy ez a' földi test nem erős fundamentomonn épült, és nints ennek állandóság igérve. Miért tennétek hát az ő javát a' ti kívánságtok fő tárgyának, és az ő kedve keresését fő bóldogságnak miért tartanátok, ha tudjátok, hogy a' por földdé lészen, a' lélek pedig megmarad? Sőt inkább Ti Keresztyének! kik már az Évangyéliomnak Tudománya által, megvilágositva vagytok, és a' Ti Mennyei Atyátoknak Hajlékira számot tartatok: nézzétek más szemekkel a' Nagy-Világot, nézzétek más szemekkel ti magatokat; mint azok, a' kik az állati testiségbenn és tudatlanságbann vakoskodnak, és a' setétségnek 's világosságnak határibann bizonytalankodnak.

Az

Az igaz, hogy valamíg e' testbenn élünk; meg leſſz előttünk tzirkalmazva a' világosságnak és setéttségnek, a' lélek erejének és a' test erőtlenségének, a' tudománynak és a' tudatlanságnak, a' jónak és gonosznak tudásának, vagy a' jóra való igyekezetnek és a' bűnökre való kísértetésnek határa. — De valamint a' nagy világbann, ha felmehetnénk a' fellegekenn fellyűl; mennél magassabbra emelkednénk, annál kissebbnek látszanék a' föld szinének az ég alját meghatározó tzirkalma, annál nagyobb része látszanék az ég-bóltozatjának, míg eggyszer osztán az égnek egész kiterjedését meglátnánk az üregenn, a' föld pedig eltűnne szemeink elől: így mikor majd a' mi lelkünk elhagyja ezt az ő semminn felfüggesztetett földjét a' testet, és azt viszsza hagyja esni a' porba; megkissebbűlnek és elmúlnak a' világosságnak, és setétségnek, a' tudománynak és tudatlanságnak, a' jónak és gonosznak határi; a' maga egész erejébenn és tehetségébenn kimutatja magát a' lélek; elnyelettetik a' setétség a' világosságtól, a' tudatlanság a' tudománytól, a' bűnre való hajlandóság a' szentségtől, a' halandóság az élettől, a' réſſzerént való esméret tökélletes telyességgé változik, és meglátjuk az Úrnak ditsőségét úgy a' mint vagyon. *Ámen.*

IV. PRÉDIKÁTZIÓ.

Az Isten Törvénye, benne van az ember szívében.

5 Móz. 30: 11, 14.

Monda Mózes az Izraelnek: E' parantsolat, mellyet parantsolok én ma tenéked, nem titkoltatott el te tőled, sem távol nintsen. Nem a' Mennyekbenn vagyon, hogy azt mondanád: Kitsoda hág fel mi érettünk a' mennyekbe, hogy aláhozná azt minékünk, és arra minket megtanítana, hogy betellyesítsük azt? Sem a' tengerenn túl nintsen, hogy azt mondanád: Kitsoda megyen által mi érettünk a' tengerenn, hogy előhozná azt minékünk, és megtanítana minket arra, hogy betellyesítsük azt? Hanem felette közel vagyon te hozzád ez ige, a' te szádbann és a' te szívedbenn, hogy betellyesítsed azt.

Míg az ember az ő okosságának tsak azt a' hasznát akarja venni hogy az őnéki szólgáltasson módot az ő világi tzéljainak elérésére: kíván-

vánságainak tellyesitésére, a' Lelkiesméretre pedig keveset ügyel, vagy míg az ember meg nem tért: mikor a' Vallásnak prédikáltatásábann hallja az Isten parantsolatit, és eszébe vészi, hogy az ő gondolati, beszédi és tselekedetei ennek az Isten Törvénnyének ellene vagynak; bár ha szóval ki nem mondja is, de óhatatlan, hogy eszébe ne ötöljenek illyen forma gondolatok: „*Jaj! titkos dolog az, és talám tsak költemény! Hiszem ki látta valaha az Istent, és ki beszélt vele, holott Ő láthatatlan? Ki vólt az égbenn, hogy megmondhatta vólna, mit izent onnan az Isten? A' ki azt mondja is, hogy itt a' földönn az Isten néki megjelent, miből tudhatta azt, hogy az Isten vólt az, és nem más, a' ki ő vele beszélt? Sőt ki tudja tsak azt is, hogy van-é Isten, holott őtet senki se látta?*" — Mikor pedig a' meg nem tért ember hallja, hogy ez élet utánn a' jóknak bóldog, a' gonoszoknak pedig bóldogtalan állapotjok leſſz, mert az Isten megfizet kinek kinek az ő tselekedetei szerént: ha szóval ki nem mondja is; nem lehet hogy ottann ottann az ő gondolatibann a' kételkedésnek illyen forma súgását ne hallja: „*Jaj! soká leszsz az! és ki tudja ha úgy lesz-é? Ki látta valaha az embernek lelkét halála utánn? Jött-é valaha valaki viszsza a' halottak közzűl, hogy onnan hírt hozott vólna, ha vannak-é, és mitsoda állapotbann vannak az emberi*

ri Lelkek a' halálonn túl? Jobb hogy az ember éljen a' mint élhet, vegye ki a' világbann a' mit kivehet, ne botsássa el a' bizonyost a' bizonytalanért, ne hajtson azokra a' sivatag törvényekre, mellyeket Isten Törvényének mondanak, a' mellyek ötet az ő kedve követésébenn meg akarják gátolni. "

K. H! Mikor a' bűnös ember magábann illyen forma gondolatokat forgat: ezzel nyilvánn kimutatja, hogy van valami ott belől, a' mit az effélékkel tsendesíteni és elhallgattatni kell. De hijába mondja ő az ő szívébenn hogy nintsen Isten: hijába próbál a' jövendő életnek reménységéről lemondani; hijába küszködik magával, hogy annak félelmét fejéből kivervénn, kedvére élhessen; mert tsak ugyan nem élhet ő az ő gonoszságábann megháborítás nélkül. Az említett kifogásokkal el lehet ugyan rengetni és altatni a' Lelkiesméretet, de nem hal az meg; ha megölik is feltámad, és akkor osztánn az Írás mondja, hogy soha meg nem haló féreg, soha meg nem aluvó tűz leſſz belőle. A' melly Törvényt az Isten nékünk előnkbe ád, és a' mellynek tselekedésére serkentget bennünket a' jövendő életnek reménysége alatt, éppenn azt diktálja mi bennünk a' Lelkiesméret, a' szerént ítél az Isten, és megfizet kinek kinek az ő tselekedetei szerént.

Ezt

Ezt a' nagy Igasságot tanítja Mózes, és a' testi bátorságnak ama szemfedelét vonja le az Izrael fijainak szemeikről az el osvastatott beszédekbenn. Ő az Isten nevébenn szóllott az Izraellel, és azt mondotta, hogy egyenesenn az Ő Felsége szájából vette által a' Parantsolatokat mellyeket nékik adott. Tudhatta azt Mózes, hogy akkor is vóltak, az ő halála utánn is lesznek hihetetlenek, a' kik nem hiszik azt, hogy az Isten néki szóllott vólna: azért midőnn tőlök bútsúzni akarna, ezt adja tudtokra; hogy hijába gántsoskodnak és akadékoskodnak abbann, ha valyon igazánn az Istentől vette-é Mózes azokat a' Parantsolatokat, mellyeket az Isten nevébenn adott ki; hijába keresnek abbann akár kétséget, akár vigasztalást, hogy talám a' halál utánn nem leſſz más élet, mert azzal a' Törvénynek kötelezése alól magokat ki nem vonhatják. Kéntelenek arra rá esmerni, hogy az a' Törvény, a' mellyet ő kő-táblákonn hozott le a' Hegyről, éppenn az, a' mi az ő szívekbe bé vólt írva, minekelőtte a' kő-táblákra irattatnék. *Ez a' Parantsolat*, úgymond, *mellyet parantsolok én ma tenéked, nem titkoltatott el te tőled, sem távol nintsen. Nem a' mennyekbenn vagyon, hogy azt mondanád: Kitsoda hág fel mi érettünk a' mennyekbe, hogy alához-nná azt minékünk, és arra minket megtanítana hogy betellyesítsük azt? Sem a' tengerenn*

túl

túl nintsen, hogy azt mondanád: Kitsoda megyen által mi érettünk a' Tengerenn, hogy előhozná azt minékünk, és megtanítana minket arra, hogy bétellyesítsük azt? Hanem felette közel vagyon te hozzád az Ige, a' te szádbann, és a' te szívedbenn, hogy bétellyesítsed azt.

Erre a' szóra: *a' tengerenn túl*, ezt jegyezzük meg: Az Égyiptomiak a' Nilus folyóvizét az ő nagyságára és áradásaira nézve nevezték tengernek, és ezenn a' vízenn túl vólt az ő nagy temetőjök; a' honnan ez a' szóllás formája: a' tengerenn túl menni, Égyiptombann a' fő Városbann és ott körűl-belől ezt tette: a' temetőbe menni, vagy meghalni. *a*) Ezzel az Égyiptombann tanúlt szóllás formájával él hát itt Mózes is, és az ő beszedének ez az értelme:

Az Isten ugyan a' kijelentetett Vallás által kiadta nékünk az Ő Parantsolatit, és az engedelmeseknek életet ígért, de ezek az Ő Parantsolati nem valami esmeretlen Törvények, hanem éppenn azok, a' mellyek a' mi szívünkbe is be vannak írva. Vagy:

Ha azt akarjuk megtudni, mi legyen a' Teremtőnek akaratja a' mi magunk viseletére nézve, és mit kell tselekednünk, hogy a' mi halhatatlan lelkünknek a' testnek halála utánn is jól legyen dolga; arra nézve nem szükség, hogy

a) Vesd-össze Róm. 10: 6, 7.

hogy valaki az égbe felmenjen, és ott az Isten akaratjának végére járjon; sem hogy valaki a' halottak közzül viszsza jöjjön, és tudósítson bennünket a' testtől elvált Lelkeknek állapatjokról; mert a' Teremtő, a' mint minden teremtett dolgokba beléjek adta azokat a' tulajdonságokat, mellyek által azok az ő lételeknek tzéljára eljutnak; úgy a' mi okos és halhatatlan lelkünkbe beírta a' maga akaratját, a' mellynek tellyesítése által mi is eljussunk arra a' tzélra a' melly elönkbe van téve. Vagy:

Minekutánna az Isten az Ő kijelentett Beszéde által elönkbe adta az Ő Parantsolatit: hijába formálnánk az ellen kéttségeket, mert a' Vallásnak Törvénye nem valami idegen dolog, hanem ollyan a' mit külömbenn is a' mi szánk és szívünk jól esmér.

I.

Nosza kérdezzük meg Atyámfijai! a' mi szívünket, mit ítél róla? kérdezzük meg a' mi szánkat, mit szól hozzá? vallyon esméretlenek-é ő előtte azok a' Törvények, mellyeket a' Vallás úgy ád elönkbe mint Isten Parantsolatit? Tudjuk hogy az Isten minden Törvényeinek summája az Igazság és a' szeretet. *Óh ember! megmondatott te néked mi légyen a' jó*, így szóll Mik. 6: 8. *és mit kiván az*

Isten

Isten te tőled egyebet, hanem hogy tselekedjél igazságot, és szeressed az irgalmasságot. A' tiszta szívű és ártatlan kezű ember kedves az Úr előtt, azt mondja Dávid 'Sólt. 24: Édes Idvezitőnk pedig, és az Ő Apostola szent Pál az egész Törvényt ebbe az eggy beszédbe foglalja be: *Szeressed felebarátodat, mint te magadat*, senkit meg ne bánts, mindenhez igaz jó indúlattal légy.

1.) Ha már megkérdjük a' mi szívünket, benne vagyon-é ő benne ez a' Törvény? Ő ugyan tsalárd minden dolgok felett, mikor a' magunk tselekedeteiről kell ítélni, és nehéz őtet kibontogatni azok alól a' fedelek alól, mellyek alá magát rejtegeti: de kiadja magát egéſzenn mikor a' más emberek magok viseletéről kell ítéletet tenni. Vigyázzunk hát tsak a' mi mindennapi ítéleteinkre és beszédinkre az embereknek tselekedetek felől; meglátjuk, hogy jól tudja azt a' mi szívünk mi, legyen az a' mit az embernek tselekedni kell.

Mikor mi a' mások magok viseletéről ítéletet tészünk: mindenkor külömbséget tészünk az élelmes ember és a' jó ember között. Élelmes embernek tartjuk azt, a' ki minden tselekedeteibenn föképpenn tsak a' hasznot nézi, és jól tudja a' maga szerentséjét munkálkodni; jó embernek pedig azt, a' ki minden tselekedetibenn az igazságra és a' szeretetre vígyáz, és

azt

azt sem kárért sem haszonért meg nem sérti. Mellyik már a' kettő közzűl bétsületesebb? feleljen a' mi szívünk. Meglehet hogy valaki akar külső szorgalmatossága, akar elmebeli tehetségei által élelmes is, és azombann jó szívű ember is; mit ítél erről a' mi szívünk? Ezt hogy ő valósággal kettős tiszteletre méltó, a' ki ellen még az irígység is tartózkodva szóll. De meglehet, hogy valaki élelmes, 's azombann roſſz ember: mit ítél erről a' mi lelkünk? Ezt hogy ő megvetésre méltó, és mennél szerentsésebb annál útállatosabb. Meglehet hogy valaki jó ember, de a' mellett vagy szerentsétlen, vagy élhetetlen: mit ítélünk erről? Sajnáljuk őtet, és kívánnánk hogy bár külsőképen is bóldogabb lenne; mert ez vólt eleitől fogva az emberi szívnek ítélete, hogy azoknak illenék világi bóldogsággal bírni, a' kiknek jó szívek van. Meglehet végre, hogy valaki akar élhetetlensége, akarmi más ok miatt nyomorúlt szegénységbenn van, és a' mellett írígy, kevély, tsalárd, eggyszóval roſſz ember: mit ítél erről a' mi lelkünk? azt a' mit szóll a' mi szánk, hogy az eggy semmirevaló földterhe, és kár vólna néki jobb állapotbann lenni; mert ez vólt eleitől fogva az emberi szívnek ítélete, hogy az igasságtalan gonosz embernek kár a' világi bóldogság. Ennél a' szívnek ítéleténél fogva, sok régi Szentek akadoztak az Isteni

Gondviselésnek útairól való gondolkozásokbann; visszásnak tetszett ő előttök e' világnak igazgatása, midőnn a' gonoszoknak jó szerentséjeket, és a' kegyes jámboroknak nyomorúságokat látnák. A' kegyes Ázsáf megvallja *b)*, hogy ő tsaknem eltántorodott ezeket látvánn; Jerémiás *c)* még perlődni is mér ezért; a' Jób könyve pedig, ez e' felett való vetélkedéssel van tele. Ímé tudja hát a' mi szívünk mi légyen az Isten Törvénye, mert másoktól azt kívánja, hogy ollyanok légyenek, a' minéműeknek lenni az Isten Törvénye parantsolja, t. i. jó szívűek, igasság szeretők, és ártatlanok.

Kimutatja azt a' mi szívünk, hogy tudja mi légyen a' jó, az által az indúlat által is, mellyel az emberekhez az ő tselekedeteiknél fogva viseltetünk. Ha valakibenn látunk szép elme és testbeli ajándékokat, tudományt, vagy hatalmat, méltóságot, vagy gazdagságot, szorgalmatosságot, állhatatosságot 's a' t. betsűljük ő benne, ezeket a' természetnek és szerentsének ajándékit; de ha megtudjuk, hogy ő ezek mellett igasságtalan, kevély, könyörűletlen és nem jó szívű ember; soha rá nem mehetünk akarmint erőltessük magunkat, hogy a' mi szívünk őtet tisztelje, sőt inkább a' mi belső érzéseink útálják őtet. Ellenbenn mikor látjuk va-

b) 'Sólt. 73: 2—14. *c)* Jerém. 12: 1, 2.

valakibenn, hogy ő egyenes szívű, igasságszerető, és ártatlan lelkű ember: akarmilyen légyen az ő külső állapotja, tiszteletre méltónak ítéli őtet a' mi lelkünk, megérezzük magunkbann, hogy az ő magaviselete a' mi tselekedeteinknek ítélőbírája; az ő látására a' lelkiesméret megmozdúl bennünk, és az ő ösztönével illet bennünket, ha érezzük hogy nem ollyanok vagyunk mint ő. Honnét van ez? Onnét, mert az Istennek képét látjuk ő benne, mellyet a' mi szívünk is jól esmér, és a' mely nékünk szinte úgy mint néki, elönkbe adja kötelességünket. Ímé hát a' mi szívünk nem tsak tudja, hanem érzi is azt mi légyen a' jó, és a' mit az Isten parantsol nékünk nem távol vagyon az mi tőlünk, hanem a' mi szívünkbenn vagyon hogy tselekedjük azt.

Ha továbbá arra figyelmezünk, miképpenn szoktuk mi elfogadni a' mások velünk való tselekedeteket, itt is kimutatja a' mi szívünk, hogy éppenn azt tartja ő jónak, a' mit az Isten parantsol, t. i. az akaratnak jóságát; mert inkább szoktunk nézni a' mások tselekedetének kútfejére, mint magára a' tselekedetre. Ha valaki nékünk kárt tészen, vagy akarmiképpenn megbánt, még pedig azt tudva és akarva tselekeszi ellenünk való rosz indúlatból; úgy nézzük azt mint ellenségünket: de ha tudjuk hogy nem akarva és nem rosz indúlatból tselekedte,

már mindjárt hajlunk arra hogy néki megengedjünk. Ha valaki jót tselekeszik velünk, nékünk szolgál, és bizonnyal tudjuk hogy jó akarattal, igaz szívvel van hozzánk; annak tselekedete kedves előttünk, és őtet Jóltévőnknek, Lelkibarátunknak tartjuk: de ha tudjuk hogy kedvetlenül és nem a' mi hozzánk való jó szívből tselekedte; már az ő tselekedete előttünk minden valóságos betsét elvesztette. Ha a' gyermek az ő Szüleinek, a' tseléd az ő Gazdájának engedelmeskedik ugyan és elvégzi kötelességét, de nem jó szívvel: úgy gondolom hogy sem a' Szüléknek, sem a' Gazdának nem tetszik az ollyan engedelmesség, mert nintsen benne az, a' mit megkíván a' lélek, t i. az akaratnak jósága. Így hát a' mi szívünk előtt nintsen titokbann a' mit az Isten parantsol, mert valamint az Istennek szabad akarat szerént való nép kell: úgy ő is tsak azt a' tselekedetet kedvelli, a' mellynek fundamentoma a' tiszta szív, és a' jó akarat.

2.) Ha már megkérdjük a' mi szánkat, mit szóll hozzá? úgy találjuk, hogy akkor is mikor a' szívnek tellyességéből szóll, akkor is mikor nem a' szívnek tellyességéből szóll; akkor is mikor helyesenn szóll, akkor is mikor vétkezik; nyílvánn kijelenti, hogy nem tsak szívvel tudjuk, hanem szánkkal is vallást tészünk arról, mi légyen a' jó, és mit kíván az Isten mi tőlünk. Mi-

Mikor valakit meg akarunk dítsérni; abbann tartjuk az ő valóságos dítséretét, ha azt mondhatjuk felőle, hogy ő jó szívű, ártatlan életű, kötelességébenn igazánn eljáró ember. Mikor mást meg akarunk gyalázni, ollyat mondunk róla hogy tselekedett, a' mi az Isten Törvényével, vagy az Igassággal és Emberszeretettel ellenkezik. A' rágalmazó mikor valakit betsteleníteni akar, ollyat fog arra hogy tselekedett, a' mit a' mi szívünk kárhoztat.

Mi magunk, akarmi légyen a' mi tselekedetinknek indító oka, azt szoktuk szóval állítani, hogy jó szívből, jó indúlatból tselekeszünk, mert tudjuk hogy a' nélkűl a' tselekedet semmirevaló; és ezért semmi sem esik nékünk nehezebbenn; mint ha valaki a' mi jó szívünk felől kételkedik; és nem hiszi hogy ollyan jó indúlatból tselekednénk a' mint szóval mondjuk. Maga a' Hipókritaság nem egyéb, hanem arról való vallástétel, hogy az ember tudná mi légyen a' jó, és hogy kötelessége vólna néki azt tselekedni; sőt arról való vallástétel, hogy mások is minden emberek tudják mi légyen a' jó, és a' szerént ítélik meg az ő embertársaikat, és azért mutat a' hipókrita szóval és külsőképpenn jó indúlatot, mikor az benne nintsen is, hogy mások ennél fogva ő róla jól ítéljenek. Mikor az ember illyen formánn

szóll, — illyen formánn pedig gyakrann szoktak az emberek szóllani — Bártsak minden ember ollyan vólna mint én! Bezzeg nem kell nékem a' másé, bezzeg nem irígykedem én senkire, nem áskálódom én senki utánn, megadom én mindennek a' mivel tartozom, könyörűlök én a' szegényenn 's a't. nem azt mutatja é ez, hogy esméri az ember szíve mi légyen a' jó, és az ő szája is vallást tészen arról? A' mit pedig osztán a' Vallás erre felel, a' tsak ebből áll: Menj el tehát és akképpenn tselekedjél: ha nem tselekeszel, a' te szádból ítéllek meg tégedet gonosz szolga.

II.

Ha hát azt akarjuk megtudni, mi légyen a' Teremtőnek akaratja a' mi magunk viseletére nézve, és mit kell tselekednünk hogy a' mi lelkünk, a' halál utánn is boldog légyen; azért nem szükség hogy valaki az égbe menjen, és ott végére járjon az Isten akaratjának, sem hogy valaki a' halottak közzűl jöjjön vissza, és beszéljen el mint vagyon ott a' dolog. Mert az Isten minden dolgokba a' mellyeket teremtett, belé jek adta a' Törvényt, melly által azok elérik azt a' mire vagynak rendelve. Az

élet

élet nélkül való dolgokat vezérli a' természetnek kénszerítő törvényei által; az élőállatokat a' természeti ösztönöknek, a' kívánságoknak és indúlatoknak édesdedenn és hatalmasonn vonszó törvényei által; az okos lelkeket pedig ama szabadságnak törvénye, a' jónak esmérete által: mellyet kinek kinek lelkiesméretébe bérott, és a' mellyet a' mi szánk és szívünk is jól esmér.

Immár, hogy a' mi lelkünk a' testnek halála utánn is megmarad, ezt a' kívánatos igasságot ugyan világosann és egyenesenn tsak az Istennek kijelentett beszédéből tudjuk, a' ki világosságra hozta az életet és halhatatlanságot az ő Fijának Évangyélioma által: *d.)* mindazáltal ugyan ezen reménységet magából a' léleknek törvényéből is nyomosonn ki lehet hozni. Ugyan is éppenn abból hogy a' mi lelkünknek okossága; és a' jót a' gonosztól megkülömböztetni tudó lelkiesmérete van; kitetszik, hogy tehát az embernek rendeltetése nem tsak az, hogy az ő állati létele, ez a' testi élet egynéhány esztendeig fenntartassék; mert annak fenntartására a' természeti ösztönöknek, kívánságoknak és indúlatoknak törvénye elégséges, az okosság pedig és a' lelkiesméret arra a' tzélra szükségtelen. A' Természetnek Ura megtaníthatta vólna az embert minden néki

d.) Tit. 2: 14.

szükséges mesterségekre tsupánn tsak a' természeti ösztönök által, mint a' több állatoknak sok ezer nemeit, mellyeknek sem okosságok, sem lelkiesméretek nintsen, még is meg tudják keresni az ő eledeleket, óltalmazzák magokat a' levegőég ártalmaitól 's más ellenségeiktől, tudnak tsudálkozásra méltó mesterségeket, 's a' t. — Az okosság és lelkiesméret még inkább akadály a' testi élet kedve keresésébenn; mert a' gondolkodás sokasitja meg a' mi szükségeinket, és nyughatatlanokká tészen bennünket akkor is, mikor sorsunkal megelégedve lehetnénk; ha pedig a' lelkiesméretnek törvényére figyelmezünk, sokszor ellene kell állani a' természeti ösztönöknek, indúlatoknak és kívánságoknak, le kell mondani a' bűnnek hasznáról, szenvedni kell az igasság mellett. Ugyhogy valóbann sokszor világ szerént bóldogabbak azok, a' kik az okosságnak kitsíny mértékével birnak, és bóldogoknak tartják magokat azok, a' kik félre tévénn a' lelkiesméretet, keresik tsak a' testnek kedvét az állati kívánságok szerént. — Miért van hát bennünk az okosság és a' lelkiesméret, ha mindenik nélkűl fennállhatna a' testi élet? Valósággal ha jól gondolóra véſſzük ez a' léleknek törvénye, melly a' test törvényétől annyira külömböz, meg győz bennünket, hogy vagyon hát a' léleknek magának élete,

melly

melly a' testnek életétől független, és a' melly megmarad akkor is, mikor a' testnek élete a' halálbann megszűnik.

Ha tehát azt akarjuk megtudni, mítsoda állapotbann lészen a' lélek a' testnek halála utánn? annak megtudására nem szükség hogy valaki a' halottak közzűl jöjjön fel, és beszéllje elő; mert azt maga a' léleknek törvénye eléggé kimagyarázza. Tudnunk kell ugyan is, hogy minden dolognak létele és megmaradása attól függ, ha az a' maga törvényét megtartja; ha pedig annak törvénye akarmimódonn megrontatik; akkor magának a' dolognak romlani kell. A' tűznek törvénye az, hogy világíttson és melegittsen; ha se nem világítana, se nem melegítene; megszűnnék tűz lenni. A' test életének törvénye a' tápláltatás, a' vérforgás, a' lehellés, ezek közzűl akarmellyik szünjön meg, azonnal az életnek bomlani kell. Az okos lélek életének törvénye ez, hogy gondolkodó tehetsége által szerezzen a' tapasztalásból esméreteket, és esmerje meg a' világnak láthatatlan Teremtőjét is; a' lelkiesméret által pedig tudvánn mi légyen a' jó és gonosz, kerűlje a' gonoszt és kövesse a' jót. Ha a' lélek ezt az ő törvényét megrontja, ostobává és gonoſszá leſſz. — Ítéljétek meg már magatok mitsoda állapotbann lészen a' halál utánn az

ollyan lélek, a' melly a' maga törvényét háta megé vetette, és tsak a' test kívánságinak és indúlatinak szolgálvánn tudva és akarva követte a' gonoszt. Ha valaki a' halottak közzűl vissza jőne, és azt beszéllené, hogy az ollyan lélek túl a' halálonn, gyönyörködtetni fogja magát azoknak emlékezetével mellyeket a' testbenn tselekedett, és ebbenn az új állapotbann a' megvilágosodott értelem és szent akarat által angyali bóldogságot érez: el hinnénk-é néki? Sőt inkább nem úgy kell-é lenni természet szerént, hogy az ő ostobaságát és gonoszságát általvigye magával a' gonosz az örökkévalóságra is? nem lessz-é néki gyötrelem mikor látja hogy örökre elvált azoktól a' földi dolgoktól, mellyeket fő bóldogságnak tartott? Lehet-é békés az ő lelkiesméretével, a' mellyet megútált, és annak ellenére követte a' gonoszt? Lehettséges-é hogy a' kevélységnek, fösvénységnek és bujaságnak, a' gyűlölségnek és szeretetlenségnek indúlati, mellyek benne természetté váltak, akkor is nyughatatlanságbann és zűrzavarbann ne tartsák az ő megbódúlt elméjét? — Bizony nem szükség hogy valaki a' halottak közzűl előjöjjön és beszélljen velünk; mert maga a' léleknek törvénye eléggé megmutatja nékünk előre, mitsoda állapotbann lehet az emberi lélek, mikor a' por földé lészen, ő pedig az örökkévalóságra mégy en.

Ezért

Ezért adta a' bölts Teremtő olly hatalmasonn a' mi szánkba és szívünkbe az ő törvényinek esméretét, hogy az légyen nékünk vezérünk arra az állapotra a' mellyre menendők vagyunk.

De mivel mi emberek egyszersmind élő-állatok is vagyunk, és bennünk vagynak az állati kívánságoknak és indúlatoknak ösztöni; könnyenn megeshetett és meg is esett, hogy ezek megfojtsák vagy meghomályosíttsák bennünk a' léleknek törvényét; hogy inkább hallgassunk az állati kívánságokra, mint a' lelki-esméretnek törvényére: mellyet a' mi szánk és szívünk jól esmér. Azért az Isten segítségűl jöt a' mi gyarlóságunknak, és külsoképpenn is tudtunkra adta az Ő Szent Emberei által, és az Ő Szent Fija által, hogy az Ő akaratja és parantsolatja az, hogy az Igasságnak és Szeretetnek szent kötelezései szerént éljünk; azért adta annak esméretét a' mi szánkba és szívünkbe, hogy tselekedjük azt; mert attól függ a' mi lelkünknek jövendőbeli állapotja. Az egész Vallás, annak minden tudománnya arra való, hogy bennünket erre serkentsen. Azért *adta a' Krisztus magát mi érettünk, hogy megváltana minket minden hamisságtól, és tisztítana magának kiváltképpenn való néppé, jó tselekedetekre igyekezővé. c.)* Azért jelentette ki elő-

c.) 2Tim. 1 : 10.

előre az örök életnek reménységét is, hogy ennek előre való látása által is, indítson az Ő Törvénye eránt való engedelmességre, mellyet a' mi szánk és szívünk jól esmér.

III.

Minekutánna hát a' Kijelentetett Vallás által tudtunkra van adva, hogy az Isten akaratja a' mi megszenteltetésünk: hijába gántsoskodik és akadékoskodik azonn az ember, hogy vallyon igazánn Isten akaratja és parantsolatja é az a' mit annak mondanak? mert lehetetlen azt nem látni, a' kinek tsak okossága van, hogy ha soha ki nem lett vólna is jelentve, Isten akaratjának kellene azt hinnünk, a' mit Ő a' mi Lelkünkesméretébe béírott, illyen hatalmasonn szívünkbe és szánkba adott. Ha pedig valaki még is akadékoskodik, könnyű eltalálni hol van az ő baja, (nem a' nyilvánnvaló gonosz életű emberről szóllok, a' kinek lelkiesmérete már meg van ölve, mert hiszen az illyen az Istennek és a' Józan okosságnak egyeránt ellensége — hanem arról szóllok a' ki külömbenn az emberségnek és betsületnek régulájit szereti megőrizni) t. i. hogy ha ő a' Kijelentetett Vallásbann gántsoskodik; ennek az az oka, hogy az ő szíve gonosz, és ha külsőképpenn kívánja is magát jó-

jónak mutatni, ő tsak az emberektől keresi a' ditsőséget. Tudja ő és érzi, hogy az ő szívébenn és szajábann vagyon a' Törvény; melly az embert emberré tészi, és úgy is viseli magát, hogy az emberek előtt jó szívűséget és szeretetet mutasson akkor is mikor titkos gonoszságokat sző fon, mert az emberek szemeik elébe pókhálót vonni könnyű: de nem szenvedheti az ollyan Törvényadót, a' ki a' szívbe is bélát, hogy azt mondhassa magábann az ő tsendesítésére, a' mi vagyon 'Sólt. 94: 7. *Nem látja ezt az Úr, és a' Jákóbnak Istene, nem tudja ezt.* Ő az örök életet unalmas időtöltésnek tartja, a' hol többé sem a' titkos lopásnak, sem a' tisztátalan bujaságnak helye nem lészen. — Ha pedig a' Vallás ellen még ki is kél, azt óltsárolja és tsúfolja: még jobbann elárúlja az ő belső hánykódásit; hasonlatossá tészi magát ahoz a' vadhoz, a' mellybe a' vadász bele lőtte az ő nyilát, a' pedig fut a' mint futhat a' vadásztól, de azzal el nem kerűlheti a' fájdalmat, és a' halált, mert viszi testébenn a' halálhozó nyilat, és mikor néki dühödvénn martzongja azt, tsak fájdalmát neveli, és halálát sietteti: úgy ő is hijába fut az Istentől a' Vallástalansággal, mert ott vagyon az ő lelkiesméretébenn halálos nyíl gyanánt a' kárhoztató Törvény *f.)* a' beszéd mellyet

f.) Haeret lateri lethalis arundo.

lyet az ő szíve és szája jól esmér, az ítéli meg őtet amaz utólsó naponn.

K. A! Azt mondja a' Krisztus egy helyenn a' 'Sidókról: *Ha én nem szólltam vólna nékik, nem vólna bűnök: most pedig nints mivel menteni magokat.* g) Végyük szívünkre Atyámfijai ezt a' mondást. Ha a' Kijelentetett Vallás tudtunkra nem adta vólna, hogy az Isten parantsolatja az a' Törvény, melly a' mi Lelkünkesméretébenn van, úgy legalább nem esnénk Felség sértésbe mikor az ellen vétünk; hanem tsak balgatagok vólnánk — a' mint az Irás nevezi is a' bűnösöket — hogy az okosság ellen tselekeszünk: de most mikor tudtunkra van adva, hogy az Igasságnak és Szeretetnek Törvénye, mellyet a' mi szívünk és szánk esmér, az Istennek parantsolatja; ha még is a' Lelkiesméret ellen tselekeszünk, mivel menthetjük magunkat majd mikor az Isten előtt számolni kell? Vegyük eszünkbe magunkat, és ne sántáljunk kétfelé. Ne Farizeuskodjunk a' Vallással, azt gondolvánn, hogy tsak az Isten kedvét keressük, tsak az Istent szolgáljuk akkor, mikor az Ő parantsolatit tselekeſſzük; mert a' mi magunk lelkének törvényei azok; ne hitetlenkedjünk a' lelkiesmérettel, azt gondolvánn hogy mi-

g.) Ján. 15: 22.

mikor azt megsértjük, könnyenn megbékélünk magunkkal, és az idő vagy bégyógyítja, vagy elfelejteti a' sebet; mert az Isten Törvénye van akkor megrontva, mikor a' lelkiesméretenn tsorba esik.

Tanúljuk hát a' mi szívünknek és szánknak törvényét tiszteletbenn tartani azért, mert tudjuk hogy az az Isten Törvénye; és az Isten Törvényét kedveljük azért, mert a' mi szánk és szívünk tészen arról tanúbizonyságot. Ha hiſszük, hogy az Isten Lelke a' mi lelkeinkkel eggyütt tészen bizonyságot arról, mi légyen a' mi kötelességünk; igyekezzünk a' tökélletességre, mellyre az okos és halhatatlan lélek vagyon rendeltetve. Most nem szükség sem az égbe menni, sem a' halottak közzé azért, hogy megtudjuk az Isten akaratját, és a' mi lelkünknek jövendőbéli állapotját; de ha itt elvégezzük azt, a' mit az Isten, és a' mi szívünk és szánk elönkbe ád hogy tselekedjünk: a' Kijelentetett Vallásnak ígérete szerént hiszszük, hogy leszállunk ugyan a' halottak közzé, de tsak azért hogy ottann levetkezzük ezt a' port; azutánn pedig feltámadvánn, ditsőségbe menjünk a' mi Atyánknak hajlékiba, és tselekedjük az Ö akaratját, és a' mi akaratunkat mind örökké. *Ámen.*

V. PRÉDIKÁTZIÓ.

Az Öregek megbetsülése.

3 Mós. 19: 32.

A' Vén ember előtt felkelj, és a' Vén embernek ortzáját megbetsüljed.

Az Embereket egymástól és egymás között megkülömböztette először maga a' Természet rendi; mert a' származásra és élet időre nézve eggyik Atya, másik fiú, eggyik Anya, másik leány, eggyik gyermek, másik ifjú, harmadik vén; a' testnek és léleknek ajándékira nézve eggyik szép, másik formátlan; eggyik ép termetű, másik nyomorék; eggyik tökéletes eszű, másiknak hijja van. Azutánn megkülömböztette a' Társaságbéli rend; mert eggyik Fejedelem, másik Jobbágy; eggyik Előljáró, másik Polgár; eggyik Tanító, másik tanúló, hallgató, eggyiknek eggy, másiknak más mestersége, hivatala, rendi, helye van. Végre megkülömböztette az úgy nevezett Szerentse: mert

eggyik

eggyik gazdag, másik szegény, eggyik nemes, másik közönséges születésű, 's a' t.

Ez az embereknek egymástól való szükséges külömbözések, ezt a' kötelezést hozza magával; hogy kinek kinek légyen annyi okossága, hogy esmérje meg azt a' ki több ember ő nála, és azt bizonyos tekíntetbenn tartsa; a' gyermek az ő Szüléit tisztelje, az ifjú a' vénnebbeket megbetsülje, az Előljáróknak az őket illető tiszteletet adja meg a' Polgár, és végre a' szegény a' gazdag előtt, az alatsony születésű a' nemesebb előtt térjen ki.

Hogy a' szegény a' gazdagnak, és a' közönséges születésű ember, a' fényesebb születésűnek megadja az elsőséget, arra őtet a' kéntelenség is szorítja: a' Polgári függést is pedig fenntartja maga a' Polgári-Törvény, és bűntetéssel is megzabolázza azt a' vakmerőt, a' ki az ő Előljárójával szembeszállani mer: de az a' tiszteletnek adaja, mellyel mi a' betsületes embereknek, és nevezetesenn az öregebbeknek tartozunk, szabad akarat szerént való; úgymint a' mellyre a' magunk okossága, az igasság és illendőség kötelez bennünket. Hányszor esik pedig a' meg, hogy az ember nem tselekeszi azt a' mire őtet az okosság és illendőség kötelezi? Hányszor esik meg nevezetesenn, hogy a' betsületes embernek az ötet illető tisztességet meg nem adja az embertelen?

hogy az idősebbenn tiszteletlenül keresztül jár a' fijatalabb? hógy az öregeknek nyögni kell a' tsufoltatás, pironság, és megvettetés alatt, mellyet szenvedni kéntelenek. Ennek 1.) eggy kiváltképpenn való oka, a' gyermekeknek roſſz nevelése. Helytelen kényeztetésünkkel és utánnok járásunkkal arra kapatjuk őket, hogy hozzánk engedetlenek légyenek, és rajtunk uralkodjanak; a' mellyből először is azt tanúlják meg, hogy minket kevésre betsűljenek, azutánn pedig bizonyos dolog, hogy mások eránt sokkal inkább gorombák lesznek. 2.) Másik oka ez, hogy hajlandó az ember a' kevélységnek vagy eggyik vagy másik nemére, a' melly szerént azokat, a' kiket magánál akarmi tekíntetbenn tsekélyebbeknek gondol, szereti maga alatt nézni; és innen eshetik meg, hogy mivel a' hanyatló időbenn már fogyatkozik az erő, változnak a' kedvek és indúlatok; tehát az erőtelen és tehetetlen vén embert semmire se nézi a' még erejébenn lévő goromba, és a' kedvetlen öreget megtsúfolja és boszszúval illeti a' víg kedvű balgatag. — Azokat szokták az emberek szemmel tartani és betsűlni, a' kik előttök mennek és haladnak; a' hanyatlókat pedig keresztül nézik. A' gyermek vígyáz a' nagyobb idejű gyermekre még a' játékbann is, és a' kissebb tanúló a' nagyobb tanúságú eránt valami ollyat érez magábann a' mi

a'

a' tisztelettel határos; a' gyermek az ifjakra, és az ifjú a' meglett emberekre vágyódva figyelmez; de mihelyt eljön az a' pont, mellyenn az élet idő meghajlik, es az embernek lefelé kell menni: már mindjárt tsökönik az eránta való figyelmetesség, és az öregekre való tekintet fogyatkozik. Végre 3.) azok a' különbségek is, mellyeket az emberek között tészen a' Társaságbéli rend, és a' szerentse, gyakrann arra viszik az embert, hogy az öregek eránt tartozó tiszteletet megsértse; ha p. o. a' Tisztviselő vagy Hivatalbeli ember, a' Köz-tereh hordozásábann megvénhedett Polgárral illetlenűl bánik; ha a' magahitt tehetős megtsúfolja az öreg szegényt; ha a' Nemes születésű büszkénn nézi és semminek tartja az ő nála talám nemesebb szívű de közönségesebb születésű öreget 's a't. Akárminémű karbann 's állapotbann légyen az ember, mindenütt talál ha akarja, nyílást a' büszkeségre, és mások megutálására: tsak az öregség úgy látszik a' mellytől naponként szedegeti el az idő a' ditsekedésnek okait; külsőképpenn szólvánn tsak az óránként terhesedő esztendőknek száma, és az elmúltaknak emlegetése az ő ditsekedések, a' mellyel rendszerént eggyütt jár a' mai világnak vádolása, és az ő megutálásokról való panasz.

Mivel hát olly könnyenn megeshetik, és meg szokott esni; hogy az ember az öregek eránt való tiszteletről elfelejtkezzen; illő lész K. H! 1.) gondolóra vennünk azt, miképpenn lehet és kell néznünk azokat a' kiknek fejekenn fénylik a' Vénségnek ékes koronája, és osztánn 2.) mibenn álljon az a' tiszteletnek kötelessége, mellyet ő erántok a' természet, az okosság, és az illendőség kíván, a' melyet az Isten Törvénye is parantsol az elolvastatott beszédekbenn ezekkel az ígékkel: *A' Vén ember előtt felkelj, és a' Vén embernek ortzáját megbetsüljed.*

I.

Nem szükség nékem itt említenem az ő erőtelenségeiket, mellyek az öregségnek idejével 'eggyütt járnak, sem az ő erkőltsöknek szokott megnehezedését, melly által a' legjobb szívű öregek is az ifjakra sokszor ok nélkül is terhelődni szoktak: hanem tsak azt hozom elő, a' mi mind ezek mellett is a' jól őszült öregekbenn tiszteletes, és tekíntetet érdemel.

Ugy lehet, és úgy kell hát nézni minékünk a' tisztes öregeket, a' nálunknál idősebbeket, mint a' mi Tanító mestereinket, és Jóltévőinket. Mindenik tekintet elégséges indító ok lehet arra, hogy nékik az érdemlett szeretetet, tiszteletet és betsületet megadjuk.

Ők

1. Ők a' mi Tanítómestereink a' világi életbenn előfordúló dolgokra nézve, mert sok esztendőktől fogva öszveszedett tapasztalások van, sok kedves és kedvetlen, bizonyos és bizonytalan kimenetelű dolgokbann forgottak. Minden mi tudományunk nem egyéb, hanem a' mások tapasztalásának és okoskodásának öszveszedése, minden mi Könyveink nem egyebet hanem ezeket foglalják magokba. Ugyde a' tisztes öregeket úgy nézhetjük, mint élő könyveket, a' kik a' magok tapasztalásából szóllanak, és eligazítanak bennünket sok ollyan dolgokbann, mellyeket a' könyvekbenn hijába keresnénk. Ők már elmentek azonn az útonn, megfutották azt a' pályát, mellyenn az ifjak utánnok menni vágynak, mivel mindnyájann szeretnék elérni az öregségnek idejét; ők élő tanúbizonyságot tehetnek arról, mennyire lehet bízni azoknak a' dolgoknak állandóságához, mellyekbenn az ember az életnek külömböző szakaſzaibann gyönyörködik, és ők is gyönyörködtek. Jegyezzétek meg Aiyámfijai! ezt a' környűlállást, hogy minden ember szeretne eljutni az öregségre, azaz sokáig élni, mert abból láthatjátok melly balgatag légyen az ollyan goromba ember, a' ki az öreget bántja, úgymint a' ki nem eszmél magára, és nem gondolja meg hogy ha ő is eléri azokat a' kívánt de nem szeretem napokat,

kat, miképpenn fog néki esni ha ő vele is úgy bánnak.

Az öregek a' mi Tanítómestereink a' dolgoknak megítélésekre nézve, ő nálok van a' tanáts, mert az ő látások messzebb terjed mint az ifjabbaké, tudják ők mi hogy vólt máfszor, és mi lett a' kimenetele; ő bennek már meghiggadtak azok a' hirtelen indúlatok a' mellyek az ifjabbak ítéletébe szükségesképpenn belé elegyednek. Sokszor megmutatta már azt a' kimenetel, hogy jobb vólt úgy, vagy jobb lett vólna úgy, a' mint a' tisztes öreg mondotta, mert ő látta azt a' mit az ifjak nem láttak, meggondolta azt a' mit az ifjak nem vettek gondolóra, jól megfontolta azt a' mivel az ifjak hirtelenkedtek. Innen láthatjuk, hogy boldog Ország, boldog Város, boldog Háznép az, a' mellybenn értelmes és igaz lelkű öregek is űlnek a' kormányonn; ellenbenn jaj annak az Országnak, Városnak, Háznépnek, a' mellybenn tsupánn tsak az ifjaknak gondolatjok szerént mégyen a' dolog, és az öregek eltapodtatnak.

Az öregek a' mi Tanítómestereink a' mi magunk viseletére nézve is: Már ők közelítvénn a' parthoz, igazánn le tudják írni az útat a' mellyenn ők általmentek; hányattattak ők is az ifjúi indúlatoknak szélveszeitől, forgottak azok közt a' kősziklák közt, a' mellyek miatt

ve-

veszedelmes az út; vóltak nékik jó és gonosz útitársaik. Ha ők magok szenvedtek hajótörést, inthetnek bennünket, hogy az ő példájokonn tanúljunk; ha elkerülték a' kószirteket, megmondhatják nékünk is, hogy vígyázzunk magunkra, megtaníthatnak miképpenn kerüljük el a' gonosz útitársaknak tőreiket. Az értelmes és igazánn Istenfélő öregek tudják nékünk vóltaképpenn előbeszélleni, és a' magok példájával bébizonyítani, mi ez életbenn a' valóság, mi a' hijábavalóság, mi a' jó mi a' gonosz, ők inthetnek legszívesebbenn hogy iszonyodjunk a' gonosztól, ragaszkodjunk a' jóhoz.

2. De nem tsak Tanító-mestereink, hanem Jóltévőink is minékünk a' tisztes Öregek; mert az a' munkásság, mellyre az ember teremtetett, az élet-idő hanyatlásával nemszűnik, hanem inkább nevelkedik; valamíg erejek engedi munkálódnak az ő módjok szerént, gondosok takarékosok, és tudják hogy nem a' magok hanem a' maradék számára. Fákat plántálnak, a' melyeknek gyümőltséből tudják hogy magok nem esznek; megtakarítják a' vagyont szinte a' mellette való zsugorgásig, nem azért hogy magok megéljék, hanem hogy a' maradéknak légyen kezét mire tenni. — Azombann, tsudáljátok itt Atyámfijai a' gondviselő Istennek bőltsességét, a' ki az okos lélekkel bíró

emberbe is tudott adni ollyan hatalmas állati ösztönöket, a' mellyek által azoknak véghez kell azt vinni, a' mit ő akar. Ez a' természeti gondosság, és a' vagyonnak féltő megtakarítása megvan az ollyan Vénekbenn is, a' kiknek eszekbe sem jut, hogy a' maradéknak munkálkodnának, sőt megborzadnak erre a' gondolatra, hogy majd meg kell halni, és akkor más kezére juta' keresmény. De hijába! így kell ennek lenni, így akarja az Isten fenntartani e' Világot. A' gyermekek, a' kik előtt még sok esztendők lehetnek, a' takarékosságról keveset tudnak, az Ifjak inkább a' bőv költésre hajlandók, az Öregek pedig mennél közelebb vannak a' koporsóhoz, annál esdeklőbb féltéssel őrzik azt, a' mi a' kezek közt vagyon. Valyon ezzel is nem arra tanít-é bennünket az Isteni mindeneket bőltsenn rendelő Gondviselés, hogy az Öregeket megbetsűljük, mint a' következő maradéknak Tútorit, és az Emberi nemzetnek Kintstartóit, és nem vesztegető Sáfárit.

Ha tehát az emberek dolgainak jó előmenetellel való folytatásokra nézve igaz ama' közrégula: több kell ész mint erő, és ha a' világi jóknak bírására nézve nem lehet tagadni, hogy szintannyi vagy még nagyobb gond kívántatik a' szerzett vagyon-

gyonnak okos megtakarítására, mint annak beszerzésére: ebből lehet látni, hogy a' tisztes Véneket, a' kiknél van a' tanáts és a' gondosság, méltánn nevezi az Írás az emberi társaság' Támaszinak és Táplálóinak. *a*) A' virágjokbann lévő és dologtehető Ifjak tészik mintegy a' Társaságnak testét és erejét; de az Öregeknek próbált értelmekbenn vagyon annak okos lelke. Mint az okosságától megfosztatott ember, olyan az a' Társaság, a' melybenn nintsenek tanátsadó Vének, vagy azok illendő betsűletbenn nem tartatnak, és valósággal terhes fenyegetés, mikor a' hálátlan Jérusálemet azzal fenyegeti az Isten, hogy elvészi közzűlök a' vén embert, és gyermekek uralkodnak ő rajtok, és a' gyermek a' Vén emberenn, és az alávaló ember a' betsűletes emberenn hatalmaskodik. *b*) — Bóldog időnek mondjuk mi a' régi Pátriárkáknak idejét, 's mibenn állott ez a' bóldogság? Ebbenn, hogy az öregektől való természeti függés fenn tartódott ő közöttök; az egész Familia a' tisztes öreg Atyára vígyázott, annak szájából várta a' parantsolatot és a' tanátsadást, és az ifjabbak az idősebbektől mint a' lántzszemek függöttenek. De ha az elmúlt időknek három négy ezer esztendeire viszsza nem megyünk is;

ta-

a) Ésa. 3: 2. *b*) Ésa. 3: 3, 5, 6.

találtatnak ma is, találtatnak mi közöttünk is olyan tsendes és bóldog háznépek, a' melyekbenn a' tisztes Öregeknek megadódik az oket illető tisztelet, és a' kissebb tudja mivel tartozik a' nagyobbnak, találtatnak mindenütt jó szívűek, a' kik a' Vénségnek tiszteletes koronáját meg tudják betsülni, és a' náloknál idősebbeknek az oket illető tiszteletnek adaját örömest lefizetik.

II.

Lássuk már, mitsoda az a' tisztelet, a' mellyet az Öregek eránt kíván az okosság és ez a' Törvény: *A' Vén ember előtt felkelj, és a' Vén embernek ortzáját megbetsüljed.*

Valamint a' betsületérzés egyedül az okos Léleknek munkája mi bennünk; úgy az okos embernek semmi kedvesebbenn nem esik, mint ha vészi észre, hogy mások ő felőle jó ítélettel vagynak, és őtet bizonyos tekintetbenn tartják; a' minthogy ellenbenn semmi sints ollyan éles megbántódása: mint ha azt mások akármiképenn kijelentik, hogy őtet megvetik és semminek tartják. Jóbnak az ő terhes nyomorúságábann, úgy látszik, semmi sem esett nehezebbenn, mint az a' mit R. 19. panaszol, hogy még az ő szolgái és szolgálói is, mikor kiáltja őket, nem felelnek, hogy még a' kis

gyer-

gyermekek is megútálták őtet, és visszafelelnek néki.

Annak a' tiszteletnek, mellyel mi mások eránt viseltetünk, mindenkor vóltak és vagynak külső czeremóniáji, p. o. a' kit meg akarunk betsülni, felállunk előtte, magunk előtt botsátjuk, jobb kézfelől ültetjük, 's más egyéb magunk viseletével és bévett szóllás formájival kimutatjuk, hogy néki a' betsületet meg akarjuk adni. Ezekről a' betsület czeremoniáiról az emberek mindenkor sokat tartottak, és a' ki ezekre nem vígyáz, azt méltánn vagy kevélynek vagy gorombának tartják. Annyira megkívánják ezeket a' czeremoniákat az emberek egymástól, hogy mikor két ravasz öszvetalálkozik is, a' ki egyik a' másiknak ellensége, tsak ezeket adják meg egymásnak, meg vagynak vele elégedve; ámbár egymást szívekből gyűlölik is. Nem is szokták ezt az emberek elmúlatni azok eránt, a' kiknek bosszúállásoktól félnek; hanem azok eránt bátorkodnak embertelenek lenni, a' kiktől gondolják hogy nem lehet félni. Ilyenek lévénn pedig az Öregek, könnyenn megesik, hogy ezt a' tiszteletnek ártatlan adaját is megtagadják tőlök; őnékik pedig annál keservesebbenn esik, hogy a' méltatlanságot és megútáltatást tsak nyelni kell.

Mikor már a' Törvény azt mondja: *A' Vén ember előtt felkelj, és a' Ven embernek ortzáját megbetsűljed*, arra kötelez bennünket, hogy az Öregeknek a' tiszteletnek minden jeleit megadjuk, őket a' szóllásbann megvárjuk, nékik ellenek ne mondjunk. Az ő ortzájokat megbetsűljük, azaz, az ő jelenlétekbenn semmit se szólljunk vagy tselekedjünk ollyat, a' mi nékik nehezenn esnék, vagy a' miből azt hoznák ki, hogy mi őket megútáljuk, semminek tartjuk. Azt kívánja tőlünk az Isten törvénye; mert valósággal a' mi az emberi természetbenn tiszteletes és betsületre méltó, az a' tisztes öregekbenn mutatja ki magát mind azok közt az erőtlenségek közt is, a' melyekkel nékiek küszködni kell.

1. Ők ugyan már testekbenn tsüggednek, erejekbenn fogyatkoznak; de mikor a' külső ember romol, épül a' belső; mert a' mint már láttuk, a' megért elme és a' Józan ítélet kimutatja magát bennek; nem inkább a' lélek-é pedig mint a' test az, a' mit az emberbenn betsülni kell? Ha igaz talál lenni ez a' közmondás: A' hol a' félelem, ott a' betsület, ha, mondom, ez igaz talál lenni, nem nagy betsületire válik az emberi természetnek, mert azt tészi fel, hogy valamint a' több állatok, úgy az ember is tsak azt tudja tekintetbenn tartani, a' kitől félni kell; és hogy a' go-

goromba ember azért nem ád az Öregekenn semmit, mert már azok erőtlenek, és néki nem árthatnak. Már így igazánn nem az ész és a' szív, hanem a' félelem vólna az emberi tselekedeteknek a' rugója, valamint a' barmoké. De a' ki igazánn ember; azt mondja Dávid 'Sólt. 32. hogy nem ollyan az mint a' ló és az öszvér, mellyek nem engednek, ha tsak zabolával meg nem szorítják az állokat. A' ki igazánn ember; szánakozó részvétellel könyörűl az Öregekenn az ő erőtlenségeknél fogva, és megkíméllí őket; a' bennek lévő nemes léleknél fogva pedig betsűli és tiszteli őket: a' megvénhedett oroszlánt boszszantó szamárhoz hasonló pedig az az embertelen, a' ki az Öregnek erőtlenségeinn kikap, és őtet boszszúval illeti.

2. Az Öreg embernek erőtlenségeit tetézi az is, ha ő egyszersmind szegénységbenn, elvettetett állapotbann van. Ez ismét másik oka szokott lenni az ő megútáltatásának, de valósággal a' megútálásnak bűnét terhesíti, mert meg vagyon írva, hogy a' ki megtsúfolja a' szegényt, annyival inkább az öreg szegényt, gyalázattal illeti annak Teremtőjét. c) Lehet ő benne tiszteletre méltó Lélek az ő szegénységébenn is, annyival inkább, mert ezzel is kevesebb vonattatása van a' világhoz. A' szegény-

c) Péld. 17: 5.

génység ha valakibenn, a' már tehetetlen öreg emberbenn érdemel könyörületességet; de semmiféle adomány és alami'sna fel nem óldoz bennünket az alól a' tiszteletnek kötelessége alól, mellyel az ő személlyének tartozunk.

3. Legközönségesebbenn pedig e' szokta megháborítani az Öregek eránt való tiszteletet, hogy ők nehéz erkőltsűek, és másokat magoktól elidegenítenek: de hiszen éppenn ez az ő erántok való tiszteletnek egyik ága, hogy az ő gyengeségeket eltűrjük, nékiek engedjünk, és őket megkíméljük. Minden időszakasznak megvan a' maga gyengéje, a' mit abbann el kell tűrni. Elnézünk a' gyermekbenn sok bolondságot, az Ifjúbann sok hijábavalóságot: hát ugyan ezekbenn nem néznénk-é el azt a' gyengeséget, mellyet az idő és az unalom szükségesképenn szül. Mind ezek mellett is meglehet ő bennek a' tiszteletre méltó Lélek, a' mely ezt kívánja, hogy *a' Vén ember előtt felkeljünk, és a' Vén embernek ortzáját megbetsűljük.*

Megjegyzésre méltó pedig K. H! hogy ez a' Törvény: *A' Vén ember előtt felkelj, és a' Vén embernek ortzáját megbetsűljed*, tsak a' polgári illendőségről, vagy a' betsületnek külső megadásáról szóll, és nem azt parantsolja, hogy szívünkbenn tiszteljünk és betsűljünk minden Öregeket. Ennek ez az oka, mert ez a' bel-

belső tisztelet ollyan dolog, a' mellyet az emberek eránt semmi Törvény által parantsolni nem lehet, valamint azt nem lehetne, hogy mindent a' mit kóstolunk édesnek érezzünk. Mert a' tisztelet az az indúlat, a' mely származik bennünk tsak azok eránt, a' kikbenn jó szívet, nemes gondolkozást, jó erkoltsöt, és ártatlan életet látunk. Tsak úgy lehetne hát ezt a' szívbéli belső tiszteletet minden Öregek eránt parantsolni, ha minden Öregek jó szívűek, ártatlan életűek, egy szóval tiszteletre méltók vólnának, a' mely pedig hogy nem úgy van, a' Szent Írás is mondja, a' tapasztalásból is tudjuk.

Itt hát már ti reátok fordúlna a' beszéd megélemedett Vének! a' kik az ifjabb világnak szemei előtt vagy a' betsületnek vagy a' gyalázatnak tárgyai vagytok. Elő kellene adnom, kik azok, a' kiknek ékes korona, és kik azok, a' kiknek gyalázatos tzégér az ő vénségek; kik azok, a' kik ifjúságoktól fogva megőrizték az igazságnak útát; kik azok, a' kik kiverekedvénn az ő elébbeni bűneikből, valósággal Istenfélő élettel váltották fel elébbeni hibás életeket, és a' sebhelyek nintsének nékik gyalázatjokra, és kik azok, a' kik vénségekbenn is magokkal hordozvánn az ő útálatosságaikat, a' betsület és tiztelet helyett gyalázatot és megvettetést érdemlenek.

De

De megelégszem tsak azzal, hogy közönségesenn kérjelek benneteket arra, hogy ha betsültetni és tiszteltetni akartok, légyetek valóbann tiszteletre méltók. Akarmelly nagy légyen is az emberek között az erkőltsi romlottság, tsakugyan nem vetemedett el annyira a' világ, hogy meg ne tudná külömböztetni a' tisztes Öreget a' gyalázatos Véntől. Kevés szó de sokat tészen és szép tisztelet, mikor a' köznép valamelly Öreget a' régi jók közzűl való-nak mond. Vegyétek eszetekbe, hogy ez által a' kőltsön adódik néktek viszsza. Ti azt mondjátok, hogy az Ifjak ez előtt nem ollyanok vóltak mint most; ők pedig ezzel azt állítják, hogy ez előtt az Öregek nem ollyanok vóltak mint most. Ti az ő hibáikat látjátok, ők pedig a' tiéiteket. Annakokáért:

1. Tiétek a' Tanáts, titeket illet a' bőltsesség, a' megért elme és a' józan ítélet. Mutassátok meg hát az Ifjak előtt, mennyi tapasztalást és bőltsességet szedtetek öszve olly számos esztendők alatt, hadd tanúlják meg tőletek, miről miképenn kell ítélni, és adjatok nékik értelmes és jó tanátsokat; mert ha az ifjabbak tőletek sótalan beszédeket, és idétlen ítéleteket hallanak, lehetetlen meg nem botránkozniok, és akkor a' botránkozásnak oka nem ő bennek, hanem ti bennetek vagyon.

2. Ti-

2. Tinéktek illik az Ifjak előtt példáknak lenni az erkőltsbenn, a' magatok mérséklésébenn. Mutassátok meg hát nékik, millyen erkőltsöt tanúltatok és szívtatok bé annyi esztendők alatt. Mit várhattok az ifjabbaktól, ha ti magatok az ő szemeik láttára részegesek vagy talám fajtalanok is vagytok, ha káromkodtok, rágalmaztok? 's a' t. mit használ illyenkor más vétkek ellen szüntelen zörgölődni, a' mellyekből már ti kiéltétek magatokat? Ne légyetek igasságtalanok az ifjabbak eránt, és ne terhelődjetek vagy kell vagy nem ő reájok, hanem hagyjátok meg minden időszakasznak azt, a' mi az ő tulajdonsága; ne kívánjátok, hogy a' gyermek egyszersmind meglett ember, és az ifjú megaggott vén ember légyen, mintha ti soha se gyermekek se ifjak nem lettetek vólna; ne gyönyörködjetek abbann, hogy a' házi békességet fellármázzátok a' ti örökkévaló békételenségtekkel 's zsémbelődéstekkel.

3. Titeket illet az Ifjak előtt példáknak lenni a' kegyességbenn és Isteni félelembenn. Már ti közelítetek a' véghez, kevés dolgok vonnak benneteket vissza a' Világhoz, a' bűnöknek kísértetei is már kevéssé környékeznek benneteket, előre nem hátra kell nézni, az ajtónál vagytok, a' melly megnyílik nem soká, és ki kell menni a' világból. Mutassátok

meg hát az élő reménységet, a' mellyet vártok, ártatlan és emberszerető szívetekkel. Ne féljetek! mert ha kegyesek, igasságosok, emberszeretők, és okosok lésztek, nem kell arra erőltetni az ifjabbakat, hogy adják meg néktek a' tisztességet; önként meghódolnak ők arra; mert mikor kéntelenek belsőképenn is tisztelni bennetek azt a' mi tiszteletre méltó, nem lehet félni, hogy a' ti ortzátokat is meg ne betsüljék.

Közönségesenn pedig K. A! vegyük eszünkbe, hogy kiki közzülünk a' mint áll a' maga életidejének pontjánn, lát maga előtt vénebbeket, utánna ifjabbakat, körülötte egykorátsúakat, és ezek eránt mind más más a' mi kötelességünk; de mind azokat tsalhatatlanúl megtudjuk abból az eggy Törvényből, mellyet az Idvezítő előnkbe adott. *d*) Ha azt akarom megtudni, miképenn viseljem magamat az Ifjabbak eránt, tsak azt kell magamtól kérdenem, miképenn kívánnám hogy az öregebbek bánjanak én velem? Ha azt kérdem: miképenn viseljem magamat az öregekhez? itt a' felelet, miképenn kívánnám hogy az ifjabbak viseljék magokat erántam. 's a' t. — Azombann valakinek közzülünk akarja az Isten életét megtartani, naponként és esztendőnként az öregségnek

d) Mát. 7: 12.

nek idejéhez közelít. Ezt a' tiszteletes időt nézzük hát előttünk mint eggy tzélt, és vi'sgáljuk meg szorgalmatosonn, millyennek kell annak lenni. Az előttünk lévő öregeknek példáibann nézzük meg, mi abbann tisztességes, mi gyalázatos, mi a' követésre, mi az eltávoztatásra méltó, hogy ha eljutunk erre a' tzélra: ékes korona légyen a' mi vénségünk; ha nem jutunk is, ne találtassunk éretleneknek, hanem teremjük meg jókor az Igasságnak gyümőltseit. *Ámen.*

VI. PREDIKÁTZIÓ.

A testi gyönyörűségekbenn való mértékletességről, nevezetesenn a' Tisztaságról, Szemérmetességről.

Jób. 31: 1, 2, 4.

Az én szemeimmel erős szövetséget tettem vala, miért is vetettem vólna magamat valamelly Szűz utánn. Mert mitsoda jutalmam lett vólna onnan felyűl az Istentől? avagy mitsoda örökségem a' magasságból a' Mindenhatótól? Avagy nem látja-é ő az én útaimat, és minden lépésimet nem számlálja-é meg?

Ezek a' szók Atyámfiai! egy haldokló embernek szavai. Jób az ő gyógyíthatatlan betegségébenn elszánta vala magát a' halálra, 's kevéssel ez előtt ezt mondotta: *Már veszem eszembe, hogy a' halál, és a' minden élőknek készíttetett ház a' koporsó elhív engemet.* Most hát

hát mint az a' betsületes Tisztviselő, a' ki tisztességgel lépvénn ki viselt hívatalából, ditsőséget és belső megelégedést érez abbann, ha viszszatekintvénn minden magaviseletére, látja hogy hívenn és igazánn eljárt abbann, a' mi reá vólt bízva: úgy ő is az ő világi életének végénn számot vét Lelkiesméretével, és viszszatekintvénn az elmúltakra, előbeszélli, miképenn viselte magát az ő életének minden időszakaszábann. Jertek Atyámfijai! mintha az ő beteg ágya körűl állanánk, halljuk meg az ő magával való számvetését, és lássuk az ő példájábann, millyen a' jó lelkiesméretű ember, mikor a' világból ki kell menni, melly bátrann és megrettenhetetlenűl várja be amaz utólsó ellenséget, a' félelemnek Királyát, a' halált.

Felszedegeti rendre az ő egész életének tselekedeteit, és a' most elolvasott szavaibann számol az ő fiatal esztendeiről, az ő ifjúságának idejéről. Viszszaemlékezvénn arra, azt mondja, hogy ő az Ifjúságnak sikamló esztendeibenn szorgalmatosann megőrizte a' tisztaságot, és erkőltsét trágár bujasággal el nem keverte. Nem tsuda hát, hogy ollyan nagy tekintetű Férjfiú vólt Jób, mikor az emberkorra jutott, a' mint maga mondja: Mikor á' városbann mégyek vala, még a' Vén emberek is tisztességet tésznek vala nékem; a' melly fül

engemet hall vala, bóldognak mond vala engemet, és a' melly szem lát vala, betsűl vala engemet. *a*) Nem tsuda, mondom, mert ő annak fundamentomát még ifjúságábann megvetette. A' ki gyermek korától fogva érzékeny a' valóságos betsület eránt; és ifjúságábann sem szemérmetlen maga viseletével magát nem útáltatja; sem annyival inkább fajtalan és tisztátalan tselekedetével eszét egésségét és betsületét nem rongálja: abból leſſz idővel az igazánn betsületes ember. De a' ki már ifjú korábann ledér bujaságával és tisztátalan életével megölte magábann az illendőségérzést: tellyes életébenn is nehezenn fog többé kievitzkélni a' ſertőből, a' mellybe keveredett; az Öregségnek tiszteletes idejére is viszi magával az ifjúi rendetlen életnek gyalázatját, és sem a' világi szerentsének, sem a' polgári tekintetnek külső fénnyével, sem az erőltetett hipókritasággal magát úgy el nem takarhatja, hogy a' mások vígyázó szemei mind ezek alatt a' fedelek alatt is meg ne lássák a' hijábavaló lelket.

Meg tudta ezt Jób ítélni már az ő ifjúságábann; azért mint valamelly veszedelmes gonoszt, úgy kerűlte a' testi gyönyörűségekbenn való mértékletlenséget, úgy hogy a' mint hallánk, az ő halálra való maga elszánásábann, a'

a) Jób. 29. § R.

a' mikor a' színmutatásnak semmi helye nints, így számol lelkiesméretével: *Az én szemeimmel erős szövetséget tettem vala; miért is vétettem vólna magamat valamely szűz utánn. Mert mitsoda jutalmam lett vólna nékem onnan felyűl az Istentől? avagy mitsoda örökségem a' magasságból a' Mindenhatótól? Avagy nem látja-é ő az én útaimat, és minden lépésimet nem számlálja-é meg?* Az ő szavaiból és az ő példájából alkalmatosságot vévénn, jertek egy kevéssé K. H! figyelmezzünk 1. A' testi gyönyörűségekkel való élésnek és viszszaélésnek természetére; és 2. Végyük gondolóra azt a' fő és eggyetlen eggy indító okot, a' melly az embert arra bírhatja, hogy az ő szemeivel erős szövetséget tégyen.

I.

A' testi gyönyörűségek magokbann gondoltatvánn, ártatlanok; mert az embernek állati természetéhez köttetett ösztönökből folynak, és magától az élettől elválhatatlanok; ezek által tartatik fel az élet, ezeknél fogva kedves a' halandóknak az élet; mert gyönyörűség-érzést kötött a' jó Teremtő azokhoz a' dolgokhoz, a' mellyek által eggyenként minden embernek élete, és a' melly által az egész emberi nemzetnek a' halandóság alatt való

megmaradása fenntartatik. Gyönyörűség vagyon az ételbenn, gyönyörűség az italbann, gyönyörűség a' nemi ösztönökbenn, és ezeknek a' gyönyörűségeknek édesdeden vonſzó ösztöni által tartja fel a' Teremtő Gondviselés az ő élő állatit eggyenként és az ő nemek szerént. Ezeknek kórmányozója az oktalan állatokbann maga a' Természet, és az alatt a' kórmány alatt nékik jól vagyon dolgok. Mert a' mint minden gyönyörűség-érzésnek ez a' természete, hogy a' mikor legnagyobb mértékre felhág, akkor osztánn alább száll és megszűnik; ők magokat tsak ahoz tartják, és sem a' múló félbenn való gyönyörűséget tartóztatni, sem azt újra felgerjeszteni nem tudják; esznek isznak gyönyörködnek addig a' meddig kell, és mikor a' gyönyörűség-érzés megszűnik, megszűnnek ők is.

a) De már az emberre nézve másképenn vagyon a' dolog. Ő benne a' természetenn kívűl az okos Lélek a' tselekedeteknek vezére és kórmányozója; de éppenn ez az emberi természetnek nyavalyája, hogy az okosság az igazgatást könnyenn eltéveszti, és az által a' bajt, romlást, nyomorúságot megsokasítja. Nevezetesenn a' gyönyörűségekkel való élésre nézve: Látja az ember, hogy a' gyönyörűség érzés kedves dolog, és mikor tapasztalja hogy az múlni kezd, módokat gondol, hogy azt tar-

tartóztassa, p. o. ínyét ingerlő étkeket és italokat keres, hogy ehessék és ihassék tovább is, mikor már a' természet nem kívánná. Továbbá, bírvánn a' gondolkozó Lélek emlékező és képzelődő tehetséggel, eszébe jut a' gyönyörűség a' mellyet máſſzor érzett, és igyekezik azt újra felélesztteni, mikor a' természetnek arra semmi szüksége nints. Látja a' mások példáját, és vagy a' barátságért, vagy hogy ő is olly bóldog lehessen, a' millyeneknek azokat képzeli, ingerli magát akkor és arra, a' mikor és a' mire a' természet nem ingerlené. Ezekből származnak azok a' testi gyönyörűségekkel való viszszaélések, mind azok az elvetemedések, a' mellyeket mértékletlenségnek, részegeskedésnek, szemérmetlenségnek, bújaságnak, fajtalanságnak nevezünk.

Immár ezek a' vétkes testi gyönyörűségek, a' természeti és ártatlan testi gyönyörűségtől egészenn és átaljábann külömböznek ezekbenn:

1. Valamint a' zavaros folyamat vizének soha az a' tiszta íze nem lehet, a' mi van a' tiszta forrás víznek: úgy azok a' keresett gyönyörűségek ízetlenek és émelygősök a' természeti és rendes gyönyörűségekhez képest; p. o. soha a' mértékletlen életű ember minden fűszerszámival, tsemegéivel, ételkívánást gerjesztő szereivel is nem érezheti az ele-

delbenn azt az ízt, a' mellyet a' munkálkodás utánn megéhezett ember abbann érez. 's a' t.

2. A' természeti testi gyönyörűségek tzélhoz vagynak kötve, és eltsendesednek mikor elérődik a' tzél, a' keresett gyönyörűségek pedig tzél nélkül és határ nélkül valók. p. o. A' józan életű ember bevévénn nagy gyönyörűség érzéssel az ő rendes eledelét és italát, megelégszik, és többet nem kíván; a' részegesnek kívánsága pedig nőttönn nő, és nem mondja hogy elég, valamint a' pokol és a' koporsó. 's a' t.

3. A' természeti gyönyörűségeknek az élet fenntartása lévénn tzélja, azok által erősödik és vídúl a' test; a' keresett gyönyörűségek pedig, minéműek a' részegség, fajtalanság, latorság, paráznaság, az egésséget rongálják, a' testet vesztegetik, és sok fertelmes nyavalyáknak tészik útálatos fészkévé.

4. A' természeti testi gyönyörűségek magát az elmét is élesztik és megvídámítják, mikor ellenbenn az ingerlett gyönyörűségekkel való élés azt butává tészi és eltsüggeszti. Amazok nem is ragadnak az ember erkőltséhez és gondolkozása módjához; mikor ők változnak vagy elmúlnak, vagy a' test többé nem hajlik azokra, könnyenn elválik az elme is tőlök, és vissza utánnok nem kapkod: a' keresett gyönyörűségek

gek pedig az elmébe mint valamelly rozsdák beleforranak; a' képzelődésbe ahol és a' melly által születtek, belerothadnak. Úgy hogy a' ki ifjúságábann tisztátalan, lator, vagy parázna vólt, az öregség esztendeibenn is vén lator és vén parázna leſſz az; és az ő szívének tellyességéből szólló szája nyilvánn megmutatja, hogy mikor már az elrongált test kiaggott is a' bűnből, akkor is a' képzelődés által tsak ugyan lator a' lélek.

Így hát nem tsak az állati testnek, hanem maga magának is rontására jár az emberi Lélek, mikor a' testi gyönyörűségeket élesztgetvénn, serkentgetvénn, ingerelvénn, azokat rendeletlenségbe hozza, és magát azoktól hurtzoltatni engedi. Úgy jár, mint az a' balgatag kotsis, a' ki a' külömbenn is könnyenn megbokrosodó lovakat esztelenűl zavarja, és magát vélek elragadtatja. Jegyezzük meg pedig:

b) Hogy ez a' rendeletlenség az emberi természettel, vagy is, annak romlottságával eggy idős, és az igasságbann teremtetett ember ezenn kereste magának először a' hijábavaló gondolatokat. — *Látá az Aszszony, hogy jó vólna a' megtiltott fának gyümöltse enni, és hogy igen kedves vólna a' szemnek, és kívánatos vólna a' bőltsességnek megnyeréséért, szakaszta azért annak gyümöltséből, és megevé.*

evé. b) Ettől fogva, hogy a' testi gyönyörűségbenn való telhetetlenség által megkóstolta az emberi természet a' bűnt, mind inkább inkább nevekedett az Éva fijaibann a' keresett testi gyönyörűségekbenn való telhetetlenség, annyira, hogy 1656 esztendők múlva látvánn az Isten, hogy az egész világ a' részegeskedésnek és paráználkodásnak adta magát, így szóllott, a' mint olvassuk 1. Mós. 6: 7. Bánom, hogy az embert teremtettem. És a' mint tudjuk, az akkori világot özönvízzel elvesztette.

Méltánn! mert semmi nints, a' mi az embert az ő természetéből úgy kivetkeztetné, és az ő lételének 's teremtetésének tzélját annyira semmivé tenné, mint a' testi gyönyörűségekbenn való bújálkodás.

1. Az embert emberré tészi az okosság; tsak addig lehet őtet igazánn embernek mondani, míg az ő gondolkozó lelkének értelme és akaratja helyénn van; úgyde a' bujaság egyenesenn ennek az emberi méltóságnak rontására jár. Minden nemei a' testi gyönyörűségeknek, a' mint rendivel élesztik és vídámítják a' lelket is: úgy a' mértékletlenség által annak minden tehettségeit rongálják és leverik, és őtet az okosságtól megfosztják. Tudjuk

b) 1. Mós. 3: 6.

juk a' szemmel látásból, hogy a' részegség, eggy ideig tartó esztelenség, és hogy a' kik ezt gyakorolják, ha meg nem kábúlnak is, de mindenre, a' mire ész és okosság kívántatik, alkalmatlanokká lésznek. Éppenn így van a' ki a' testi gyönyörűségeknek más nemeitől is magát elragadtatni engedi. Nintsen akkor a' lélek hatalmábann maga magának; nem az okosság parantsol akkor, mikor a' fellázzadt indúlatok hevesek; nem az ész, hanem a' képzelódés hordozza akkor magát az ítélő tehetséget is; és úgy van, úgy kell lenni, hogy valamíg az ember a' keresett és felingerlett indúlatok utánn jár, mind addig a' tiszta észtól és okosságtól távol van.

2. Elhallgatvánn most azt, hogy a' külső Polgári Társaságnak is, a' testi gyönyörűségekbenn való mértékletlenség ollyan, mint a' tsontokba esett rothadás, úgy hogy a' melly városbann társaságbann, az emberek tartalék és szemérem nélkűl magokat ez utánn vetik, annak a' városnak társaságnak elébb utóbb veszni kell — elhallgatvánn most ezt, azt mondom, hogy az ember lételének tzélja ez, hogy az ő okos lelkének tehetségei kifejtőzvénn, emelkedjenek fel az ő gondolati az Istenre, az Ő véle való társalkodásnak keresésére; és készíttse magát az ő lételének második részére, a' jövendo örökkévalóságra. Úgyde ezt

a'

a' tzélt a' testi gyönyörűségeknek követése eggyátaljábann semmivé tészi; mert a' részegesnek és kivált a' fajtalan életűnek tsupa lehetetlen Vallásának lenni, a' mint viszont nem lehet, hogy a' kinek Vallása van, az részeges és kivált lator és parázna légyen. A' vallás az okos akaratnak legnemesebb foglalatossága, és a' gondolkodó tehetségnek legfeljebb való emelkedése; hogy lehetne hát annak Vallása, a' kinek eszét a' testiség kivetette sarkából, és akaratját az állati indúlatok elbaromították? Ez a' kettő eggymással soha öszve nem férhet, úgy hogy nem tsak eggyenként az emberekbenn, hanem egész Társaságokbann is mitsoda állapotbann légyen a' Vallás, tsalhatatlanúl meg lehet tudni, tsak azt kell megnézni, mitsoda mértékre hágott benne a' szemtelenség és bújaság. — Ez az oka, hogy az Ó Testamentomi Szent Írás a' Vallástól való elidegenedést átaljábann paráznaságnak nevezi; az Új Testamentombann pedig azt mondja a' többek között Szent Pál Éfés. 5: 5. *Tudjátok, hogy eggy paráznának is vagy tisztátalannak nints öröksége a' Krisztusnak Országábann.*

II.

Gondolóra vette Jób már az ő ifjúságának idejébenn, a' testi gyönyörűségekkel való

ló vissaélésnek illyen veszedelmes következéseit, és az előre vígyázó Lelkiesméret által igazgatvánn az ő tselekedeteit, ezt mondja: *Az én szemeimmel szövetséget tettem vala.*

Látá az Asszony, hogy a' megtiltott fának gyümőltse kedves vólna a' szemnek, és követte az ő szemeit. Láták az Isten Fijai az emberek leányit, hogy szépek vólnának, és követék az ő szemeiket. *c*) Látá a' hívalkodó Dávid a' mosódó Bethsabét, és követé az ő szemeit. *d*) A' szemmel való látás lehet a' bujaságnak alkalmatossága, de annak soha sem ő az oka, hanem a' hívalkodó lélek, a' melly a' látás utánn felserkenti magábann a' képzelődést, és rohan a' maga gondolati utánn. Mert külömbenn, ha a' léleknek ítélő okossága helyénn van, igen megnemesíti az embert az ő szemével vetett szövetsége; mert a' szemnek látása utánn ítéli meg a' lélek azt, mi illik, mi nem illik, és illyenkor hűségesek a' szemek a' szövetségbenn, mert elfordúlnak ők természettel, és minteggy erővel leesnek annak látásáról, a' mit a' lélek illetlennek ítél. Nagy megvesztegetődése már az a' léleknek, mikor a' szemnek látása annyira megkeményedik, hogy nézheti azt a' mi illetlen, vagy nézhet

c) 1. Mós. 6: 2. *d*) 2. Sám. 11: 2.

het akkor is, mikor a' léleknek szégyenleni kell. Jegyezzétek meg itt K. H! hogy a' mi nemzeti nyelvünkönn szemérmetességnek nevezzük az illendőség-érzést; a' ki pedig ezt levetkezte, szemtelennek mondjuk. Tsak ez a' nevezet is megmutatja, hogy a' mi régi Eleink a' léleknek a' szemmel való szövetségét esmerték, és tiszteletbenn tartották; és ha valaki valamelly nagy illetlenséget tselekedett, tsudálták hogy ki nem ég a' szeme. — *Az én szemeimmel erős szövetséget tettem vala.* E' hát tsak azt teszi: Én az én ifjúságombann szemérmes vóltam, és a' szemtelenségtól magamat megőriztem, tisztánn tartottam szívemet, elfordítvánn szemeimet, hogy hijábavalókra ne nézzenek; *miért is vetettem vólna magamat valamelly szűz utánn?*

Azt is megmondja Jób, mitsoda tartotta fel ő benne ezt a' szemeivel tett szövetséget vagy szemérmetességet, t. i. az Istenre és az ő Törvénnyére való tekintet. *Mert mitsoda jutalmam lett vólna nékem onnan felyűl az Istentől? avagy mitsoda örökségem a' magasságból a' Mindenhatótól? Avagy nem látja-é ő az én útaimat, és minden lépésimet nem számlálja-é meg?* Az állati ösztönök a' mi testünkbenn, azok körűl az okosságnak mesterséges és elmés forgolódása, a' másokkal való társalkodásra baráttságra való édes vonattatás,

a'

a' mások példájának látása, és azoknak követésére való természeti hajlandóság: mind ezek K. H! ollyan erős kísértetek, kivált az ifjú személy előtt, hogy bátrann el merem mondani Jób utánn, hogy meglévénn az ösztön, a' példa, és az alkalmatosság, semmi sem őrizheti meg az ő erkőltsét az elvetemedéstől, hanem egyedűl a' Vallás, és az Istenre való tekintet; ennek meggondolása: *Látja az Isten minden én útaimat, és minden lépésimet megszámlálja.* Ugyanis:

A' maga egész kiterjedésébenn igaz Salamonnak ama' mondása: *Mivelhogy hamar szententzia nem mondatik a' bűnös ember ellen, melly az ő gonoszságának büntetésére vólna, azért viszi őtet az ő szíve e' bátorságra, hogy gonoszt tselekedjen.* e) A' testi gyönyörűségekkel való vísszaélésbenn pedig éppenn ez a' dolog, hogy hamar szententzia nem mondatik az ellen, a' ki abbann vétkezik, azaz, nem látja az ő bűnének elkerűlhetetlen rossz következését, vagy büntetését Mert:

a) A' Természet Törvénnyei szerént úgy kellene lenni, és sokszor úgy is van, hogy a' mértékletlenség, bújaság, tisztátalanság a' testet epessze, a' lélek tehettségeit rongálja, az

e) Préd. 8: 11.

az életet rövidíttse, és vagynak is erre elég példák; úgyde arra is vagynak példák, hogy a' mértékletlenek jó erővel bírnak, és a' fertelmesek vénséget érnek, midőnn azombann azok, a' kik ezen tekintetbenn ártatlan életűk, idő előtt eltsenyevésznek és elenyésznek. Hijábann terjesztenék hát az Ifjú személy elébe a' szomorú példákat indító okúl, mert ő azoknak erejét az ellenkező példákkal könnyenn kikerűli.

b) A' Polgári Törvények sem mondanak szententziát ellenek; mert ezek vagy azért, hogy a' közönségessé lett vétekkel nem bírvánn, belé fáradtak, vagy más tekintetből megtágították a' gyeplőt, és a' bujaságnak büntetését többnyire tsak a' természetre hagyják.

c) Az Isten bolízúállása sem mond szententziát ellenek, mint régentenn az özönvízkor; mert a' mint az ő beszédéből a' kijelentetett Vallásból tudjuk, az ő gondviselése bizonyos tekintetbenn az emberek dolgait a' Természet Törvénnyeinek rendére, és az ő magok szabadakaratjokra hagyja; a' jövendő életre halasztotta pedig azt, hogy kiki elvégye jutalmát annak, a' mit e' testbenn tselekedett.

Így hát mivel sem a' Természet Törvényei által, sem a' Polgári Törvények által, sem az Istennek ítéletei által ez életbenn szen-

ten-

tentzia nem mondatik a' mértékletlenek parázznák, buják ellen; mitsoda tartóztathatja az ifjú személyt, hogy ő az ő ösztöneinek, képzelődéseinek intselkedései által ingereltetvénn és segíttetvénn, a' mások példája utánn ne rohanjon? Semmi sem egyéb, hanem tsak a' Vallás. A' ki gyermekségétől fogva Istenfélőktől neveltetvénn Isteni félelembenn, előtte tartja azt, a' mit Jób maga előtt tartott: Az Isten látja az én útaimat, és minden én lépésimet megszámlálja: az az ember tarthatja meg a' szemekkel való frigyet a' szemérmetességet; és az a' frigy őtet minden bolond tselekedettől megőrizi. — Mikor osztánn ez az ember arra a' pontra jut, mellyenn Jób ezen szavait mondotta, t. i. az ő halála órájánn a' Lelkiesmérettel való számvetésre, a' mikor sem a' tréfának, sem a' Farizeusságnak többé helye nints: bátor lélekkel tekint viſſza életének elfolyt idejére, a' mellyről a' vakmerő bűnös gondolkodni se mér, és ditsekedve mondja Jóbbal: Az én ifjúságomnak idejébenn az Istennek társasága vólt én velem,*f*) mert előttem tartottam, hogy ő látja az én útaimat, és az én lépésimet megszámlálja.

f) Jób. 29: 4.

K. H! Tegyünk már most a' Jób helyére eggy más embert, a' ki életében az Istent és az ő Törvényét semmibe hajtotta, a' Vallást és annak ígéreteit 's fenyegetéseit gúnyolta, és így ifjúságától fogva rendeletlen életű vólt. Mikor az ó halálos ágyában eszébe talál jutni, hogy hátha tsakugyan megmarad a' lélek a' test halála utánn is, és vissatekint elfolyt életére, miképenn számol ő akkor Lelkiesméretével?

Ha kéntelen így szóllani a' férjfiú: Az én szemeimmel frigyet kell vala vetnem, de emlékezem, hogy gyermekségemtől fogva tisztátalanná tettem magamat; vetettem magamat a' szűzek és tisztátalanok utánn, eltsábítottam ez vagy amaz személyt; vagy ha nyilvánn nem is, de titkonn tselekedtem és szívembenn forgattam ollyanokat, a' mellyekre most visszaemlékezni szégyenlek és irtódzom. — Ha kéntelen így szóllani az Asszony személy: Az én szemeimmel szövetséget kell vala tennem; de én magamat megfertéztettem; tőröket hánytam, és magamhoz tsábítottam ez vagy amaz ifjat, vagy engedtem magamat eltsalattatni annak intselkedéseitől, hűségtelen vóltam ifjúságomnak Férjéhez; vagy ha ezt nem tselekedtem is, gyönyörködtem a' tisztátalan gondolatokbann, hízlaltam képzelődésimet a' trágár beszédekkel, nem vólt tiszta az én szívem ifjúságombann; Az emberkorra is általhoztam

az

az ifjúságnak gyalázatját, a' megszokott bűn legalább gondolatimbann megmaradott, tisztátalan vólt egész életem. Már most miképenn állhatok meg a' tisztaságot szerető, és bűnt gyűlölő Istennek szemei előtt? Hogy tarthatok számot az ő Országára, holott tudom, hogy oda semmi tisztátalan bé nem mehet? — Mikor a' Lelkiesméret magával így számolhat, kitsoda fordítja el ezt a' nehéz követ ő róla? Senki sem! nints egyéb hátra a' kétségbe esésnél.

De hogy ezt a' szomorú és rettenetes állapotot megelőzhesse és elkerűlhesse az ember, arra való a' Vallás; mert kitsoda tehet tisztát a' tisztátalanból? hanem tsak az Isten. Ha tehát valaki a' Jób ártatlanságával nem ditsekedhetik is, és ha elfolyt életének napjaira ollyan bátrann, mint ő viszsza nem nézhet is; még van reménység, míg a' kegyelemnek ideje tart; mert az Isten, a' ki látja az embernek útait, és minden lépéseit megszámlálja, azt ígéri a' Vallásbann, hogy ha megtisztítja magát a' bűnös ember a' testnek és léleknek fertelmeitől, kegyelmet talál; de tsak úgy bíztathatja magát ezzel a' bűnbotsátó kegyelemmel, ha figyelmez az Istennek hívogató szavára, és míg idő van, igyekezik megjobbítani vétkekbenn tőltött életét; mert külömbenn késő akkor a' sírás és könyörgés, haszontalan

a' segedelem kiáltás, mikor a' halálos ágybann a' Lelkiesmérettel való számvetésnek utólsó ideje eljő.

Ezért nem szűnünk meg titeket kérni inteni az Urnak nevébenn, hogy minekelőtte eljöne a' nyomorúságnak ideje, nézzétek körűl magatokat, és minden bűnt, a' mellynek terhe mint valamelly kőszikla úgy fekünne szívetekenn ama' számadásbann, igyekezzetek míg idő vagyon elhárítani; mert az Istennek idvezítő kegyelme, melly a' Krisztusbann megjelent, minket arra tanít, hogy megtagadvánn minden hitetlenséget, világi gonosz kivánságokat, mértékletesenn igazánn és szentűl éljünk e' mostani világbann, és úgy várjuk ama' bóldog reménységet, és ama nagy Istennek és a' mi Megtartónknak a' Jézus Krisztusnak ditsőséges megjelenését. g)

Keresztyén Szülék! vegyétek gondolóra, vegyétek szívetekre, mit kelljenn tselekednetek, hogy a' ti nevendékjeiteket a' bújaságnak veszedelmes bűnétől előre mególtalmazzátok. A' ti kezetek alatt vagynak a' gyermeki ártatlanságnak esztendei, mellyeket őrizni és vezérelni a' ti kötelességtek. A' gyermekekről mondja az Isten Fija, hogy illyeneké a' mennyek-

g) Tit. 2: 12, 13.

nyeknek országa. *h*) Nints hát még ezeknek erkőltsök a' szemérmetlenséggel elkeverve, mert tudjuk, hogy a' szemérmetlenek és tisztátalanok az Isten Országának örökségét nem vehetik. *i*) Úgyde majd mikor a' serdűlésnek esztendei megmozdítják bennek a' természeti ösztönöket: tágas mező nyílik előttök az elvetemedésre; és ha ti azo erkőltsöket előre meg nem erősítettétek az ártatlanságbann: ti lésztek okai, ha ők az ifjúságnak sikamló útjánn tántorgás nélkül nem járhatnak, és eggyik esetből másikba húllanak. — Szoktassátok hát őket idejekoránn arra, hogy meg tudják ítélni és érezni, mi illik: mi nem illik; hogy szégyenleni tudják azt a' mi illetlen, és ez a' nemes érzés a' szemnek látása által is magát bennek kimutassa.

E' végre vígyázzatok szorgalmatosann, hogy a' gyermek soha tőletek trágár és bolond beszédet ne halljon, magatok viseletébenn illetlenséget soha ne lásson; rejtsetek el a' legkissebb gyermeknek szeme elől is minden ollyan tselekedeteket, mellyek elébe a' szemérmetesség kárpitot húz. Jaj néktek! ha a' ti sótalan és fajtalan beszédeteknek hallása öli meg ő benne

h) Mát. 19: 14. *i*) 1. Kór. 6: 9.

ne a' szemérmetességet és illendőségérzést. Jaj néktek! ha a' ti szemérmetlen magatok viseletének látása mozdítja meg és ingerli az ő képzelődésébenn a' hívalkodó gondolatokat, és alkalmatosságot adtok arra, hogy tőletek és általatok tanúlja meg a' bűnt. Tsepegtessétek a' ti gyermekeiteknek szívekbe ideje koránn amaʼ Fő Bőltsességet az Úrnak félelmét, hogy az ő bennek vígyázó Lelkiesméret ne felejtse el soha, hogy a' mindentudó Isten látja minden ő útjaikat, és minden lépéseiket megszámlálja. Ez a' Bőltsesség fog nékik lenni hív úti társok, tanítójok, vezérek és őrizőjök mindenütt valahová menéndenek, és mególtalmazza az ő erkőltsöket az elvetemedéstől.

Ifjak és Szűzek! kik már az élet idejének virágzó korára jutottatok! vegyétek gondolóra vegyétek szívetekre, hogy az Ifjúságnak kellemetességei között legdrágább gyöngy, legbetsesebb gyémánt a' szemérmetesség, az illendőség-érzés. Ez ékesíti meg az ifjú személynek maga viseletét, e'szedi rendbe az ő indúlatit és kívánságit, ez őrizi meg őtet a' szelességtől, értetlen kevélységtől, maga megalatsonyításától, és minden hijábavalóságoktól; e' szerez néki néműnémű tekintetet az idősebbek előtt, hogy lássák és betsűljék benne azt a' reménységet, mellyet az ő benne lévő testi és lelki ajándékoktól idővel várni lehet.

Őriz-

Őrizzétek meg Ifjak ezt a' drága kintset! ne engedjétek, hogy az alkalmatosság és rossz társaság elrabolja ezt a' ti ékességteket. Esméri a' ti szívetek a' léleknek a' szemmel való frigyét. Mikor a' még el nem romlott ifjú személy illetlenséget érez: tűzbe jőnek szemei, és ábrázatja elpirúl. Oh ez a' nemes érzés minden környűlállásokbann légyen előttetek szent, és a' léleknek a' szemekkel való szövetségét minden őrizetnek felette őrizzétek meg, hogy ez titeket minden éktelen tselekedetektől tartóztasson! Még pedig ezt a' szemérmetességet, ne tsak az emberek ítéletétől függesszétek fel, a' kik elől az illetlenségeket gyakrann el lehet rejteni: hanem tartsátok előttetek szüntelen azt, a' mi Jóbot hűségessé tette a' szemeivel vetett szövettségnek megőrizésébenn, t. i. hogy a' Mindentudó látja a' ti útaitokat, és minden lépésteket megszámlálja; látja az ollyan tselekedeteket is, mellyeket az emberek nem látnak; érti a' gondolatokat is, mellyeket az emberek nem tudhatnak. Örvendezz hát Ifjú! a' mint Salamon int, a' te ifjúságodnak idejénn, és vídámítson meg tégedet a' te szived: de meglásd és el ne felejtsd, hogy az Isten minden tselekedetet az ítéletre előhoz, minden titkos dologgal, akár jó akár gonosz légyen az. *k*)

k) Préd. 12: 1, 16.

Közönségesenn pedig K. Gy! az életnek minden foglalatosságibann a' mi világi minden kívánságinknak tellyesítésébenn, légyen a' mi szívünknek igazgatója, és a' mi magunkviseletének vezére ez a' nagy Igasság: A' mindentudó Isten, a' mi Ítélő Bíránk, látja minden útainkat, gondolatinkat, szándékinkat, és minden lépésinket megszámlálja. Ez az Igasság, azokat a' kik állanak, megőrzi az eleséstől; azokat a' kik elhajlottak az útról, visszatéríti a' veszedelemnek útjáról az életnek útjára; az elesteket pedig felemeli a' megtérés által. Ez az Évangyéliomi vígasztalás pedig, hogy A' Jézus Krisztusnak az Isten Fijának vére tisztít meg minket minden bűneinkből, bátorítja a' megtérteket, hogy ne féljenek azoknak a' bűnöknek kárhoztatásától, mellyeket megútáltak és elhagytak, mert azoknak az Isten Fija bűnbotsátó kegyelmet nyert. *Annakokáért mivelhogy illyen ígéretink vagynak Atyámfijai! tisztíttsuk meg magunkat a' testnek és léleknek minden tisztátalanságától, hogy a' mi szentségünket Isteni félelembenn vigyük véghez. l) Amen.*

VII.

---

l) 2. Kor. 7: 1.

VII. PRÉDIKÁTZIÓ.

A' Házassági életről.

Préd. 9: 11.

Élj a' te Feleségeddel a' kit szeretsz, a' te hijábavaló életednek minden napjaibann, a' melly Feleséget Isten adott néked e' világonn a' te hijábavalóságodnak minden napjaibann. Ez a' te részed a' te életedbenn és a' te munkádbann, mellyel e' világonn munkálkodol.

Ímé K. H! úgy ítél Bölts Salamon, hogy az ember világi életének bóldogsága a' tsendes és békességes Házasságbann áll; hogy megnyerte a' jót a' ki talált jó Házastársat, és vett jóakaratot az Urtól; hogy a' ki az ő szeretett élete párjával tsendességbenn töltheti el az élet hijábavalóságának napjait: az az ember kivette az ő részét a' világbann, és minden munkáibann, mellyekkel munkálkodott a' nap alatt.

Helyesenn! mert ha felmegyünk gondolatinkkal, a' mint a' Szent Írás vezet bennünket,

az

az emberi nemzetnek kezdetére; látjuk ott, hogy az Isten, a' ki mindent jónak talált a' mit teremtett, mikor bévitte vólna az első embert a' minden jóknak bővségébe a' Paraditsomba: úgy találta hogy a' bővölködésnek közepette is eggy nagy hijja vólna még az ember bóldogságának. *Nem jó*, úgymond, *az embernek egyedül lenni, szerzek neki segítőt a)* és ekkor magából az Ádám testéből formálta az Aſszonyt, a' kit ő mellé adott, hogy ezzel is tanítaná az embert, hogy a' Házasok egymáshoz mint a' magok tulajdon testéhez kötelesek, és hogy mind a' kettőjök életeknek örome és bóldogságok az egymáshoz való tiszta szeretetbenn és jóakaratbann áll.

Melly szent dolog, és a' jó Teremtőnek tzélja szerént, mitsoda bóldogságnak kútfeje légyen a' Házassági tiszta szeretet; azzal is tanít bennünket az Isten, hogy ö a' maga bóldogító szeretetét az emberek eránt, ennek példájábann adja elő. Azt mondja az Ó Testamentomi Anyaszenteggyháznak Esaiás által: *b)* A' te Férjed a' te Teremtöd, Seregeknek Ura annak neve. Szent Pál pedig az Efézusi Levelébenn (R 5.) hoſſzasonn tanítja; hogy *mint a' Férjfiú Feje az ő Feleségének: úgy a' Krisztus Feje az*

a) Mós. 2: 18. *b)* Ésa. 57: 5.

az Anyaszenteggyháznak; és úgy kell néki szeretni az ő feleségét, mint a' Krisztus az Anyaszenteggyházat szereti. c)

Óh melly bóldogok lehetnénk hát mi emberek, ha a' bóldogságnak előnkbe adatott eszközeivel helyesenn akarnánk élni! De van-é valami ollyan Felséges dolog a' nap alatt, a' mit meg ne alatsonyítana az emberi hijába való gondolat, és a' mellyet az ő igazi formájából ki nem vetkeztetne a' visszaélés? Mi sokszor a' bóldogságnak közepette is nyomorúltak vagyunk, mert azokká tésszük magunkat, és nem tudunk a' magunk szerentséjével élni. Sokszor magunk keserítjük meg azokat a' forrásokat, a' mellyekből a' bóldogságnak folyamatjai származnának a' mi életünkre. — Az életnek bóldogságai közt legfővebb és legelső vólna a' Házi nyúgodalom, és a' szeretetnek öröme: 's hány ember fosztja meg maga magát attól? Hány Férjfiú hány Asszony öldökli meg azt az örömet és tsendességet, melly az ő házábann lehetne? holott a' nélkül keserű az élet, és a' bóldogságnak minden más neme ízetlen. — Mit használ kérlek! Tisztségbenn betsületbenn lenni, pénzel és kiterjedet jósággal bírni; ha mikor visszatér az ember a' maga

c) Efés. 5: 23—33.

ga házába; ottan kedvetlenséget, keserűséget, háborgást, lármát talál, vagy tsinál? Nem ollyan-é illyenkor az embernek minden mások előtt látszó bóldogsága, mint mikor a' nevetés közbenn is fatsarodik és fáj az embernek szíve! Jaj annak a' Férjfiúnak jaj annak az Aſzonynak, a' kinek ki kell menni az ő házából hogy búját felejthesse, és tsak egy víg órája is lehessen!! Ollyan nyavalya ez, a' melly ellen már sok bóldogtalanok nem is tudnak egyébb orvosságot az érzékenységeket megtompító és elbódító szereknél, a' szerént a' mint mondja Bölts Salamon: *Adjátok a' reszegítő italt az elveszendőnek, és a' bort a' keseredett szívűnek; Igyék, hogy felejtkezzék el az ő fájdalmáról, és az ő nyavalyájáról ne emlékezzék meg.* d)

Figyelmezzünk reá Atyámfijai! Igazat, nagyonn igazat mond B. Salamon a' Letzkébenn, és jó tanátsot ád: *Élj a' te Házastársaddal a' kit szeretsz a' te életednek minden napjaibann. Ez a' te részed a' te életedbenn, és a' te munkádbann, mellyel e' Világonn munkálkodol.* Ugy van! valósággal úgy van! A' mit mi az életbenn jónak nevezünk, vehet abból az ember bőv-

d) Péld. 31: 5, 6.

bővséges részt a' Házassági állapotonn kívűl is, vehet a' visszás Házasságbann is; de hogy azzal szíve szerént élhessen, vagy annak ízét megérezhesse, az lehetetlen. Lehetetlen, mert Isten szava ez: *Nem jó az embernek egyedűl lenni.*

I.

Nézzük meg hát Atyámfijai! miképpenn nyeri az meg a' jót, a' ki talál jó Házas-társat, és miképenn bírnak az élet bóldogságával az eggymást igazánn szerető Párok.

1) Ezek élnek a' Léleknek és a' testnek ollyán gyönyörűségeivel, mellyek mások előtt, és a' visszás Házasok előtt is esmeretlenek.

Az egész Világ azzal tartja, hogy nintsen nagyobb kints, és a' Léleknek nagyobb öröme, mint ha ollyan igaz lelkű barátja vagyon az embernek, a' ki mind halálig hív: de hol vagyon ollyan a' világonn? Mikor mi tökéletes barátot akarunk gondolni, képzelünk ollyat, a' ki minden javait, sőt életét is oda adná barátjáért: de hol vagyon ollyan a' világonn? nem egyébütt, hanem a' képzelődésbenn és a' régi mesékbenn. — De szóljatok ti eggymást hívenn szerető Házasok! Mikor egyik közzűletek haldoklik; nem váltaná-é azt meg a' koporsótól a' másik fél, a' maga tulajdon életével is ha lehetne? vagy ha az egekkel al-

ku-

kura lehetne lépni, az ő életének még hátra lehető esztendeit nem osztaná-é örömest kétfelé, és nem adná-é által az eggyik részt az ő lelke felének? Bizony a' mit mi a' baráttságnak gyönyörűségeiről a' képzelődés utánn beszélleni tudunk; annak valósága talám nem is egyébütt, hanem tsak a' jó Házasok közt mutathatja ki magát, a' kik között mind az örömöt, mind a' bánatot, mind a' szerentsét, mind a' szerentsétlenséget egyeránt érezi mind a' két szív. — A' Tisztviselő, a' közönséges dolgoknak gondjaitól egész nap megterheltetve, ha az őtet szívesenn szerető élete Párjához mehet haza; kimennek ott az ő fejéből ezek a' gondok, és a' Házi nyúgodalom és bóldogság édes örömének adnak helyt. A' Kereskedő útazik, fut, fárad; de ha az ő szívének fele van otthonn a' háznál: haza érkezésekor elfelejti minden törődéseit, és vígann teszi közre az ő fáradozásának hasznát, hogy azzal is a' házi örömet nevelje. A' Mesterember vígann lát dolgához az ő műhelyébenn, ha tudja hogy az őtet szerető élete Párja jó rendenn tartja a' háznak egyébb dolgait; vígann űl osztánn az ő asztalához mellyet a' szerető pár terít, mert előre tudja, hogy jó ízű és megújjító leſſz az az eledel, mellyet a' szeretet fűszerszámoz meg. A' szegény ember, reggeltől fogva estvéig ízzad a' munkának terhe alatt: de megnyúgodt

lélekkel

lélekkel tér alkonyodáskor az ő kunyhójába, ha tudja hogy szíveszakadva várja őtet a' szerető Társ; és ha a' szegény háznál nintsen több egy portzio kenyérnél, édesdeden töri azt kétfelé a' szeretet, és nyájas vetélkedések közt engedné mindenik fél a' másiknak a' nagyobb részt.

Mitsoda pedig hasonlatos ahoz a' gyönyörűséghez — De már itt keveset érthetnek a' Házasságonn kívül valók; mert ezt a' képzelődéssel kitsinálni szint ollyan lehetetlen, mint a' soha nem kóstolt ízt. Ezeknél is kevesebbet érthetnek pedig a' latrok és paráznák, a' kiknek elfajúlt szívek azt gondolja, hogy a' lopott jószág, és az igazságos kereset mind egy. De legkevesebbet érthetnek a' vissás Házasok, mert az ő gyönyörűségek lélek nélkűl való test. — Mitsoda, mondom, hasonlatos ahoz a' Lelki 's testi gyönyörűséghez, mellyet az egy lélekké és egy testé lett Párok, a' Házassági szent szeretetnek kötelességeiből, és annak gyümőltseiből a' magzatokból éreznek? — Oh fordúljatok el most innen tisztátalan és parázna fülek!!! mert a' dolog a' miről itt szó vagyon Szent, és maga az Isten beszéde is tisztelettel emlékezik erről. — Jaj annak a' fertelmesnek, a' ki ezt a' gyöngyöt sárba keveri, és esze nélkűl rohanvánn az állati gerjedezések utánn,

elfelejti hogy Ember. — Nem tsupa lelkes állatokról vagyon itt a' szó, hanem Isten képére teremtetett emberekről, a' kik által, a' mint maga szóll a' Teremtő, szaporodni kell az Isten magvának. *e*) — Gyönyörűséget kötött a' jó Teremtő a' természetnek minden szükségeihez. Gyönyörűség vagyon az ételbenn, gyönyörűség az italbann, gyönyörűség az álombann; gyönyörűség van kötve a' Házasságnak szentséges tzéljához is; de a' mellynek tiszteletbenn való tartására, halljátok minémű tsínos szemérmetességgel inti Salamon az Istenélő Házasokat: *Igyál vizet a' te kútadból, és a' te forrásodnak közepiből a' folyásokat. Kifollyanak a' te forrásid, az útszákonn légyenek a' te vizeidnek folyási. De légyenek azok tiéid, és nem a' kívül való idegenekéi veled. Lészen a' te forrásod áldott, és örvendezz a' te ifjúságodnak Feleségének. Lészen tenéked a' te Feleséged, mint a' szerelmes nyőstény szarvas és kedves vad-ketske; az ő emlői megelégítsenek tégedet minden időbenn az ő szerelmébenn gyönyörködjél szüntelen. És miért bujdosnál szerelmes Fijam az idegen utánn, és miért ölelnéd mejjét az idegennek? Holott az Úrnak szemei előtt legyenek mindennek az ő útai, és kinek-kinek ösvényit eszébe vészi.*

e) Mal. 2: 15.

szi. Az ő álnoksági fogják meg az istentelent, és az ő bűnének kötelével kötöztetik meg. f)

Mint a' forró nyár utánn pedig következik a' mértékletesebb és érlelő ősz, melynek gyümőltsei megvídámítják a' télnek komor napjait: úgy az egymást buzgónn szerető Házasokra, az ifjúi erőnek tüzes esztendei utánn eljő lassanként a' mértéklettebb-ember-kor, a' mikor ők látvánn magok körűl az ő forró szereteteknek, a' már nevendék és okos, a' még most beszélni kezdő 's már is emberi okosságot mutató, 's a' még most tsak gőgitsélő gyümőltseit. — Mit mondjak? — Ti bóldog Szülék! érezzetek itt a' hallás helyett! érezzétek itt a' magatok lelkének örömét, mellybenn az idegen nem részes! *g)* mert ennek lerajzolására az emberi beszédnek szava nintsen. Ha osztánn elkövetkeznek a' hideg Vénségnek komor esztendei: óh! melly édes nyúgodalomnak öröme az elöregedett Szüléknek naponként kóstolni a' jól nevelt fijaknak és leányoknak háládatos szereteteket! Megelégedve hajtják le fejeket a' halálos álomra az élet hijábavalóságának napjainak végénn, mert tudja az ő lelkek, hogy kivették az o részeket az

f) Péld. 5: 15—22. *g)* Péld. 14: 10.

életbenn, és minden munkájokbann mellyel munkálkodtak a' nap alatt.

2. De nem tsak a' gyönyörűség, hanem a' betsűlet, tisztesség és jó erkőlts is a' Házassági szent szeretetnek jutalma; mert abbann az eggymás megkímélése által, az eggymás akaratjára való vígyázás és eggymás kedve keresése által, az eggymásnak való engedés által, és végre a' Szüléi új és ez előtt esméretlen indúlatok által, megtanúlja mind a' két fél az emberi érzéseket, és a' mások eránt való betsűletes magaviselést. — A' negédes és vad erkőltsű szeles Ifjú megházasodik; a' durva és erkőltstelen leány Férjhez mégyen; és ha ollyan szerentsések hogy megvagyon a' Házasságokbann amaz indúlatok hódoltatója a' szeretet: szemlátomást lágyúlnak és szelídűln k az erkőltsök, higgadnak az elébbeni zavaros indúlatok. A' szeles ifjúból betsűletes ember, a' negédes és erkőltstelen leányból betsűlletes asszszony lesz. A' gonosz férjfiú megszenteltetik az ő jó Feleségébenn, a' gonosz asszony megszenteltetik az ő jó Férjébenn: mindenik a' szeretet által.

3. Végezetre a' jó Házasság ha nem mindenkor is, de igen sokszor a' bővölködésnek is forrása. *A' bőlts Asszony építi az ő házát* azt mondja Salamon. *h*) Igen is! mert minden tudja,

h) Péld. 14: 1.

ja, hogy ott van a' Férjfiú fáradozásának sikere, a' hol az aſszony valósággal segítő társ; a' hol a' Férjfiú be tudja keresni, és az Aſszony meg tudja azt takarítani. Az illyen aſszonynak leírását olvassátok meg kérlek ti Aſszonyok és Leányok! a' Bölts Salamon Péld. 31. Részében és tanúljátok meg belőle, millyennek kell lenni a' jó Aſszonynak! Olvassátok meg ti Férjfiak! és osztánn ítéljétek meg, ha nem nyerte-é meg a' jót, a' ki ollyan Házastársra talál, és a' ki ollyannal tőltheti el szeretetbenn az ő hijábavaló életének napjait; nem vette-é ki az ő részét a' Világbann, és minden munkáibann, mellyekkel munkálkodott a' nap alatt?

II.

Ezeket hallvánn: azok a' kik a' Házassági szent szeretetnek igaz bóldogságával élnek; tudom hogy igazolják szavaimat, és még ezeknél többeket is tudnának mondani: de nem lehetetlen hogy sokann ezeknek hallására elfolytódnak, és szívekbenn elkeseredvénn illyen formán szóllanak: No! bezzeg ha így van a' dolog, nints hát nékem részem a' Világbann, mert én az én Házastársammal nem élek, hanem tsak gyötrődöm. Lehetnek szenvedő Jóbok, a' kiknek az a' nyavalyájok, hogy az ő Feleségek úgy szokott szóllani és tselekedni,

mint a' bolondok közzűl eggy; lehetnek a' jó szívű Abigailhoz hasonló Aſszonyok, a' kik azonn keseregnek, hogy őket vesztegeti a' darabos és gonosz erkőltsű Nábál; egyik azonn boſszankodik, hogy az ő Házastársa dologtalan, préda; másiknak a' fáj, hogy az hűségtelen, fajtalan, és az idegenek utánn jár; más ismét azonn epekedik, hogy az istentelen fiú, vagy a' gonosz leány reá nőtt és kesergeti az ő lelkét. Kiki maga érzi a' maga baját, és a' közmondás szerént ott tartja kezét a' hol fáj.

Szerentsétlen emberek!! Nintsen a' Világonn sem ollyan tökélletes baráttság, sem ollyan bóldog Házasság, a' melybenn ollykor-ollykor egy kis háború ne támadna; de az szinte ollyan szükséges, mint a' természetbenn az olykori menydörgés és zivatar, hogy azutánn annál szebb légyen a' Napfény. Nem is nékünk embereknek való a' Jábesi élet, mert az tsak ollyan vólna mint az esső nélkűl való nyár. Hanem a' ti állapatotok szeretetlenségbenn kinlódó Házasok! valósággal sajnos és fájdalmas; mert az igaz, hogy a' hol szeretet nints, ott a' bóldogságról álmodni se kell. De valamint minden nyavaját, úgy a' tiéteket is tsak úgy lehetne orvosolni, ha az okait kitanúlnátok, és elhárítani igyekeznétek. — Ha pedig ezt már késónek vagy lehetetlennek gondol-

doljátok: legalább hogy a' ti szomorú példátok intés és tanúság légyen azoknak, a' kik ebbenn az állapotbann kezdenek élni, vagy erre menendők: szükség leffz a' tapasztalásból némely okokat említenem, a' mellyek a' szeretetet meg szokták öldökölni, de ezt is tsak kimélve tselekeszem; mert tudom hogy bántására vagyon az embernek, ha tudtára adódik, hogy maga szerzi magának a' bajt.

Legtöbbször a' Házasság azért bóldogtalan, mert a' kezdete sem jó vólt. Az eggymás hoz való tökélletes szív nélkül, gyötrelem a' a' Házasság; de hogy találnák fel a' szeretetet a' kik keresve sem keresik azt? — A' kik tsak azért adják magokat erre az állapotra, hogy még is a' nélkül ne legyenek, és így eggymás szívének és erköltsének előre való visgálása nélkül, tsak bele botlanak eggymásba, tsak a' szemektől, nem a' szívektől kérdvénn tanátsot; a' kik tsak arra nézvénn hogy a' Házasság élelem és felkapás módja is lehet; vagy tsak szorgalmatos és dolog tehető, vagy tsak pénzzel és jószággal bíró, vagy tsak jeles születésű Férjet vagy Feleséget keresnek az ő szíveknek és hajlandóságoknak ellenére is: mikor osztán egybekelnek, meglehet hogy ott van a' szépség, de az szeretet nélkül hamar tsömörré lesz; ott van a' dolog-tehető Társ, de a' szeretetnek nem léte megkötözi

annak kezeit, és tehetetlenné tészi azt; ott van a' pénz a' jószág, de ez szeretet nélkűl mindennap ízetlenségnek és szemrehányásnak oka; ott van a' jelesebb házból való Férj, vagy Felesség, de szeretet nélkűl tsak azért van ott, hogy a' másik féllel a' maga felsőbbségét, amannak alatsonyságát, minél tsipősebbenn lehet megéreztesse. Megesik pedig, hogy ezt a' nyomorúságot magok a' Szülék szerzik; mikor az ő gyermekeiket erőltetik ollyan Házasságra, a' melytől azok idegenek; elszakasztják pedig attól, a' melly az ő szíveknek igazságos érzésénn indúlna, mintha ebbe a' dologba mindennek egyébnek szóllója vólna, tsak annak nem a' kit illet. Kegyetlen hatalom a' melly azt gondolja, hogy jussa vagyon néki így megölni a' szeretetet, és azzal eggyütt az élet bóldogságát!!

A' már kész Házasságbann élők között mitsoda okok szokták megfojtani a' szeretetet és házi bóldogságot, azok a' tapasztalásból eléggé esméretesek. Mert a' hol a' Férj hatalmaskodó, szenvedhetetlen erkőltsű, kegyetlen, gyalázattal illeti Feleségét, és azt kíméletlenűl rongálja; vagy a' hol az Aſszony mord kedvű, feleselő, nyelves, és sem tűrni, sem hallgatni, sem elhallgatni nem tud; végre a' hol a' Házasok úgy vagynak eggymással mint hegyes tő-

török; és legkissebb dologból, a' szó tserélgetés által lármát veszekedést tsinálnak, 's a't: Ki ne látná, hogy távol van attól a' Háztól a' szeretet, és azzal eggyütt a' házi bóldogság? mert sem a' farkas a' bárránnyal eggy akolbann, sem a' tigris és a' párdutz eggy Társaságbann békességbenn nem lakhatnak. — — Szerentsétlenek az illyen Házból származott magzatok is; mert ők mindennap látvánn az ő Szüléiknek magok viseletét, beszívják abból az erkőltsöt, és idővel majd az o fogaik is kinővénn, megmutatják azt másokonn is, de legkeservesebbenn az ő Szüléikenn, hogy ők mérges kígyóknak fajzati.

Hát azt még említsem-é, hogy sokszor az ifjú Házasok békességének és Házi bóldogságának az öregek a' konkolyi? Hogy az Atya és Anya ingerli az ő fiját a' menye ellen, hogy az Anya az ő leányának rossz tanátsokat ád, hogy a' minéműaz Anya ollyan legyen a' leánya is; hogy az Ipaktól és Napaktól illettetnek bosszúsággal a' Vők és a' Menyek? Említsem-é mondom ezeket a' gyalázatokat? — Ellhallgatom. — hanem inkább mivel tagadhatatlan igaz az, hogy az az embernek része a' Világbann, ha néki házi tsendessége és bóldogsága lehet: némely dólgokat hozok elő tanáts formábann; mellyek ennek a' jónak megnyerésére, és ama kedvetlen dolgoknak

vagy megelőzésekre, vagy elhárításokra szolgálhatnak.

III.

Ti Keresztyény Szülék! a' kiknek ollyan Ifjaitok és Szűzeitek vagynak, a' kiknek már nem jó egyedűl lenni; éjjeli nappali gondjaitokat fordíttsátok arra, hogy ezek elérhessék azt a' mi e' Világonn legkívánatosabb, t. i. a' Házi bóldogságot a' szeretet által. Vezéreljétek őket a' ti tanátsadástokkal, és őrizzétek meg a' hirtelenkedéstől, a' melly már olly sokakat veszedelembe ejtett: de legalább ebbenn az eggy dologbann ne uralkodjatok ő rajtok; ne próbáljátok az ő szíveknek igaz indúlatit, vagy kénszeríteni a' ti tetszéstekhez, vagy azoknak ellenek állani; mert így őket tellyes életekbenn bóldogtalanokká tennétek, és azt tselekednétek, hogy majd mikor már ti nem lésztek; ők akkor is sirassák a' rajtok elkövetett erőszakot, és átkozzák a' szülei igazságtalan hatalmat. — Úgy is természettel hajlandó arra az ember, hogy a' maga nyomorúságának okát másra vesse. — Mikor ők a' Házassági állapotra mennek, a' ti segíttségtek által ugyan, de már ti nálatok nélkűl kell őnékik élni; mert Isten szava ez — és ti meg nem másolhatjátok — hogy elhagyja ember Attyát és Annyát, és ragaszkodik az ő Házas-társához

hoz, és kettenn lesznek eggy testé. — Ne légyen az nehéz tinéktek, hogy az Ifjak Ifjak, és ne irígyeljétek az ő örömöket, ne légyetek izgágák az ő bóldogságokbann, melly a' szeretet. — Sőt a' se légyen felettébb ellenetekre, ha az Ifjak nem mindenkor veszik bé az Öregek tanátsát. Mindég illyen vólt az ember, és mindég illyen leſſz. Nem szerette bevenni a' más tanátsát, nem tanúlt a' más káránn — ti ezt meg nem változtathatjátok. — A' melly tanátsot most ti nékiek adtok, ti is a' magatok káránn tanúltátok azt. Engedjétek, hadd tanúljanak ők is a' magok káránn. — Az idő és a' tapasztalás tanítja meg a' gyermeket, hogy a' tűzhöz nyúlni nem jó.

Ti Ifjak és Szűzek! a' kik elébb vagy későbbenn arra menendők vagytok, hogy a' Házassági élet által a' világi életnek bóldogságát keressétek. Gondoljátok meg fijaim! hogy az a' nap, mellyenn magatoknak eggy höltig való életetek párját választatok a' ti egész életetekbenn legfontosabb; mert az vagy höltig bóldogokká tészen benneteket, vagy höltig való vesződésre és nyomorúságra szententziáz. Soha sintsen néktek nagyobb szükségtek az észre, és a' hív tanátsadóra, mint illyenkor. Ne hirtelenkedjetek, hanem jól megfontoljátok, mit szóll tinéktek a' józan ész, mit szóll ama' legközelebb

lebb való tanátsadó, a' magatok tulajdon szíve, és mit szóllanak a' nálatok okosabbak és tapasztaltabbak, a' kik javatokat kívánják. — Vegyétek eszetekbe Fijaim! hogy nintsen rettenetesebb esküvés a' Házassági esküvésnél. Bétellyesedik az mindenkor, és megbofszúlja magát azokbann, a' kik azt hamis Lélekkel tették le, vagy felbontották. Magok mondották, hogy úgy segíttse őket az Isten, a' mint eggymást szeretik. Bizony úgy is segíti az Isten a' Házasokat, úgy ád nékik házi bóldogságot, a' mint megesküdtek, hogy eggymást szeretik. Ha pedig igaz hív szeretet nints köztök, vagy az gyűlőlséggé változott: maga az esküvésnek bofszúállása hozza magával, hogy ne légyen rajtok az Isten áldása; vesződjenek a' mint érdemlik; ez az ő bűnöknek idő szerént való büntetése.

Ti pedig, a' kik már ebbenn az állapotbann több vagy kevesebb időt tőltöttetek! elhiszem, hogy megesmeritek a' Salamon állításának igasságát, hogy ez az embernek része a' világbann, az él bóldogúl, a' ki az ő szeretett élete párjával békességbenn, tsendességbenn, szeretetbenn tőlti el az ő hamar elmúló életének napjait. Ennek a' bóldogságnak megnyerésére, állandóvá való tételére, és a' közöttetek megeshető kedvetlenségeknek orvoslására, ajánlja tinéktek a' titeket igazánn szeretŏ

rető édes Atyátok az Isten, ezt az eggyetlen eggy eszközt: a' Kegyességet, vagy az Isteni félelmet. — A' ki az Urat féli, megszabadúl mind azoktól a' balgatagságoktól, mellyek az életnek ezt a' bóldogságát megháboríthatnák. — Az Istenfélő, jó szívű, jó lelkiesméretű Férjfiú, nem lehet igasságtalan, nem lehet kegyetlen, gyűlölséges, nem lehet hitiszegett az ő Házastársa eránt. — Az Istenfélő Aſszony nem lehet nyelves, nem lehet durva, feleselő, nem lehet prédáló, nem lehet tisztátalan 's a' t. És így mind a' kettenn eltávoztatvánn a' szeretetlenségnek tselekedeteit; békességbenn, bóldogságbann, szeretetbenn tőlthetik eggyütt az ő hamar elmúló életeknek napjait.

Mellyre nézve én is bérekeszthetem beszédemet azzal, a' mivel Salamon az ő világi élet felől való okoskodásit bérekesztette: A' dolognak summája ez: *Az Istent féljed, és az Ő parantsolatit megtartsad; mert ez az embernek fő dolga. Ámen.*

VIII. PREDIKÁTZIÓ.

A' hibás Szeretetnek Kártételéről.

Péld. 27: 14.

A' ki áldja az ő barátját beszédével, reggel jó idejénn felkelvénn, átkozás gyanánt vagyon annak.

Ez a' mi közönséges erőtlenségünk a' mások megítélésébenn; hogy azokbann a' kikhez semmi közünk nints, minden hibát és rendeletlenséget meglátunk, sőt azokbann a' kikkel valami ellenkezésünk van, azt is hibának mondjuk a' mi nem az: de már a' mi jóakaróink, barátink gyermekeink körűl ollyan részre hajlással forgolódunk, hogy ő bennek még a' tetemes hibákat sem akarjuk meglátni. Elhallgatjuk, sőt mentegetjük az ő helytelen tselekedeteiket; a' mi bennek valósággal rosſz, még azt is az ő jóságok közzé számláljuk; helybe hagyjuk bennek azt a' mi helytelen, dítsérjük a' mit gyalázni, áldjuk a' mit átkozni kellene.

Eb-

Ebből származik az a' mi mások felől való ítéleteinknek tétovázása, melly szerént ugyan azon dolgot és tselekedetet, eggyik emberbenn gyalázzuk, a' másikbann dítsérjük, eggyikbenn kárhoztatjuk, másikbann mentegetjük. Ugy hogy ha a' mi jóakarónkbann, barátunkbann meglátjuk a' rosszat, mindenkor tudunk annak ollyan nevet adni, a' melynél fogva az ő magaviselete menthetőnek sőt ditséretesnek látszik. A' mi Atyánkfia kevély; mi pedig azt mondjuk hogy jól teszi hogy magát reá tartja, minek is alatsonyítaná meg magát? A' mi Barátunk fösvény; mi pedig azt mondjuk hogy okosonn megtudja takarítani a' mit keres, jól teszi hogy nem veszteget. A' mi Jóakarónk mértékletlen életü, és mi nem győzzük eléggé dítsérni az ő nyájjas baráttságos vóltát. A' mi gyermekünk gonosz erkőtsű, goromba, és mi annak örülünk hogy életre való emberleszsz belőle. Eggyszóval: a' mi jóakaróinkkal, barátinkal, gyermekeinkel úgy bánunk mint mi magunkal; valamint magunk, bann, úgy bennek is a' bűnt palástolni, mentegetni, szépíteni szoktuk. De valamint magunknak nem használunk azzal, mert megvagyon írva, hogy a' ki elfedézi az ő vétkeit, jól nem lészen dolga: úgy ha jóakaróinkbann, barátinkbann, gyermekeinkbenn pártfogással, men-

mentegetéssel, ditséréssel tápláljuk a' bűnt; nékik azzal nem hasznokra, hanem károkra és veszedelmekre járunk. Erre tanít bennünket B. Salamon ezen felvett szavaival: *A' ki áldja az ő barátját reggel jó idejénn felkellvénn, átok gyanánt vagyon annak.*

Különösnek látszik ez a' mondás, mert hirtelen azt gondolhatná valaki hogy talám a' reggeli szokott köszöntéseket bántja itt Salamon: de ingyenn sem! Ennek az ő mondásának megértése ezen szóktól függ: *reggel jó idejénn felkelvénn.* Tanúljuk meg hát erre, hogy reggel tselekedni valamit, többnyire mindenkor annyit tészen a' Szent Íróknál, mint jókor elkezdve, folytábann szorgalmatosonn tselekedni azt; mint mikor valaki reggel jókor elkezdi a' munkát, és nap estig folyvást dolgozik. Így már Jób. 7: 18. azonn panaszolkodik, hogy *az Isten reggeli időkbenn látogatja meg az embert*, azaz (a' mint maga megmagyarázza) *minden szempillantásbann próbálja őtet.* Az Izráel így könyörög Sólt. 90: 14. *Uram! tőlts bé minket a' Te jóvóltoddal reggel*, azaz minden időbenn. Ásáf. 'Sólt 73: 14. azt panaszolja, hogy ő *minden reggel ostoroztatik*, azaz *minden időbenn nyomorgattatik.* 's a't. E' szerént hát a' Salamon mondásának is ez az értelme: A' ki szüntelen áldja, dítséri azt a' kit szeret, annak minden tselekedeteit helybehagy-

hagyja, hibáit szépíti, mentegeti; ollyan kárt tészen annak, mintha ellensége vólna, és az ő áldása átok gyanánt vagyon annak; a' mint ugyan ezt világosabb szókkal is mondja Salamon, Péld. 29: 5. *A' Ferjfiú a' ki hízelkedik az ő barátjának; hálót vet annak lábai ellen.*

I.

Hogy a' hízelkedő álnok embernek áldása átkozás gyanánt vagyon, azt minden tudja, mert ő azt is áldja beszédével, a' kit szívébenn gyűlöl, ditséri szembenn a' kit háta megé rágalmaz, sőt rendszerént a' hízelkedést veszi elő mikor mást meg akar tsalni: de én most nem erről szóllok, hanem azt mondom Salamonnal, hogy a' ki jó szívből jó indúlatból hízelkedik is azoknak, a' kiket ő szeret, az az azoknak minden tselekedeteket helybehagyja, dítséri, hibájokat elnézi mentegeti; ez az áldás átok gyanánt vagyon azoknak.

Meg kell vallani, hogy az emberekkel való társalkodásbann valami szomorú kéntelenség láttatik arra szorítani az embert, hogy a' mások magok-viseletét helybehagyja szóval akkor is, mikor azt hibásnak és rossznak látja; mert senki se veszi jó névenn hogy más ő vélé ellenkezzen; senki em

szereti hogy néki az ő hibáját szemére vessék. A' nagyobbak sértés gyanánt veszik azt és megboszszúlják, az egyenlőek nem veszik azt fel eggymástól; az alatson sorsúk is morognak, ha a' Felsőbbektől valami effélét kell hallani. Igy már sem az illendőség, sem a' természeti és Polgári függés nem engedi, hogy a' gyermekek a' Szüléknek, a' Polgárok az Előljáróknak, a' Tanúlók a' Tanítóknak hibájokat kijelentsék—ezek azoktól helybehagyást vagy hallgatást kívánnak — sőt a' legkedvesebb barátjától sem örömest hallja az ember, hogy az néki ellenemondjon; minden azt kívánja attól a' ki néki embere akar lenni, hogy az, az ő indúlatival kívánságival és gondolatival ne ellenkezzen, és egészlen a' tapasztalásból van véve a' mit mond Salamon: A' ki elfedezi a' más vétkét szeretetet talál; a' ki pedig szemreveti azt, elszakasztja a' baráttságot: *a)* Úgyde éppenn ez a' kény szokott osztánn lenni sok kedvetlenségeknek és veszedelmeknek eggyik kútfeje, mert bizonyos az a' mit mond a' Bölts, hogy *a' ki áldja az ő barátját beszédével reggel jó idejénn felkelvénn*, azaz szűntelen: *átkozás gyanánt vagyon annak.* És mikor az ember azt kívánja, hogy néki minden tselekedetét

a) Péld. 17: 9.

tét helybe hagyják, dítsérjék, átkot kíván magának. Vegyük tsak gondolóra ezen két dolgokat.

1. Mikor az ember annak a' kit szeret, a' kit sajnál megbántani, minden tselekedeteit jóváhagyja, szépíti: kegyetlenűl megtsalja azt, és megfosztja eggy ollyan kintsétől, a' mi az embernek az ő világi életében legdrágább. K. H! vagyon eggy ollyan világi kints, eggy ollyan drága jószág, a' mellyet sem elzárni, sem magunkal hordozni nem lehet; mert az nem mi nálunk, hanem szüntelen más embereknél áll, még pedig szoros helyenn; t. i. az ő szívekbenn. Ez a' drága kints a' Betsűlet a' jó hír név, a' melyről azt mondja Salamon hogy az kívánatosabb az aranynál. Ez a' betsűlet nem egyéb, hanem a' mások felőlünk való jó ítéletek; betsületes ember nem az a' ki magát annak tartja, hanem az, a' ki felől mindenjók és értelmesek jó ítélettel vagynak; a' kinek tselekedeteit pedig mások útálják, kárhoztatják, nintsen annak betsűleti, bár ha minden jóakarói dítsérik is őtet, bár ha a' kik vele szembenn vagynak, a' külső tiszteletnek minden tzeremóniájit megadják is néki. Nints ollyan ember, ha tsak még az okosságnak valami maradványa van nála, a' ki ne kívánná a' betsűletet, azaz, hogy mások őtet a' maga állapotjábann alkalmatos és

jó embernek tartsák; úgyde az emberek abból ítélnek a' mit látnak és hallanak; tsak úgy lehet hát ő tőlök a' betsületet megszereznünk, ha magunkat úgy viseljük, hogy mások kéntelenek legyenek a' mi magunk viseletét és forgolodásunkat helybehagyni, és aző szívekbenn rólunk jól ítélni, még akkor is mikor reánk irígykednek, még akkor is mikor bennünket rágalmaznak.

Immár valamint más egyéb jószágnak, úgy ennek a' drága kintsnek a' betsületnek is vagynak tolvaji; még pedig kétféleképpen lehet az embert az ő jó hírétől nevétől megfosztani, t. i. vagy a' Rágalmazás vagy a' Hízelkedés által. — A' rágalmazók felkeresik ezt a' mi kintsünket ott a' hol áll, t. i. a' mások szívébenn; ott igyekeznek a' mások felőlünk való jó ítéletét elrontani, és azokbann felőlünk rosſz gondolatokat serkenteni: de a' hízelkedők magunkat támadnak meg, mikor elhitetik velünk hogy dítséretesek és jók a' mi tselekedeteink, a' melyekről pedig sem ők sem mások nem úgy ítélnek — Szeretjük mindnyájann azt, hogy mások felőlünk jól gondolkodjanak; az a' gyengeség is sokszor meg vagy bennünk, hogy örömest halljuk ha szemünkbenn jól szóllanak rólunk: mikor hát a' Hízelkedő — bár ha hozzánk való jó indúlatból is — a' mi hibás tselekedetünket hely-

helybe hagyja, dítséri, a' melly felől pedig mások roſſzúl ítélnek; kegyetlenül meg tsal és foszt bennünket, mert eltsábítvánn elhiteti velünk, hogy betsületesek azok a' mi tselekedeteink is, a' mellyeket pedig más értelmes emberek betsteleneknek tartanak. — Megnyeri-é kérlek a' betsületet az az Elökelő, a' kibenn az ő Jóakaróí tsudálva dítsérik éppenn azt a' magaviselést, a' mellyel a' Polgárok szívét magától elidegeníti? Leſſz-é annak a' Polgárnak betsülete, a' kit az ő baráti dítsérve késztetnek ollyan tselekedetekre, a' mellyekkel magát tsúffá tészi? Van-é betsülete annak a' Gazdagnak, a' kibenn az ő örökösi arany-borjút imádnak, midönn mások az embertelenséget és ravaszságot útálják benne? vagy annak a' Szegénynek, a' kit az ő tzimborái betsülnek az ollyan élelmeſségért, a' mellyért mások ötet gyülölik? Betsületes ember-é az, a' kibenn az ő múlató társai dítsérik azt a' nyájasságot, a' mellyet mások dobzódás és trágárság neve alatt kárhoztatnak? Betsületes Aſſzony-é az a' kibenn az ő lator baráti éppenn azt magasztalják, a' mit mások szemérmetlenség neve alatt útálnak? Igaz hát, hogy a' Hízelkedő midönn áldja dítséri az ő barátját reggel jó idejénn felkelvénn, azaz szüntelen: átkozás gyanánt vagyon annak.

2. Vegyük gondolóra, hogy semmi se ronthatja el könnyebbenn és veszedelmesebbenn az ember erkőltsét, mintha más az ő hibás tselekedeteit helybehagyja, ditséri, mentegeti. Eléggé ólálkodik a' mi erkőltsünk utánn a' magunk tulajdon szíve, a' mely tsalárd minden dolgok felett; Tudja ő szépíteni, mentegetni a' mi legroſſzabb tselekedetinket is, a' honnan nints a' Világon nehezebb dolog, mint magunkat igazánn esmérni. Minden ember szereti magát jónak tartani; és nehezenn van a' világonn ollyan roſſz ember, a' ki azt ne hinné hogy van még ő nála roſſzabb: hátha még osztánn ezt a' szívnek ravaszságát segíti a' mások hízelkedése; ha van ollyan barátunk, jóakarónk, a' ki minden hibáinkat szépíti, minden tselekedetinket dítséri? Óh már így nem lehet kételkedni hogy az erkőltsnek romlani kell, és a' szüntelen való áldás, dítsérés, átkozás gyanánt vagyon. — Megesik hogy az ember észbe vészi, hogy hazugság van a' pártfogásbann és ditsérésbenn, még is tsak örömest elhallgatja, azt gondolvánn hogy talám a' másik nem vette észre a' hibát; azutánn pedig hozzá szokvánn ollyan vígyázatlan leſſz, hogy a' hibát maga se látja, és a' vétek szokássá, 's a' szokás természetté válik benne. Valljuk meg hát, hogy *a' ki áldja az ő barátját reg-*

gel

gel jó idejénn felkellvénn azaz szüntelen: *átkozás gyanánt vagyon annak.*

Igy van ez az emberekkel való társalkodásbann, barátkozásbann! a' hízelkedő áldás veszteget meg minden rendű embereket; e' tészi az embert kevéllyé, vakmerővé, megátalkodottá: de sohol sem mutatja ki magát veszedelmesebbenn ennek következése, mint a' gyermekek nevelésébenn. Valamennyi gyermek és nevendék elromlik és roſſz erkőltsűvé leſſz; talám mind ezenn az útonn romlik-el. Elkezdik a' Szülék reggel jó idejénn már kitsinységekbenn áldani dítsérni a' kedves gyermeket; elnézik, sőt mentegetik annak hibáit; nem vévénn gondolóra hogy minden illyen pártfogás meg annyi átok a' szegény gyermekre; mert a' szeretetnek óltalma alatt megerősödik benne a' roſſz erkőlts, és idővel a' gonoszság siralmasonn fogja magát kimutatni. Ez az áldás formábann járó átok fogta vólt meg Absolont, mert ő talánn Attya ellen való pártütésre nem vetemedett vólna, ha különös és pártfogó kedvességbenn nem lett vólna Szűléi előtt a' Szép Fiú. Ez az átok fogta meg az Éli fijait is, mert talám nem pusztúlt vólna el az ő háza, ha eleitől fogva kedvezéssel és pártfogással nem nézte vólna el a' fiak vétkét az élhetetlen Atya.

II.

Ezekből végyük eszünkbe Atyánkfijai! hogy még a' szeretettel is tehet az ember az embernek kárt. És miért ne? Hiszem ha a' magunk vétkes szeretetével elronthatjuk magunkat: bizony ha Felelebarátinkat is vétkesenn szeretjük mint mi magunkat, nékik is ezzel veszedelmekre járunk. A' ki elfedezi az ő vétkeit a' magához való szeretetből, jól nem lészen dolga: de a' mások eránt való jó indúlatból is a' szüntelen való helybehagyást és dítsérést, akár mi vesztegessük másokra, akár mások mi reánk, minden módonn átok gyanánt vagyon az áldás. Ugyan vessünk még eggy tekintétet az embereknek eggymás eránt való magok-viseletére! bizony az erre való gondos figyelmezés — ha haszonra akarjuk fordítani — minket vígyázásra és okosságra tanít.

A' tapasztalás úgy mutatja, hogy minékünk legközönségesebb és legkedvesebb foglalatosságunk a' más emberek tselekedeteinek szemmel tartása és megítélése. Ezt az ítéletünket ki is mondjuk hátok megé, és megítéljük, megszóljuk őket ez vagy amaz hibájokért mások előtt. De a' millyen sű ű ez a' mások hátok megé való megszóllása; szinte ollyan ritka dolog az, hogy az ember az embernek szemébe mondaná meg szeretettel az ő hibáját, úgyhogy a' legnagyobb

rá-

rágalmazó is ha szembe vagyon azzal a' kit megszóllott, már vagy hallgat, vagy más nyelvenn beszél, és simítja, helybe hagyja, sőt dítséri benne azt, a' minél fogva már mások előtt megszóllotta, Sőt megesik az is, hogy az ember az ő legszívesebb barátjáról, jó akarójáról is szóll mások előtt úgy a' mint szemébenn nem szóllana. — Többnyire mindég bolízúságból veszekedésből szokott az megesni, hogy eggyik ember a' másiknak hibáit felforgatja, szemére hányja, és itt jeles megjegyzés lehet az, hogy mikor megbolízankodik, akkor szokta azzal fenyegetni hogy majd megmondja néki az igazat; a' mellyel felteszi hogy mikor nem haragszik nem igazánn beszél. Ugy van! mert hogy az ember annak a' kivel pere nintsen tudtára adná azt, a' mit benne nem szeret; az olly ritka dolog, hogy ha maga jár is az ember utánna, még is nehezenn mehet igazánn végére, mit ítélnek mások az ő magaviseletéről.

Ennek az oka igen természeti. Rend szerént senki se veszi jó névenn, ha szemére vetik a' hibáját. mások tehát az ízetlenségnek elkerüléséért nem adják néki tudtára azt a' miről hallani nem szeret. Azombann hogy az ő tselekedetéről ítéletet ne tégyenek, az lehetetlen; hogy pedig osztánn azt ki is mondják mások előtt, úgy tetszik hogy ez a' szabadság bizo-

nyos határig az emberi természettől elválhatatlan.

De éppenn ez a' kedvezés osztánn átok gyanánt esik annak, a' kinek vétkeit elfedezi; mert az illyen hallgatás és kíméllés által nem eltörőltetik; hanem tsak elfedeztetik ideig a' hiba, vagy inkább egybegyűl annak rovássára, a' kinek tselekedeteit szemmel tartják; mert bomoljon fel tsak a' baráttság, és légyen vége a' kedvezésnek akármi okból: majd akkor látja meg a' megtsalatkozott ember, hogy az ő régi tselekedetei is mind fel fordúlnak, és szemére térnek; tsak elhül bele mikor hallja hogy azzal is vádolják őtet a' mit az előtt benne dítsértek, mint régenten Mózest ama 'Sidó, a' ki néki így szóllott: *Talám engemet is megakarsz ölni, a' mint megöléd az Égyiptombéli embert?* b) Akkor látja meg, hogy mikor legjobbann áldották is őtet az ő jóakarói, akkor is számot tartottak az ő hibáira, és a' hallgatással tsak mintegy botsátották őtet, hogy kövesse tselekedeteit mind addig, míg osztánn azoknak következései egy summábann tódúlnak reá, — Sok ember egéſſzen másképpenn viselné magát, legalább sok tselekedeteitt megváltoztatná, ha tudtára adódnék, miképpenn ítélnek mások ő fe-

b) 2Mós. 2: 14.

felőle; de mivel ezt kimélésből sok ideig elszokták titkolni; ez a' kedvezés, és palástolás átok gyanánt vagyon őnéki, mert nem tudvánn megerősödik abbann a' mibenn mások megbotránkoznak, és tsak akkor látja, mikor már tapasztalja az ő maga-viseletének kárát.

III.

Mind ezek így lévénn, ha ezt a' kedvetlen megtsalattatást elakarjuk kerűlni, ne bízzuk arra magunkat, hogy mások semmit sem vetnek szemünkre, és hogy a' mi Jóakaróink barátink dítsérik a' mi magunk viseletét, mert *ahoz nints mit bízni*: hanem magunk szemesenn vígyázzunk minden mi tselekedetinkre. Azombann szoktassuk arra magunkat, bár ha nehezenn esik is, hogy tsendesenn megtudjuk hallani ha valaki valami hibánkat szemünkre veti, ha szinte azt boſſzúságból tselekeszi is (minthogy jó kedvéből nem szokta tselekedni) mert az a' mi megjobbúlásunkra való. A' mi Jóakaróinktól, barátinktól pedig ne kívánjuk azt, hogy mindenkor a' mi indúlatinknak és kívánságinknak hízelkedjenek, mert az illyen áldás átokra szokott fordúlni; hanem azt tartsuk igaz jóakarónknak, barátunknak, a' ki szeretettel értésünkre adja azt, a' mi bennünk kivető; Mondjuk ezt Dáviddal: *Feddjenn meg engemet*

met az igaz, és jó nevenn vészem; dorgáljon meg engemet és nékem ollyan lészen mint a' drága balsamom. c)

A' mások eránt való magunk viseletére nézve pedig, minthogy tudjuk azt, hogy senki se veszi jó névenn, ha az ő hibáját néki egyenesenn szemére vetik; úgyhogy még szent Pál is *d)* a' szeretet tulajdonsági közzé teszi azt, hogy *az mindeneket elfedez, eltür, és mindenjót reményl*: tehát a' másokbann észre vett hibát először is fordítsuk mindenkor a' mi javunkra, azaz, nézzük meg ha nintsen-é ahoz hasonló mi magunkbann; és ha van, nyombann mindjárt a' magunk jobbításánn igyekezzünk. — Az ő hibáiknak kijelentésére nézve pedig, légyünk szelídek mint a' galambok, és okosok mint a' kígyók. A' nálunknál Felsőbbeknek Szüléinknek Előljáróinknak hibáikat szemtűl szembe tudtokra adni, sem az illendőség sem a' függés nem engedi; ő reájok nézve a' szeretetnek szent kötelessége elfedezést kívánn; tsakhogy soha hazug tsapodársággal és alatsony lelkű hízelkedéssel ő bennek is ne mondjuk jónak azt a' mi gonosz, mert az illyen áldás ő reájok nézve is bizonnyal átok gyanánt vólna. — A' magunk sorsúaknak, jóakaróinknak, barátinknak már

c) 'Sólt. 141 : 5. d) 1 Kór. 13: 7.

már szabadabbann fedezhetjük fel a' vétket, tsak hogy itt is ne felejtsük el, hogy minden élő állat közt az ember az, a' mellyel legnehezebb bánni; mert egy hiba felfedezésének, egy kérésnek vagy intésnek, ha az nem jó móddal esett, mindenkor több kára mint haszna van, és nem szeretetet, hanem haragot szül. Régi mondás, hogy a' ki a' barátját megpirítja, elveszti annak barátságát. A' mit itt átaljábann mondani lehet, tsak ez: hogy soha a' legkedvesebb barátinkbann is azt a' mi gonosz, ne mondjuk jónak, és ha külömbenn nem lehet, legalább magunk viseletével kijelentsük, hogy azt a' mi hiba helybe nem hagyjuk, mert ha az ő rosſz tselekedetekbenn hunyorítással részesűlünk, vagy azt mentegetjük, szépítjük, ditsérjük: ez az áldás átok gyanánt lészen nékiek. — De már azok körűl, a' kiket vagy a' Természet vagy a' Rend, vagy a' Hivatal a' mi vezérlésünk alá bízott, szoross és főbenn járó kötelességünk úgy forgolódni, hogy a' reggeli áldás képébenn átkot ne mondjunk reájok. Sokszor megesett már az, hogy a' szerető Férjnek reggeli áldása, a' Házasság eleinn való hízelkedése, párfogása, dítsérése, átok gyanánt esett a' gyengébb edénynek. Sok öregek, a' kiknél kell vala lenni a' jó tanátsnak, a' szer felett való párfogással elrontották, mert szelesekké, büszkékké,

és

és mások előtt gyűlölségesekké tették az Ifjakat. Sok nevelők, sok Tanítók, a' felettébb való kiméllessel, és meg nem érdemlett dítséretekkel rontották el az ő Tanítványokat, nevendékjeket. Sok Szülék azzal vették fejét a' gyermekeknek, hogy nem akartak benne látni egyebet a' jónál; szépítették, mentegették minden tselekedetét, 's idővel kimutatta magát a' gonoszság; és mind ezek a' példák fájdalmasonn bizonyitották bé a' Salamon állításának igazságát, hogy *a' ki áldja az ő barátját beszédével reggel idejénn felkelvénn, átok gyanánt vagyon annak.* azaz, hogy a' ki felettébb megkiméli azt a' kit szeret, és annak minden tselekedetét helybe hagyja, dítséri, ez a' kedvezés és áldás átok gyanánt vagyon annak.

Mind ezeket hallvánn, arra figyelmeztetlek titeket Atyámfijai! hogy nintsen nekünk senki ollyan igaz barátunk, hív Tanítónk, mint az Isten, és az ő beszéde. Ő minékünk nagy és drága igéreteket ajándékozott, hív bennünket a' Szentek örökségére, bíztat az ő kegyelmes ígéreteivel, hogy ő szeret minket; és ha a' jó tselekedetekbenn való állhatatossággal ditsősséget, tisztességet és halhatatlanságot keresünk, megbotsátja bűneinket, és megfizet örök élettel. De nem szüntelen áld és bíztat; mert ha szüntelen áldana, az ő reggeli áldása is átok gyanánt lenne minékünk, testi bátorság-

ba esnénk, és megkeményednénk bűneinkbenn; hanem elővészi Ö Felsége az ő fenyegetéseit is, rettent az ő szoros Igazságával, szemünkre hányja bűneinket, még azokat is mellyek a' mi titkos gondolatinkbann vagynak; megmondja hogy sem a' kevélyek, sem a' fösvények, sem a' buják, sem a' haragosok, sem a' szitkozódók 's a't. az Isten Országának örökösi nem lehetnek.

A' mit hát az emberek szeretetétől nem lehet várni hogy tudtunkra adjon, tanúljuk azt megesmerni magunkbann, mikor a' szíveket visgáló Isten arra figyelmeztet, és mikor az ő feddőző szavát halljuk, száljunk magunkba, mert a' mi javunkra dorgál, hogy e' Világgal el ne veſszünk; hanem félelemmel és rettegéssel munkálkodjuk idvességünket. Ha azt magunkból szorgalmatosann kitisztítjuk, a' mit ő bennünk nem szeret: így lehetünk a' felől bizonyosok, hogy az ő változhatatlan ígérete szerént az ő Szent Fijának vérével eltörli minden mi bűneinket; és a' mi nagy vígasztalásunkra megfogjuk tapasztalni, hogy bár az ő bűnt gyülölő igazsága átkot halált és kárhozatott kiált is a' bűnért, ezt az átkot az ő Irgalmassága áldásra fordítja minékünk. Ámen.

IX. PREDIKÁTZIÓ.

A' mások hibáinak szeretettel való szemrevetéséről.

3 Mós. 19: 17.

Ne gyűlöljed a' te Atyádfiját szívedbenn, hanem megfeddjed bátorsággal a' te Felebarátodat, és el ne tűrjed ő benne a' bűnt.

Megfeddjed a' te Felebarátodat, és el ne tűrjed ő benne a' bűnt! Úgy látszik Atyámfijai! hogy inkább tilalmazni kellene ezt a' szeretetért, mint parantsolni; mert hiszem tudjuk, hogy az emberek között az háborítja fel legtöbbször a' békességet, a' szerez tzivakodásokat, és gyűlölséget, ha ők az eggymás hibáját meglátják, és azt eggymásnak szemére vetik. A' szemrevető láttatik kikapni azonn a' kibenn hibát lát, a' hibás ezt úgy vészi mint méltatlan sérelmet, és osztánn a' bolízúságból való szó tserélgetések által a' harag és gyűlölség nőttönn nő; úgyhogy az eggymás tselekedeteinek szemmel tartása, és eggymás hibáinak

nak felfedezése, nem a' szeretetre, hanem inkább a' gyűlölségre és gonoszságra láttatik adni alkalmatosságot.

Mi háborítja fel gyakorta a' Házasok között a' Házi békességet és bóldogságot? Ez, hogy eggyik Fél a' másiknak valami hibáját veti szemére; akkor ez is éppenn azzal adja vissza a' másiknak a' költsönt, hogy ne tsak maga láttassék hibásnak, és addig hánnyák költsönösönn a' mérő serpenyőbe az által ellenbenn lévő hibákat, mindenik azonn igyekezvénn hogy a' másiké nyomja le a' fontot; addig vítatják a' szót és szaporítják a' sértegető beszédeket; hogy eggyszer készenn van a' lárma, veszekedés és zűrzavar. — Mi tészi sokszor a' testi-lelki barátokat eggymásnak halálos ellenségivé? Ez, hogy kitalálták eggymásnak mondani az igazat, és mindenik a' másiknak a' már régtől fogva szemmel tartott hibáit szemére hányta. — Mi tartja fenn a' haragosok között a' koporsójok bézártáig való gyűlölséget? Ez hogy mindenik szemmel tartja a' másiknak tselekedeteit, és az azokbann való hibákat feszegeti. — Mi szerez minden rendű és állapotú emberek között olly sok versengéseket, ízetlenségeket, gyűlölségeket? Ez hogy az emberek igen is szemesek a' mások életének tzirkálásábann, és örömest piszkálják a' más szemébenn a' szálkát. — Legjobb vólna hát talám

a' szeretetért és békességért, hogy az ember az effélékbenn se ne látna, se ne hallana, hallgatná el mikor másokbann hibát lát, tűrné el felebarátjábann a' bűnt, sőt tettetné hogy az ő rossz tselekedetét is helybehagyja.

K. H! A' tehetetlen szerekkel akárhogy éljen a' beteg, se nem ártanak se nem használnak azok néki, de a' leghathatósabb és jóltévőbb orvosságok változnak halálos méreggé, ha azokkal rosszúl él az ember. Tsak ebből a' hasonlításból is lehet gyanítani, hogy mivel a' mások tselekedeteinek megítélése, és azoknak hibáinak felfedezése illy sok veszedelmeket okoz az emberek között, talám tsak annak lehet tulajdonítani ezt a' mérget, hogy az emberek azzal nem jól élnek, mert ha helyesenn élnének azzal az eggy igen hathatós és jóltévő orvosság lehetne.

A' régi Világnak Bőltsei közzűl eggy, azt állította, hogy a' magát tökéletesíteni kívánó embernek nem lehet nagyobb kintse, mintha néki vagynak igaz jó baráti, és vagynak őtet gyűlölő 's rágalmazó ellenségei is; mert úgymond, az ő baráti nyájjasonn adják tudtára néki az ő tetemesebb hibáit, és tanátsot adnak; de az ő ellenségei rágalmazzák, és kigúnyolják őtet legkissebb erőtlenségéért is, sőt az ő legártatlanabb 's legjobb tselekedetéről is megmutatják, hogy lehet azt balra magyarázni; úgy

hogy

hogy eggy magát tökélletesíteni 's jobbítani kívánó embernek még nagyobb hasznára vagyon a' rágalmazó ellenség, mint a' szerető barát. — Megkell vallanunk, hogy ennek a' régi Bölcsnek igazsága van, mert hogy az ember magát jobbíthassa, szükség hogy megesmérje mitsoda jobbítani való van ő benne. Ezt pedig mivel az ember magábann sokféle okok miatt nem esméri meg: tehát igen jó ha mások szemmel tártják az ő tselekedeteit, és felfedezik mi hiba van ő benne, a' mit pedig még örömöstebb tselekeszik a' rágalmazó ellenség, mint a' szerető barát. — Ha tehát Atyámfijai! még a' gonosz nyelvek mérgét is haszonra lehet fordítani, akármely nehezenn essék külömbenn a' méltatlanság: mennyivel inkább bekell vennünk az Isten Beszédének ama szelíd intését: *Megfeddjed bátorsággal a' te Felebarátodat, és elne tűrjed ő benne a' bűnt;* ha t. i. ez a' feddés szeretettel és ollyan indúlattal megyen véghez, a' mint az Isten parantsolja: *Ne gyűlöljed a' te Atyádfiját szívedbenn.* Lehet hát, sőt kell a' mások tselekedeteit szemmel tártanunk, és azokat megítélnünk; És az elolvastatott beszédeknek alkalmatosságával 1.) éppenn ezt a' kötelességet, azutánn pedig 2.) ennek módját akarom előadni.

I.

Ez a' Parantsolat: *Megfeddjed bátorsággal a' te Felebarátodat, és elne tűrjed ő benne a' bünt*, ezt a' kötelességet adja elönkbe, hogy a' mi ember társainknak magokviseletekbenn okosonn és vígyázva megnézzük azt, mi a' jó és dítséretes, mi pedig a' hiba és feddésre méltó dolog, részre hajólva rólok ne ítéljünk, a' mi bennek roſſz azt hazug pártfogással ne simíttsuk, a' feketét fejérnek és a' gonoszt jónak ne mondjuk; hanem ítéljük őket a' szerént a' mint van az ő tselekedetek. Ha osztánn ő bennek jót látunk, ennél fogva szeressük őket, és mi is kövessük őket a' jóságbann; ha pedig roſſzat veszünk észre bennek, ezt Atyaſiúi szeretetből jó móddal adjuk tudtokra, kérjük és intsük őket, 's jó példát mutassunk előttök.

De K. H. a' tsak meglehet, hogy az ember a' más hibáit 's erőtlenségeit meglássa, mert lám hiszem a' legroſſzabb szívű embereknek is az a' rendes foglalatosságok, hogy másokat szóllanak, gúnyolnak, 's belőlök tsúfot űznek, azoknál a' hibáknál fogva a' mellyeket bennek vagy látnak, vagy rájok fognak; az is meglehet hogy a' másokbann lévő jót meglátják a' jó lelkű emberek, és azt betsűlik, követik: de már mikor a' jó szívű ember a' másbann észre vett hibát annak tudtára adná, vagy őtet azért meg-

megfeddené — a' mint az emberi dolgok folyását tudjuk — könnyen azt a' letorkoló feleletet nyerhetné: Mi gondja arra, vagy ki bízta reá? — A' honnan méltán lehet kérdeni, ha vallyon közönséges és minden embereket illető parantsolat-é ez: *Megfeddjed bátorsággal a' te Felebarátodat, és el ne tűrjed ő benne a' bűnt?* vallyon vagyon-é jussa minden embernek a' mások tselekedetét visgálni, és megítélni, és az abbann való hibákat kijelenteni, vagy pedig bizonyos személyekre kell azt bízni, a' kiket hivataloknál fogva is ez a' kötelesség illet?

Az tagadhatatlan, hogy a' Törvényszékeknek, Bíráknak és minden Előljáróknak hivatalbeli kötelességek az, hogy minden bűnt és gonoszságot nem tsak megdorgáljanak, hanem meg is bűntessenek; az is igaz hogy az Évangyéliom rendes Hirdetőinek kemény parantsolatjok vagyon, hogy az uralkodó bűnöket szemmel tartsák, és azokat közönségesenn úgy előadják, hogy a' ki mellyikbenn benne van, rá esmérjen, és magára vegye az intést, sőt hogy különösönn is megintsenek valamelly bűnöst ő közötte és magok között; tudjuk azt is hogy a' Szülék és Tútorok, 's az Oskolai Tanítók hivatalok szerént az ő nevendékjeiknek erkőltsökre vígyázni, 's őket meginteni tartoznak: de ebbenn a' parantsolatbann nem tsak a' Felsőség-

nek és hivatalbeli személyeknek, hanem egy-átaljábann mindeneknek vagyon adva ez a' jus egymás között, hogy ők megfeddjék bátorsággal az ő felebarátjokat, és el ne tűrjék benne a' bűnt. Ugyan is:

Maga a' Természet adja azt a' just minden embernek a' szerént a' mint kinek-kinek az okossága van, mert a' mint másokkal egytársaságbann él, minden okos ember jól tudja mi az igazság, mi nem, mi az emberség, mi az embertelenség, mi az illendőség, mi az illetlenség, és ez az esméret ő benne az a' próba kő, a' mellyhez az ő okossága mintegy kéntelen mérni a' mások magok-viseletét Legelőször ugyan a' maga tselekedeteit kellene ehez a' próba-kőhöz mérni, mert főképpenn arra való vólna az ő benne: de ebbenn a' tekintetbenn gondosabb az ember mások eránt mint maga eránt. Mihelyt a' más ember tselekedete szemébe tűnik, abbann a' szempillantásbann ítéletet tészen ő arról, a' mint azt helyesnek vagy helytelennek, illendőnek vagy illetlennek látja. Igy hát az ember a' mások magok-viseletét szüntelen szemmel tartja, és ha a' Polgári függés nem engedi is azt meg, hogy az alatsonyabb a' Felsőbbnek hibáit kijelentse, szemére vesse; tsak ugyan látja ő azokat, és az ő szívébenn megítéli, bár sokszor magábann tartja és szívébenn elrejti is ezt az ítéletet. És ezt a' just szintúgy el-

el nem veheti az embertől semmi erő, mint magát az okosságot.

Ezt a' just osztánn, mellyet a' természet minden embernek ád, kötelességé tészi a' Vallás, melly azt kívánja tőlünk, hogy a' mi felebarátinknak idvességekre is gondunk légyen, mint a' magunkéra, és ha látjuk őket gonosz útonn járni, igyekezzünk őket minden jó móddal az igaz útra vissza vinni. Ezért mondja az Idvezítő: *Ha vétkezik a' te Felebarátod te ellened, dorgáld meg őtet te közötted és ő közötte.* *a)* és Szent Pál: *Kérünk titeket Atyámfijai! intsétek azokat a' kik rendeletlenül járnak.* *b)*

Igaz hogy vagynak ollyan Szent Irásbéli helyek is, a' mellyek tilalmazzák a' mi felebarátinknak megítélését, mint mikor azt mondja az Idvezítő: *Ne ítéljetek, hogy ti is ne ítéltessetek.* *c)* De tudjuk hogy itt az ollyan képmutatásból való ítélet ellen szóll, mikor valamely tetemes bűnökbenn lévő ember mást magánál sokkal jobbat megítél és óltsárol, keresvénn a' más szemébenn a' szálkát, mikor a' magáébann gerenda vagyon. Szent Pál is *Róm.* 14. tíltja a' mások megítélését a' Vallásbéli vélekedésekért. Helyesenn! mert mitsoda büszkeség, szemtelenség, és vétek az eggyűgyű embert megútálni és kárhoztatni azért, hogy neki nem

a) Mát. 18: 5. *b)* 1Thess. 3: 14. *c)* Mát. 7: 1.

lehet mély bélátása a' Vallás dolgába, és hogy a' melly vélekedésekbenn neveltetet, azokat jó szívből megtartja, és azokbann bár hibások légyenek is, indító okot talál magának a' bűnöknek elkerülésére, és a' jó tselekedeteknek követésére?

Legnagyobb dolog a' mi a' mások tselekedetének visgálását és megítélését megtílthatná, az a' vissza élés mellyet Tanításomnak kezdetébenn említettem, hogy t. i. az emberek szeretetlenül ítélik meg eggymást és gyűlölségre fordítják az eggymás szemmel tartását, de ha mindenről lemondunk a' mivel az emberek vissza-élnek; úgy minden Lelki és testi jókról, 's magáról az életről is le kell mondanunk. Nem az következik hát a' visszaélésekből, hogy az eggymás tselekedeteinek visgálásáról és megítéléséről le kellene mondanunk, mert az lehetetlen is; hanem az hogy a' visszaéléseket távoztassuk el, a' mely úgy esik meg, ha azt a' módott tartjuk mágunk előtt a' mások megítélésébenn és megfeddésébenn, a' mellyet az Isten parantsol.

II.

Úgy parantsolja az Isten, hogy megintsük és feddjük a' mi vétkező Felebarátinkat, hogy azombann semmi harag és gyűlölség ne légyen

ő

ő ellenek szívünkbenn. *Ne gyűlöljed* úgymond *a' te Atyádfiját szívedbenn; hanem megfeddjed őtet bátorsággal.* Ezzel a' szavával meghatározza azt a' just, a' mellyet a' természet és az okosság minden embernek adott a' mások megítélésére, és az azzal való minden visſza éléseket hátravér, mert ha tsak az ollyan szemmeltartása és megítélése eggymásnak, jó és Istenfélő emberhez illendő, a' melly szeretetből származik, és szeretettel megyen véghez: következik hogy tehát minden ollyan megítélése a' mi Felebarátinknak, a' melly megútálásból gyűlölségből származik, és a' melly sem magunknak sem felebarátinknak nem használ, balgatag, vétkes, és az idvesség vesztegetése alatt tilalmas. Az illyen tilalmas visſzaéléseknek némely nemeit szükség említenem.

a) Vétkes megítélése másoknak az, mikor azt az ember hivalkodásból, időtöltésből, 's valami alatsony lelkűségből tselekeszi, tsak azért hogy magát múlassa a' mások betsületének rovására. Illyenkor szereti az ember vadászni a' híreket, és a' másokkal való beszélgetésbenn résenn van szeme füle, hogy valakiről valamit kaphasson, a' minél fogva azt megnevethesse, tsúfolhassa. Igaz, hogy mikor valakibenn valami balgatagság vagyon, az nevettséget és tsúfolást érdemel; de még is mikor így tartja szemmel az ember az ő felebarát-

rátját, minthogy maga magáról és a' maga hibáiról egéſzenn elfelejtkezik, minthogy a' mi jó lehetne felebarátjábann, azt látni sem kívánja, a' hibát pedig nem olly tzélból nézi hogy azért őtet megfeddje, hanem hogy kikapjon rajta, eggyszóval minthogy az illyen mások rostálgatásábann semmi szeretet nints: tsak ugyan rágalmazás az, és alá esik az Idvezítő ezen feddésének: Képmutató! vesdki elöször a' gerendát a' te szemedből; és azután legyen arra gondod hogy a' szálkát a' te Atyádfija szeméből kivessed. *d*)

b) Vétkes megítélése másoknak az is, a' melly részre hajlásból és a' magunk szeretetéből lészen. Ha mi valakivel baráttságbann vagyunk, vagy valami jót tett velünk, vagy akármi módonn hasznunkra van; nem látunk abbann egyebet a' jónál, ditsérjük őtet minden szavunkbann, és mások előtt is óltalmazzuk az ő betsületét: de ha a' baráttság akármi okból felbomlott, már nem látunk többé ő benne semmi jót, kevélynek, gorombának háládatlannak, roſſz szívűnek kiáltjuk őtet. Látnivaló, hogy illyenkor az ítélettétel nem hogy felebarátunknak szeretetéből származnék, sőt inkább éppenn arra való, hogy meg erőssíttsen bennünket az eránta való gyűlölségbenn.

c) Vét-

d) Mát. 7: 5.

c) Vétkes, sőt őrdögi megítélése az a' mi felebarátinknak, mikor valaki irígy lélekkel és gonosz szívvel forgolódik a' mások magokviselete körűl. Az illyen ember fanyalog ha másról jót kell hallani, örűl pedig pokolbéli örömmel, mikor valamit ollyat talál, a' minél fogva azt gyalázhatja, és mások előtt is gyűlőlségesenn festheti le; kész ő a' más legártatlanabb magaviseletének is rút színeket adni, hogy annak legjobb tselekedeteit is gyanúba hozhassa; otthonn van ő nála szüntelen a' hazugság és a' hazugságnak Attya, hogy ezek által a' maga gyilkos tzéljait élérhesse, és kibotsáthassa rágalmazó nyelvét naponként az öldöklésre.

d) Vétkes szemmel tartása másoknak az is — jóllehet gyűlőlség nintsen benne — mikor az ember azért nézi másokbann a' hibát, mert jól esik néki, hogy magához hasonlókat, vagy még bűnösebbeket lát. Ha lát ártatlan életű és magánál jobb szívű embereket, ez néki mintegy szemrehányás, és azt nem szenvedheti; azért örömestebb nézi másokbann a' hibákat, a' vétkeket, néminémű vigasztalást keresvénn abbann hogy más sem jobb ő nála. Nem szokta-é a' parázna 's más bűnös is azzal dugni bé a' Lelkiesméret száját, hogy nem ő az első, sem az utólsó? nem emlegeti mintegy vígasztalásúl a' parázna, hogy lám az a' szent ember Dávid is paráznaságba esett? — Így keresik

a'

a' bűnösök a' tágas kaput és széles útat, azt gondolvánn hogy ők kevesebb büntetésre méltók ha sokad magokkal vétkeznek. Több nemeit a' mások vétkes szemmel-tartásának előszámlálni nem szükség, mert úgy gondolom, hogy senki sints közzűlünk, a' ki az előszámláltak közzűl valamelyikbenn magát meg ne találná. Valahányszor mi másokat úgy vi'sgálunk és megítélünk, hogy az által sem ők, sem mi magunk az atyafiúi szeretetre nem indíttatunk, mind annyiszor vétkezünk, és nékünk szóll ama letzke: Ne ítéljetek, hogy ti is ne ítéltessetek. Képmutató! miért nézed a' szálkát, melly vagyon a' te atyádfijának szemébenn, a' gerendát pedig melly a' te szemedbenn vagyon, nemveszed eszedbe? e)

III.

Hogy tehát ezen parantsolatot egyenes szívűséggel, szeretettel, és Isteni félelemmel vihessük véghez, és a' feddés mind magunkra mind felebarátinkra nézve épületes légyen, vígyázzunk e' következendőkre:

1) Okosonn és ugyan tartózkodva mérészeljünk a' mások hibáiról ítéletet tenni. Az igaz hogy minden emberek bűnösök, de azért senkiről se hiddjük vaktábann, csak gondolomra, vagy

e) Mát. 7: 1, 3.

vagy a' mások pletykája utánn, hogy ez vagy amaz bűnbenn vólna, valamíg azt az ő tselekedetei tsalhatatlanúl nem mutatják. Sok szomorú példái vagynak annak naponként, hogy az emberek az azt mondják, utánn, a' hazug szóhajtások utánn el indúlnak, és a' Házastársak eggymás ellen, a' barátok eggymás ellen, a' Háznépek eggymás ellen, a' Famíliák eggymás ellen öszveháborodnak; az Ördög pedig, ez az emberek gyilkosa, gyönyörködve nézi, hogy az ő mestersége a' hazugság az emberek előtt ollyan kedves, és úgy tudják azzal eggymást vesztegetni. Soha vakmerőképpenn, ha tsak világos okaink nintsenek, a' mások tselekedetének belső indító okait ne feszegessük, mert mi nem vagyunk a' szíveknek vi'sgálói; soha senkinek egyszeri vagy kétszeri hibájából azt ne hozzuk ki, hogy az ő benne megrögzött bűn vólna, eggyszóval ne ítéljünk külső ábrázat szerént, hanem igaz ítélettel ítéljünk. *f*)

2. Mikor a' más magaviseletét meglátjuk, igazsággal és egyenességgel, és nem megvetéssel vagy részre hajlással ítéljünk arról; azaz mikor meglátjuk ember társunkbann a' hibát, lássuk meg azt is mi jó van ő benne. Azt a' mi jó szeressük és betsűljük a' mi gyűlölőinkbenn, a' mi leggonoszabb ellenséginkbenn is; azt pedig

f) Ján. 7: 24.

dig a' mi bűn, vétek és gyalázat, utáljuk a' mi legkedvesebb barátunkbann is, a' mi gyermekeinkbenn, a' mi Szüleinkbenn és Elöljáróinkbann, sőt mi magunkbann is; mert az igazság és egyenesség azt kívánja hogy a' mit másokbann hibának meglátunk, meglássuk azt mi magunkbann is, hogy alá ne essünk ama kárhoztatásnak: Képmutató! vesdki elöször a' gerendát a' te szemedből, és azután légyen arra gondod, hogy a' szálkát a' te atyádfija szemébol kivessed.

3. Szeretettel forgolódjunk a' mi Embertársainknak hibáik körül. Mikor bennek erőtlenséget veszünk észre, takarjuk-el azt a' szeretetnek palástjával. Megesik gyakran, hogy mi magunk vigyázatlanságból erőtlenségből hibázunk vagy beszédünkbenn vagy tselekedetünkbenn, és azt magunk is észre veſszük, sajnáljuk, szégyenljük. Ha illyenkor mikor már magunk is érezzük, a' legjobb barátunk veti is azt szemünkre, megsért bennünket. Ezt a' megsértést kerüljük hát mi is a' mások erőtlenségei körül Mikor pedig bennek tetemes bűnt és gonoszságot látunk: igyekezzük azt szelídenn tudtokra adni, őket kérni és inteni. Ettől a' kötelességtől tsak azaz eggy környül állás szabadít fel bennünket; ha látjuk hogy a' kérésnek és intésnek több kára leſſz mint haszna, midőn t. i. a' kérés és intés által néki dühösödött bűnös, a' szeretetnek szentségét és a' Ke-

re-

resztyéni intésnek gyöngyeit lábai alá tapodja, és az intőre fordúlváun, szaggatással fenyegeti őtet, a' mint éppenn erre a' dologra mondja édes Idvezítőnk: Ne adjátok azt a' mi szent, az ebeknek, se a' disznók elébe ne hánnyátok a' ti drága gyöngyeiteket; hogy azokat megne tapodják lábaikkal, és reátok fordúlvánn, meg ne szaggássanak titeket. *g*)

4. Tartsuk szemmel a' mi Ember-társainknak magok viseletét a' mi meg szenteltetésünkre. A' bünnek rúttságát sokkal világosabbbann meglátjuk ő bennek mint mi magunkbann: a' mit hát ő bennek utálunk, tisztítsuk ki mi magunkból. Azombann kevés ember van ollyan elfajúlt, a' kibenn semmi se vólna helybehagyható; meglehet hogy valaki irígykedik a' Felsőbbekre, de a' maga-formákkal békességbenn él, és a' szegényekhez könyörűlő; Másik fösvény, de a' magaviseletébenn alázatosságot mutat; másik nagyravágyó kevély, de a' rendet és a' közjót szereti; másik hazug, esküvő, gonosz szájú, de külömbenn a' maga viselete nyájas 's a't. ezek közzűl a' tövissek közzűl szedjük ki a' ró'sákat a' mi ember-társainknak sok hibákkal tellyes magokviseletéből, válogassuk ki azt a' mi bennek ditséretes, és kövessük a' mi követésre méltó. Így osztán megfelelünk

g) Mát. 7: 6.

az Isten tzéljának, mert a' midőnn eggymást szemmel-tartjuk és megítéljük; nem lessz szívünkbenn semminémű gyűlölség a' mi vétkező Atyánkfia ellen; sőt a' költsönös feddés által építni fogjuk eggymást a' Felebaráti igaz szeretetre és az erkőltsi ártatlanságra, melly kedves Isten előtt.

De mikor lessz az a' bóldog idő? mikor lessz az, hogy a' Keresztyének eggymást indítvánn a' jóra, számkivettessék közzülök az irígység, tsúfolás, rágalmazás, káromlás, a' gyűlölség és az alattombann járó álnokság, a' mellyek most annyi zűrzavart tsinálnak a' Világbann: Ha messze látszik is még most ez az aranyidő; de eljön valahára! Vallyon hijjábann kérnénk-é a' mindennapi könyörgésbenn, hogy jöjjön-el az Isten Országa? Ha kevesenn vagynak is a' sok hivatalosok közt a' választottak; ez aző kötelességek hogy munkálkodjanak és igyekezzenek erre a' tzélra; bizony el kelljőni annak az időnek, mellybenn a' kitsiny ezerre szaporodik, és a' kevés erős nemzettségre, a' mikor az Isten Fijainak örvendező serege így ditsőíti az Örökkévalót, a' mint megvagyon írva: Hálákat adunk néked Uram! mindenható Isten! ki vagy ki valál, és ki eljövendő vagy, mert a' Te nagy birodalmadat kezedhez vetted, és a' Te Országlásodat elkezdetted. *Ámen.*

X.

X. PRÉDIKÁTZIÓ.

Az Évangyéliomi Ember-szeretetről.

Ján. 13: 34, 35.

Új parantsolatot adok néktek hogy eggymást szeressétek. A' mint én szerettelek titeket úgy szeressétek ti is eggymást. Erről esmerik meg mindenek hogy én Tanítványim vagytok, ha eggymást szeretenditek.

Akkor szóllotta K. Gy! édes Idvezítőnk ezeket az ígéket, mikor elvégezvénn e' földönn a' dolgot mellyet az Atya reá bízott, közelítené az idő, mellyenn elhagyja a' Világot és elmenjen az Atyához. Eggybegyűjti az ő Tanítványit, és kezd előttök beszélleni a' legfontosabb dolgokról. Mintegy Testamentom szerént által adja nékik az ő utólsó akarátját; vígasztalja őket az ő tőlök lejendő elválása felőll, és először is ezen szókkal nyitja meg száját ama vég vatsora utánn: *Fiaim! még eggy kevés ideig vagyok veletek. A' hova én mégyek, ti oda még most nem jöhettek; hanem ímé új paran-*

tsolatot adok néktek, hogy eggymást szeressétek 's a't.

Ugy lehet nézni A! az Idvezítőnek ezen testamentom tévő szavait, mint minden ő parantsolatinak és tanításinak summáját és velejét. mert ímé ő maga mondja, hogy arról lehet megesmerni azokat, a' kik az ő tudományát bévették és az ő tanítványi lettek; ha eggymást szeretik. Figyelmezzünk hát eggy kevéssé erre a' parantsolatra, mellyet az Isten Fija az egész Evangyéliomi tudománybann 's a' Keresztyén vallásbann fő dologgá tészen, és magának az Idvezítőnek beszédéből tanúljuk meg, mi légyen ennek tulajdonsága és természete. Az eggymás eránt való szeretetről, a' mindenekre kiterjedő jó indúlatról szóll ez; ezt nevezi édes Idvezítőnk új parantsolatnak; erről mondja hogy ezt az ő példájából kell megtanúlni, és hogy ez az igaz Keresztyén embernek megesmértető jele. Lássunk mindenikről rövidedenn.

I.

Ne gondoljuk A! mintha ez a' parantsolat valami idegen dologról szóllana, melly az emberi szív előtt esmeretlen vólna. Tudta azt eleitől fogva minden ember, mik légyenek a' mások eránt való szeretetnek kötelességei, és gya-

ko-

korolták is azt eleitől fogva mindenek azok eránt, a' kiket barátjaiknak tartottak; és az Évangyéliom is tsak ezt az emberek között gyakorlásbann lévő, de személyválogató szeretetet akarja közönségesebbé, és felségesebb indító okok által nemesebbé tenni. Úgyhogy, mibenn álljon ez az évangyéliomi ember-szeretet, mellyet annyira magasztal az Írás, és az Istени tiszteletbenn fő dologgá tészen; egésszenn megérthetjük, tsak tekintsünk a' személyválogató szeretetnek előttünk esmeretes indúlatira és munkáira.

A' kiket mi szeretünk; jó indúlattal vagyunk azok eránt; örömest vagyunk azoknak társaságábann; szelídenn nyájasonn viseljük magunkat erántok; alkalmaztatjuk magunkat az ő tetszéseikhez; és mindent elkerűlünk, a' mibenn nékiek bántásokra lehetnénk. Az Évangyéliom tsak azt kívánja, hogy minden emberek eránt így viseljük magunkat. — A' kiket mi szeretünk; azoknak előmenetelekenn örűlünk, bajaikonn pedig 's szerentsétleségeikenn szánakozunk; nem tsak, hanem készek vagyunk nékik segítségűl lenni, mind az ő bóldogításokbann, mind a' bajnak 's nyomorúságnak rólokvaló elhárításábann; eggyszóval, azoknak mind kedves mind kedvetlen állapotjokban úgy részt veszünk, mintha az magunkat illetne. Az Évangyéliom tsak azt kívánja hogy minden emberek

eránt így viseljük magunkat; szeressük embertársainkat, mint mimagunkat. — A' kiket mi szeretünk; azokról jó ítélettel vagyunk; híreket neveket betsületeket óltalmazzuk; reájok nem irígykedünk; nékik sokat eltűrünk; nem hiſzük el eggy könnyenn hogy ők roſſz szívűek vólnának, valamíg annak tsalhatatlan jeleit nem mutatják; ha velek valami háborúságunk, viſſzavonásunk történik, hajlandók és készek vagyunk velek megbékélleni. Az Évangyéliom tsak azt kívánja, hogy minden emberek eránt így viseljük magunkat. — Ha azokbann a' kiket szeretünk valami erőtlenségből származott hibát veszünk észre, megkíméljük őket, és a' mint lehet szeretet palástjával fedezzük az ő gyarlóságokat; ha pedig valami feslett erkőltsöt, bűnt, gonoszságot látunk bennek; minden módonn igyekezzünk őket megjobbítani, és az igaz útra viſſzahozni. Az Évangyéliom azt kívánja hogy így tselekedjünk minden emberekkel. — A' mi barátink szerelmesink eránt való szeretetünk néha ollyan buzgó, hogy ő érettek veszedelemre sőt halálra is adnánk magunkat. Az Evangyéliomi ember-szeretetnek is ez a' legfelsőbb kötelessége, hogy ha a' szükség kívánja, életünket is adjuk a' mi atyánkfiaiért *a*) Így hát az Evangyéliomi emberszeretetről való pa-

ran-

a) 1 Jan. 3. 16.

rantsolat, tsak azt kívánja tőlünk, hogy minden emberek eránt vigyük véghez azokat a' kötelességeket, mellyeket a' személyválógató szeretetbenn, a' mi barátink eránt önként való indúlatból és hajlandóságból tselekeszünk.

Tudják is azt az emberek hogy ők a' barátságos indúlatokat és szeretetet másokra közönségesenn kiterjeszteni kötelesek, mert őket erre maga a' szükség, és a' magok szeretete eleitől fogva tanította. Tudnivaló ugyan is, hogy eggyik ember a' másiknak társasága, szolgálatja és segítsége nélkül el nem lehet; eggyiknek bóldogsága és előmenetele, a' másiknak jó indúlatjától és segítségétől függ. Ugy hogy ha valaki az emberekkel gyűlölködik és azokat magától elidegeníti; azzal magának teszen kárt, magát gyűlöli; mert tsak azt várhatja, hogy azok is úgy tselekedjének ő vele, a' mint ő azokkal tselekedett. Ha pedig azokat szeretvénn, az ő kőltsönös szereteteket megnyeri: akkor a' maga javát munkálódja, magát szereti. És így tsak ebbenn az értelembenn is már, a' szükség és a' magunk haszna ezt teszi előnkbe törvényűl: *Szeressed Felebarátodat mint te magadat; mert mikor másokat szeretsz, akkor a' magad javát munkálkodod; mikor pedig azokat gyűlölöd, akkor magadnak teszel kárt.* Innen vagyon, hogy még az is, a' kinek nints igaz lelke az ő felebarátjához, mikor az ő szívébenn álnokságot

gondol is: kivűlről szeretetet mutat, és annak ál-ortzája alatt fedezgeti azokat az útálatosságokat, mellyek az ő szívébenn vagynak.

Nem eggy átaljábann új parantsolat hát az ember szeretetről való törvény. Tudták ennek kötelességeit a' Pogányoknak Bőltsei is, és azokat igen szép régulákbann adták elő. Mózes pedig, amaz Ó Testamentomnak Közbennjárója, a' mi felebarátink eránt való minden kötelességinknek ezt teszi summájává: *Szeressed Felebarátodat mint te magadat*, a' mint világosann olvassuk 3 *Mós.* 19: 18.

II.

Mindazáltal ímé még is édes Idvezítőnk új parantsolatnak nevezi ezt a' szeretetről szólló törvényt: Fijaim úgymond: új parantsolatot adok néktek hogy eggymást szeressétek. Új parantsolatnak nevezi nem tsak azért, hogy ő adta ezt egész tökélletességébenn az emberek elébe, és megtisztította azoktól a' félre magyarázásoktól és hitvánn tóldalékoktól, mellyeket a' 'Sidók és a' Pogányok ahoz raggattak: hanem azért

1. Mert ő Felsége ezt ollyan felséges fundamentomra építette, és ollyan indító okból parantsolta, a' mellyről annakelőtte az emberek gondolkodni vagy nem tudtak, vagy nem mertek.

tek. Nem azt mondotta ő, hogy szeressük az embereket mint a' mi hasznunknak és világi bóldogságunknak eszközeit: hanem erről az alatson és földi dolgoknak tekintetéről, fellyebb emelte a' mi gondolatinkat, és az emberi természetet a' maga igazi méltóságábann, és szeretetre méltó vóltábann mutatta meg. Azt tanította ő, hogy az Istent úgy kell néznünk és gondolnunk, nem tsak mint Teremtőnket, hanem mint édes Atyánkat, a' kinek mi fijai vagyunk; és ebből hozta osztán ki, hogy mivel az Isten mint jó Atya minket mindnyájunkat szeret, és bóldogítani akar most és mind örökké: tehát minékünk is mint ugyan azon eggy Atya gyermekeinek, mint ugyan azon eggy örökség örökösinek, eggymást atyafiúi szeretettel szeretnünk kell. Ez az a' fundamentom és indító ok, melly a' szeretetnek törvényét szenté és újjá tészi. A' ki ezt a' tudományt igazánn szívére vészi, és az Istent mint az emberi nemzetnek Attyát úgy nézvénn, méltóságát érzi abbann, hogy ez a' tekintet az embereket az Isten fijainak méltóságára emeli: lehetetlen hogy az ember szeretetre való köteleztetését hathatósann ne érezze.

2. Új parantsolattá lett az Idvezítő szájábann a' szeretetnek törvénye; mert ő nem azt mondja, hogy az indúlatoknak hajlandósága által, és valami édes vonattatásból szeressük eggymást:

mást: hanem hogy a' tiszta jóakaratból és a' szívnek egyenességéből szeressük azokat is, a' kikhez semmi természeti vonattatásunk és hajlandóságunk nem lehet; szeressük azokat is a' kiktől való idegenségre igasságos okaink vólnának. Az az átaljában szóllvánn senkit meg ne bántsunk, méltatlansággal ne illessünk, senkinek a' gonoszért gonosszal ne fizessünk; mindenekkel jól tegyünk; senkitől meg ne vonjuk segedelmünket a' ki a' nélkül szükölködik, bár ha nékünk ellenségünk is. Ha (így szóll ő) tsak azokat szeretitek a' kik titeket szeretnek; mitsoda kedvességtek vagyon azért Isten előtt? nemde a' bűnösök is nem ugyan azt tselekeszik-é? *b*) Annakokáért szeressétek ellenségeiteket is; áldjátok azokat is a' kik titeket átkoznak, rágalmaznak; jól tegyetek azokkal is a' kik titeket gűlölnek, imádkozzatok azokért is a' kik titeket háborgatnak. *c*)

3. Új parantsolat az Évangyéliomi Emberszeretetnek törvénye kiváltképpenn azért is, mert ennek tellyesítésére nem alkalmatos az ember valamíg újjá nem születik: A' tzeremóniás Felebaráti szeretetet és annak tsábításait, gyakorolhatja a' legnagyobb álnok is, sőt rendszerint ez az a' háló mellyet ő ki szokott teregetni, hogy azzal megfogja a' vígyázatlanokat

és

b) Luk. 6: 32. *c*) Mát. 5: 44.

és gyanakodni nemtúdó könnyen-hívőket, a' kik a' méz iz alátt lappangó mérget, más jelek ből észre venni nem tudják. De már az Évangyéliomi egyenes és tiszta szívből származó ember-szeretetet, még tsak nem is esmerheti a' gonosz szívű ember, tsak a' nevét hallotta annak. Akkor az ember ennek érzésére és gyakorlására alkalmatos, mikor már a' lelki halálból felserkent, vagy mikor a' szeretetlenségnek indúlatit, mellyeket ó embernek nevez az Írás, minden útálatosságival eggyütt magábann megöldökölte, és az új embert megelevenítette; eggyszóval mikor már az ember megtért, és jó emberré, tiszta szívűvé lett. Világosonn tanítja ezt ama szeretetnek Apostola Sz. János: mi tudjuk *úgymond* hogy a' halálból által vitettünk az életre, mert szeretjük a' mi Atyánkfijait. A' ki nem szereti az ő Attyafiját a' halálbann marad. 1 *Ján.* 3: 14.

III.

Minthogy tehát a' mások eránt való szeretetnek törvényét, a' Jézus Krisztusnak Évangyélioma egéſſzenn új parantsolattá tészi: azért azt akarta Ő Felsége, hogy annak gyakorlását is az ő példájából tanúljuk meg. A' mint *úgymond* én szerettelek titeket; úgy szeressétek ti is eggymást. Úgy van K! az ő egész élete alázatosság szeretet és jótétemény vólt, és ő nála tökélletesebb példát előnkbe

nem tehetnénk; mert ő a' mit tanított, tselekedetével bebizonyította, és maga-viseletével megmutatta és határozta azt, millyennek kell lenni a' mi eggymás eránt való szeretetünknek.

1. Mikor ő Isten Fija lévénn emberi testbenn e' világra jött, hogy e' földön békességet és az emberekhez jó-akaratot hirdetne: jóllehet néki tellyes hatalma vala mennyenn és földönn *d*), nem kívánta mindazáltal magát világi pompával és bóldogsággal megkülömböztetni, hanem szegény állapotbann és alázatosságbann járt, és nem szégyenlett minket attyafijainak nevezni. *e*) Azt mondotta hogy az ő Attya a' mi Atyánk, az ő Istene a' mi Istenünk; *f*) hogy az Atya a' mi hozzánk való szeretetéből botsátotta ötet e' világra; ő pedig kész az ő életét is letenni az ő attyafijaiért, tsak hogy őket az Istennek örökösivé, és magának örökös társaivá tehesse. Ez a' példa nem arra tanítja-é a' keresztyén embert, hogy tegye félre azt a' kevély szívnek balgatag hijábavalóságát, mellyszerént a' nemes származású, a' közönséges születésűt, a' gazdag a' szegényt, az előkelő a' közrendűt, a' hatalmas az erőtelent, lenézi és mégveti? nézze úgy az embereket minden külső sors külömbsége mellett is mint attyafijait, és viseltessen hozzájok ollyan igaz szívvel

és

d) Mát. 28: 18. *e*) 'Sid. 2: 11. *f*) Ján. 20: 17.

és indúlattal, a' minéműt kíván ez a' szent nevezet.

2. A' Krisztus az ő testének napjaibann sok méltatlanságot szenvedett a' roſſz emberektől: mindazáltal nem gyülölte az ő rágalmazóit és üldözőit; magáért boſſzút nem állott, és a' gonoszért gonoſſzal nem fizetett. Szeretettel bánt a' legnagyobb bűnösökkel is, szeretettel igyekezett azokat megnyerni; sőt még az ő halálos ellenségiért, az ő gyilkosiért is imádkozott. Ez a' példa taníttson meg bennünket arra, hogy ne tsak azokat szeressük, a' kik minket szeretnek és nékünk kedvünkbe járnak: hanem legyünk boſſzúállás nélkűl való jó indúlattal, tiszta és egyenes szívvel a' mi gonosz-akaróinkhoz, és sértegetőinkhez is. Nehéz letzke ugyan ez, mert sokszor a' fájdalom és a' méltatlanság érzése erőssenn hartzol a' kötelesség ellen, erővel is kiront bennünk a' boſſzúállás kívánsága: de hijába! az indúlatokat meg kell hódoltatni, mert külömbenn a' Krisztus követői nem lehetünk a' szeretetbenn.

3. A' Krisztus minden bűn nélkűl való vólt, és azért vólt tökélletes a' szeretetbenn. Mi nem lehetünk minden bún nélkűl valók, és így a' szeretetbenn sem lehetünk tökélletesek. De bizonyos az, hogy mivel minden bűn a' szeretetnek ellenére van: mennél inkább uralkodik bennünk valamelly bűn, akár a' fösvénység és gya-

gyanakodás, akár a' kevélység és bosszúállásnak kívánsága, akár a' bujaság és rágalmazás; annyival távolabb vagyunk a' szeretettől. Tisztítsuk ki hát szívünkből azt a' bűnt, mellyre vagy szokást, vagy nagy hajlandóságot magunkbann tapasztalunk; így a' Krisztus ártatlanságához és bűn nélkül való vóltához annál közelebb járúlunk, és annál alkalmatosabbak lészünk az Évangyéliomi ember-szeretetre. Ezt tészi az a' mit fellyebb mondottam, hogy tsak az újjászületett ember alkalmatos a' felebaráti szeretetnek gyakorlására.

IV.

Mind ezekből már az következik a' mit édes Idvezítőnk mond: Ebből esmérik meg mindenek hogy én tanítványim vagytok, ha eggymást szeretenditek.

A' Keresztyén vallásnak tzélja ez, hogy tudtokra adván az embereknek azt a' bóldogságot és ditsőséget, mellyet az Isten az őtet szeretőknek számokra készített, őket ez által az Istennel való eggyességre, és az erkőltsi tökélletességre vezesse. Ezt a' nagy tzélt az által érte el az Isten Fija, hogy azoknak a' kik őtet bevették, adott ollyan méltóságot, hogy Isten fijaivá lennének. Tsak azok hát a' Krisztusnak igaz tanítványi, azok vették be őtet; a' kik tse-

le-

lekedetekkel megmutatják, hogy ők Isten Fijai. — A' Fiúnak hasonlatosnak kell lenni az ő Attyához: tsak azok hát az Isten Fijai a' kik ő hozzá hasonlatosok. Mi a' mindenhatóságbann mindentudóságbann az Isten követöi nem lehetünk: hanem az Évangyéliom a' mi ő hozzá való hasonlatosságunkát abbann helyhezteti, hogy a' szeretetbenn legyünk az ő követői. Tudniillik valamint maga az Isten Szeretet, és az ő jó akaratját magánn kívül másokra, és nevezetesenn mi reánk kiterjeszti: úgy mi is a' mi jó indúlatunkat másokra, nevezetesenn a' mi ember-társainkra terjeſſzük ki. Ezt teszik amaz Évangyéliomi parantsolatok: Légyetek irgalmasok mint a' ti mennyei Atyátok irgalmas. Légyetek tökélletesek mint a' ti mennyei Atyátok tökélletes. Légyetek szentek miképpenn Szent az a' ki titeket elhívott.

Ez az oka annak, hogy az Apostolok a' Keresztyén Vallásbann, fő dolognak teszik a' felebaráti szeretetet. Azt mondja Sz. Pál 1Kór. 13. hogy ha valaki a' vallásnak minden titkait tudná is; ha jövendő mondásnak ajándékával és tsudatévő hittel bírna is; ha vallásához való hűségét mártíromi buzgósággal mutogatná is: ha szeretet nintsen benne, tsak ollyan mint a' pengő értz és a' zengő tzimbalom mellybenn értelem nints. Sz. János pedig

így

így szóll: A' ki azt mondja: szeretem az Istent, az ő Attyafiát pedig gyűlöléndi, hazug az; mert a' ki nem szereti az ő attyafiát a' kit látott, mimódonn szerethetti az Istent a' kit nem látott? Illyen parantsolatott vettünk ő tőle hogy a' ki szereti az Istent, szeresse az ő attyafiját is. g)

Még hát abból A! hogy Keresztyén vallásbann születtünk, és magunkat Keresztyéneknek nevezzük, nem következik hogy igaz tanítványi volnánk a' Krisztusnak, Ha eggymáshoz való szeretet nints bennünk; ha irígyek, rágalmazók, haragtartók, ha fösvények könyörületlenek tsalárdok 's a' t. vagyunk: nints nékünk sem részünk sem örökségünk ő benne. Azt mondja Sz. János, hogy valaki gyűlöli az ő attyafiát gyilkos az; h) és így nem a' Krisztus tanítványa, hanem azé a' ki eleitől fogva ember-öldöklő vólt.

Ha annakokáért mi igazánn Keresztyének akarunk lenni, és az Istent Atyánknak merjük nevezni: mutassuk meg tselekedetinkel és szívünknek indúlatival azt, hogy mi Istennek Fijai, és a' Krisztusnak attyafijai vagyunk. Vetkezzük le a' szeretetlenségnek minden indúlatit: a' kevélységet, irígységet, gyűlölséget, és minden útálatosságokat, mellyek a' szeretetet megszokták háborítani; tegyük elönkbe például a' szeretetbenn a' mi Tanítónkat és Megváltónkat

a'

a' Jézust. A' midőnn a' mi barátinkhoz, szerelmeseinkhez jó indúlattal és buzgó szeretettel viseltetünk; legyünk tiszta egyenes szívűk minden gyűlölség nélkűl, még a' mi ellenségink eránt is. Így mutatjuk meg hogy nékünk valósággal van vallásunk, és mi a' Krisztus tanítványi, igaz Keresztyének vagyunk. Így tészen mi bennünk az Isten Sz Lelke a' mi lelkeinkel eggyütt bizonyságot arról, hogy mi Istennek Fijai vagyunk; hogyha Fiak, tehát örökösék is, Istennek örökösi a' Krisztusnak pedig örökös társai *Amen!*

---

g) 1Ján. 4: 20, 21. h) 1Ján. 3: 15.

Vége az első Darabnak.

SZEGEDI EGYETEMI KÖNYVTÁR
5580/18 gyarapodási napló szám

ERKÖLTSI

TANÍTÁSOK

PRÉDIKÁTZIÓKBANN.

KÉSZÍTETTE

ÉS (FŐKÉPENN) HALLGATÓI SZÁMÁRA

KIADTA

DIÓSZEGI SÁMUEL.

Debreczeni Prédikátor.

II. DARAB.

DEBRECZENBENN

Nyomtatta Csátry György. 1808.

123 H 5

1 2 3 4 5 6 7 8 9
10

EGYETEMI KÖNYVTÁR

XI. PRÉDIKÁTZIÓ.

Arról hogy az életnek javai nintsenek hatalmunkbann.

(Mondódott Új Esztendőbenn.)

Préd. 3: 12.

Megesmértem hogy nintsen az embereknek hatalmokbann a' jó, hanem hogy örvendezzen kiki és hogy jót tselekedjen.

A' Jó Isten, ezen béállott Új esztendőbenn, minden lelki testi jókkal áldjon meg mindnyájotokat K. Atyámfijai! A' mit én most néktek mindnyájotoknak kívánok, azt kívánjátok Ti is eggymásnak, mert a' közönséges ember-szeretetnek szokása szerint, ez a' mindeneknek szájokbann forgó új esztendei köszöntés.

A' jónak édes nevezete szüntelen elevenségbenn és felhúzva tartja a' mi kívánó tehetségünket. Az életnek viszontagsággal va-

ló változásibann, az örömöt, ezt az életnek savát és lelkét tsak a' szüli, ha valami jónak bírására jutunk; az attól való megfosztatás pedig, életet ölő szomorúsággal fojtogatja szívünket. Mikor a' jövendőre nézünk, mindenkor a' jót keresi abbann a' kívánság; valahányszor újnapra viradunk mindenkor jó napot kívánunk és reménylünk; valamikor újesztendőt érünk, mindenkor óhajtjuk hogy vajha az reánk nézve minden jókkal bővölködő lenne. Ezt a' kívánságot osztán a' szeretetnek régulája szerént másokra is kiterjesztjük, 's szóval is kijelentjük; minden napnak felviradtával kívánunk, nékik jó napot; minden esztendőknek kezdetével kívánjuk hogy az Isten őket is minden jókkal áldja meg.

Ez a' köszöntés, mikor nem tsak tsupa hang, hanem a' szívnek is része van benne; ezt a' vallástételt foglalja magaba, hogy közönségesenn megesmerik az emberek azt, hogy nintsen az embernek hatalmábann a' jó; nem áll ő rajta, mitsodás állapotja, szerentséje légyen néki; hanem az embereknek minden szerentséjek Istennek igazgatásától és gondviselésétől függ; a' ki úgy osztogatja ki a' jót, a' mint az ő bőltsességének jónak látszik.

Én is most, midőn ez esztendőnek kezdetében mindnyájann azt kívánjuk és óhajtjuk, hogy ez minden jókkal bővölködő légyen; arról akarok elmélkedni a' B. Salamon felvett

sza-

szavai szerént, 1. hogy nintsen az embernek hatalmábann a' jó, és még a' sints a' mit az ember a' maga szorgalmatosságának 's okosságának szokott tulajdonítani, és hatalmábann lenni gondol. Azutánn 2. azt a' következést és tudományt veszem gondolóra, mellyet ezen igazságból kihúz a' Bölts, t. i. hogy mivel nints az embernek hatalmábann a' jó; tehát örvendezzen kiki és jót tselekedjen. Szóllok pedig tsak a' testi jókról, mellyeknek bírásábann tartja az ember az életnek bóldogságát.

I.

Azt mondja hát B. Salamon hogy ő azt meg esmerte hogy nints az embernek hatalmábann a' jó.

a) Hogy az embernek nints hatalmábann a' jó, abból is kitetszik, hogy a' Salamon ítélete szerént azt sem lehet tudni, mi légyen tulajdonképpenn a' testi jó, vagy az az életre tartozó világi dolog, a' mit az embernek, mint embernek, eggy átaljábann jónak lehetne tartani. Azt kérdi ő Préd. 6: 12. *Kitsoda tudhatja mi légyen embernek jó e' világonn az ő hijába való élete napjainak számok szerént, mellyekenn minteggy árnyékonn által mégyen?*

Ez a' tagadó kérdése Salamonnak különösnek látszik, mert hiszem minden ember

tudja, hogy az a' jó, a' minek bírása az életet gyönyörűségessé és bóldoggá tészi: de K. H. éppen azt mondja B. Salamon, hogy azt nem lehetne megmondani, mellyik ez a' dolog a' világonn, a' mellynek bírása az életet gyönyörűségessé és bóldoggá tészi. Lássuk ha úgy vagyon-é.

Azok a' számtalan sokféle dolgok, mellyeket az emberi természet a' jónak nevezete alatt kívánhat három rendbéliek. Az első rendbéliek ollyanok, a' mellyek magunkbann vagynak és magunknál állanak: ezek az élet, az ép elme, egésség, vígasság, érzékenységeinknek és képzelődéseinknek gyönyörködése. A' másod rendbéliek ollyanok, a' mellyek nem magunknál állanak, hanem más embereknél, még pedig azoknak szívekbenn: ezek a' betsüllet, jó hír név, szeretet, barátság. A' harmad rendbéliek ollyanok, a' mellyek egészszen rajtunk kivül vagynak, és magunktól megkülömböztetett dolgok: ezek a' pénz, marha, ház, fekvő jószág 's egyebek, a' mellyeket öszveséggel gazdagság nevezete alatt értünk. Ezek tagadhatatlan hogy jók az embernek a' világonn, mert a' kinek egéssége, betsüllete, gazdagsága van 's vígann él; ki ne tartaná azt bóldognak? még is igaz K. H. hogy nem lehetne megmondani mi vólna

na az embernek, mint embernek átaljábann szollvánn, a' világi jó. mert.

1. A' kívánság szüntelen válogat a' jóbann, mert az embereknek képzelődéseik, 's annál fogva a' jó felől való ítéleteik, felettébb külömbözők: Eggyik főbóldogságnak a' gazdagságot tartja, a' gyalázatos haszonnak is örűl, 's annak kedvéért önként megfosztja magát az életnek örömétől: másik előtt a' betsűllet drágább az arannyál, és annak az életét is kész feláldozni: más ismét a' víg életet és bújálkodást tartja világi jónak; és tsak kedve telhessen, se bestelenségével se kárával nem gondol. Eggyik dítséri a' hellybenn való nyúgodalmas életet, másik a' szárazonn és tengeren való útazást: eggyik gyönyörködik a' mesterségekbenn másik a' gazdálkodásbann, másik a' tudományokbann: eggy a' szépségét, más az erőt, más a' bőltsességet 's a' t. magasztalja; 's minthogy illy sokfelé mennek az embereknek képzelődései és tetszései; ki mondhatná hát meg mitsoda átaljábann és minden emberre nézve a' világi bóldogság?

2. Azt sem lehet mondani hogy a' mit az ember maga jónak tart, és a' mi már birtokábann van, az néki mindenkor jó vólna. Az az igazi jó; a' mi által az élet és annak öröme fenn tartatik: úgyde a' Sz. Írás tan'tja, a' tapasztalásból is tudjuk, hogy a' gazdaság sok-

szor az ő uraknak veszedelmére tartatik; a' betsülletett kár és gyalázat követi, mert tsalárd az emberek előtt való kedvesség; a' testi gyönyörűségek fájdalmat szűlnek, mert az öröm siralomra változik. A' Nábál gazdagsága kevésbenn múlt el, hogy az ő egész házát vérrel nem szállította a' koporsóba *a*) Az Achitófel szerfelett való betsűlleti, melly szerént az ő szavát úgy nézték mint Isten szavát, *b*) akasztófát készített néki; *c*) a' Nóé borábann való gyönyörködése, néki magának gyalázatot, es eggyik gyermekének átkot szűlt *d*) Kitsoda mondhatná hát meg az embernek, mi néki átaljábann jó, holott a' gonosz a' jónak úgy ellenébenn van téve, hogy semmit abból az ember eszébe nem vehet a' mi reája következik?

3. Azért sem lehet megmondani átaljábann mi légyen a' jó; mert annak mennyiségét, a' mibenn osztán a' kívánság megnyúgodnék, meghatározni lehetetlen. Valamint az éhező ember eggy morzsa kenyeret, és a' szomjúságbann elepedett, eggy tsepp vizet nem találhat jónak; mert az az éhséget, szomjúságot, inkább ingerli mint enyhíti: úgy a' testi jókból az igen kevés rész, inkább buslakodást mint örömöt szül. De kitsoda határozza hát meg annak

a) 1Sám. 25. R. *b*) 2Sám. 16: 23. *c*) 2Sám. 17: 23. *d*) 1Mós. 9: 21—25.

nak mennyiségét? Mennyi kell mindenikből hogy elég légyen? Mennyi a' gazdagságból elég? Ennek szerzésének módja, a' kereskedés, a' maga természete szerént nyereségről nyereségre törekedik, és valamint a' koporsó úgy az erszény nem mondhatja hogy elég már. Így van a' kívánság mindenre nézve. Kitsiny az Akháb szőleje, míg a' Nábótét hozzá nem ragasztja *e*) Kitsiny a' Hámán méltósága míg Mardókeus előtte fel nem áll. *f*) Kitsiny a' nagy Sándor birodalma míg ollyan népeket lát, mellyeket, meg nem hódoltatott. Ollyan a' kívánság a' világi jókra nézve mint a' tűz, melly az apránként reá rakott fával is tápláltatik; de ha a' világnak minden fáját reá raknák is, azzal nem hogy tsendesednék, sőt még nagyobb sebességgel emésztene. Hogy vólna hát az embernek hatalmábann a' világi jó, ha tsak azt sem lehet eggy átaljábann meg mondani mi légyen az?

Azombann ha szinte nem lehet is azt közönségesenn minden emberekre nézve, sem miné̊műségére sem mennyiségére nézve meghatározni mi légyen a' világi jó 's a' bóldogság: tsak ugyan bizonyos, hogy sok dolgok vagynak a' világon, a' mellyeknek bírása nékünk gyönyörűséges, és ezeket méltánn nevezzük testi jók-

e) 1Kir. 21. R. *f*) Esther. 5: 9—13.

nak, 's minden ember szereti a' világi bóldogságot, úgyamint azt képzeli: de

b) Erről is azt mondja a' Bölts, hogy ez a' testi jó sintsen az embernek hatalmábann. Ez vagy azt teheti, hogy nintsen az embernek hatalmábann, hogy azokat a' jókat a' mellyekkel bír, megtartsa birtokábann 's azokkal éljen: vagy azt hogy nints hatalmábann hogy megszerezze azokat, a' mellyeket kíván. Mindenik értelembenn igaz a' Salamon mondása.

a) A' melly jóknak az ember birtokábann van, minden tudja hogy azoknak annyi ártalmak vagynak ellenekbe téve, hogy az ember sokszor a' legnagyobb vígyázással sem kerülheti el, hogy vagy eggyikbenn vagy másikbann kárt ne vallyon. A' melly világi kintsünk magunkbann van t. i. az élet, az egésség; ez eggyik sints hatalmunkbann. Az életet elragadja tőlünk a' halandóságnak törvénye; az egésséget, ha nem kíméljük a' Levegőégnek ártalmaitól, ha az eledelekre 's egyebekre nem vígyázunk; annak szükségesképpenn romlani kell; ha pedig nagyonn kíméljük, és minden ártalmat elakarunk távoztatni; az időnek hirtelen való változásait, mellyektől magát senki sem óhatja, az elkényeztetett test ki nem állhatja. A' melly világi kintsünk másoknál áll t. i. a' betsállet, szeretet, másoknak hozzánk való jóindúlatja; ez még inkább nints hatalmunkbann.

bann. Az emberek ítélete könnyen megváltozik, a' szeretet meghidegszik, és a' rágalmazó nyelv mindég találhat rést ennek rontására. A' melly világi jók pedig egésszenn a' rajtunk kívül lévő dolgoknak bírásábann állanak, miném̃ek a' pénz, jószág s' a't; hogy ezek az embernek hatalmábann nintsenek, hogy ezer ártalmaknak vagynak kitétetve, hogy az ember soha sem lehet bizonyos benne hogy a' keresett vagyon firól fira fog menni; ez ollyan igasság a' mellyett mutogatni éppenn nem szükség.

De más az a' mit akarok mondani, t i. hogy a' melly világi jókat az ember bé szerez, azok a' mennyibenn jók, tellyességgel nintsenek az ő hatalmábann. Jónak nevezhetünk mi valamelly világi dolgot tsak annyibann, a' mennyibenn annak bírása bennünket gyönyörködtet. úgyde mindenféle testi jónak, tsak akkor örülünk tulajdonképpenn, mikor arra szert tészünk; akkor telhetetlenek vagyunk annak nézésében, de osztán betelünk vele; az idő a' mint hozta, úgy magával viszi a' mi gyönyörködésünket, és tellyességgel nem áll rajtunk, hogy megtartsuk-é a' birtok kezdeteibenn vólt gyönyörűségünket, vagy ne. — Mikor valaki betegségből gyógyúl fel, a' visszatérő egésségnek minden szempillatása mondhatatlan gyönyörűséget okoz néki: azutánn pedig ha tartós jó egessége van, nem is figyel-

gyelmez reá, és semmi különös gyönyörűséget nem érez abból, melly drága dolog légyen az egésség. Mikor valaki a' világi jókat gyűjteni kezdi; minden nyereség, akár kitsiny akár nagy legyen, jól esik a' kívánságnak, és gyönyörködést okoz; de osztán a' ládára rakott gazdagságonn éppenn nem a' gyönyörködés, hanem más nemű indúlat, t. i. a' nyughatatlan gond, és sokszor a' félelem űl.

Mi következik innen? 1-ször ez, hogy a' ki szorgalmatossága által szerzett magának világi jókat, és már magát jól bírja; hijába szándékozik arra hogy leteszen minden nyughatatlanságról, és nyúgodalommal él a' kész vagyonból, mert ha tsak magát az életnek minden örömétől meg nem akarja fosztani, a' szorgalmatossággal, 's meg szokott élete módjával fel nem hagyhat, valamíg az ereje engedi. Ugyan is, a' mi már rakásonn van - ha szinte bizonyos lehetne is benne hogy az az ő birtokábann megmarad - nem szerez néki új örömöt, a' mi pedig az életnek sava és lelke: hanem szükség néki, ha a' maga bóldogságát szereti, új új keresetek 's az azokhoz köttetett édesség által, a' maga lelkét, a' megelégedéshez közelítő gyönyörködésbenn tartani — Salamon tsudálkozik azon g) hogy van ollyan ember

g) Préd. 4: 8.

ber a' kinek sem fija sem Attyafija nints, mégis nints vége az ő szorgalmatosságának: én pedig azt gondolom, hogy itt se nem a' fiú, se nem az atyafi, hanem kinek kinek a' maga kedve, és a' birtokra való jutásból származó gyönyörűség a' fő-rugó. 2-szor még ebből az is következik, hogy valamint a' testi jókhoz való jutás gyönyörűséget, úgy az azoktól való megválás természettel unalmat és kedvetlenséget okoz. A' millyen mértékbenn hát valakinek esdeklő öröme van a' testi jókhoz való jutáson; éppenn ollyan mértékbenn fanyalgó kedvetlenségének kell lenni annak kiadásán. A' mellyből a' leſſz, hogy ha néki nemes szíve nintsen, 's esmeretlen előtte a' jótételnek 's szeretetnek gyönyörűsége; javainak kevesedését úgy nézi mint nagy gonoszt, és néki a' munkás szeretetre alkalmatlanná, fukarrá, és embergyűlölővé kell lenni.

β) Ha tsak az a' jó sints az embernek hatalmábann, a' mellynek már birtokábann van; annyival inkább nintsen az a' mit kíván, és megszerezni igyekezik. Minden embernek vagynak ollyan kívánsághoz hasonló képzelődési, a' mellyekről maga is bizonnyal tudja hogy nintsenek az ő hatalmábann, és soha sem is tellyesednek be; még is szereti magát velek múlatni, és bennek néműnémű gyönyörűséget keres. Talám eggy ember sintsen a' kiknek szívé-

vébenn ne fordúlnának meg ollykor, ollykor illyen forma gondolatok: Ha én illyen nagy úr vólnék; ha ennyi pénzem vólna; ha illyen hatalmam vólna; ha nékem ezt vagy azt adnák; ha találnék 's a't. Ide számlálom azt is mikor valaki valamely jószágából való hasznot, a' következendo esztendőkre előre ki calculálja, 's hizlalja képzelődésit az előre gondolt haszonnal, 's azombann véletlenűl elvész a' toke, 's az egész calculus füstbe ment. Ide számlálom azt is, mikor valaki élőfának dűltét várja, ez vagy amaz ember halálából várja hívatalát, elomenetelét; mert sokszor megesik, hogy míg ő haszontalan reménységgel ketsegteti magát, eggyszer mikor maga meg sem gondolná kiűl; az élofa pedig lábánn marad. De ollyan édes az ember előtt a' világi jónak nevezete, hogy midőnn látja hogy nints az embernek hatalmábann a' jó; legalább szeret róla ébrenn is álmodni.

De hát azok a' jók, mellyeket az ember maga szorgalmatosságával megszerezhet, vagynak-é az ő hatalmábann mindenkor, hogy azokat megszerezze? Igen tsudálatosonn van Atyámfiai öszve szőve az Isteni gondviselésnek igazgatása, azzal az okos léleknek szabadságával, a' melly szerént az ember munkálkodik. Tsudatévő gondviselésnek példáit mi magunk

gunk körül nem láthatunk, senkit az Isten erőszakosonn nem akadályoztat dolgábann, mindenek természettel mennek véghez; az ember munkálkodik, és az ő tselekedetének természeti következése van: még is sokszor a' ki minden eszközökkel hellyesenn él, feltett tzélját el nem éri, és megtetszik benne hogy nintsen az ő hatalmábann a' jó. Mert kérlek mondhatjuk-é elöre? Ez a' tábor erőss Férjfiakból áll, jó Tisztjei vagynak, és így győzedelmes leſſz; ez az ember mértékletes, és így hoſſzúéletű leſſz; ez az ember serény, jó munkájú, és így jó gazda leſſz; ez az ember szemfül, jól tud elöre nézni, mikor minek van ideje él az alkalmatossággal és így meggazdagszik; ez az ember érti hivatalát, tanúlt és derék erkőltsű, és így talál tisztességes kenyeret a' Hazábann. 's a't. Így kellene lenni a' mi gondolatink szerént, de a' tapasztalás gyakrann ellenkezőt mutat: Az erőss tábor megveretik; a' józan életű ember ifjúságábann meghal; a' jó munkájú mester ember minden szorgalmatossága mellett is szegény marad; a' gazdagodni kívánó minden szemfülsége mellett is sűrűnn bukik; és a' tanúlt ember sanyarog; mikor azombann mást minden lépésébenn a' szerentse követ. Nem azt mutatja-é ez, hogy nem eggy átaljábann az embernek szorgalmatosságától függ a' testi joknak megszerzése; hanem a' gondviselésnek láthatatlan

lan keze munkálkodik ottann? nem mutatja-e annak igazságát a' mit olvasunk Préd. 9: 13. *Fordíttvánn magamat, látám hogy e' világonn nem a' könnyű embereké a' futás, nem az erősseké a' viadal, nem a' bőltseké a' kenyér, nem az okosoké a' gazdagság?*

II.

Igen különösnek látszik pedig Atyámfiai az a' tudomány 's következés, mellyet Salamon kihúz abból hogy nintsen az embernek hatalmábann a' jó; t. i. hogy tehát örvendezzen kiki és jól tselekedjen: de ha jól megnézzük, ennél bőltsebb következést nem lehetne abból kivonni.

1. A' világi jókbann nem magokbann van a' jóság hanem annyibann nevezzük azokat jóknak, a' mennyibenn minket gyönyörködtetnek, p.o. a' pénz az embernek jó mert gyönyörűséget talál benne; de már a' baromnak nem jó, mert őtet nem gyönyörködteti. Ugyde láttuk hogy tsak a' hozzá jutásnak kezdetébenn, hozza magával a' testi jó a' gyönyörűséget, és nintsen hatalmunkbann hogy azt tovább megtartsuk; és ollyan az mint a' méz, melly a' szájban édes, de minekutánna a' gyomorba leszállott, többé nem édes. Ha valaki szorgalmatossággal gyűjtött gazdagságit ládákra zárvánn, megszűnik a'

szor-

szorgalmatosságtól: az igaz hogy a' hol az ő kintse van, ott leszsz a' szíve is; de gondoljuk é hogy gyönyörködik benne? nem, hanem a' félelmes gond fogja azt szüntelen strásálni, végre a' homlokára is fel ül az embernek a' komor únalom, és ötet mind maga mind a' társaság előtt szenvedhetetlenné teszi. Mit kell hát az embernek tselekedni a' testi jókkal, hogy azokbann mindég gyönyörűségét találja? Ezt, hogy azokat szüntelen forgassa, változtassa, hogy uj uj ábrázatbann, uj uj nevekedéssel jelenjenek meg előtte, és ezek az uj uj ábrázatok újjabb újjabb gyönyörűséggel tápláljákőtet; mert a' mi az örvendezést illeti, eggy garas uj jövedelembenn több a' gyönyörűség, mint az ezerekből álló elrejtett kintsbenn. Mikor hát Salamon a' világi jókra nézve arra int, hogy örvendezzen kiki; ez tsak azt teszi, hogy munkálkodjon kiki, és serényen lássón hívatalához. —Lássuk itt és tsudáljuk az emberek Teremtőjének bőltsességét: Ő az embert munkára teremtette, és azt akarta hogy az által fejtődzenek ki az ember testének és lelkének tehetségei; és hogy az ember a' Teremtő tzéljának e' részbenn megfeleljen, úgy alkotta az ő természetét, hogy maga az életnek öröme és a' világi jókbann való gyönyörködés, légyen néki a' munkálkodásra szüntelen való ösztöne

2. Igaz hogy minden munkánk és szorgalmatosságunk mellett is, nints nékünk hatalmunkbann a' jó, sem hogy azt megszerezhessük, sem hogy megtarthassuk; hanem a' gondviselő Istennek áldásától függ a' mi dólgainknak kimenetele: de éppen ez Keresztyének! az Istenfélő embernek eggy kiváltképpen való oka az örvendezésre. Mitsoda hátramaradása vólna abbann a' gyermeknek, hogy az ő Szüléinek javai nintsenek az ő hatalmábann, ha azok az ő eledelét és öltözetét kiszolgáltatják? Nékünk is kiadja a' mi Mennyei Atyánk, azt a' minékünk szükséges, munkánk utánn; és mindenkor igaz marad Dávidnak ama nemes vallástétele. *h) Gyermek vóltam és megvénhedtem, és nem láttam hogy elhagyatott vólna az igaz, és annak kenyérkereső magva.*

Örvendezzen hát kiki és jót tselekedjen. A' világi jókat nem egyenlő mértékbenn osztotta ki az Isten az emberek között, de azt a' mi azokbann jó, egyenlően adta mindeneknek. A' szegény szinte ollyan jó ízűn eszi az ő eggyügyű eledelét, mint a' gazdag az ő drága tsemegéit; a' szegénynek az élet és az egésség szinte ollyan édes, mint annak a' ki mindenekkel bővölködik. Ha keveset adott is hát az Isten az embernek, éljen azzal háládatos örömmel, mert az

h) 'Sólt. 37: 25.

az Isten az ő szívének örömét kedvelli. *i*) A' jövendőkre nézve pedig miért epesztenénk magunkat szükségtelen gondokkal? 's miért ketsegtetnénk magunkat képzelt reménységekkel? hiszem mikor új napra viradunk, nem tudjuk mit hoz az reánk; mikor új esztendőt érünk, nem tudhatjuk mire menendők vagyunk abbann; mert sem a' jó sem a' gonosz hatalmunkbann nintsen; nem is mi dolgunk tudni az időket, és az alkalmatosságokat, mellyeket a' mi Mennyei Atyánk az ő hatalmábann helyheztetett. Nékünk tsak az a' kötelességünk hogy örvendezzünk és jót tselekedjünk; azaz, kiki a' maga állapatja, rendi és hivatala szerént jó lelkiesmérettel lásson kötelességéhez; vígyázzon az igasságnak szent törvényére, mellyet az Isten elébe adott, hogy a' világi jóknak szeretetéért 's a' bűnnek ideig való hasznáért, lelkébenn kárt ne valljon. A' melly jóknak osztán bírására jut; éljen azokkal mint az ő jó Attyától vett ajándékokkal háládatos örömmel; a' jó tételeményről is és a' szeretetnek munkáiról el ne felejtkezzen, hanem légyen jóltévő és könyörűlő, mint az ő Mennyei Attya irgalmas.

Végre mivel tudjuk, hogy maga az élet minden javaival eggyütt nintsen a' mi hatalmunkbann, hanem tsak kevés időre engedtetett mi-

i) Pred. 5: 20.

nékünk, 's nem tudjuk mellyik órábann, szempillantásbann veszi azt tőlünk viszsza a' mi életünknek Ura: éljünk annak javaival úgy, mint ideig valókkal, és ne ragaszkodjon hozzájok szívünk annyira, hogy halhatatlan lelkünk állapotjáról elfelejtkeznénk. Sőt inbább mikor munkálkodunk a' testi jókért, ugyan akkor munkálkodjunk a' lélek javáért is jót tselekedvénn. Tartsuk ollyan állapotbann szívünket hogy mikor eljő az óra, mellybenn itt kell hagyni e' világot minden javaival eggyütt: szomorúság nélkűl válhassunk meg azoktól, tudvánn hogyha itt eleget tettünk kötelességünknek, és szoktattuk magunkat előre a' mennyei indúlatokhoz; nagyobb bóldogságra megyünk által, és nem múló hanem mindenhai örömökkel elégíttetünk meg; a' mi Mennyei Atyánknak hajlékibann. *Ámen.*

XII. PRÉDIKÁTZIÓ.

Az Eszességnek, Tudománynak, és Bóltsességnek megszerzéséről.

Péld. 23: 23.

Szerezd meg az Igasságot, és el ne add, t. i. a' Bóltsességet, a' Tudományt, és az Eszességet.

Ollyan véteményt javasol itt K. H! Bólts Salamon, mellyet a' Vásárbann megszerezni nem lehet, mert a' drága arany ezért nem adattathatik, sem ennek árrábann ezüstöt nem adhatnak. *a*) Mondják ugyan hogy gyakrann elárúltatik, és eladódik ott is, másutt is az Igasság: de az akárhogy légyen, bizonyos, hogy akkor a' vevő nem Igasságot, hanem annak színe alatt hazugságot, hamis lelkűséget, és megtsalattatást vett. A' kereskedésbenn tsak ollyan dólgok forognak kézenn, a' mellyekkel az embernek külső birtoka szaporodhatik, 's a' mellyeket, ládákra, kamarákra, aklokra lehet

 zár-

a) Jób. 28: 15.

zárni: de az Igasság nem egyébütt, hanem tsak az ember szívében találhat helyet, és annak megszerzésével nem annyira a' birtok, mint az ember érdeme és személybeli betse nevelkedik. A' Vásárbann meglehet szerezni az élet bóldogságának eszközeit: de magát a' bóldogságot melly a' léleknek nyúgodalma az Igasság által, ott nem árúlják. A' Vásárbann tsak azoknak illik forogni, a' kiknek pénzek van: az Igasság pedig így kiált: *Jöjjetek el ti is a' kiknek pénzetek nintsen, jöjjetek el, és végyetek minden pénz és fizetés nelkül.* b) Ott kiki maga tudja mire van szüksége, és minden nógatás nélkül megveszi azt ha módja van benne: az Igasságra nézve pedig nem veszi az ember gondolóra, melly nagy szüksége légyen néki arra, és azért szükséges az unszolásnak szava, a' melly Salamonnal így serkentgesse otet: *Ne menj el az Igasság mellett, akármibe kerül, vedd meg azt.* Végre a' Vásárbann a mit az ember megvett, azt ismét eladhatja, sőt sokszor tsak azért vásárol valamit, hogy azt ismét nyereséggel adhassa el: az Igasságot pedig ha eggyszer megvette az ember, azt ismét eladni szentségtörés vólna. *Vedd meg*, így int Salamon, *vedd meg az Igasságot, és el ne adjad azt.*

Az

b) Esa. 55: 1.

Az Igasságnak széles értelmű nevezete alatt mit értsen a' Bőlts, maga megmondja, t. i. a' Bőltsességet, a' Tudományt, és az Eszességet; mert ezekből, és ezek által tudja meg az ember azt a' mi igaz. Vegyük gondolóra hát K. H! 1. miképpenn és mitsoda árronn lehet ezeket megszereznünk, és azutánn 2. mitsoda káros vólna ezeket eladni, ha eggyszer megszerezhettük.

I.

Ha az Eszességenn értjük az előre vígyázó okosságot; a' Tudományon azt a' nemes foglalatosságát a' Léleknek, melly által a' világot, a' világi dólgokat, és a' világnak lakosit az embereket igyekezünk megesmérni; a' Bőltsességenn pedig azt a' mit átaljábann ért az Írás, t. j. a' magunk megesmérését, a' szívnek ártatlanságát, a' Vallást Istenifélelmet, és kegyességet: nem lehet tagadni hogy az a' tökélletes ember, a' ki a' Léleknek ezen három Tálentomival egyszersmind bír. Mert az Eszesség megtanítja őtet, miképpenn munkálódja a' maga javát, hogy kerűljön el sok kárt és veszedelmeket; a' Tudomány útba igazítja, mitsoda nemű bóldogságra tarthat ő számot a' Társasági életbenn, és miképenn kell az emberek között tisztességesenn for-

golódni; végre a' Bőltsesség, a' Vallás megtanítja őtet nem tsak arra, hogy az ő élete a' testnek halála utánn is megmarad; hanem arra is miképpenn viselje magát, hogy az ő halhatatlan lelkének jól légyen dólga akkor is, mikor ő majd a' látható világból, és az élőknek társaságából kilép. Nem ok nélkűl komendálja hát Bőlts Salamon: Vedd meg az Igasságot, t. i. Bőltsességet, a' Tudományt, és az Eszességet. Lássunk mindenikről rövidedenn:

1. Szerezd meg az Eszességet. A' több állatokat a' belé ek adatott természeti ösztönök által megtanította a' Természetnek Ura, hogy megesmérjék mi nékik jó és hasznos, mi pedig káros és veszedelmes; és ez által tudnak is ők magokra vígyázni, hogy mególtalmazzák. magokat, és jól légyen dólgok a' magok nemében: *de minket inkább tanít az Isten mint az oktalan állatokat, és az Égi madaraknál bőltsebbekké tészen minket*, a' mint szóli Elihu, Jób. 35: 11. mert adott nékünk okos lelket, a' melly által megítélvénn a' jót és a' gonoszt, iszonyodjunk a' gonosztól, ragaszkodjunk a' jóhoz. Hijábavaló és balgatag foglalatosság vólna az embernek azonn törni fejét: miért teremtette az Isten úgy e' világot, hogy abbann az ember annyi bajok és veszedelmek érhessék; elég az, hogy a' bőlts Teremtő szépenn

penn öszveillette a' mi természetünket, a' világi dólgoknak természetével; valamint azokat, úgy minket is változások és viszontagságok alá rekesztett, elönkbe tette a' jót és a' gonoszt, vezérül adta pedig az okosságot, hogy keressük a' jót, és kerüljük a' gonoszt. Nékünk bizonyos értelembenn szüntelen elöttünk van a' jónak és gonosznak tudásának fája, azaz a' tapasztalás; hogy bennünket eszességre tanittson, mellynek értelme ez: *A' jó szerentsének idejénn élj a' jóval, a' gonoszra pedig vígyázz.* c)

Megszerzi hát az ember az Eszességet a' maga tulajdon tapasztalása által, ha azt a' mit megpróbálvánn jónak talált, gyakorolja; a' minek pedig roszsz következéseit érzette, attól magát megóvja. Így már ha tapasztalta, hogy az ételbenn italbann való mértékletlenség árt az egésségnek, és a' részegitő ital megzavarja még a' gondolatokat is; légyen esze, és ne terhelje meg magát. Ha meg esett rajta, hogy haragjábann hirtelenségből ollyat tselekedett, a' mit azutánn megkellett bánni: azt kívánja az ész, hogy mérsékelje hát indúlatit, és ne hebehurgyáskodjon. Ha vette észre, hogy a' másokkal való ízetlenség, viszszálkodás néki sok únalmas és kedvetlen órákat okozott: ne légyen ollyan ostoba, hogy azokat fenntarta-

c) Préd. 7: 14.

ni és szaporítani kívánja. 's a' t. Igaz, hogy ez az eszességnek megszerzése kerül valamibe, mert sokszor a' legédesebb kívánságot is viszsza kell nyomni, a' legerősebb indúlatot is megkell zabolázni, hogy az ember eszesenn tselekedhessen: de éppenn azért helyesenn tészi hát fel Salamon az intést ekképenn: *Vedd meg az Igasságot, es el ne adjad azt.*

Azombann K. H! ha az embernek tsupánn tsak a' maga tapasztalásából kellene okoskodni: keskeny határokig terjedne az ő eszessége; mert hiszem mitsoda kevés az a' mit mi tapasztalunk? Hogy hát az ember az ő okossága által bóldog lehessen, szükség kitanúlni a' mások tapasztalásait is, és arra való a' Salamon intésének ez másik része:

2. Szerezd meg a' Tudományt. A' Tudomány nem egyéb, hanem annak öszveszedése és kitanúlása, a' mit mások tapasztaltak, tudtak, hallottak, és minden névvel nevezendő emberi Tudománynak utólsó tzélja az, hogy az által az ember eszessége nevelkedjen, és az által a' mit tanúlt, tisztességesenn élhessen. Tanúljuk a' régi dólgoknak históriáját, hogy megtudjuk hogy az emberek mindenkor emberek vóltak, és hogy most és ezutánn is mit lehet az emberektől várni; tanúljuk a' természeti dólgokat és azoknak törvényeit, hogy megtudhassuk miképpenn lehet azokat haszonra for-

fordítani, és azoknak ártalmait elkerűlni tanúljuk a' Társaságnak Törvényeit, és a' Polgári Igasságnak és illendőségnek ráguláit, hogy a' Társaságbann békességbenn, tisztességgel és betsületesenn élhessünk; tanúljuk miképpenn szolgálhassunk a' Társaságnak, a' közjónak, azért, hogy osztánn a' Társaság is a' mi szolgálatunkat megjutalmaztassa; tanúlunk külömbkülömbféle kézimesterségeket, hogy azok által magunknak tisztességes élelmet szerezhessünk; tanúlunk ollyanokat is a' mellyek tsupánn elme-gyakorlásnak látszanak, azért, hogy azok által élesedjen bennünk az ítélő tehettség, a' melly az életbenn olly igen szükséges.

A' Tudományoknak akármely nemébenn, nagy gyönyörűséget talál a' magát reá adó elme; de minden Tudományokra kiterjeszkedni eggy embernek lehetetlen, ha még meg annyi ideig tartana is az élet, ha még meg annyi Tálentomokkal bírna is az elme: hanem tsak ugyan minden embernek vagyon a' Tudománynak valamely nemére szüksége, a' ki a' világonn betsületesenn akar elélni, bár ha a' tulajdonképpenn úgy nevezett tudománybeli esméretekbenn sokra nem ér is. Tudni kell közönségesenn mindennek mit szabad és mit nem szabad tselekedni, hogy a' Törvény ellen ne vétsen, és bajba ne keverje magát; tudni kell az illendőség réguláit, miképpenn adja meg minden

dennek betsületét, mert a' nélkül goromba és betstelen embernek tartódik. Bírni kell különösönn kinek kinek azzal a' tudománnyal, a' melly az ő hívatalához és élete módjához megkívántatik. Nintsen ollyan tsekély hívatal, mesterség, a' melly meg ne kívánná, hogy az ember annak tudománnyábann ugyan tsak járatos légyen, és a' mellybenn ki nem tetszenék az azt folytatónak buta esze. A' Szántóvető ha tudatlan a' Földmivelésbenn, tsak turkálja, nem miveli a' Földet; a' tudatlan napszámosnak kezéből ki rí a' munka; a' Mesterember ha jól meg nem tanúlta a' mesterségét, tsak nyövi, nem űzi azt; a' Hivatalbeli ember ha jól nem érti az ahoz való tudományt, tsak gyötri, nem folytatja a' hívatalt 's a't. Annak az embernek illik az előmenetel, és az érdemli meg a' betsületet és tekintetet az ő Polgár társai között, a' ki akárminemű tisztességes hivatalra, mesterségre, állapotra adta magát, fundamentomosonn érti azt, mint a' folyóvíz megyen előtte a' munka, és a' nehézségek olvadnak.

De ezt a' Tudományt ingyen senkinek sem adják. Igyekezet, ész, erő, munka, szorgalmatosság és sanyarúság annak az árra. A' ki hát azt megakarja vásárolni, vessen számot először magával, ha van é néki ahoz való költsége, t. i. esze és ereje, és osztánn ha hívatalra szánja magát, ne kímélje az eszét; ha

mes-

mesterségre, ne kímélje erejét; ha kereskedésre, ne irtódzon a' sanyarúságtól; mert ha akkor mikor ideje vólt, jó fundamentomot nem vetett; tellyes életében se mehet reá, hogy hivatalát vagy mesterségét kitanúlja.

De bár az ember az Eszességet, és az állapotjához szükséges tudományt megszerzette is, és azok által magát világ szerént boldognak tartja is, tsak ugyan távól van a' tökéletességtől, és valóságos bóldogságtól, valamíg

3. A' Bőltsességet is meg nem szerzi. A' Bőltseségenn még a' Pogányok Bőltsei közzűl is a' nevezetesebbek, értették a' magunk megesmérését, és a' szívnek jóságát; a' Szent Írás pedig mit értsen azonn, szépenn előadja a' többek között *Jób.* 28: 23, 28. *Az Isten Ő maga tudja az ő tselekedeteit; az embernek pedig monda:* Az Úrnak félelme a' te bőltseséged, *és a' te értelmed a' gonosztól való elszakadás.* Az Úrnak félelme, vagy a' Vallás azt adja tudtunkra, hogy mi nem tsak egynehány esztendeig tartó földi állatok vagyunk; hanem mikor a' mi állati életünk megszűnik és elbomlik is a' testnek halálával, és a' világi dólgokkal való minden közösülésünknek vége szakad, megmarad a' mi lelkünknek élete akkor is, és azokat a' gondolatokat és indúlatokat viszi magával az örökkévalóságra, a' mellyekhez itt szoktattuk, és a' szerént lé-

szei

szen vagy bóldog, vagy bóldogtalan, a' mint itt tselekedett vagy jót vagy gonoszt. E' végre int bennünket, hogy megtisztítvánn szívünket a' rendeletlen kívánságoktól és indúlatoktól, az Igasságnak és szeretetnek szent Törvényeit megőrizzük minden tselekedetinkbenn, mert abbann áll a' mi lelkünknek örök élete és bóldogsága. Bíztat, hogy bár sok bűnöket tselekedtünk is; tsak jobbíttsuk meg magunkat, és szívünk szerént törekedjünk a' jóra; bátrann elhihetjük hogy az Isten a' Krisztusért megbotsátja azokat minékünk, és semmi kárhoztatásunk nem lészen; a' melyből láthatjuk, hogy a' magunkkal való hartz, és a' mi tulajdon indúlatinkkal való küszködés, ennek a' Bóltsességnek az árra; azaz, tsak úgy szerezhetjük azt meg, ha érte adjuk a' mi legédesebb kívánságinkat, és leghevesebb indúlatinkat is, azaz, lemondunk azokról, mihelyt a' józan Lelkiesméretnek szavával, és az Istennek kijelentett törvényével ellenkeznek.

Ez az Isteni Bóltsesség; a' Vallás is eszességből és tudományból áll. Eszességből, mert annak törvényeit maga a' mi Lelkünkesmérete is diktálja mi bennünk; Tudományból, mert ugyan azokat az Isten az ő kijelentett beszédébenn parantsolja, és az engedelmességre serkenget bennünket az örökéletnek reménységével. A' világi eszesség és tudo-

domány vezérlik az embert, mint okos élő-állatot: ez a' Bőltsesség pedig mint halhatatlan lelkű teremtést. Azok által bóldog lehet az ember világ szerént: ez által pedig mind örökké. Azok elmúlnak mikor az élet megszűnik: ennek bóldogító ereje pedig még akkor mutatja ki magát. Azok formálják az embert betsületes Polgárrá: ezek pedig igaz lelkű emberré. A' mi pedig itt különösenn méltó a' megjegyzésre ez: hogy a' világi eszességre és tudományra nem minden ember eggyeránt alkalmatos: erre a' Bőltsességre pedig minden ember eljuthat, a' legeggyűgyűbb szintúgy mint a' legélesebb elméjű, a' tudatlan szintúgy mint a' kinek széles tudománnya van, mert itt a' fő dolog és tökélletesség ebből áll: *Légy igaz Lelkű, Istenfélő, ártatlan életű, hidd el hogy a' halál utánn is jól lészen dólgod, mert az Isten Szent Fiáért a' te bűneidet megbotsátja, és örök életet ád.* Van é a' Világonn ollyan eggyűgyű ember, a' ki ezt meg ne érthetné, által ne láthatná?

Igaz, hogy a' Vallásbeli Bőltsesség a' maga egész függésébenn szélesenn kiterjedő Tudomány, de a' fő dologra nézve azzal nints elébb az ember. Hálá légyen az emberek Attyának, hogy azt a' mi a' Vallásbann a' Lélek és valóság, minden ember lelkéhez olly közelvalóvá tette, annyira, hogy az eggyűgyű ember az ő Vallásbeli kitsiny esmérete által szint ollyan kő-

közel vagy még közelebb lehet az idvességhez; mint azok a' kik annak mélyebb visgálásába ereszkednek; mert minden időbeli tapasztalás megmutatta már azt, hogy sokann azok közzűl, a' kik a' Vallásbeli dólgoknak vi'sgálása körűl kiterjeszkedtek, nem lévénn ahoz való eszességek; vagy ollyan sűrűbe mentek, a' honnan többé a' tzélt nem láthatták; vagy botránkozás köveire találtak és elestek; vagy ollyan mélységre akadtak a' mellyből ki nem gázolhattak; vagy míg a' kapornak és méntának dézmálásánn átsorogtak, azt a' mi a' Törvénybenn fő dolog elmúlatták. Sokszor bétellyesedett, és bétellyesedik az a' mit az Idvezítő az Ő testének napjaibann mondott: *Atyám! elrejtetted ezeket a' Bőltsektől és értelmesektől, és megjelentetted a' kitsiny gyermekeknek. d)* Igaz azombann, hogy a' Vallás tudományának mélyebb értése, mondhatatlan gyönyörűséggel tölti bé az elmét, és az okos meggyőzettetést neveli; de a' következésre és haszonra nézve ollyan ez a' bőltsesség, mint régentenn vólt a' manna, a' mellyből a' ki sokat szedett, nem vólt néki több, mint annak a' ki keveset szedett; mert nem az az Isten előtt kedves, a' ki erről többet tud beszélni, és okoskodni, hanem a' ki tudja és tselekeszi az Istennek akaratját.

Mint-

d) Mát. 11: 25.

Minthogy tehát az Eszesség, Tudomány, Bőltsesség, ezek azok a' három dolgok, a' mellyek által mi munkálódhatjuk mind világi, mind örök bóldogságunkat: látni való melly betses tanáts az, mellyet Salamon ád, mikor így int bennünket: *Szerezd meg az Igázságot, azaz, az Eszességet, Tudományt és Bőltsességet.* De mivel megeshetik, hogy az ember rá ún arra a' mivel bír, és drága javától is nem sajnál megválni; azért azt is hozzátészi Salamon az ő tanátsadásához: *El ne adjad azt.*

II.

Eladja az ember az Eszességet, Tudományt, és Bőltsességet, mikor ezekkel bírhatna, még sem akarja hasznára fordítani; vagy mikor azoknak ellenére tselekeszik; és ebből származnak az életnek ezer nyomorúságai, mellyek ellen panaszolkodunk, ebből fog származni a' jövendő életnek bóldogtalansága is, mellyel fenyegeti a' Vallás az engedetleneket.

1. Eladja az ember az Eszességet, mikor valami kevés ideig tartó gyönyörűségért ollyat tselekeszik, a' miből bizonnyal tudhatja, hogy néki kára, kissebbsége, romlása következik. Miólta az Eszességnek eladásábann roszsz példával élőment Éva, a' ki a' szemnek gyönyörűségéért, és a' képzelt bőltsességnek megnyé-

réséért, a' jó és gonosz tudásának fájáról tudva és akarva megkóstolta a' halált: azólta tudja a' részeges, hogy a' dobzódás őtet megbolondítja, egésségét rontja, javait pusztítja; de félretészi az eszét, és rohan arra. Tudja a' haragos, boszszúálló, mitsoda következései vagynak a' hitelenkedésnek; de félretészi az eszét, és rohan arra. Tudja a' büszke kevély, hogy mások előtt nevetséges a' gőg; de félretészi az eszét, hogy mágát útáltathassa. Tudja a' veszekedő, harag kereső, harag tartó, hogy a' ki mindenek ellen van, mindenek ellene vagynak annak, de félre tészi az eszét, hogy gyűlőlőket kereshessen, 'sa't. Ennek a' balgatagságnak rendszerént a' szégyen szokott lenni következése, és megesik gyakrann, hogy magába térvénn az ember, meg is vallja hogy bolondúl tselekedett; de arra tsak az a' felelet, a' mit felelt a' Rómaiaknak szent Pál; *Mitsoda hasznot vettetek hát azokból, a' mellyeket most szégyenletek? c)*

2. Annak is sok roszsz következései vagynak az életbenn, mikor az ember a' Tudományt eladja. Ez akkor esik meg, mikor az ember hasznára nem fordítja a' mások tapasztalását, és mikor a' maga tudománnyával helytele-

c) Róm. 6: 27.

telenül bánik. Mert mikor az embernek próbált és hív tanátsadói vólnának, és ő azoknak intéseket kevélységből megveti; mikor látja a' más kárát, és azonn nem akar tanúlni míg maga nem próbálja; továbbá mikor kerűli azt az életnek nemét a' melyre alkalmatos vólna, és ollyanra adja magát, a' melyhez való elméje és tehettsége nints: mikor változvánn a' környűlállási, megszégyenli és elhagyja az eddig való élelmének tudománnyát; mikor a' maga tudománnyát elhagyja, és a' máséba kap, p. o. a' szántóvető a' mesteremberébe, és a' mesterember a' földmivelőjébe: mind ezeknek a' tudomány eladásoknak világ szerént vagy kárvallás, vagy gyalázat szokott lenni a' következések. De

3. Semmi sints veszedelmesebb, mint mikor az ember a' Bőltsességet adja el, a' bűnnek ideig való hasznáért; vagy, látvánn hogy a' Vallásnak egyenes tzélja az, hogy az embert tiszta szívűvé, igaz lelkiesméretűvé, és ártatlan életűvé tegye; ő ollyan lenni nem akar, és ellene szegezi magát a' Vallásnak. Ötet a' Vallás édesdedenn hívná, vonná a' jövendő élet reménységére, ő pedig magát oktalanúl viszszarángatja; inkább kívánná hogy a' barmok sorsa szerént légyen az ő állapotja, tsakhogy baromi módonn követhesse a' testnek kívánságit míg él; inkább szeretné hogy mikor

meghal semmivé légyen, tsakhogy az ő titkos gonoszságai maradjanak örökre titokbann; a' feltámadást és az Ítéletet neveti, mert érzi hogy az néki, nem Évangyéliom. De nem tsak ezek a' nyomorúltak adják el a' Vallást, hanem eladják azok a' rókák is, a' kik mutatják hogy szeretik azt, és buzognak a' mellett, de tsak azért hogy hasznok van belőle, tsak azért, hogy másokat annak színe alatt inkább megtsalhassanak. Eladják azok is, a' kik hiszik ugyan annak tudománnyát, de ravaszok, tsalárdok, szeretetlenek, egyszóval annak parantsolatival ellenkező életet élnek. Eladják azok is, a' kik a' Tudományokból kóstoltak valamit; azutánn pedig kikerűlvénn a' társasági életbe, azzal mutogatják hogy másoknál tanúltabbak, hogy lenézik a' Vallást, mint eggyűgyű népnek való vélekedést, és annak állításit tudatlan elméskedéssel gúnyolják. Mind ezek a' Vallásnak eladói mennél rugósabbak és negédesebbek életekbenn; annál félelmesebbek és gyávábbak szoktak osztánn lenni, mikor megszorongatják őket a' halálnak kötelei, mikor már sem fortély, sem erőszak nem használ — menni kell a' világból, és a' félelemnek illyen sugási borzogatja őket: *Hátha tsakugyan halhatatlan leszsz a' lélek? Hátha igazak találnak lenni a' Vallás fenyegetései?*

K. H!

K. H! Az Isten, a' ki minket földi látható testből, és láthatatlan okos lélekből álló, kettős természetű embereket, kettős életre, kettős világra, kettős bóldogságra teremtett; ímé meg is mutatta a' mi okos lelkünknek azokat az eszközöket, mellyek által mind a' mostani, mind a' jövendő életünknek javát és bóldogságát kereshessük. Az eszesség és tudomány által, keressük a' világi életnek, ama Bőltsesség pedig a' Vallás által, a' jövendő életnek bóldogságát.

Mihelyt a' Lélek a' testtől elválik, nem ember az ember. A' test tsak egy hírtelen elsenyvedő és eloszló matéria, a' léleknek pedig test nélkűl a' látható világgal semmi közösülése nints. De mint a' test lélek nélkűl, ollyan e' világi élet és bóldogság, a' jövendő életnek és bóldogságnak reménysége nélkűl, ollyan az Eszesség és Tudomány, a' Vallásnak Isteni Bőltsessége nélkűl. Így az ember nem egyéb, hanem egy minden állatok köztt legokosabb és legravaszabb ragadozó állat, a' ki a' maga kedve tőltésére, tsal a' mint tsalhat, lop a' mint lophat, ront a' mint ronthat, mig egyszer felfordúl, 's elrothad. Így az Eszesség és Tudomány nem egyéb, hanem ezer fortélyokat és álnok gondolatokat koholó mühely, és a' Társasági életet megölő pestis. Viszont mint a' lélek test nélkűl, ollyan a' jövendő életnek vá-

rása, a' mostani életre való tekintet nélkűl; olyan a' léleknek halhatatlansága, a' feltámadásnak reménysége nélkűl, a' Vallásnak Bőltsessége az Eszesség és Tudomány nélkűl. A' lélek tsak a' test által munkálkodhatik; a' jövendő élet e' mostani élet által kerestethetik; a' halhatatlan lélek tsak a' feltámadás által lehet bóldog; és a' Vallásnak bőltsessége tsak a' világi eszesség és tudomány által lehet munkás.

A' mit hát az Isten illy szorossann öszvekötött, azt az ember el ne válaszsza; keressük a' mi világi és örök bóldogságunkat eggyütt. Hiszem nem egyéb a' kegyesség, hanem a' mi világi dólgainknak jó lelkiesmérettel és Isteni félelemmel való folytatása; a' Templomba járás, éneklés, könyörgés pedig arra való eszköz, hogy ezek által serkentessünk a' kegyességre. Valamint nem az a' jó mesterember, a' kinek jó műszerei vagynak, hanem a' ki jó munkákat készít; úgy nem az a' kegyes ember a' ki tudja az Isten akaratját, és az Uram Uram mondásnak módját jól érti; hanem a' ki mindenkor és mindenekbenn igazánn tselekeszik.

Szerezzük és őrizzük meg hát az Eszességet, Tudományt és Bőltsességet eggyütt; lássunk utánna a' mi világi foglalatosságunknak Isteni félelemmel és tisztességgel. Ha minden dólgainkbann arra vígyázunk, hogy se nyilvánn, se titkonn, se kárért, se haszonért, az

Igas-

Igasságot és jó Lelkiesméretet, az ember szeretetet és a' tiszta szívet meg ne sértsük; így maga a' mi világi dólgainkbann való forgódásunk lészen a' kegyességnek gyakorlása, és a' mi fáradozásunk, törekedésünk, világi dólgainkbann való szorgalmatosságunk Isteni tisztelet. Amen.

XIII. PRÉDIKÁTZIO.

Az Adás-vevésről, Kereskedésről, Vásárokról.

Péld. 20: 14.

Igen hitván a' jószág, azt mondja a' vevő; de mikor elmenénd vele, akkor ditsekedik.

Igasság K. H! a' mit másutt mond Bőlts Salamon, hogy nintsen semmi új dolog a' nap alatt, *a*) és hogy nem bőltsesség azonn panaszolkodni, mintha a' régi idők a' mostaniaknál jobbak lettek vólna. *b*) Mert az embereknek

a) Préd. 1: 9, *b*) Préd. 7: 10.

egymáshoz való magok viselete mindenkor egyforma vólt; és ha bár a' külső környülállások egyszer is, mászszor is változtattak rajta valamit; de az embernek magaszeretete mindenkor ugyan azon természetű vólt, és mindenkor hajlandó és kész vólt az ember a' maga hasznát a' más kárával keresni. Legalább a' Salamon felvett szavai azt mutatják, hogy már az ő idejében is szokásbann vólt, ez az adásbann vevésbenn való fortély, mellynek példáit ma mindennap lehet látni, hogy t. i. az Adó, hazugsággal dítséri az eladó jószágot, és annak hibáit takargatja; akkor örül osztánn mikor attól megszabadúlhatott, vagy azt igaz árra felett eladhatta: a' Vevő pedig hasonló hazugsággal alázza gyalázza az árrúba vetett jószágot, mikor pedig elmenénd vele, akkor ditsekedik.

Valamint a' veszekedések és vérontások mindjárt kezdődtek, mihelyt emberek kezdettek a' földönn lakni: úgy azt lehet mondani, hogy ez a' lassú háború, mellybenn az emberek egymás között élnek a' Társaságbann, melly szerént eggyik a' másik ellen szűntelen felvan vonva, és eggyik a' másikat szereti tsalni, az emberi nemzettel és a' bűnnel eggy idős. De K. H! mikor valamely dolognak betsét megakarjuk ítélni, ne foglaljon el bennünket előre a' viszszaélésektől való idegenség, mert hiszem,

hiszem, mi van a' világonn ollyan betses és szent, a' mivel az emberek viszsza nem élnek? Mennél szükségesebb és hasznosabb valamelly dolog, annál tetemesebbek az azzal való viszszaélések; úgyhogy talám nem hibázunk ha valamely dolognak betses vóltát abból ítéljük meg, ha látjuk hogy az azzal való viszszaélések igen veszedelmesek.

Az Adásbann-vevésbenn, Kereskedésbenn, a' viszszaélések majd szinte ollyan közönségesek, mint maga a' dolog; mert itt van főképpenn helye a' tsalásnak, mesterséges lopásnak, mások megrontásának. A' tapasztalás és a' Szent Írás állítása szerént, ez minden gonoszságnak gyökere lehet, c) és mindenféle istentelenségekre megedzheti az emberi szívet. Mennél virágzóbb a' Kereskedés, annál bővebbenn termi az illyen keserű gyümőltsöket. A' ki emberi módonn érezni tud, nem lehet hogy fel ne háborodjon a' vére, mikor hallja vagy olvassa, miket követett el, és miket követ el a' világnak minden részeibenn napkelettől fogva napnyúgotig a' kereskedés, mellyet roppant Társaságok és egész Nemzetek űznek. De már ebből következik é, hogy tehát Istenfélő embernek nem lehetne jó Lelkiesmérettel magát a' Kereskedésre adni? Ingyen sem! Sőt inkább már tsak abból is azt

c) 1 Tim. 6: 10.

lehet kihozni, hogy ha most ennyi viszszaélések között is ollyan nagy hasznú dolog a' Kereskedés, hogy tsak az által állhat fenn a' társaság: bizony nem vólna a' világi élet bóldogságának, semmi nagyobb és bizonyosabb eszköze, mint a' Kereskedés, ha azok a' kik azt űzik, mindnyájann emberi érzéssel és jó Lelkiesmérettel bírnának. Sőt többet mondok: lehet a' Kereskedés az Isteni tiszteletnek egy része, ha azt az ember szeretettel, igazsággal, és igaz Lelkiesmérettel gyakorolja, a' szerént a' mint az Apostol int, hogy akár észünk, akár iszunk, akármit tselekeszünk, mindent az Isten ditsőssége're tselekedjünk. Mellyre nézve némelly dólgokat akarok megjegyezni, a' mellyekből az adás-vevésnek valóságos betse kitessen, ha abbann az ember igassággal és Isteni félelemmel forgolódik.

I.

Azt mondom, hogy az Adást-vevést, Kereskedést úgy lehet néznünk, mint az Istennek rendelését, bár világos parantsolat nintsen is adva felőle; mert tsak az által lehet jutni annak az Uraságnak birtokába, mellyet az Isten a' teremtéskor az embernek ajándékozott; *d*) tsak

d) 1 Móz. 1: 26—29.

tsak ez által szerezheti meg azokat a' dólgokat, mellyekre szüksége van, 's a' mellyek néki az életet kedvessé tészik.

A' több állatoknak kirendelte az Isten, mindeniknek a' maga lakó helyét, és hazáját a' földnek kerekségénn. Ezek, vagy azonn a' helyenn mellyenn születtek, vagy azonn a' kitsíny vídékenn mellyenn előhátra járnak, feltalálnak mindent a' mire tellyes életekbenn szükségek van, és eggyik a' másiknak segítségére, nem igen szorúl. Az Emberi nemzetet pedig elterjesztette az Isten a' földnek minden részeinn, azombann úgy rendelte el a' földnek határit, hogy sohol se találhassa fel az ember egy rakásonn azt, a' mi néki van adva. Egy helyenn a' gabonának vagyon bővsége, másutt a' nemes szőlőtő uralkodik, másutt az épűletre való fák teremnek, más hegyekbenn vagyon a' sónak kamarája, más hegyekből ásattatik ki a' vasértz, másokból az arany, ezüst, réz, ón; másutt kell keresni a' mésznek való köveket 's a' t. Mind ezeket kinek kinek a' maga szorgalmatossága által öszvekeresni lehetetlen vólna, hanem szükség, hogy a' hol mivel bővölködnek a' földnek lakosi, a' felesleg valót adják által azoknak, a' kiknek nints; és viszont azoktól szerezzék meg, a' mire szükségek van. Nem nyilvánn azt mutatja é ez, hogy az adást-vevést, Kereskedést

kedést maga az Isten rendelte, mikor azt a' természet kintseinek illyen széllyelhintésével elkerűlhetetlenűl szükségessé tette?

II.

Tudjuk azt az ember természetéből is, a' Szent Írásból is, hogy az Isten az embert munkálkodásra teremtette. A' bűnnek béjövetele tsak megnehezítette és fáradságossá tette a' munkát; de a' még ártatlan emberekről is azt olvassuk, hogy azért vitte őket az Isten a' Paraditsomba, hogy azt miveljék és őrizzék. *e*) Bizonyos az, hogy az Isten az okos lélekkel biró embernek, sem ruhát, sem lakóházat, sem kész eledelt, mint az oktalan állatoknak nem ád; hanem azt akarja, hogy az ember az ő okosságával nézze ki, munkásságával szerezze meg, és szabja magához az ő testéhez alkalmatos ruházatot; készítsen magának a' mint tőle kitelhetik lakóházakat, szerezze meg munkával az ő eledelét, az állatokból és földnek terméséből, az ezekhez megkívántató mesterségeket találja fel, és a' természetbenn feltaláltató dólgokat, készíttse, alkalmaztassa a' maga javához.

Úgyde, hogy ez a' munkásság, mellyre az embert a' természet olly igen szorítja, az Isten

e) 1 Móz. 2: 15.

Isten tzéljának is megfeleljen, az embernek is javára légyen: szükség hogy eggyik ember egynek, másik másnak lásson utánna, mert minden mesterség egészszenn elfoglalhat eggy embert, és a' ki eggyet jól el akar végezni. nem lehet hogy a' másikra is reá érkezzen. Azombann eggyik mesterség a' másik nélkűl éppenn el nem lehet. Hogy szántana p. o. a' földmivelő, ha néki magának kellene vasat égetni, és minden vas és fa készűleteket magának készíteni, mellyek a' földmiveléshez megkívántatnak? Hogy hát az emberi nemzet fenntartódjon; és gyakoroltassék a' munkásságbann mellyre teremtetett, szükség hogy eggyik ember a' másiknak kezére és számára, készíttse a' mi annak szükséges; eggyik készíttsen bővenn ruhákat, másik az építésbenn és mesterségekbenn légyen tudós, másik ismét az eledelre való dólgok körűl fáradozzon, és osztánn az adás-vevés által, eggyik ember a' másiknak, eggyik vídék a' másiknak, eggyik Ország a' másiknak, adja által a' mivel bővölködik. Így osztánn a' Kereskedés által az egész Emberi Nemzetet öszveköti, és eggy egészszé tészi a' költsönös haszon; és minden ember, kiki a' mint az ő rendi és hívatala van, munkásságbann lehet az Isten tzélja szerént. Eggyik barmokat legeltet, mellyeket majd száz mértföldnyire esznek meg; másik ruhának való maté-

matériát, gyapjat, selymet, lent termeszt, szőfon, mellyet majd más nemzet fog elviselni; másik értzeket ás, mellyek ezer kezekenn forogvánn, az egész világot bé fogják járni 's a' t. kiki a' maga mesterségének utánna lát, elébbadja, és a' mire magának szüksége van beszerzi.

III.

Az Isten minden élőállatokat boldogságra teremtett, hogy azoknak jól légyen dólgok, és örűljenek az ő életeknek; bizonnyal hát az emberre nézve is azt akarta, hogy őnéki a' munkásság mellett jól légyen dolga az életbenn, hogy bétőltse az ő szívét eledellel és örömmel, mert a' mint Sálamon szóll: *az Isten az ember szívének örömét kedvelli.* Ugyde az adás-vevés nélkűl az ember talám legnyomorúltabb állat vólna a' földönn. Ha minden ember maga vólna kéntelen magának ruhát és lakóhelyet készíteni, eledelt szerezni: vagy mezítelen maradna, vagy legalább a' hólt állatoknak kérges bőrökkel fedezgetné magát, földjukakbann lakna, gyümőltsel és gyökerekkel élne. Nem lehet azt leírni, mitsoda nyomorúságos vólna az élet az adás-vevés kereskedés nélkűl: de most alkalmatos és kedve szerént való ruhákbann járhat az ember, mellyeket mások készítettek, alkalmatos házakbann lakhatik,

hatik, mellyekenn a' mások kezei dólgoztak; kedve szerént való eledelekkel élhet, mellyeket mások hordottak öszve az ő számára. Mitsoda nyúgodalom és bóldogság, p. o. hogy a' mesterember munkálkodhatik tsendességgel az ő házábann, és egyéb szükségeire nézve nem kell magát epeszteni! Tudja hogy majd vásárkor helyébe hozzák a' gabona termő helyekről a' kenyeret, a' hámorokból a' vasat, a' bányákból az értzeket, Indiákról a' fűszerszámokat, és a' földnek minden részeiből mindent a' mire néki szüksége lehet; és mind azokat az ő mesterségének hasznából megszerezheti; sőt kínálva kínálják sok ezer dólgokkal, mellyek nem annyira szükségre mint gyönyörűségre, ékességre és pompára valók; és ezekből is szerezhet szíve szerént annyit, a' mennyit az ő házi környűllállási engednek.

Régentenn egy világi Bőlts megfordúlvánn valamely Országos vásárbann, midőnn látná ottann a' sok ezerféle árrú portékákat, azt mondotta egy szégénységet palástoló megelégedéssel: *Be sok dólgok vagynak, úgymond, a' mellyekre nékem szükségem nints!* Ez a' mondás azt akarná tenni, hogy egy bőlts ember fel se vészi, megveti azokat a' pompára, gyönyörűségre való dólgokat, mellyeket egy Vásárbann nagy számmal lehet látni. Hijábavaló beszéd!! Hát abbann áll é a' bőltsesség, hogy

az

az ember ne tudja megítélni azt a' mi szép, és ne tudjon abbann gyönyörködni? Az illik é bőlts emberhez, hogy a' mesterségekbenn és kéziművekbenn, ne tudja betsűlni a' tökélletességet? A' több állatoknak gondjok az eledelenn túl nem terjed; de az emberi léleknek esmérni kell azt is a' mi szép; és az ő életének bóldogsága, mellyet a' ki nem kíván nem bőlts, nem tsak a' szükségnek kielégítéséből, hanem a' gyönyörűségből is áll. Maga az Isten nem tsak szükségre és haszonra, hanem gyönyörűségre is teremtette a' világi dólgokat. Ennek a' Természetnek mellybenn élünk, leírhatatlan a' pompája. Nem annyira haszonra, mint gyönyörűségre és pompára valók, azok a' számtalan ízek, mellyek az eledelre való dólgokat megkülömböztetik; azok az ezerféle szagok, mellyekkel a' virágok és fűszerszámok illatoznak; azok a' kimondhatatlan sokféle színek, mellyekkel a' virágok, madarak tollai és bogarak felvannak tzifrázva; azok a' sokféle hangitsálások, mellyekre a' madarakat tanította a' természet Ura. Hogy vólna hát az az emberbenn hiba, ha ő, minekutánna szükségét bétőltötte, a' gyönyörűségre és pompára is, ha módja van benne, és a' mennyibenn módja van, kiterjeszkedik? Itt is mint egyebekbenn tsak a' viszszaéléseket lehet kárhoztatni; de külömbenn a' pompa (értem ezenn közön-

közönségesenn abbann való gyönyörködést a' mi szép), minthogy a' tsínosságnak és rendnek szeretetével, eggyütt szokott járni; az emberi lélek nemes érzései közzé tartozik. És mivel a' Kereskedés, ezt a' legtsekélyebb dólgokkal is öszve tudta kötni, a' mesterségek virágoztatása által; ebből látjuk melly nagy eszköze lehessen az, a' külső pallérozódásnak; és az élet ártatlan örömének.

IV.

Hogy az emberek közzűl senki nem elég magának, hanem eggyiknek bóldogsága, azaz, kívánságinak tellyesedése, szűntelen a' másiknak segíttségétől és szólgálatjától függ: ezt úgy láttzik azért rendelte így az Isteni bőltsesség; hogy az embereket a' *költsönös szükség és segedelem által egybe kösse*, és őket a' magok szereteténél fogva is, az egymásra való szorúlás által, egymás szeretetére kötelezze. A' Keresztyéni tökélletességnek ama fő régulája: *Szeressed felebarátodat, mint te magadat*, megkeresi és szorítja az embert már akkor is, mikor még az ember ettől a' tökélletességtől távol van, és tsak a' maga szeretetétől viseltetvénn, jár a' maga tulajdon kívánsági és indúlati utánn. Mert tsak ebbenn a' legalatsonyabb értelembenn is igaz már ez:

Ha magadat szereted, szeresd az embereket, mert magadat szereted akkor, mikor őket szereted. Te ő nálok nélkül el nem lehettz, valami szükséged van, valamit kívánsz, valamibenn gyönyörködöl; mind azt tsak más emberek által szerezheted meg. Gyűlölnéd é hát azokat, a' kiktől függ a' te hasznod és bóldogságod? Sőt inkább szeressed felebarátodat úgy mint te magadat, és ne idegenítsd el őket magadtól igasságtalan tselekedetiddel, mert úgy magadnak kárt tennél. — Így hát az emberszeretetről való törvény, nem tsak azokat kötelezi, a' kiknek szíveket már megtisztította a' Vallás, és a' kik ennek a' törvénynek szentségét, a' kárra és haszonra való tekintet nélkül, más felségesebb indító okból érzik: hanem átaljábann azokat is szorítja ez, a' kiknek szívek még nem tiszta, a' kik tsak azért mintegy kéntelenek az embereket betsülni, és nékik utánnok járni; mert azoknak hasznokat veszik, és nálok nélkül nem lehetnek.

Ha ez a' magunk szeretetéből indúlt felebaráti szeretet, kezdete lehet, a' minthogy lehet is ama valóságos és nemes emberszeretetnek, mellyet az Évangyéliom tőlünk kíván: betseseknek kell tartanunk azokat az eszközöket is, mellyek bennünket az emberszeretetnek ezen legalsó gráditsára segítenek. Ezen eszközök között legszembetűnőbb az Adás-vevés,

Keres

Kereskedés, mellybenn olly szemlátomást eggyik ember a' másiknak szükségét költsönösönn segíti, kívánságát tellyesíti. Az adó is, a' vevő is, mindenik a' maga hasznát keresi, mindenik a' maga szükségét kívánja pótolni, és mikor az eggyik a' maga tzélját elérte, ugyan akkor a' másik tzéljának eleget tett. Ha valaki eggy Országos Vásárba egybesereglett embereknek magokviseletét, tsendesenn szemmeltartja, valóságos gyönyörűség látni, miképpenn törekednek ők azokra a' sok ezer tzélokra, mellyeket eggyenként és mindnyájann feltettek magoknak. Eggyik jő, másik megyen, eggyiknek az a' tzélja hogy adjon, másiknak hogy vegyen, harmadiknak hogy adja el ezt, és vegye meg amazt; eggyik eledeli dólgokról gondoskodik, másiknak ruhára van szüksége, másik a' mesterséghez, vagy gazdasághoz való dólgokat keres; mindenik megtalálja. Ama szegény tsak a' legközelebb való szükségét tellyesítheti, ez a' tehetős pedig, gyönyörűségre és pompára való dólgokat vásárol; ama hideg vérrel elmégyen a' mellett, a' mibe ez belészeretett, és nagy kívánsággal alkudozza. Ez már megvásárlott, és örül annak a' mit vett, örömébenn ád a' szegénynek is; amaz eladta a' mit árúlt, örül hogy eladhatta, és a' nyereségből juttat a' szegénynek is. Végre letsilapodik a' zsibongás, mert a' költsönös

tzéloknak elérések által, olly sok ezereknek szükségeik ki lévénn elégítve, most egyszer az embereknek kívánságok eggyarányúságra jött.

V.

De éppenn itt, ahol az ő jóltévő és emberszeretetre kötelező erejét kimutatja a' Kereskedés, kimutatja egyszersmind a' viszszaélésseknek, és szeretetlenségnek útálatos képét is. Mert a' mint az adás-vevés kédvéért, mindenféle emberek öszvegyűlnek; úgy oda viszsnek magokkal mindenféle bűnt. Az igaz útonn járók, a' tisztességes kereskedésbenn fáradozók mennek; mennek ő velek együtt a' gonoszra futó lábak is. Mennek amazok hogy adjanak és vegyenek, ezek pedig hogy lopjanak. Viszi a' Kereskedő az ő hibás portékáját, hogy azt jó gyanánt eladhassa, viszi a' mesterember az ő roszszúl készített munkáját, semmi akadékot nem tsinálvánn magának, hogy azzal mást fog megrontani, mert az éppenn arra van készítve, mert úgymond ez Vásári munka. Mennek az ólálkodó tolvajok, keresvénn a' prédát. Már amott pokolbeli örömmel örül a' lopott jószágnak a' szerentsés tolvaj; 't pedig sír a' megrontatott szegény, hogy őtet, és az őtet jó reménységbenn váró szegény gyermekeit,

keit, keservesenn szerzett kevés vagyonjától, a' gyilkos megfosztotta. Óh! ha mi béláthatnánk illyenkor az embereknek szívekbe, mitsoda indúlatokat és gondolátokat lehetne ott látni? Látnánk, miképpenn töri magát, amott az Adó hogy megszabadúlhasson megúnt jószágától, és miképpenn takargathassa annak hibáit, itt a' vevő miképpenn találhasson ollyan próbálatlan árrost, a' kinek egyűgyűségét haszpára tudja fordítani; amott miképpenn keresi a' lopásra való alkalmatosságot a' tolvaj, az adónak és a' vevőnek eggyeránt ellensége: itt miképpenn lopja az alamizsnát a' hitetlen kóldus!!

Mi az embereknek szíveket nem láthatjuk, csak az ő tselekedeteiket tarthatjuk szemmel; de látja az, a' ki a' szíveket vizsgálja, és azoknak tanátsit jól érti; látja az Isten, és leszsz is ollyan idő, mellybenn megfizet kinek kinek az ő tselekedetei szerént. Látja ő miképpenn tapodtatik el a' lelkiesméret, a' lelkiesméret mondom, a' mellynek szent neve, mind az Adónak, mind a' Vevőnek, mind a' Tolvajnak szűntelen a' szájánn peng. Látja hogy ama kitanúlt árros, marhát vagy más portékát árúlt, és emberi lelket adott el, a' maga tulajdon lelkét; amaz álnoksággal vett jutalmasonn a' próbálatlan adótól, és megvette annak átkát; amaz örűl a' lopott jószágnak, és nem

gondolja meg hogy kárhozatot lopott magának. 's a't.

Ezek a' viszszaélések mellyek a' világi élet bóldogságának ama nagy eszközét, a' Kereskedést így megrútítják, ollyanok, mellyeket semmi emberi erő egészenn el nem törölhet, valamíg az emberek emberek lesznek. Mert ha még a' Mennyeknek Országábann, azaz a' külső látható Anyaszentegyházbann is, mellytől örömest elvonják sokann magokat az álnokságnak tselekedői; együtt kell lenni a' jóknak a' gonoszokkal, mennyivel inkább az élet külső foglalatosságibann, minémű az adás-vevés, melly minden embereket eggyeránt illet, lehetetlen hogy a' gonosz útonn járók, az igaz útonn járókkal eggyütt ne legyenek.

Itt hát K. A! azoknak, a' kik a' bűnnek ideig való hasznáért, az ő lelkekbenn kárt vallani nem akarnának, ez a' tanáts és régula: *Távozzon el a' hamisságtól a' ki nevezi a' Krisztusnak nevét. f)* Minthogy ollyan világbann élünk, mellybenn a' legnagyobb hasznú dólgokat is, gyalázatos tselekedetekkel rútítja meg a' viszszaélés: őrizzük meg szorgalmatosann a' mi szívünket, hogy a' gonosz példák, és erkőltsé vált szokás által, az illyen viszszaélésekre

f) 2 Tim. 2: 19.

sekre ne ragadtasson. Megmondatott minékünk mi légyen a' jó, és tudja azt a' mi lelkünk, t. i. hogy tselekedjük az Igasságot, és szeressük az Irgalmasságot. Emeljük fel hát a' mi szívünkbenn a' tiszta és botránkozás nélkűl való lelkiesméretnek Királyiszékit, és ennek törvényszéke előtt ítéljük meg, nem tsak azt a' mit tselekedtünk, hanem főképpenn azt a' mit tselekedni szándékozunk, ha megeggyez é az az Istennek törvényével, melly az Igasság és Szeretet; gyakoroljuk magunkat abbann, hogy sem a' kártól való félelem, sem a' haszonra való vágyás, az Igasságnak útáról bennünket el ne szédítsen.

Ez a' jó lelkiesméretnek Istennel való kérdeződése, megőrizi a' keresztyén embert minden gonosz tselekedetektől. Így osztán bátrann, és a' viszszaélésnek félelme nélkűl, élhet az Istennek minden ajándékival, mellyeket Ő Felsége az életnek szükségeire és gyönyörűségeire ajándékozott; nem töri ravaszságonn a' fejét, mikor az ő rendi és hívatala szerént ád veszen; elég ha arra vígyázhat hogy a' mások fortéllya őtet meg ne tsalja; magáról pedig meghatározott akarattal van, hogy ha az egész világ tsalna is, ő nem; ha az egész világ fösvény és könyörűletlen vólna is, ő nem. Mikor ád, igazánn ád; mikor veszen, igazánn veszen; mikor a' más számára munkálkodik, igazánn dólgozik; és ez az igasság tisztességére és bel-

só nyúgodalmára vagyon néki; mert tudja hogy engedett, és bóldognak mondja magát hogy engedett, ama parantsolatnak: *Akár esztek, akár isztok, akármit tselekesztek, mindeneket az Isten ditsőségére miveljetek.* Ámen.

XIV. PRÉDIKÁTZIÓ.

Az Igaz Keresményről, és a' tsalárdság nélkül való Lelkiesméretnek a' halálbann való bátorságáról.

Jób. 31: 5, 6, 7.

Ha én tsalárdsággal jártam, avagy az én lábom álnokságra sietett: az Isten az Ő Igasságának serpenyőjével mérjen meg engemet, és menjen végére az én tökélletességemnek. Mert az én lépésem el nem hajlott az útról, az én lelkem az én szemeimet nem követte, és az én kezeimhez a' másé nem ragadott.

Midőnn haldokló embertől, a' minéműnek hitte magát Jób mikor ezeket mondotta, illyen szó-

szókat kell hallani: *Az Isten az Ő Igasságának serpenyőjével mérjen meg engemet, és menjen végére az én tökélletességemnek:* nem lehet K. H! hogy el ne foglaljon bennünket az álmélkodás, a' tiszta és egyenes lelkiesméretnek megrettenthetetlenn vóltánn. Meglehet hogy az ember életébenn szépíti, szentíti magát az emberek előtt, és farizeuskodik az ő igasságszeretetével; de a' halálos környűlállásokbann, a' hol már nem az emberek előtt kezd folyni a' dolog, hanem által mégyen az Ítélő Isten eleibe; lehúllanak a' hipókritaságnak szemfedelei, és a' Jóbéhoz hasonló bátorsággal tsak az szóllhat, a' kinek lelkiesmérete ollyan, mint az övé vólt.

A' halál nem tsak azért félelemnek Királya, hogy a' testet fenyegeti utólsó romlással, és örökre meg foszt bennünket mind azoktól mellyekbenn életünkbenn gyönyörködtünk; hanem kiváltképpenn azért, mert tzitálja a' lelket az Isten színe eleibe, a' kinek számolnunk kell, miképpenn sáfárkodtunk életünkkel; és a' kitől várni kell annak jutalmát, a' mit a' testbenn tselekedtünk. Meghúnyászkodik ekkor a' kevély, és a' káromkodó könyörgéshez fog; a' mértékletlen és tisztátalan sohajt; a' telhetetlen és fösvény a' kéttségbe esés habjai közt hánykódik, kapkod viszsza gondolatival azok utánn, mellyekhez mindenekfelett ragaszko-

dott, mellyektől látja hogy most mindjárt örökre meg kell válni. A' vakmerő bűnös irtódzik arról gondolkodni a' mire menendő, vonogatja magát a' mint lehet, az akkor feltámadó lelkiesméretnek nyilai előtt. Sőt még az Istenfélőnek is nehéz ez a' hartz; ő is mikor visszatekint az elmúltakra, és maga magával számot vét: sokat lát ollyat a' minek emlékezetétől megborzad; és a' miért a' szorossann ítélő Igasság, méltánn kirekeszthetné őtet ama tökélletesekké lett lelkeknek seregéből. Nem az Istennek Igassága, hanem a' kegyelem, bűnbotsánat, és Irgalmasság az, a' miért nyög, fohászkodik, és sohajt a' halálbann, még az ártatlan életű is. Ímé pedig Jób mikor ezenn a' pertzenn áll, nem küszködik magábann gondolatival, békessége lévénn lelkiesméretével, az Isten Igasságától semmit sem retteg, sőt a' mint hallánk, szinte példa nélkűl való bizakodással így szóll: *Ha én tsalárdsággal jártam, avagy az én lábam álnokságra sietett: az Isten az Ő Igasságának serpenyőjével mérjen meg engemet, és menjen végére az én tökélletességemnek. Mert az én lépésem el nem hajlott az útról, az én lelkem az én szemeimet nem követte; és az én kezeimhez a' másé nem ragadott.* Végyük gondolóra K. H! Jóbnak ezen mondását, és az abból folyó tanúságot fordíttsuk hasznunkra.

I.

I.

Számolvánn a' haldokló Jób az ő Lelkiesméretével, rendre felszedi az életnek minden időszakaszát, és számot ád róla, miképpenn őrizte meg magát, az azzal eggyüt járó bűnöktől; 's számolvánn már a' fellyebbvalókbann az Ifjúságról, szóllani kezd az emberkorral eggyütt járó bűnökről. — A' mint az ember, az ő életének eggyik időszakaszából, általmégyen a' másikra; változik az ő testének állapotja, változik az ő másokkal való egybeköttetése, változik gondolkozásának módja, változnak kívánságának és vonattatásának tárgyai; és ezek szerént, a' mint a' romlott természetet kíséri a' bűnre való hajlandóság, mint a' testet az árnyék; az ő életének változott környyűlállásiból, más más bűnökre vészen alkalmatosságot. Az Ifjúságnak tüzes esztendeibenn, a' kifejtődző természetnek elevensége, könnyenn elragadtatik arra, hogy a' testi gyönyörűségeknek követésébenn módot ne tartson; és könnyenn szemtelenségre 's fajtalanságra vetemedik az, a' kit a' józan ész, és a' Vallásnak szentsége nem tartóztat. Elérvénn pedig az emberkort, bellyebb megyen az ember a' Társasági élethe, és választ magának ollyan életnemét, melly által magát és házanépét tisztességesenn táplálhassa. Eggyiknek a' gazdálkodás

dás tettzik, másik mesterséget tanúlt, másik kereskedésre adja magát, vagy tsak kupetzkedik; más ismét arra készült, hogy Hivatalt viseljen 's a' t. Akárminémű rendbenn, karbann, állapotbann légyen pedig az ember, az mindenik élelemnek módja, és szükséges a' vagyonról való gondoskodás. Ebből alkalmatosságot vészen a' romlott természet, a' telhetetlenségnek bűnére; hogy hamiss útakonn módokonn is, igyekezzék szaporítani a' vagyont; ahoz is hozzá nyúljon a' mi nem övé, nem őtet illeti, és álnok fortélyokkal 's tsalárdságokkal szaporíttsa a' magáét. Ez tulajdonképpenn az emberkornak bűne, mellybenn az ember, az élelemről való gondoskodásnak szükséges vóltát megérezni kéntelen. Ritka dolog hogy valaki, már nevendék és ifjú korábann, a' telhetetlenségnek bűnével el legyen foglalva, ha tsak nem éppenn abbann neveltetett; és a' kibenn ennek példáját lehet látni, ez a' szomorú jelenség már előre mutatja, mit lehet belőle várni emberkorábann.

Jób az ő ifjúságának idejéről azt mondja, hogy ő abbann szorgalmatosann megőrizte a' szemérmetességet; az emberkorról pedig azt, hogy ő soha a' gazdálkodásbann, tsalárdsággal nem járt, és álnok útakonn módokonn, javait szaporítani nem igyekezett; úgyhogy az ő gazdagsága felette igen megnevekedett ugyan, és

ebbenn

ebbenn a' tekintetbenn is, nagyobb vólt minden napkeletenn lakozó embereknél; de ebbenn az ő egész gazdagságábann, legkissebb sem vólt álnok kereset, mellyenn vagy a' meglopattatott károsnak sohajtása, vagy az álnok praktikával megtsalattatott felebarátjának átka fekünnék. És ő ezt, az ő ártatlanságábann való ollyan erős bizakodással mondja, hogy nem az emberekre útal, hogy áljon elő bár, a' ki néki valamit szemére vethetne; hanem magát a' mindentudó Istent hívja, nem bizonyságúl, hanem Ítélő-Bíróúl: *Az Isten, úgymond az Ő Igasságának serpenyőjével mérjen meg engemet, és menjen végére az én tökélletességemnek.*

K. H! Ha meggondoljuk hogy nints nyelv, melly előbeszélhetné azokat az igasságtalan útakat, módokat, erőszaktételeket, titkos lopásokat, álnok praktikákat, és ravasz fortélyokat, mellyekkel az emberek a' haszonkeresés körűl foglalatoskodnak, és eggyik a' másiknak rontásával építi a' maga szerentséjét; — Annyira, hogy a' mint a' tapasztalás mutatja: a' mezei embereknek álnokságok miatt, (a' kiket még a' régiek legártatlanabbaknak gondoltak) nints bátorság a' mezőbenn; a' városiaknak álnokságok miatt, nints bátorság a' városbann; az adónak álnoksága miatt nints bátorságbann a' vevő; a' vevőnek álnoksága miatt nints bátorságbann az adó; a' mesterember álnoksága miatt,

miatt, nints bátorságbann a' ki az ő munkájával él; az uzsorásnak álnoksága miatt, nints bátorságbann a' mégszorúlt; a' költsönözőnek álnoksága miatt, nints bátorságbann a' hitelező; a' gazdagnak álnoksága miatt, nints bátorságbann a' szegény; a' szegénynek álnoksága miatt, nints bátorságbann a' gazdag; a' hivatalbéli embernek álnoksága miatt, nints bátorságbann a' köz jó; 's a't. úgyhogy mint eggy köz akarattal, láttatnak az emberek abbann megeggyezni, hogy a' világonn, ezenn a' tsalárdságnak helyénn, nem lehet igazánn élni; sőt az életnek némelly nemeibenn, úgy nézi az ember a' ravaszságot, és tsalárd fortélyt, mint az ő kötelességének és hivatalának egy részét. — Ha, mondom, ezeket gondolóra veszszük, és látjuk hogy az emberek, vakmerő bátorsággal útat törtek magoknak a' tilalmasonn által, és azonn egymás utánn szabadonn járnak: a' Jób ártatlansága, példa nélkűl valónak, és az ő példája követhetetlennek láttzik; sőt az ő ditsekedése képmutatásnak tettzenék, hanemha az az állapot, mellybenn ő vólt, a' színmutatásnak minden gyanúját kirekesztené.

A' Jób idejébenn is, a' mint maga sok helyenn panaszolja, az élőknek akkori számához képest, szintúgy vóltak ravaszok és álnokok, mint ma; akkor is a' sok tövissek, gazok

és dudvák közzűl, nevekedett fel a' Tzédrus. Miképpenn tartotta pedig ő meg a' tökélletességet, és a' lelkiesméretnek ártatlánságát; maga megmondja, és minékünk is példájával tanúságot és tanátsot ád. *Az én lépésem el nem hajlott az útról, az én lelkem az én szemeimet nem követte; és az én kezeimhez a' másé nem ragadott.*

II.

Az én lépésim az útról el nem hajlottak. Mihthogy az út bizonyos tzélra szokott vezetni; azért az útnak hasonlatossága, tészi a' Szent Irásbann, azokat a' tselekedeteket, mellyek bizonyos tzélból lésznek, 's a' mellyek által valamely tzél elérődik. Az Istennek úta, tészi az Istennek tselekedeteit, mellyek által az ő tzélját eléri; az embernek úta, az embernek tselekedeteit, mellyek által, a' maga tzéljának elérésére törekedik. Van Igasságnak úta, mikor az ember jó tzélra törekedik, van gonoszságnak úta, mikor gonosz tzélt igyekezik elérni. A' Jób tzélja, a' mint az ő életének históriájából tudjuk, ez vólt, hogy az ő szíve, légyen tökéletes az Isten előtt, és az erkőltsi tisztaságra, 's ártatlanságra törekedjen, követvénn mindenütt és mindenbenn, az igasságnak és szeretetnek törvényét,

nyét, mint ollyan útat, melly őtet erre a' tzélra vezeti. Erről az útról, azt mondja, hogy az ő lépési el nem hajlottak. Vóltak őnéki rendkivűl sok világi foglalatossági. Az ollyan szélesenn kiterjedő gazdaság, mint az övé vólt, sok gondot és szorgalmatosságot kívánt, sokat kellett néki az adásbann-vevésbenn forogni, sok szegényeknek szolgálatjával kellett néki élni, úgymint a' kinek tselédi és szolgái egész sereggel vóltanak; ezenkivűl, törvénytévő és igasság szolgáltató ember lévénn, a' világi életnek gondjaitól és terheitől, minden ideje el vólt foglalva; és még is azt mondja, hogy az ő lépési az útról el nem hajlottak; az Igasságnak és szeretetnek kötelességei ellen nem tselekedett. Részenként megmondja ő ebbenn a' könyvbenn, külömböző helyekenn, miképpenn őrizte meg az Igasságnak útát, 's miképpenn törekedett a' tökélletességre; nevezetesenn hogy az Istennek társasága vólt az ő hajlékábann, azaz, mindég előtte tartotta az Istent és az ő törvényeit, és házanépébe is bétsepegtette az Isten eránt való tiszteletet; hogy ő az ő gazdagságábann fel nem fúvalkodott, hogy az igasságtalan nyereségenn nem kapott, és álnoksággal, fortéllyal senkinek kárt nem tett, a' máséra nem ásítozott, a' szegények szívét nem keserítette; hogy a' veszedelembenn megtartatott embernek áldása ment ő reá, az özvegy-

vegynek és árvának szívét megvígasztalta; a' vaknak szeme gyanánt vólt, és a' sántának lábai gyanánt; igaz törvényt szolgáltatott. 's a't. *a*)

Rójjunk meg itt K! egy közönséges balvélekedést, a' melly sokszor az emberek szájábann a' bűnnek palástolására szolgál. Nem ritka dolog azt hallani az emberek szájából, hogy a' világi foglalatosság elvonja őket az Isteni szolgálattól, és akadályoztatja a' kegyességnek munkáibann. Ez valósággal helytelen beszéd, és megvetésre méltó vélekedés, azt gondolni és állítani, hogy a' kegyesség és ártatlanság, a' világi foglalatosságoktól valami külömböző dolog. Hiszem nem egyéb a' kegyesség, hanem a' mi világi foglalatosságinknak Isteni félelemmel és jó lelkiesmérettel, azaz, tsalárdság nélkül való folytatása; a' Vallásbeli gyakorlások, minéműek a' könyörgés, és az Isten beszéde hallgatása, tsak arra való eszközök, hogy serkentgessenek bennünket, a' mi világi dólgainknak jó lelkiesmérettel való folytatására. A' ki az ő hívatalos dólgainak szorgalmatosann és jó lélekkel utánna lát, a' mezei ember a' mezőbenn, a' Mesterember az ő műhelyébenn, a' Kereskedő az adásbann-vevésbenn, a' Hívatalbeli az ő hívatalos foglalatosságibann; úgyhogy az ő lépési el nem hajolnak

a) 29. és 31. R.

az igaz útról; fortélyról és álnokságról nem gondolkodik, kész elbotsátani az igasságtalan nyereséget, inkább kárt vall mint másnak kárt tégyen, ezennkivűl könyörűlő, jóltévő, nemes szívű, 's a't. az, az igazánn kegyes és Istenfélő ember; és mikor ő a' Vallásbeli külső gyakorlásokbann megjelenik, örvendezés és Istenbenn való öröm az ő lelkének hallani, az Evangyéliomnak ígéreteit, mellyekre ő bizonnyal számot tarthat, és mind inkább inkább erőssödik a' jóra való igyekezetbenn. Ellenbenn a' ki azt gondolja, hogy minden gonoszságot elkövethet az ő világi foglalatossági körűl, mászszor pedig majd a' kegyességre is egy kis időt szakaszt, és lekönyörgi a' rovásról szántszándékkal elkövetett bűneit: megtsalja magát, mert az ő Vallása nem Vallás, és az ő némelykori kegyeskedést mutató hunnyászkodása, nem egyéb, hanem útálatos képmutatás, az Istennek szent szemei előtt. A' ki az ő világi foglalatosságibann elhajlik az útról, el van a' hajolva; a' ki pedig ott, az ő lépésit megtartja az Igasságnak ösvényénn, és nem megyen az útra, mellyet mások a' tilalmasonn tsaptak; az megyen az igaz Vallásnak és kegyességnek útánn a' tzél felé, az Isten fijainak ditsőségére.

III.

Miképpenn őrzötte meg Jób az ő lépésit, hogy el ne hajolianak az útról, ezzel adja elő: Az én lelkem nem követte az én szemeimet, és azért az én kezeimhez a' másé nem ragadott; azaz, a' kívánságot megzaboláztam magambann, és azért nem vetemedtem törvénytelen tselekedetre. Az ember nyughatatlanságának, és sorsával való meg nem elégedésének, közönséges és mindennapi oka ez, hogy a' más emberek állapotát látja. A' ki különbenn türhető állapotbann van is, és hivatala, mestersége utánn tisztességesenn élhet: ha meglátja, hogy a' maga sorsú felebarátja inkább bővölködik mint ő, sohajt, és amazt boldognak, magát pedig boldogtalannak és szegénynek tartja. Ha ekkor osztán az ő lelke követi a' szemnek látását, irígységre indúl az ellen; és mihelyt az irígység meg van, kész annak kárára igyekezni, és ha mód van benne, annak kárával a' maga szerentséjét nevelni. Ez pedig már nem tsak a' birtokra és vagyonra nézve van így, hanem így van a' betsületre és polgári tekintetekre nézve is, hogy minden szerentséjéért és elömeneteléért, irígykedik az emberre az ő felebarátja; és a' mint az ő lelke követi a' szemnek látását, kész azt kissebbíteni, és annak hátramaradására, rontására törekedni.

A' mi pedig különösenn a' vagyont illeti, a' szemnek látása a' gyarló lélek előtt nagy tőr, és nagy kísértet. Gyönyörködve nézik a' szemek azt a' mi szép, a' mi jó, és a' szemnek látása utánn a' lélek kívánságra indúl, 's szereti magáévá tenni azt, a' mit jónak lát, bár ha annak birtokossa eránt, semmi legkissebb gyűlőlséges indúlat nintsen is benne. Úgy van az ember az életbenn a' szemnek látásával, és az abból származott kívánsággal, mint a' ki a' Vásárbann járvánn, ezer dólgokat lát mellyeket megkíván, a' mellyek pedig külömbenn eszébe se jutottak vólna. Örűl az ember a' nyereségnek, a' haszonnak, és a' hol módját látja, nem örömest botsátja el, bár ha törvénytelen is, mert a' lélek követi a' szemnek látását, a' mint a' közmondás is a' telhetetlen és ragadozó embert ezzel tészi ki, hogy a' mit a' szeme meglát, a' keze ott nem hagyja.

Tanúljuk meg hát K. H! Jóbtól, hogy ha kezeinket a' gonosz tselekedetektől meg akarjuk őrizni, először a' tselekedetnek kútfejét, a' szívet kell orvosolni; és ha a' tsalárdságnak és álnokságnak gonosz bűnét, el akarja távoztatni; azonn kell igyekezni, hogy a' lélek ne kövesse a' szemnek látását, azaz, mindeneknek előtte a' kívánságot, mint minden bűnöknek kútfejét, tartsuk zabolánn, mert a' mint szóll

Jak. 1: 14. 15. *Minden ember kísértetik, mikor az ő tulajdon kívánságitól vonattatik, a' kívánság pedig minekutánna fogadott, szűli a' bűnt, a' bűn pedig minekutánna véghez ment, nemz halált.*

Minthogy Jób, illyen előre vígyázó lelkiesmérettel, igazgatta az ő életének tselekedeteit, és belsőképpenn érzette, hogy ártatlan az ő lelke attól, hogy valakit álnoksággal megtsalt vólna; tudta és érzette, hogy az igasságnak, és emberszeretetnek egyenes útától, őtet sem a' telhetetlenség, sem a' szűkölködés, sem az irígység, sem a' szegényebbeknek megútálása, sem a' másoktól szenvedett méltatlanság, sem a' mások roszsz példája el nem tántorította: bátrann megyen szembe a' halállal, és bátrann vét számot lelkiesméretével. Igaz hogy nehezenn szenvedte ő azt, hogy az Isten, világ szerént őtet olly kemény próbára tette, hogy minden javaitól és gyermekeitől megfosztotta, a' mint ezt sok helyekenn panaszolja is, a' zúgolódással határos békételenkedő szókkal, hogy az Isten, az ő igaz ügyét, elrejtette, és úgy bánik vele mint istentelennel; nehezenn esett néki, hogy az ő baráti is úgy ítélnek, hogy azért pusztíttatott el az ő háza, mert az Ítélő Isten álnokságot talált benne: de ő magának illyen gondolat eszébe nem jut, mert érzette hogy ártatlan az ő szíve; azért akármint magyarázzák az emberek az ő

tselekedeteit, azzal nem gondol. Miért forog az Isten igazgatása illy különösenn, és viszszásonn ő körüllötte, azt is tovább nem vizsgálja; hanem elszánvánn magát egészszenn a' halálra, félelem és rettegés nélkul botsátja lelkét az ítélő Isten eleibe: *Ha en tsalardsaggal jártam, avagy az én lábam álnokságra sietett; ha az en lelkem az en szemeimet követte; ha az en kezemhez a' masé ragadott: az Isten az Ő Igasságának serpenyőjével mérjen meg engemet, és menjen végére az én tökélletességemnek.* Imé így neveti a' halálnak félelmeit a' maga ártatlanságát érező Lelkiesméret? illy bátrann mégyen az Istennek ítélőszéke eleibe, az a Lélek, melly a szemnek látását nem követte, és magát a' lopásnak, tsalásnak, és álnokságn k tselekedeteivel, a' bünnek ideigvaló hasznáért, meg nem fertéztette!

Tudom én azt K. H! hogy a' millyen ritka vólt a' régi világbann, szinte ollyan ritka most is, a ki a' Jób ártatlanságával ditsekedhetnék; tudom hogy kiváltképpenn a' világi haszon és nyereség körül, ollyan nehéz megtartani a' tökélletességet, hogy maga az Idvezítő, a' gazdagságot álnjában hamis gazdagságnak nevezi, *b*) úgymint a' millyhez talám óhatatlan, hogy vagy eggy vagy más tekintet-

b) Luk. 16: 9.

tetbenn, ne ragadna a' másé: de tsakugyan az az ember, a' ki a' világiak körűl való forgolódásbann, elébe szabja magának, az Igasságnak és Szeretetnek útát, és szorgalmatosann vígyáz, hogy a' szemnek látása el ne ragadja a' szívét, bátrann mehet most is a' halálra, és az ő lelkiesméréttel való számvetésébenn, előfordúló nehésségeket, eligazítja a' bűnbotsátó kegyelemnek reménysége, ha azt azonn fundálhatja, hogy ő szíve szerént igyekezett magát megőrizni, és megtisztítni az álnokságnak tselekedeteitől.

De gondoljunk már a' haldokló Jób helyénn ollyan embert, a' ki azt hitte, hogy nem lehet a' világonn igazánn élni, és ennél fogva édes nyereségnek tartotta, ha valami másé kezéhez ragadhatott; a' kinek rendel rakja élébe a' lelkiesméret a' tökélletlenségeket, mellyekkel másokat megtsalt: a' hűségtelenséget mellyel hívatalábann forgolódott: miképpenn számol ez lelkiesméretével, mikor a' világból menni kell, és hitetlenkedni többé nem lehet? Verné ki fejéből ezeket a' kínzó gondolatokat, mert már előre megsugja néki a' lelkiesméret ama rémítő szententziát: Megmérettettél a' fontbann, és híjjánosnak találtattál, c) látja hogy az élők között

c) Dán. 5: 27.

átálatos leszsz az ő emlékezete, és az ő álnokságának tanúi átkozni fogják az ő porait is; a' síronn túl pedig mit reményl? miképpenn állhat meg az ítélő Istennek széki elott, a' ki megfizet kinek kinek az ő tselekedetei szerént?

Ennek a' szomorú és rettenetes állapotnak elkerülésére, igen sokat tenne a' halálról való gyakori okos megemlékezés; de az a' baj, hogy míg az embernek tettzik a' világ, és követi az ő kívánságit, igen kevéssé es hidegenn szokott gondolkodni a' halálról, mint reá nem tartozó dologról; és nem tudja, vagy nem akarja magát abba az állapotba gondolni, mellybenn a' lelkiesmérettel utólsó számot kellene vetni. Míg az ember az álnokság ideig való hasznának örül, hijába emlegetik elótte a' halandóságot, hijába látja a' mások halálábann a' múlandóság példáját; az ótet meg nem illeti, hadd haljanak mások, néki más dolga van. A' lopó és erőszakos álnok, a' mint a' közbeszéd tartja, a' hóltnak szemfedelét is levonja; a' ki szereti hogy kezéhez ragadjon a' másé, akkor is lop, mikor a' meghóltnak eltakarittatása körül szólgál; az örökösök nehezenn várják a' tőkének kidűlését, és az osztozók a' maradtonn veszekednek, esz kbe sem jut hogy még a' halálonn is osztozni kell. Ennyire nem illeti meg az embereket

ket a' mások halandóságának látása, hogy azt magokra szabnák, és készítenék magokat a' lelkiesmérettel való számvetésre!

De légyen úgy a' mint van, hogy az embert a' halálnak, mint meszsze gondolt dolognak emlékezete, nem indítja az álnokság tselekedeteinek kerülésére: van ennél közelebb való indító ok, t. i. maga a' Lelkiesméret, és az Isten Törvénye. A' kivel ez nem bír, haszontalan emlegetik az elott a' halandóságot. — Vagynak Mózesek és Próféták, a' kik szóllanak az Isten nevébenn. A' kibenn ezeknek intésének foganatja nints; nem fog azonn a' halandóságról való megemlékezés is; sőt ha valaki a' halottak közzül viszszajőne, annak beszéde is sikeretlen lenne. *d)* A' Lelkiesméret és az Isten beszéde, elébe adja az embernek az útat mellyenn járjon, és kiterjed az életnek minden kigondolható fogalatosságira, megmondja mindenkor és mindenekbenn — tsak meg kell kérdeni — ezt ne tselekedd, mert ez nem igasság; ezt illő tselekedned mert ezt kívánja a' szeretet. Ez ugyan eggyik sem kénszerít, mert mindenik úgy szóll mint okosoknak, sőt mindenik engedi magát ideig elnyomattatni, és félrevettetni; de ha osztánn a' maga veszedelmére megbódúlt bűnösre elkövetkezik a nyo-

d) Luk. 16: 29—31.

morúság; mindenik felserken, és mindenik ezt mondja: Te magad vesztetted el magadat bóldogtalan, mert én bennem segittséged lett vólna. De ekkor osztánn segíteni késő.

Bóldog az ember, a' ki idejénn eszébe veszi azokat, mellyek az ő békességére valók, a' ki betsülni tudja azt hogy ő ember, és hogy vagyon ő benne a' jót a' gonosztól megválasztani tudó lelkiesméret, melly őtet a' több teremtés társaitól megkülömbözteti; a' ki úgy nézi és vészi a' lelkiesméretnek szavát, mint Isten szavát, és tiszteli a' Vallásnak törvényeit, látvánn hogy azok a' lelkiesméretnek törvényei. Ebbenn az emberbenn az Istennek Szent Lelke, az ő lelkével egyetembenn tészen bizonyságot arról, mi légyen az ő kötelessége, és mit kell néki tselekedni, hogy közelíttsen a' tökélletességhez, melly az ő rendeltetésének tzélja. Ő esmeri az útat, mellyenn kell néki járni; nem engedi magát hurtzoltatni az érzékenységektől, hanem ő szab rendet a' szemnek látásának, és az álnokságnak ideig való hasznáért, a' lelkiesméretet meg nem botránkoztatja. Így menvénn keresztűl a' tökélletességre igyekező, az élet viszontagságinak esztendeinn, bár tudja is hogy egész tökélletességgel nem dítsekedhetik, bízik a' Vallásnak ígéretei utánn, hogy az ő szíves igyekezetét elfogadja a' Kegyelem, hibáit és híjjánosságait

sága't kipotolja a' bűnbotsátó Irgalmasság, és tsakugyan bátorkodik halála órájánn is illyen formánn szóllani Jobbal: *Az én lelkem nem hajlott el az igaz útról, és az én lelkem az én szemeimet nem kovette, megőriztem kezeimet hogy azokhoz masé ne ragadjon, tsalárdsággal nem jartam, és az en lábom álnokságra nem sietett; bátor az Isten az Ő Igasságának serpenyőjével mérjen meg engemet, és menjen végére az en tökelletessegemnek.* Ámen.

XV. PRÉDIKÁTZIÓ.

Kinek nehéz idvezűlni?

Luk. 18: 24—27.

Monda Jézus: Nehezenn mennek bé az Isten Orszagába a' kiknek pénzek vagyon; mert könnyebb a' tevének a' tőnek fókann általmenni, hogynem a' gazdagnak az Isten Országába bémenni. A' kik pedig ezeket hallották vala, mondának: Kitsoda idvezűlhet tehát? Ő pedig monda: a' mellyek az emberek előtt lehetetlenek, az Istennek előtte lehettségesek.

Ezeknek a' beszédeknek hallására, könnyű eltalálni K. H. minemű érzések, és gondolatok

tok származnak azoknak hallóibann. Sok eggyügyű szegények vígasztalást keresnek ezekbenn, az ő világi szerentséjeknek bal sorsa ellen; azt gondolvám, hogy nékik hát könnyű idvezülni, tsak azért is, mert ők nem gazdagok; sőt annál fogva tartanak számot az idvességre, hogy itt nyomorúlt szegénységbenn élnek. Mások a' kik a' gazdagokra irígykednek, és valamelly tehetősebb Polgártársoknak előmenetelét fanyalogva nézik; kapnak ezekenn a' szókonn, hogy az ő irígy szíveknek más káránn örűlő indúlatit kiöntheſsék. Hadd légyen úgymond, hadd vegye ki a' világonn a' mit kivehet; de majd megkeserűli a' más világonn, mert megmondotta a' Krisztus, hogy *könnyebb a' tevének a' tőnek fokánn általmennni, hogynem a' gazdagnak az Isten Országába bémenni.* Mások a' kik megérzik hogy ez a' mondás őket erenn találta, megkeményítik magokat az ellen, és hátok megé vetik azt. Sokaknak pedig kemény beszédeknek tettzenek ezek, mint régentenn a' Tanítványoknak is, és legalább magokat kiveszik a' gazdagoknak laistromából, hogy így elvonhassák magokat ezen beszédeknek nyilai elől.

Itt hát az efféle bal ítéleteknek megelőzésekre, és elkerűlésekre, először is azt kell megjegyeznünk, hogy maga a' gazdagság, akar az Atyákról maradott örökség légyen, akar az ember

ember maga igyekezetének gyümőltse, éppenn nem ollyan gonosz dolog, a' mi az embert, az Isten Országából szükségesképpenn kirekesztené; mert hiszem tudjuk hogy a' hivőknek Attya Ábrahám, és ő utánna I'sák, Jákób, Jób, Salamon, az Arimathiai Jó'sef, és egyebek, a' kik az Isten Országát várták, rendkivűl nagy gazdagsággal bírtak, sőt sokszor az Ó Testamentombann, a' gazdagság a' kegyességnek jutalma vólt. Képtelenség is vólna azt állítani, mintha az Isten azért adna az embernek világi bóldogságot, és előmenetelt, hogy ez által tőrt hányjon néki, és megfoszsza az idvességtől. Nem a' gazdagságbann, hanem, az ember szívébénn van az az ok, melly miatt néki nehéz bémenni az Istennek Országába; mellyet ha kikeresünk, úgy fogjuk találni, hogy ez a' mondás: *nehezenn mennek bé az Isten Országába a' kiknek pénzek vagyon*, éppenn nem rak lágy párnát a' szegény ember feje alá, és nem sokkal tészi néki könnyebbé a' Mennyországnak útját; úgy fogjuk találni, hogy a' gazdagokra irígykedő szegény, és a' más kárann örűlő balgatag, a' Krisztusnak ezen szavaibann, szintannyit talál maga ellen, mint azok ellen a' kikre ő irígykedik. Úgyhogy a' melly okonn mondotta az Idvezítő, hogy *könnyebb a' tevének a' tőnek fokánn általmenni, hogynem a' gazdagnak az Isten Országába bémenni.*

menni: ugyan azonn az okonn lehet mondani, hogy *könnyebb a' tevének a' tő fokann általmenni, mint a' szegény embernek Isten Országába menni.*

Hogy most ezeket a' szókat a' gazdagokról mondja édes Idvezítönk, arra a' környűlállas adott alkalmatosságot; t. i. Egy gazdag Ifjú, a' ki külömbénn az Isten parantsolatit igyekezett megtartani, tanátsot kérd az Idvezítotól, mit tselekedjen még azon kivül; hogy tökélletes lehessen; és az örök életet elvehesse? Erre a' Krisztus ezt feleli néki; Ha tökélletes akarsz lenni, jere légy az én tanítványom mint ezek, hanem végy bútsút minden jószágodtól, úgy kövess engemet, 'és kintsed lészen mennyországbann. Mellyre az Ifjú megszomorodvánn, elméne. Illyen szembetünő példa levénn ez arra, hogy a' testi jókhoz inkább ragaszkodik az embernek szíve, mint a' léleknek javaihoz; azt mondja a' Krisztus az Ő Tanítványinak; Látjátok fijaim! melly *nehezenn mennek bé az Isten Országába a' kiknek pénzek vagyon*; és utánna tészi ezt a' lehetetlenséget jelento közbeszédbeli mondást: *Könnyebb a' tevének a' tő fokánn általmenni, hogynem a' gazdagnak az Isten Országába bémenni.* Ha ez a' dolog valami szegény emberrel történt vólna, és ezt felelte vólna néki e a' Krisztus: Ha tökélletes akarsz lenni, jere légy az én tanítványom,

hanem

hanem először menj el, és békéljél meg azokkal a' kiket megbántottál, valamit tellyes életedbenn hűségtelen szólgálatoddal, vagy lopásoddal, vagy adásbann-vevésbenn való tsalásoddal másnak kárt tettél, fizesd viszsza; és úgy kövess engemet: kéttség kivűl az is megszomorodvánn, oda hagyta vólna őtet, a' mikor azt mondhatta vólna Jézus az ő tanítványinak: *Ímé melly nehezenn mennek bé az Isten Országába a' szegények; a' kik azt gondolják, hogy nem lehet igazánn élni. Könnyebb a' tevének a' tű fokánn általmenni, hogynem a' szegénynek az Isten Országába bémenni.* Ha mesterember tette vólna fel a' kérdést, és az Idvezítő ezt felelte vólna néki: Ha tökélletes akarsz lenni, jer légy az én tanítványom; de elébb menj el, és valamit tellyes életedbenn mesterséged folytatásábann loptál, szántszándékos roszsz munkáddal, 's annak hibáinak takargatásával másnak kárt tettél, fizesd viszsza; és kintsed lészen mennyországbann: kéttség kivűl ez is megszomorodvánn oda hagyta vólna őtet; a' mikor azt mondhatta vólna Jézus az ő tanítványinak: *Könnyebb a' tevének a' tű fokánn általmenni, mint a' mesterembernek Isten Országába menni.* 's a't.

K. A! Az Isten Országa tészi a' jó tselekedetekre igyekező embereknek seregét; az Isten Országának fijai tsak azok az igaz Keresz-

resztyének, a' kik mindenkor és mindenekbenn igasságot tselekesznek, szeretik az irgalmasságot, és a' jó lelkiesméretet megőrizik. Immár a' Krisztus ezen szavainak értelméhez képest: *nehéz sőt lehetetlen a' gazdagnak Isten Országába menni*, ezt a' szomorú igasságot akarom veletek eggyütt gondolóra venni, 1 ször. hogy a' világi jóknak keresésebenn és bírásábann, az adásbann vevésbenn, kereskedésbenn, a' mesterségeknek folytatásábann, az embernek mint embernek, nehéz sőt lehetetlen igaznak és jó lelkiesméretűnek lenni; azutánn 2-szor azt mondom meg rövidedenn, mi által és miképpenn segít ezenn az emberi természetnek nyavalyájánn az Isten, a' kinél nintsen semmi lehetetlen dolog.

I.

A' Gazdagság hát, vagy a' világi jókbann való bővölködés az, a' mit a' lélekre nézve illyen veszedelmesnek állít az Idvezítő. Meg kell vallani, hogy a' tellyes szent Irás, mikor a' gazdagságról emlékezik, többnyire úgy hozza azt elő, mint az ember erkoltsének, 's az ő lelkének veszedelmes dólgot; mert vagyon ollyan gazdagság, mellyet az Isten ád, mikor az embernek igasságos igyekezetét megáldja; de vagyon ollyan is, mellyet nem az Isten ád, hanem

hanem a' lelke vesztével nem gondoló ember, lopással, tsalással, húzavonával szerez; de még az a' gazdagság is, mellyet az Isten ád, a' szívnek elvetemedése által, tör és háló gyanánt lehet, az embernek veszedelmére.

Úgyde a' gazdagság, vagy a' világi jóknak bővsége, egy ollyan közönséges bálvány, mellyre az egész emberi nemzetnek szemei vagynak függesztve; minden ember természettel szereti azt, betsüli azt, kívánja azt; tsak ez a' külömbség köztök, hogy némellyek a' kik gazdagoknak hívattatnak, annak kissebb vagy nagyobb bővségével bírnak; mások a' kik magokat szegényeknek nevezik, kívánják azt; sohajtva mondják bóldogoknak a' tehetősöket, és ők is ha módjok van benne, igyekeznek annak kissebb vagy nagyobb mértékét, munkájok által vagy mesterségek által, vagy kereskedések által megszerezni. Így hát nem tsak a' gazdagok, hanem a' szegények is szeretik a' vagyont, örülnek a' nyereségnek, és kapnak rajta; és ez a' haszon utánn való esdeklés az, a' mi könnyenn elfordítja az embert az Isten Országától, azaz, az ollyan embernek, a' ki szereti a' hasznot, és örül a' nyereségnek; nehéz az ollyan dologbann, a' mibenn néki haszna forog, vagy talám lehetetlen is, egyenes szívűnek, igaz lelkűnek, és jó lelkiesméretűnek lenni.

Ez ollyan kemény mondás, a' mit nehezenn mernénk állítani, hanemha a' Krisztus, a' ki az emberi szívet méljenn esmérte, kerekenn kimondotta vólna, hogy lehetetlen azoknak, a' kiknek szívek a' világi jókhoz r gaszkodik, Isten Országába menni: mindazáltal ennek a' kemény mondásnak, és a' Krisztus állításának igassága kijő, ha az Isten Országának természetével, vagy az erkőltsi tökélletességnek réguláival, egybevetjük az emberi szívnek, a' világi jók és nyereségek körül való forgolódását. Annakokáért

1. Az Isten Országának legelső törvénnye az Alázatosság, *a*) tsak az alázatosok bírják azt örökségül; vagy, az igaz szívű és jó lelkiesmérető embernek, legelso kötelessége, és tzímere az Alázatosság. Ez az alázatosság nem abbann áll, hogy az ember magát alávalónak tartsa, vagy hogy a' mások előtt való idétlen meghunnyászkodásával, hipókritáskodjon; hanem abbann, hogy az ember mindenkor magábann légyen szállva, esmérje a' maga tulajdon szívét; és az ő személybéli betsét, az ő szívének és indúlatinak miniműségébenn tartsa. Úgyde a' világi jóknak, ollyan különös bódító érejek van, hogy azoknak bírását, az ember örömest a' maga személybeli betséhez szám-

a) Róm. 12: 16. Mát. 11: 29.

számlálja; annál fogva tartja magát betsületesnek, és várja meg másoktól is a' tekintetet, a' mint ezekkel bír; akármillyen légyen külömbenn az ő szíve. Tsak eggy tsínos öltözet is, ellene állhatatlanúl emeli mintegy az embert. A' ki pompásonn járhat, úgy érzi, mintha az ő szekereinek és lovainak árra; az ő személybeli betsületéhez vólna növe. A' ki sok jósággal, gazdagsággal bír; annyival tartja magát másoknál betsületesebbnek, a' mennyivel azokat birtokkal felyülhaladja. *b*) Ez az emberi szívnek természeti hijábavalósága, mel'y a' birtokkal rendszerént eggyütt jár, már tsak ennyibenn is elveti az embert az Isten Országától, hogy e' miatt nem ott keresi a' ditsősséget, a' hol kellene, t. i. a' szívnek jóságábann; de elveti kiváltképpenn azért, mert a' felfúvalkodott ember igasságtalan, és tapodja szűntelen és sértegeti a' Szeretetet, melly az Isten Országának fijait egybeköti.

Mennél nagyobb gazdagsággal bír az ember, annál erőssebb kisértete van a' kevélységre, és azért nehéz a' gazdagnak Isten Országába menni; mert a' gazdagság felfúvalkodtat: de hát a' szegény ember nem kevély é? őtet az ő szűkölködése alázatosságra hívná; de ha a' gazdag azért kevély mert mások ő reá

b) Példa. 18: 23.

szorúlnak, ő pedig másokra nem; bizony a' szegény is megtudja másokkal éreztetni az ő kevély szívét, mikor az ő szolgálatjára szorúlnak. Nints ollyan elvettetett állapot; mellyben az ember kevély ne tudjon lenni. A' mint az ő kívánsága a' világi jók körül forgolódik; ha azokra szert tehet felfúvalkodik a' kevélység által; ha nem tehet, másokra irígykedik a' kevélység által. Mert mind a' felfúvalkodás, mind az irígység, ugyan azon egy kevélységnek szüleménnye, mindenik eggyeránt alkalmatlanná tészi az embert az Isten Országára, és könnyebb a' tevének a' tő fokánn általmenni, mint a' gazdagnak az ő felfúvalkodása miatt, és a' szegénynek az ő irígysége miatt Isten Országába menni.

2. Az Isten Országának törvénye az Igasság. Az Erkölcsi tökélletességnek fő régulája ez: Légy egyenes szívű, és igaz lelkű mindenek eránt, senkit meg ne sérts, meg ne ronts, a' más kárával hasznodat ne keresd Ugyde az emberi ész, a' maga munkásságát és találmányos erejét, még semmibenn úgy ki nem mutatta, mint a' haszon keresés körül való fortélyoknak feltalálásábann. Nintsen ollyan rend, hívatal, állapot, mellynek erre feltalált mesterségei ne vólnának. Mihelyt az ember megízelíti a' hasznot, és esdekleni kezd a' nyeresegért: nem nézi miképpenn jó a' jövedelem,

delem, tsak jöjjön; a' hol erőszakkal lehet, erőszakkal; a' hol hizélkedéssel, baráttság színe alatt; a' hol hazugsággal, hamiss esküvéssel; a' hol álnoksággal, titkos praktikával, kész elgázolni minden jussokat és kötelességeket, mellyek útjában vagynak; tsakhogy az ő kedves bálványához az edes nyereséghez juthasson.

A' gazdagokat azzal vádolja az Írás, hogy a' szegényeket megnyomorítják, erőszakkal megrontják, álnoksággal megtsalják, u'sorával terhelik, az igasságot az ajándékért kótyavetyére vetik, és a' többet ígérőnek eladják 's a't. és mind ezeket tselekeszik a' pénznek szerelméért: de hát a' szegény ember nem követi é el a' mit elkövethet a' nyereségért? nintsenek é néki is fortélyai és tsalárdságai az ő módja szerént? Ha a' tehetősök őtet nyomják, ő azok alá vermet ás; ha azok őtet terhelik, ő azokat tsalja a' mint tsalhatja. Nehéz vólna meghatározni, ha a' tehetősöknek vagyon é méltóbb panaszok a' szegényeknek tsalárdságok ellen, vagy a' szegényeknek a' gazdagok húzavonájok éllen; elég az, hogy ezek egymás ellen szűntelen felvagynak vonva a' haszonért, melly miatt mind a' gazdagoknak, mind a szegényeknek nehéz bémenni az Isten Országába.

3. Az Isten Országának kiváltképpenn való törvénye, és tzimere az Emberszeretet,

tet, mellynek a' többek között ez a' törvénye: Ne nézze kiki tsak a' maga hasznát, hanem egyebeknek hasznokat is nézze. Úgyde mihelyt a' haszon és nyereségszeretet megfészkeli magát a' szívbenn, kinyomja az onnan az emberszeretetet, és alkalmatlanná tészi az embert az Isten Országára. A' ki egyéb dólgokbann a' betsületet és egyenes szívűséget szereti is megőrizni, ott a' hol hasznot reményl, vagy kártól fél, észre is alig veszi magát, mikor haboz és tántorog; és kimutatja, hogy ha egyébbenn mindenbenn is, de ott a' hol haszon forog fenn, az ő szívéhez nints mit bízni. De hogy egyebet elhallgassak, még a' személyválogató szeretetnek kötelességei is, miném̃ek a' baráttság, atyafiság, és a' szűlei tisztelet, nem szentek a' haszon szerető szív előtt. A' baráttságosok, elidegenednek egymástól a' haszononn támadott perért; az atyafiak, rendszerént meggyűlölik egymást, mikor osztozni kell; a' fiak, kívánják a' szűlék halálát, hogy a' keresethez juthassanak, és megútálják az öregeket, a' kik már nem kereshetnek. Még pedig nem attól függ itt a' dolog, sok é vagy kevés a' mire az ember ásitozik, hanem valami tsekély haszon, eggy maroknyi jószág elégséges arra, hogy felbontsa a' baráttságot, egymás ellen lázzaszsza az atyafiakat, és a' gyermekeket öldöklő szívűekké tégye.

Ha

Ha többeket elő nem hozok is, a' mondottakból látni lehet, minémű erőszakos hatalma legyen az emberi szívenn, a' világi jók szeretetének, úgyhogy az ollyan embernek, a' ki szereti a' hasznot, és örűl a' nyereségnek — kitsoda pedig a' ki annak nem örűl? — nehéz sőt lehetetlen, az ollyan dologbann a' mibenn néki haszna forog, egyenes szívűnek, igaz lelkűnek, és jó lelkiesméretűnek lenni; nehéz annak, a' kinek szíve a' világi jókhoz ragaszkodik, Isten Országába menni. Az adásbann-vevésbenn; kereskedésbenn, az Országos vásárokbann, a' hol mintegy látható ábrázatbann jelenik meg a' gazdagság, és a' körűl mind a' gazdagok mind a' szegények forgolódnak, lehet részszerént látni, részszerént képzelni ezt az emberi szív nyavalyáját; mert a' vevő az adótól, és az adó a' vevőtől bátorságbann nintsen, eggyik a' másiknak szívéhez és lelkiesméretéhez nem bízik; minden azt teszi fel, és példákkal bé tudja bizonyítani, hogy az Adó, nem tsak az igasságos nyereségnek örűl: hanem még édesebb nyereség néki, ha a' hibás jószágot jó gyanánt, és igaz árra felett eladhatja; hogy a' Vevő is, tsal a' mint tsalhat az alkuval, a' hitellel, a' fizetéssel; hogy a' Mesterember az ő vásárra készített hitván munkájának hibáit takargatja; hogy a' Kupetz nyert prédának tartja, mikor próbálatlan adóra vagy

vevőre talál; hogy álnoksággal megrontsa azt az eggyűgyűt, a' ki az ő esküvéseinek hiszen, és nem tudja mi légyen a' sűrű esküvésekkel megbéllyegezett Kupetz lelkiesméret. Mindenek az igaz lelket és jó lelkiesméretet emlegetik, mintha a' vólna a' vásárbann a' legbővebb és lególtsóbb eladó portéka. Azombann mikor eggyik a' másiknak lelkiesméretének nem hiszen, nyilvánn kimutatják, hogy ők is abbann az értelembenn vagynak a' mit mondok, hogy a' ki a' hasznot és nyereséget keresi, annak nem lehet egyenes szívűnek, igaz lelkűnek, és jó lelkiesméretűnek lenni.

De ne háborodjatok meg Atyámfiai! ezekenn a' kemény beszédekenn, és ne gondoljátok mintha azt tenné ez, hogy nintsen a' világonn ember, a' kinek lelkiesméretéhez lehetne bízni; mert bár lehetetlen is az embernél, hogy a' világi nyereségnek szerelme kárt ne tegyen a' lélekbenn: de a' mit már látnunk kell, nem lehetetlen az Istennél, mert Istennél nintsen semmi lehetetlen dolog.

II.

Azt kell hát itt tudnunk és meggondolnunk, hogy ha az ember tudja is mi vólna az Igasság, és mit kívánna a' Szeretet; de nints néki magának elégséges ereje: hogy a'

haszon

haszon és nyereség kívánásának ellene álljon, mikor annak ellene kellene állani. Igaz hogy nem minden emberbenn egyformánn mutatja ki magát a' nyereségenn való esdeklés, és a' prédánn való kapás, mert némellyek nem fösvények, nem leselkednek mások utánn, örömest költenek a' magok kedvetőltésére, de nékik éppenn azért, édes a' nyereség, hogy kedveket tőlthessék, és a' lelkiesméret akadékával még kevesebbet gondolnak. Mások a' betsűletre szeretnek vígyázni, és sok haszonért is (creditjeket) hiteleket, betsűleteket mások előtt el nem vesztenék: de ha titkonn és betsűlet kotzkáztatása nélkül hasznot tehetnek magoknak a' más kárával; ekkor az ő lelkekesmérete semmi tartalékot nem esmér, hogy végbe ne vigyék azt a' mit kívánnak.

A' mi hát az embereknél lehetetlen, t. i. hogy ellene álljanak a' nyereség kívánás kísértetinek; lehettséges az az Istennél, azaz, az Isten segedelme által. A' végre adta minékünk az Isten az ő kijelentett Beszédét, a' Vallást, hogy lehettségessé tégye azt, a' mi a' természeti embernek lehetetlen, t. i. hogy az ember mindenkor és mindenekbenn egyenes szívű, igaz lelkű, és jó lelkiesméretű légyen. Mikor az Isten tudtunkra adja, hogy az igasságnak és szeretetnek törvénnye, nem tsak a' világi Fejedelmeknek és Polgári társaságnak törvén-

nye, a' kiket könnyű megtsalni; nem is tsak a' magunk okosságának törvénnye, a mellyet az indúlatok le szoktak tsepülni; hanem az Isten törvénnye, a' ki látja a' legtitkosabb gondolatokat is, és megfizet kinek kinek az ő tselekedetei szerént; mikor megtanít bennünket, hogy ez az egynéhány esztendőkből álló földi élet, a' mi lételünknek tsak eggy kitsíny része. és ha az egész világot megnyernénk is, itt kell azt hagyni, el kell menni az örökkévalóságra, a' hol tsak azoknak leszsz jól dólgok, a' kik igasságot tselekesznek, és a' jó lelkiesméretnek törvényit megőrizik: a' melly ember ezeket igazánn szívére vészi; tiszteletbenn tartja az az Igasságnak törvényeit, nem tsak azért hogy az ő lelke diktálja néki, hanem azért, mert az Isten lelke az ő lelkével eggyütt tészen bizonyságot, hogy az neki kötelessége; szereti ő is a' világi jókat és a' hasznot; de nintsen ollyan világi nyereség, vagy kár, a' mellyért a' lelkébenn kárt tégyen, és lelkiesméretét megbélyegezze; és ekképpenn a' mi a' természeti embernek lehetetlen, lehettségessé leszsz az nékie a' Vallás által. Ebből vegyük gondolóra ezen két következéseket: Az első ez:

a) A' melly embernek Vallása nints, nintsen annak lelkiesmérete is; mert az Istenre való tekintet nélkűl, nintsen semmi tartalék, a' mi a' titkonn végbevihető

vihető gonoszságoktól a' szívet megőrizze. Emleget ugyan ő is lelkiesméretet, de az tsak arra való, hogy könnyebbenn megtsalhassa azokat, a' kiknek vallások van. Esküszik ő is, még pedig sűrűnn, az Isten nevére; de a' mit az életbenn való vígyázás régulája gyanánt is szükség megjegyezni, éppenn ez az esküvés az ő álnokságának jele, mert bátrann lehet mondani, hagy a' ki minden harmadik szavábann esküszik és átkozza magát; ha mászszor igazat talál is mondani, de akkor mikor esküszik, álnok a' lelke. Ezzel bélyegezte meg a' Vallás a' hamislelkű embernek ajakait, mint régentenn az Isten Kaint, hogy valaki találándja őtet, ne hidjen néki. Bizony könnyebb a' tevének a' tő fokánn általmenni, mint a' Vallástalan embernek igaz lelkűnek lenni.

b) Másik következés ez: A' millyen az embernek a' Vallása, ollyan a' lelkiesmérete is. A' ki a' Vallásbann színmutató, és tsak az emberek szemei előtt akar láttatni, tsak arra tartja a' Vallást, hogy annak színe alatt tsalhasson, eltsábítvánn a' könnyenn hivőket. A' ki a' Vallásnak tsak az eggyik ágát tartja, t. i. ezt; az Isten irgalmas, kegyelmes, megbotsátja a' bűnt; és osztánn minden kegyessége abbann áll, hogy a' bűnbotsánatért

natért könyörögjön, és a' kegyelemmel bíztassa magát: az ő vallása tsak arra való, hogy a' bűnbotsátó kegyelem rovássára annál szabadabbann vétkezzen. A' ki pedig abbann tartja a' Vallást a' mibenn kell, t. i. hogy tselekedje az Igasságot, és szeresse az Irgalmasságot, mint Isten akaratját, és a' maga lelkének kötelezését: ez az ember gyakorolja magát abbann, hogy tiszta és botránkozás nélkül való lelkiesmérete légyen, mind Isten mind emberek előtt; ez várhatja osztánn, hogy az Isten az ő bűneinek és erotelenségének kegyelmes lészen.

Minthogy hát K. A! az Isten Országa, a' jó tselekedetekre törekedő, egyenes szivü, igaz lelkű, és jó lelkiesméretű emberekbol áll; a' világi haszonnak és nyereségnek szeretete pedig ollyan erős kísértet a' lelkiesméretnek ostromlására, hogy azt az ember okossága magától meg nem győzheti, hanem az Istennek törvényadói tekintete, és a' jövendo ditsösségnek reménysége kívántatik arra: ha az Isten Országának fijai akarunk lenni, tartsuk meg a' Vallást, halljuk meg mit szóll az Isten az ő népének, mert bizony békességet beszél, hogy bolondságból ne vétkezzünk. Őrizzük meg mindeneknek elotte a' mi szívünket a' felfúvalkodástól, mert a' felfúvalkodott embernek első tulajdonsága szokott lenni, hogy nem

halgat

hallgat a' szóra, és a' gazdagoknak éppenn tsak azért nehezebb a' szegények felett bémenni az Isten Országába, mert a' gazdagsággal legtöbbször eggyütt jár a' felfúvalkodás, mihelyt pedig az embernek feje és szíve megtelik széllel, hijába beszéll néki a' Vallás, hijába beszéll az okosság is. Őrizzük meg mondom a' mi szívünket a' felfúvalkodástól, és engedjük magunkat az Evangyéliomnak szelíd tudománnya által vezéreltetni az igasságnak és emberszeretetnek útánn, az Isten fijainak társaságára, hogy míg itt élünk is, légyünk az Ő Országának tagjai, jövendőbenn pedig az Ő ditsoségének örökösi. Amen.

XVI. PRÉDIKÁTZIÓ.

Arról, ha vallyon a' Világi Bóldogság inditja é az embert arra, hogy kegyes és Istentfélő légyen.

1 Krón. 4: 10.

Jábes az Izraelnek Istenét hívá segíttségül, mondvánn: Ha engemet igen megáldándaszsz, és az én határomat megszélesítténded, és a' Te kezed én velem lejénd, és engem minden veszedelemtől mególtalmazándaszsz, hogy bút ne lássak: szólgálok Tenéked. *És megadá Isten néki a' mit kért vala.*

A' kit az Isteni kegyelmes gondviselés e' világi életbenn minden áldásival környűlvészen, úgyhogy ő mindennel bővölködik a' mit kíván; házanépébenn gyönyörűsége vagyon; minden dólgábann szándékábann előmégyen; a' kár, veszedelem, szomorúság, nyavalyák tőle távol járnak, úgyhogy bút nem lát: ha ez az ember egyszersmind igaz lelkű, Istentfélő, emberszerető, és ennél fogva hitnek bizodalmával reményli, hogy a' testnek halála utánn is az ő hal-

halhatatlan lelke soha bút nem lát, hanem él a' mennyei örömöknek ditsősségével mind örökké; ez az a' szerentsés és bóldog halandó, a' kinek kívánságának és bóldogságának semmi híjja nintsen. Ő az ő szerentsés életének idejébenn él a' jóval; mikor pedig lassanként elolépegetnek az únalomnak napjai, mellyekbenn megízetlenedik mind az, a' mibenn ez előtt gyönyörűséget talált; szomorúság nélkűl válik el a' világtól. — Mint az útazó az idegen földről, a' mellyenn jól vólt dólga, örömmel siet hazájába, a' hol nagyobb bóldogságot reményl: úgy ő az életből, bár Paraditsom lett légyen is az néki, örömmel mégyen az ő igaz hazájába, a' mennyei örömnek helyére

Ki ne tartaná bóldognak Jábest, mikor ő felőle olvassa vagy hallja, hogy ő az Izraelnek Istenével mintegy alkura lépett? Ha úgymond engemet igen megáldándaszsz, és az én házamnépét, bírtokomat, életemnek napjait megsokasítod, és a' Te kezed én velem lejénd, úgyhogy minden dólgombann előmenetelt adsz, és engemet minden kártól, veszedelemtől mególtalmazol: hogy bút ne lássak: én is féllek Tégedet mint Uramat, tisztellek mint Atyámat, és tiszta szívvel szólgálok Tenéked. És megadá Isten néki a' mit kért vala. Oh! melly bóldog vólt Jábes, ha ő is megtellyesítette

tette a' mit ígért! Élt a' világonn a' bóldogságnak minden nemeivel; mikor pedig az élettel maga is megelégedett: általment a' mennyei örömnek helyére, a' hol többé semmi bútól és veszedelemtől nem félhet.

Mint vészitek K. H! ezt a' Jábes históriáját? A' mint az embernek erkóltsi mivólta, és az ő környűlállási vagynak; a' szerént külömböző gondolatokat serkent fel benne a' Jábes dólga, — Az Istentfélő de szükséggel küszködő és sok nyomorúságot látott szegény, egy sokat jelentő sohajtással mondja bóldognak Jábest. *Én Istenem!* úgymond *be boldog az a' kegyes ember, a' kit e' világonn is így megáldaszsz! nem kérném én Tőled a' Jábes bóldogságát, tsakhogy kevesebb szükséget szenvednék, és kevesebb bút látnék. Óh! melly örömmel megtartanám a' Te hozzád való hűségemet. De most, Te látod Istenem! hogy sokszor maga a' szegénység viszen engemet bűnre. De nem zúgolódom édes Atyám a' Te gondviselésed ellen. Ha kitsiny részt adtál is e' világi bóldogságbann; megnyugszom benne; tsak azt kérem tőled: ne vígy erőm felett való kísértetbe, és ez élet utánn, add meg nekem is azt a' bóldogságot, mellyet minden Tégedet szeretőknek készítettél.* — A' gonosz életű, és Isten törvénnyével nem gondoló szegény, illyen formánn gondolkozik: *Lehetett Jábes Istentfélő kegyes ember*

ber, ha igaz az, hogy az Isten ótet úgy megáldotta; de élt vólna tsak ollyan nehezenn mint én élek, majd akkor vált volna meg. Mi haszнát venném én annak, ha kegyes vólnék is! látom én, hogy az Isten nem ád az embernek semmit a' jóságáért; hanem tsak ki mit elkövethet elkö eti. Héj! nehéz a' mai világbann igazánn élni! — Én is hát tsak úgy élek, a' a' mint élhetek. Nem tudom én hogy leszsz a' dólgom ha meghalok; de addig tsak úgy élek a' mint lehet. — Az Istentfélő tehetős ember, örűl Jábesnek, midónn hallja, hogy az Isten őtet világ szerént is úgy megáldotta, és kívánja, hogy bár minden jó szívű kegyes emberek, bóldogok vólnának ez életbenn is. Magára nézve pedig, illyen forma gondolatok fordúlhatnak meg szívébenn: *Nem vagyok ugyan én ollyan bóldog mint Jábes, mert ha nem egyszer, mászszor bát bajt kell látnom, de hálá Istennek! engem is megáldott ő Felsége, nem lehet semmi panaszom ellene, mert szükséget nem látok. Tsak azt kérem Ő tőle, hogy ezutánn is viseljen gondot reám, és az Ő Szent Lelkével vezéreljen engemet, hogy az Ő útaibann járhassak; az Ő áldásival igazánn élhessek, és míg itt élek, lehessek jóltévő és irgalmas, mint az én mennyei Átyám; mikor pedig innen elköltözöm, végyen magához az Ő mennyei hajlékiba.* — A' felfúvalkodott és Is-

tennel nem gondoló tehetős ember, mikor a' Jábes históriáját hallja; gúnyolja azt szívében, illyen formánn gondolkodvánn: *Régenn volt az, — ha volt, — mikor az Isten úgy megáldotta a' kegyes embereket; de nagyot változott azólta a' világ? Ha a' mai világbann az ember, az adásbann-vevésbenn, fizetesekbenn 's a' t. ollyan nagyonn az Isten törvényére vígyáz; ha a' kákánn is tsomót kereső lelkiesmérettel, kerűli hogy mást meg ne tsaljon, meg ne sértsen, — úgy semmi se leszsz belőlle. Le tsak tegyé el az ember a' mit eltehet, úgy osztánn boldogúl. Látom én, hogy az Isteni különös gondviseléshez nints mit bízni. A' szárassag, megemészti a' kegyes és templombajáró ember veteset, szintúgy mint akárkiét; a' jég vagy más ártalom, mikor keresztűl megyen a' földekenn, nem nézi mellyiknek a' gazdája Istenfélő, mellyiké istentelen. Azért a' jó Jábes szerentsés volt, ha az ő kegyességével világi boldogságot nyert: de ma ezenn az útonn módonn, nem sokra lehet menni.*

K. H! Ezen négy külömböző gondolkozásnak módjai közzűl, mellyik már a' nyomos és fundamentomos, a' mellyet nehéz vólna megtzáfolni? — Azt mondom Atyámfiai! hogy mindenik ollyan a' maga nemében. Mert egy az, hogy az Isteni gondviselés, akár áldjon akár ostorozzon, ha tsak szüntelen tsudát nem

tesszen,

tészen, nem foroghat az emberek dólgai körűl úgy, hogy az Istenfélőket a' gonoszoktól megkülömböztesse; hogy az ő napját felhozza tsak a' jókra, és ne a' gonoszokra; esőt adjon tsak az igazaknak és ne a' hamissaknak földökre: más az, hogy az emberek, az Istennek áldásit is, ostorát is úgy vészik, a' mint van az ő szívek; és arra fordítják a' mire az ő lelkek akarja; azaz, az Isten áldása, a' világi bóldog állapot, lehet a' kegyességre 's Isteni félelemre ösztön; de lehet az istentelénségre való alkalmatosság is; hasonlóképpenn az Istennek ostorozása, a' nyomorúság, szükség, szegénység, lehet indító ok a' kegyességre, de lehet a' megkeményedésre és istentelenségre való alkalmatosság is; a' mint a' Szent Irásból, és a' magunk tapasztalásából könnyű leszsz megmutatni. Jábesnek megadá Isten a' mit kért vala; de hát ő tellyesítette é fogadását? az nints megírva. Ha ő jó szívű ember vólt, (a' mint a' letzkét megelőző versből gondolni lehet) édes ösztön vólt néki a' megadatott kivánság a' kegyességre; és az Istennek háládatos szeretetére; de így ha szinte szegénységet és bút kellett vólna is neki látni, tsakugyan megtartotta vólna az Istenhez való hűségét, és alázatosságbann járt vólna Ő előtte. Ha pedig ő gonosz szívű ember lett vólna; így akár nyerte vólna meg kivánságát, akár

nem; minden módonn az Isten ellen rugódozott vólna.

I.

Azt mondom, hogy az Istennek külső áldása, vagy a' világi bóldogság mellett, lehet az ember kegyes és Istenfélő; de lehet ugyan a' mellett gonosz és istentelen is.

1. Lehet Istenfélő, ha az Istennek áldását, mellyet maga körűl tapasztal, úgy vészi, mint indító okot a' jóltévő Istennek szeretetére, és az ő eránta való engedelmességre. Legegyenesebb kötelezése ugyan is az okos lélekneк ez, hogy a' jótéteményt kövesse a' hálátadatosság. Ha az ember megesmeri, hogy az Isten ád menyből essőt és termő időket, és bétőlti eledellel és örömmel az embernek szívét; *a*) ha megesmeri, hogy az Isten adott néki erőt, tehettséget világi szerentsejének munkálódására, és Ő áldotta meg bóldog elómenetellel, minden dólgaibann való igyekezetét: tehát az okosság kötelezi őtet, hogy tisztelje és szeresse ezt a' gondviselő Felséget. Mennél inkább megláttzik a' gondviselő Istennek áldása valamelly emberenn, Városon, Országonn; annyival buzgóbb hálaadásra, tiszteletre, és enge-

a) Isai. 14: 17.

EGYETEMI KÖNYVTÁR DEBRECEN

engedelmességre kötelezi azt, a' jóltévő Isten eránt, az ő tulajdon lelke. Így kötelezte Jábest, az ő rajta megmutatott különös áldás, így kötelezte Jákóbot a' meg adatott kívánság: az ő fogadásának tellyesítésére, mellyet tett mikor Esau elöll futna: *b) Ha az Isten én velem lejénd, és megóriz engemet ez útonn, mellyenn most mégyek; ha ételemre való kenyeret adánd, es öltözetemre való ruhát, és ha megtéréndek békességgel az én Atyámnak házához; és ha az Úr én Istenem lejénd: tehát e' kő, mellyet oszlop gyanánt felemeltem, Isten Háza lészen; és valamit adándaszsz énnékem, annak tizedét néked adom.* Az Isten áldása ollyan természeti kötelezés a' kegyességre, az Isten szeretetére, hogy a' mint olvassuk, a' vádoló Angyal ezzel óltsárolta a' Jób kegyességét, ezt mondvánn az Istennek ő felőle: Avagy ok nélkül féli é Jób az Istent? avagy nem Te vetted é környül őtet, az ő házát, és valamije vagyon? az ő kézi munkáját megáldottad, és az ő marhája igen megnevekedett e' földönn. *c)*

De lehet az ember Istenfélő a' világi bóldogság mellett úgy is, ha úgy nézi a' kegyességet, mint az Isten jóakaratjának és áldása megnyerésének eszközét. Ez is természeti kötelezése t. i. az okos léleknek, hogy az ember

b) 1 Móz. 28: 20—22. *c)* Jób. 1: 9, 10.

kedvét keresse annak, a' kitől jót vár, és így Istenfélő légyen, ha az Istentől áldást és bóldogságot akar nyerni. Tudjuk, hogy az Ó Testamentombann, ez vólt a' kegyességre fő indító ok, a' mint világosann megvagyon írva: *Ha megőrized a' te Uradnak Istenednek parantsolatit, áldott lészeszsz a' mezőbenn, áldott a' Városbann* 's a't. *d*) Ezért bóldognak mondja Dávid az embert, a' ki féli az Urat, mert, úgymond, gazdagság és bovség lészen annak házábann. *e*) Ezért inti Élifáz is Jóbot: *f*) Kérlek, úgymond az Istennel alkudjál meg, mert ezekért következik reád a' jó állapot. Es eggyátaljábann helyes, és fundamentomos ez az intés: *g*) Dítsérjétek az Urat mert jó, mert mind örökké megvagyon az ő irgalmassága.

2. De mondám, hogy az ember úgy vészi az ő világi előmenetelét, a' mint az ő szíve van, és ennél fogva meglehet, hogy világi bóldogsággal bírjon, és a' mellett gonosz szívű, istentelen légyen. Ugyan is

Megesik hogy az ember, az ő kívánságinak tellyesítését, a' világi szerentsét, keresve is istentelenséggel keresse. Látja a' gonosz szívű ember, hogy vagyon a' bűnnek ideig való haszna, lehet lopással, tsalással, ragadozással, magának hasznot hajtani, a' mint panaszolja

d) 5 Móz. 28. R. *e*) 'Sólt. 112: 1—3. *f*) Jób. 22: 21. *g*) 'Sólt. 136. R.

szolja Jób is: *Sokszor* úgymond *a' kóborlóknak hajlékok tsendes, és bátorságos azoknak házok, kik az Isten haragját ingerlik, kikkel az Isten azt míveli, hogy a' mit kívánnak meglégyen. h)* Látja, hogy az Isteni félelem még akadály vólna néki az ő kívánságinak tellyesítésébenn; mert az ő törvénye, a' hamis útonn módonn gyűlt keresményt, és a' más kárával szerzett világi szerentsét átkozza, és azt kívánja, hogy az ember minden dólgaibann, igassággal és szeretettel forgolódjon. Azért, hogy az Istenre és az ő törvényére való tekintet őtet vétkes szándékibann ne gátolja: ezt mondja az ő szívébenn a' balgatag: Nintsen Isten; vagy így gondolkodik; *Hijába szólgálunk Istennek, és mi haszna vagyon hogy az Ő törvényét őrizzük, és hogy alázatosann viseljük magunkat a' Seregeknek Ura előtt? sőt inkább bóldogoknak mondjuk a' kevélyeket, mert nevekednek; a' kik hamisságot tselekesznek, és kísértik az Istent, megszabadúlnak. i)* Az illyen bűnnek ideigvaló hasznával élni szerető roszsz szívű emberek, éppenn az ő világi szerentséjeknél fogva lésznek istentelenekké, ezt mondvánn az ő szívekbenn az Istennek: Távozzál el mi tőlünk, mert a' Te útaidnak esméretibenn nem gyönyörködünk. Vallyon mitsoda a' Mindenható

h) Jób. 12: 6. *i)* Malak. 3: 14, 15.

hogy tiszteljük Ötet, avagy mit használunk véle ha Onéki esedezünk? *k*) Tudnillik: mivelhogy hamar szententzia nem mondatik ellenek: azért viszi őket az ő szívek e' bátorságra hogy gonoszt tselekedjenek. *l*)

De ha nem gonoszúl szerzette is az ember világi szerentséjét; hanem az Isten áldotta meg az ő igasságos igyekezetét bóldog elómenetellel: könnyenn megesik, hogy a' háládatosság helyett, felfúvalkodik az ő szíve, és elfelejtkezik az Istenről; áldozni kezd az ő gyalmának, jó illatot tészen az ő hálójának, mert azt hiszi, hogy ezek által vagyon az ő kövér része, és az ő jól lakása. *m*) Sokszor reá illik az ő szerentséjébenn magát elbízott emberre, Mózesnek az Izrael ellen való ama panaszsza: Minekutánna meghízott az Izrael, Isten ellen rugódozott; meghízakodtál, megkövéredtél, meggazdagodtál; elhagyá az Istent, a' ki felmagasztalja vala ötet, és megútálá az ő szabadításának kőszikláját. *n*) Mert a' mint Dávid panaszolja: *o*) Ditsekedik a' kevély az ő lelkének kívánságibann, és a' fösvény áldványn ő magát, káromolja az Urat, azt gondolja az ő szívébenn: Soha örökké meg nem indíttatom, mert nyavalya nélkűl lészek. Így hát látjuk, hogy az Istennek külső áldása, a' világi bóldog állapot,

k) Jób 21: 14, 15. *l*) Préd. 8: 11. *m*) Habak. 1: 16. *n*) 5Móz. 32: 15. *o*) 'Sólt. 10: 3, 6.

állapot, lehet ugyan a' hálaadásra és Istenfélelemre indító ok; de lehet egyszersmind, a' mint az ember azt veszi, a' gonoszságra és istentelenségre való alkalmatosság is. Bizony jól könyörgött Águr: Gazdagságot Uram! ne adj nékem, hogy megelégedvénn meg ne tagadjalak, és azt ne mondjam: Kitsoda az Ur? *p*)

II.

Azt mondom, hogy éppenn így vagyon az Istennek ostorozása és tsapása is; így vagyon a' szükség, szegénység, nyomorúság is. Lehet az ember a' világi szerentsének bal sorsa mellett, lehet a' nyomorúságok között kegyes, Istenfélő: de lehet ugyan ezek mellett gonosz szívű és istentelen is.

1. Meg lehet az, hogy az ember jó szívű, Istenfélő, és a' mellett még is nyomorúlt legyen. Ugyan is, sokszor magából a' kegyességből, láttatik következni világ-szerént, a' nyomorúság, és a' kedvetlen sors; mert mikor az Istenfélő ember, az Igasságnak és Szeretetnek szent törvényét tartja maga előtt, és az ő benne vígyázó lelkiesméretet megbotránkoztatni nem akarja: sokszor meg kell zabolázni a' maga szeretetét, viszsza kell nyomni sok kí-

p) Péld. 30: 8, 9.

vánságokat; sokszor el kell botsátani az igasságtalan hasznot, sokszor kárt is kell vallani az igasság mellett; sokszor méltatlan boszszúságokat kell szenvedni az igasságért; a' mint ez eleitól fogva, sok szenteknek, és amaz Isten Szentének, a' Krisztusnak példájából világos.

2. Meglehet, hogy az ember a' világi szerentsének mostohasága, és a' bús napok által vezéreltetik az ártatlanságra, és Istenifélelemre. Mert az Istennek igazgatása és tzélja szerént, az ostorozásnak, a' nyomorúságnak, és kedvetlen dólgoknak, a' megjobbúlásra és Istenifélelemre indító oknak kellené lenni; mert természettel is úgy van, hogy mikor az ember szorongattatásbann van, segedelmet keres, és ha az Urtól vagyon a' nyomorúság; szükség hogy az Urnál keresse a' segedelmet. Még Ákháb is megalázta magát és 'sákba öltözött, mikor ötet a' veszedelem fenyegette. *q*) Dávid pedig így adott hálákat a' reá botsátott ostorért: *Jó énnékem hogy megaláztál engemet, hogy megtanúlnám parantsolatidat. r*) Pál Apostol ditsekedve emlegeti, hogy ötet a' Sátán Angyala tsapdosta, hogy el ne kevélyedjen. *s*) Ez vólt a' régi Izraelnek megtérítésére a' rendes eszköz, a' mint É'saiás ezt a' vallást tészi róllok: Uram! az ő nyomorúságokbann megláto-

q) 1Kir. 21: 27. *r*) 'Zsolt. 119: 71 *s*) 2Kór. 12. K.

látogattak Téged; alázatosann könyörgöttek néked, mikor a' Te ostorod rajtok vólt. *t*) Igen is, mert az ortzának szomorúsága által, jobbá lészen az embernek lelke. *u*)

De azombann meglehet, hogy az ember nyomorúlt, még is istentelen; és hogy az Istennek ostorozása alatt, magát megkeményíttse, és még gonoszabb légyen.

1. Sokszor az istentelenség által, maga tészi az ember magát bóldogtalanná, a' szerént a' mint Péld. 28: 18. A' ki gonósz útakonn jár, valamellyikbenn megakad; mert sokszor természeti keserű gyümóltsei vagynak a' gonosz tselekedeteknek; a' fajtalan élet megemészti a' testet fertelmes nyavalyákkal, a' dobzódás elpusztítja, megemészti a' vagyont, a' testnek és léleknek erejét rongálja; a' kevélység vakmerő tselekedetei romlást okoznak; sokszor a' mindenek előtt esmeretes gonosz ember, magát a' társaságbann gyűlólségessé tészi, és megszégyeníti; sokszor a' Polgári törvények is megbüntetik a' gonoszt, sokszor az Isteni boszszúállás is kikél, és világ szerént is megemészti a' gonoszságnak tselekedőit.

2. Mikor pedig az Isten igazgatása ostorozza az embert szükséggel, szegénységgel, kárral;

t) Ésa. 26: 16. *u*) Préd. 7: 3.

kárral, vagy akármiféle tsapással: meglehet hogy az ember, a' helyett hogy megkeresné az Urat és igasságban járna, meg megkeményedik, és annál gonoszabb lészen. Nem lehetetlen, hogy valami szegény ember, azért ravasz és istentelen, mert azt gondolja hogy igazánn nem élhet. Jól könyörgött Águr: Uram! szegénységet ne adj énnékem, hogy megszegényedvénn ne lopjak, és gonoszúl ne éljek az én Istenemnek nevével. Meglehet az is, hogy az ember nem bóldogúl a' maga hibája miatt, és osztánn az Isteni gondviselésre boszszankodik, a' szerént a' mint Péld. 19: 3. *Az embernek bolondsága elfordíttja az ő útát; és az Úr ellen haragszik az ő szíve.* Az is megesik, hogy az Isten sok ideig ostoroz, sokáig nem könyörül, felettébb megterhesíti a' nyomorúságot, és az ember békességestűrése elfáradvánn így szóll Jórámmal: Ímé e' veszedelem az Úrtól vagyon; miért várnám tovább az Urat? x) vagy kétségbe esvénn, az Istent is megátkozza, a' Jóbné tanátsa szerént; a' mint illyen kétségbe esésnek és gonoszságnak leírását olvassuk Jel. 16: 9. *Feletteigen nagy hévséget szenvedének az emberek, és az Istennek nevét káromlák, kinek hatalma vala e' tsapásokonn, és nem térének meg, hogy az Istennek dítsősséget adnának.*

Mi

x) 2 Kir. 6: 33.

Mi következik mind ezekből K. A? Ez, hogy senkinek sintsen oka irígyelni a' Jábes bóldogságát, azt gondolvánn, hogy ő is örömest kegyes és Istenfélő lenne, ha az Isten annyi áldásival venné őtet környűl mint Jábest. Mert, ímé a' fellyebb mondattakból világlágos, hogy ámbár az Isten áldása, nagy indító oka lehetne az embernek a' szent életre: de bizony a' világi bóldogság, az embert Istenfélővé nem tészi; hanem ki mitsodás szívvel és érzékenységgel van az Igasság és Szeretet törvénye eránt; úgy vészi az Isten áldását, és a' bóldog állapotot. A' jó szivű ember, háláadásra, Isten és emberek szeretetére indúl az által; a' gonosz szívű pedig felfúvalkodik, és még gonoszabbá leszsz. Hasonlóképpenn vagyon a' szegénységre, és bóldogtalan állapotra nézve is a' dolog: a' jó szívű ember megalázódik, és megjobbúl az által; a' gonosz szívű pedig megkeményedik, és még istentelenebbé leszsz. A' kinek a' világbann módja van: lehet Istenfélő, lehet istentelen is; a' szegény ember hasonlóképpenn lehet kegyes, lehet gonosz is. Minden attól függ, mitsodás az embernek a' szíve, és minden embert az ő külső állapotja, akár gazdagság, akár szegénység légyen az, megerőssít abbann, a' mire az ő szívének indúlatja van, akár igasság szeretete, akár gonoszság légyen az.

Ebből

Ebből kell megítélni az embereknek külömböző magok viseletét, az Istennek közönséges áldási és látogatási alatt, mellyeket Ő Felsége a' természetbenn, valamely egész néppel, Várossal, Országgal, tapasztaltat. Mikor Ő áldását mutatja a' természetbenn, advánn mennyből essőt, termő időket, és bővséges eledelt, az embereknek és a' barmoknak: ezt úgy kellene nézni, mint a' háládatosságra, és Istenhez való szeretetre indító ösztönt; mert hiszem illyenkor Jábessé tészi az Isten azt a' népet, igen megáldvánn azt. De hát vallyon az emberek megadják é illyenkor mindnyájann a' Jábesi fogadást az Istennek? Ingyen sem! Némellyek úgy vészik ezt, mint Isten áldását, és mintegy emelkedik a' szívek háládatos érzékenységekkel az Istenhez, és újjabb indító okot vésznek abból az Isten szeretetére, és a' másokonn való könyörűletességre, hogy ők is jóltévők légyenek, mint az Isten jóltévő: de sokann úgy vészik ezt az Isten áldását, mint ragadományt, és ollyan hasznot, mellyet nékik a' szerentsés esztendő hozott, meg sem emlékezvénn az Istenről, telhetetlenűl bényelik azt, kevélyek, fösvények, és megmarják a' szűkölködőt, ha az ő prédájokhoz közelíteni mér. — Igy van a' dolog akkor is, mikor az Isten a' természet törvényei által, valamelly népre, Városra, Országra közönséges

ges ostort botsát. Ez arra való vólna, hogy ennek érzése alatt hunnyászkodjon meg a' nép, nyúljon a' maga kebelébe, és esmérje meg az Istenhez való hidegségét, külömbkülömbféle uralkodó vétkeit, és megjobbúlt szívvel hívja segíttségül az Istennek nevét, alázza meg magát ő előtte, és kötelezze magát az Ő Törvényeihez való engedelmességre. De ezt is úgy vészik az emberek a' mint vagyon az ő szívek. Némellyek tsak várják, hogy majd az idő jobbra fordúl, alig emlékezvénn meg arról hogy vagyon Isten, a' ki igazgatja a' természet törvényeit, és a' kit segíttségül kellene hívni a' szorongattatásokbann; mások zúgolódnak, és boszszankodva szidalmazzák a' mostoha időt és az ostort, marvánn a' páltzát a' mellyel verodnek: az értelmesek pedig tudják, hogy az Urnak karja tselekeszi mind ezeket; tudják, hogy az embereknek nagy háládatlansága mindenkor megérdemli, hogy az Isten az Ő áldásit megvonja tőlök; azért megalázzák magokat Isten előtt, folyamodnak Ő hozzá, és buzgó könyörgésekkel kérik az Ő Atyai könyörűletességét.

Így hát K. H! a' világi életnek kedves vagy kedvetlen környűlállásit, soha sem lehet úgy nézni és tartani, mint az ember szívének, és erkőltsi mivóltának próbakövét. Hogy az ember gazdag, vagy szegény, egésséges vagy bete-

beteges és nyomorúlt, elökelő vagy alatsony sorsú: abból az ő szívének jóságára vagy roszszaságára, semmi következés nints. Az életnek külső környülállási könnyenn változnak, a' szegény meggazdagszik, a' gazdag elszegényedik; a' nyomorúlt megépül, az egésséges elnyomorodik; az alatsony sorsú felemelkedik, az elökelő elallyasodik. Ezen változások szerént, változik az embernek külső magaviselete is: de a' szíve tsak a' marad a' mi vólt. A' ki tehetős korábann, és míg magát bírta, kevély vólt: kevély szívet visel az a' kóldus rongy alatt is, és a' nyomorúságnak mo'sarábann sem törik meg. *y*) A' ki szegény és alatsony állapotjábann, mászkáló hízelkedéssel, és otsmány tsapodársággal palástolta a' benne lévő kevély lelket: majd felemelkedvénn, igazi formájábann mutatja ki ugyan azon kevély szívét. A' ki szegény korábann irígy és tsalárd vólt: módja esvénn a' világbann, határ nélkül fogja gyakorolni, az ő szívének ugyan ezen gonoszságait. 's a' t.

Munkálkodjunk hát K! a' mi szívünknek igazgatásánn, és javításánn egyenesenn, és az élet külső környülállásira való tekintet nélkül. Nem a' bóldogság vagy nyomorúság, nem a' gazdagság vagy szegénység, adják nékünk előnk-

y) Péld. 27: 22.

előnkbe kötelességünket; hanem az Istennek, és a' lelkiesméretnek törvényei. Ha mi ezek szerént törekedünk az erkőltsi ártatlanságra, megzabolázvánn magunkbann a' testnek kívánságát, szemnek bujaságát, és az életnek kevélységét: így azonn igyekezvénn, hogy az Isten előtt kedvesek légyenek a' mi tselekedeteink, nem a' szívet fogjuk alkalmaztatni a' világi szerentséhez; hanem inkább a' megjobbúlt lélek, fogja kórmányozni az azzal való élésünket. Tudjuk hogy a' kik az Istent szeretik, azoknak mindenek egyeránt javokra vagynak. Ha az Istennek áldását érezzük, ha bóldog állapotbann vagyunk: úgy nézzük azt, mint az Istennek a' mi Mennyei Atyánknak ajándékát, és ennélfogva édesebb leszsz nékünk annak bírása. Ha kedvetlenségeket láttunk, vagy az Isten ostorozását érezzük: azt is könnyebbenn szenvedjük; minthogy tudjuk, hogy ezek a' mi megjobbíttatásunkra télóznak; és a' mi szükségünkbenn hitnek bizodalmával segíttségűl hívjuk az Urat; várjuk az Ő kegyelmességét akkor is, midőnn láttatik magát elrejteni, ezt mondvánn Dáviddal: Ha meghalok is Te benned reménylek. Ámen.

XVII. PRÉDIKÁTZIÓ.

A' részegítő itallal való visszaélésről.

1 Móz. 9: 20—25.

Kezde Nóé szőlőt plántálni, mivelhogy a' földnek mivelésére adta vala magát. És minekutánna ivott vólna annak borábann; megrészegedék, és az ő Sátorának közepette megmezítelenité magát. És mikor látta vólna Khám a' Kánaánnak Attya, az ő Attyának mezítelenségét: megmondá az ő két Attyafiának az úttzánn. Akkor Sem és Jáfet az ő felső ruhájokat vévénn, magoknak kettenn vállokra veték, és hátra menvénn, ő hozzá járúlának, és befedezék az ő Attyoknak mezítelenségét; az ő ortzájok pedig mivelhogy elfordíttattak valának, nem látták az ő Attyoknak mezítelenségét. Felserkenvénn pedig Nóé a' borból, megtudá a' mit tselekedett vólna ő vele az ő kissebbik fija. És monda: Átkozott lészen a' Kanaán, szólgáknak szólgája lészen az ő Attyafijai között.

Az emberi nemzetnek Históriája, akár a' mostani későbbi időkbenn, mikor a' palástolásnak

nak és színmutatásnak állortzája alatt, titkolódzni tud a' gonoszság; akár amaz egyűgyűségénél fogva kellemetes régiségbenn, mikor talám kiki úgy szóllott és tselekedett, a' mint értett — az emberi nemzetnek Históriája mondom, nem egyéb, hanem az eseteknek, a' jónak és gonosznak, a' jóval való élésnek és viszszaélésnek Históriája. Látjuk ebbenn, hogy az időnek akármelly szakaszszábann, tsak ember az ember; és bár a' népeknek sokasodásával mindenkor eggyüt járó pallérozódás, megsokasítja, és módi formákba öltözteti is a' nemzeti bünt: tsakugyan ama három botránkozásnak kövei: a' testnek kívánsága, a' szemnek bújasága, és az életnek kevélysége, mindenkor előtte vóltak és vagynak az embernek, a' világi életnek útjánn; mellyekbenn a' vígyázatlanok megütközvénn elesnek, és megromolnak. Ezekbenn húllanak rakásra, a' nagy társaságokbann, nagy városokbann élő népek, midőnn az életnek útjánn tolongva mennek: de ugyan ezek közt, nem tudtak tántorodás nélkül járni, még amaz első Pátriárkák is; a' kik eggyenként indúltak vala el, és a' kiktől méltánn azt várhatja vala a' maradék, hogy ők nyomadékokat törjenek, és ösvényt mutassanak az ő fijaiknak.

Az első ember, a' kinek legvígyázóbbnak kell vala lenni, — ki is tőlt vólna tőle, — alig

indúl el, mikor a' kevélységbenn megütközvénn elesik, és megromol; utánna minden ő maradéki rakásra omlanak, és 1656 esztendők alatt annyira megsokasodik a' bűn; hogy az Isten mintegy megúnvánn, hogy az embereknek gonoszsága sok vólna a' földönn, özönvízzel veszti el a' Világot. Ebből a' közönséges veszedelemből, tsak Nóé szabadúl ki az ő Házanépével, hogy minteggy második tör'sök, legyen az emberek Attya, és töltse bé lakosokkal az elpusztúlt földet; de alig múlik el az özönvíznek félelme, alig kezdi mutatni újra az ő kintseit a' föld; midőnn ez a' kegyes Pátriárka, a' ki szeplő nélkűl megtudta magát tartani az első Világbann; a' testi gyönyörűségekbenn megütközvénn elesik; megrészegedvénn magát tsúffá tészi; ő maga botránkozássá leszsz az ő fijai előtt; és egynek azok közzűl alkalmatosságot ád eggy ollyan bűnre, melly maga utánn vonta az Atyai átkot; a' mint az elolvastatott beszédekbenn meghallátok.

Én ezt a' Nóé esetének Históriáját, nem azért vettem fel, hogy az ő tselekedetét szépíttsem — mintha abból állana a' régi szent emberek eránt való tisztelet, hogy azoknak nyilvánságos hibáikat is mentegessük; — nem is azért hogy az ő erőtelenségénn kikapjak, és a' Kanaán Attyának vakmeröségébenn, tsak hunyorítással is részesűljek: hanem, mivel a'

mellyek

mellyek megírattak, a' mi tanúságunkra írattak meg; azt akarom a' Nóé példájábann előtökbe adni, melly könnyenn eltántorodhatik a' legjobb ember is arra, hogy az Istennek ezenn különös ajándékával, a' borral viszszaéljen; és osztánn mitsoda tsúfos következései légyenek a' megrészegedésnek: végre a' Nóé fijainak példáját tanúságúl terjesztem előtökbe, hogy ítéljétek meg magatok, mitsoda következése van, a' jó es roszsz fijakbann, a' Szülék botránkoztató magokviseletének.

I.

Nóé az Özönvíz előtt is földmivelő ember lévénn mihelyt kijött a' Bárkából, elővette elébbeni élete módját, és a' többek között szőlőt is plántált, mellynek borából megrészegedett. A' Nóé ezen esetének mentségére azt gondolhatná valaki, hogy ez tsupa tudatlanságból esett meg ő rajta, úgymint a' ki még nem tudta, nem is tudhatta mitsoda ereje légyen a' bornak. De K. H! lehetetlen azt hinni, hogy Nóé lett vólna a' vilagonn első, a' ki szőlőt plántált, és hogy az özönvíz előtt élt emberek a' nélkül lettek vólna; a' kiknek gonoszságok, a' mint meg vagyon írva, főképpenn a' dobzódásbann és bujálkodásbann állott, a' melly nem a' víz ital által szokott megesni.

Hogy is lehetne azt hinni, hogy a' nemes szőlőtőnek gyümőltse 1656 esztendőkig, esméretlen lehetett vólna az emberek között? hiszem, a' szőlő kevés munkával, és minden mesterség nélkül adja a' részegítő italt; az emberek pedig, mindenütt és mindenkor, ollyan gondosok vóltak annak feltalálásábann, hogy a' hol a' szőlő nem teremhet is, a' fák gyümőltseiből, a' gabonából, sőt a' téjből is tudnak részegítő italt készíteni; sőt az útazóknak bizonyságtételek szerént, vagynak ollyan népek, a' kik nem találhatvánn fel semmi részegítő italt, bizonyos mérges plántákat gyújtanak meg kunyhójikbann, és azoknak füstjével szédítik le magokat. Tsudálatos dolog, hogy az élet, és a' józan ész, az embernek ollyan terhére van; hogy gyönyörűséget talál benne, ha azt ideig-óráig lefojthatja!! — De ha egyebet elő nem hozok is; a' Nóé fijainak magok viselete megmutatja, hogy a' részeg ember látása ő előttök nem újság. A' ki életébenn legelőször látna részeget, azt gondolná, hogy az haldoklik, és szánakozásra indúlna rajta: a' Nóé fijai pedig, látvánn az ő Attyoknak elvettetett állapotját, még tsak betegnek se gondolják; hanem Khám tsúfot űz belőle, a' többek pedig bétakarják az ő rúttságát, tudvánn hogy majd kevés idő múlva feleszmél.

De

De akármint légyen a' szőlő feltalálásával a' dolog; elég az, hogy Nóé az özönvíz utánn szőlőt plántált, és mikor ivott vólna annak borábann, megrészegedett. Örömmel kóstolta meg az ő kezei munkájának gyümőltsét; de módot benne tartani nem tudott; megterhelte magát, és józanságát elvesztette. A' mi ő rajta megesett, az ma is sűrűnn meg szokott esni, mert igaz dolog a' mit Salamon is állít, hogy jó és szép dolog az embernek enni és innya, és élni az ő kezeinek munkájából; de mikor az ember, jó ízűnn kóstolja meg a' maga örökségének termését, melly könnyenn elesik a' Nóé bűnének hasonlatossága szerént! mert mikor a' pohárbann pe'segve mosolygó borra repes; nem gondolja meg a' mit mondott Bőlts Salamon, hogy *végezetre mint a' kígyó megmar, és mint a' mérges kígyó megtsíp.* a)

Nóé az Özönvíz előtt 600 esztendőket élt, az Özönvíz utánn pedig 350-vent. Bizonyságunk vagyon pedig ő felőle, b) hogy az ő életének 600 esztendeit, tisztánn és józanonn tőltötte el; 's ímé mikor már az ő életének tsak harmada vagyon hátra, az ő vénségébenn, nem vígyáz magára, 's ez a' tiszteletes öreg tészi magát a' mások tsúfjává. — Lehetetlen nem sajnálanunk, mikor tsak históriábann olvassuk

a) Péld. 23: 32. b) 1 Móz. 6: 9.

vassuk is, hogy valamelly ember sok ideig állhatatos vólt a' jóbann, 's utóljára valamelly hajlandóságtól, engedte magát meggyőzetni: hát hogy ne sajnállanánk, mikor eleven példákbann kell látnunk, hogy sokann ha az ő életeknek nagyobb részét, mértékletesenn és józanonn töltik is el; vénségekbenn adják magokat a' boritalnak; tsúfokká tészik magokat az iffjabbak előtt, és kísértetbe viszik őket ezen parantsolatnak megfogadása eránt: *A' vén embernek ortzáját megbetsűljed?* Hogy ne sajnállanánk, mikor látjuk, hogy sok betsületes és magokat kedveltető Ifjak, alig érik el az emberkort, mikor már érzéketlenek kezdenek lenni a' betsület, az illendőség, a' tisztesség eránt; mert a' borital, a' mellynek adták magokat, elméjeket és ítélő tehettségeket megzavarta? Hogy ne sajnállanánk, midőnn azt kell látni, hogy a' kik jó reménységű gyermekek valának, hijábavaló ifjakká, a' részegeseknek barátivá, a' dobzódóknak 's fajtalanoknak társaivá lettek?

Nóé az első világbann megtartóztatta magát minden mértékletlenségtől; talám azért mivel a' több emberekbenn, látta a' dobzódásnak útállatosságát, és meggyűlölte: most pedig mikor semmi illyen példa nintsen előtte, sem a' maga házanépénn kivűl más emberek, a' kik láthatnák; tartalék nélkűl tselekeszi azt,

azt, a' mit másokbann útált. Ebből a' példából vegyétek eszetekbe K. H. az emberi természetnek ezt a' nevezetes tulajdonságát, hogy mi valamelly tselekedetnek illetlenségét, vagy igasságtalanságát, sokkal könnyebbenn megláttyuk és megítéljük másokbann, mint mi magunkbann. A' mit magunk tselekedni szoktunk, tud a' mellett Prokátoroskodni a' mi szívünk, és magát a' lelkiesméretet is annyira tudja vinni, hogy az azt vagy egészszenn láttatlanná tészi, vagy legalább kedvező ítéletet tészen róla: de mikor a' más tselekedétét kell megitélni; óh! már akkor szemesek vagyunk, és valamelly balgatag tselekedetet, a' maga egész útálatosságábann tudunk látni. Ebből származik osztánn

a) A' Hipókritaságnak egy bizonyos neme t. i. tudvánn mi azt, hogy mások szintollyan szabadonn megítélik a' mi magunk viseletét, mint mi az övéket; ez a' mások ítélete nékünk tartalék gyanánt szólgál, úgyhogy mások előtt, ingyenn sem tselekednénk azt, a' mit a' magunk házafalai közt, 's a' magunk házanépe közt akadék nélkűl tselekeszünk. Innen lehet megmagyarázni, hogy eshetik az, hogy némelly ember mások előtt bárány, az ő házanépe között pedig tigris; az ő házánn kivűl baráttságos, nyájjas, emberséges; otthonn pedig kötölőzködő, embertelen, fösvény,

vény, a' kákánn is tsomót keres; a' mások társaságábann józan, mértékletes; otthonn pedig gyalázatos, részeges, mert az ő rúttságát tsak a' háznép látja; nem bánja hadd égjen belől a' ház, tsak kivűl a' füstine lásson. De ebből származik még

b) Egy valóságos haszon is, t. i. látvánn mi másokbann valamelly bűnt, rá esmérünk annak útállatosságára, és megőrizzük tőle magunkat, mint Nóé a' részegségtől az ő elsőbb 600 esztendejébenn. Lássátok, és kezetket szátokra tévénn tsudáljátok itt az Isteni gondviselésnek bőltsességét, a' melly úgy rendelte, hogy itt e' földönn — ezenn a' jónak és gonosznak tudásának helyénn — eggyütt légyenek a' jók a' gonoszokkal, hogy ezeknek útállatosságait amazok látvánn, tsömörljenek meg tőlök, és annál inkább erősödjenek meg a' jóbann. Ezenn a' módonn érték el szerentsésenn tzéljokat, ama híres Lacedemoni Nevelők is, a' kik bizonyos időkbenn, megrészegített Jobbágyokat, mint meg annyi bolondokat mutattak a' nevendékek előtt, hogy ezek azokat látvánn, iszonyodjanak a' részegségtől, és a' józan életet kövessék. A' mi időnkbenn az illyen embertelen példatételre szükség nintsen, mert bizonyos időkbenn, és óh fájdalom! kivált a' Keresztyének Isteni tiszteletének napjainn, minden tsapszék meg annyi bolondok

házá,

háza, a' hol az eszeveszett embereknek minden nemeit, a' tsömörig láthatják azok, a' kik iszonyodnak attól a' mi bolond. Sőt az útszákonn is, és a' napnak szeme láttára, nem ténfereg é borverte beteg, tántorogvánn az ő gyalázatja alatt mellyet hordoz? Sűrű előtted a' tsúfos példa óh jó reménységű nevendék! Lássad és útáld!!

II.

Nóé megrészegedvénn, az ő Sátorábann megmezíteleníté magát. Bizonyos dolog, hogy ő ezt józan észszel nem tselekedte vólna; de illyen ereje van a' borral való viszszaélésnek, hogy ez az embert, az ő legdrágább tehettségétől, az eszétől fosztja meg. K. H! Ugy lehet néznünk a' részegséget, mint egy bizonyos ideig tartó valóságos őrűlésnek nemét. Ebbenn az állapotbann, némellyek dühös bolondok, és úgy kell őket kerűlni mindeneknek, kivált pedig a' magok házanépének, mint fenevadakat; mások nevettséges bolondok, és tsúfúl tészik ki magokat; mások félre beszélnek, mint az elméjekbenn háborgók; mások mintegy elájúlva, minden ész és érzés nélkűl hevernek. De legközönségesebb munkája a' részégségnek, bár ha nem nagy mértékbenn van is, ez: hogy az az embert megmezíteleníti, még pedig nem annyira testére, mint lelkére nézve.

Mint

Mint a' ruha a' testet; úgy fedezgeti az ész, az okosság a' mi valóságos erkóltsünket, természetünket, hogy ki ne lássék Ö a mint illendőnek és hasznosnak ítéli, néha eltakarja és elnyomja azt az indúlatot, a' melly bennünk van; néha ollyan indúlatot mutattat velünk, a' mi bennünk nints; ő a' tettetés és palástolás által, ollyan színekkel fedezgeti a' mi mezítelenségünket a' mellyek néki legtettzettesebbeknek láttzanak. Végre a' Vallás által megtanítatott okosság, munkálódja a' mi természetünknek jobbúlását, midónn a' rendeletlen indúlatokat megzabolázza bennünk, és a' szelídebb erkóltsökhöz szoktat bennünket. De akárminémű fedeleket szőjjön fonjon az okosság a' mi természetünk elébe; lehúllanak azok, mihelyt a' bor az észt kiveti sarkából; és kitettzik az indúlatoknak mezítelensége, úgy a' mint vagyon. Szeretnéd kitanúlni, minémű légyen valakinek erkóltse és indúlatja? Vígyázz rá mikor a' bortól jó kedvet vészen, és azonnal ki fogja azt mutatni, mihelyt a' bortól az okosság benne gyengűlni kezd.

Sokszor kimutatja azt a' bor, hogy az ember nem ollyan roszsz vólna, a' minémünek mutatja magát; hanem mesterséggel és érővel, tészi magát roszszá. Mert megesik, hogy valaki elbízvánn magát az ő világi szeretséjébenn, nagyokat képzel magáról,

ról, kevély, büszke, kegyetlen és igasságtalan mások eránt, 's azombann a' bortól jó kedvet vévénn, nyájjas, szelíd, baráttságos. Megesik hogy valaki az ő rendes magaviseletébenn fösvény, irígy, gyűlölséges; a' bortól pedig adakozóvá, jóltévővé, baráttságossá leszsz. Az illyen kevélység, az illyen fösvénység, látni való, hogy nem a' természeti hajlandóságból, hanem magának az okosságnak megromlásából származik; és ezt nem is gyógyíthatja meg egyéb, hanem a' szerentsének eggy ollyan fordúlása, melly a' képzelődéstől megrészegedett okosságot eszére hozza.

De még többször kimutatja azt a' bor, hogy nem ollyan jó az ember a' millyennek mutatja magát; levonja ez ő róla, nem tsak a' tettetésnek és színmutatásnak, hanem még az igazi jóra való törekedésnek fedeleit is, és megmutatja az ő mezítelenségét. E' tselekeszi azt, hogy a' ki külömbenn maga megtartóztatónak, szűz és tiszta életűnek láttzik; néki hevűlvénn a' bortól trágarrá leszsz beszédebenn, fajtalanná magaviseletébenn, fertelmessé tselekedetébenn. A' ki a' szeretet színével szokta fedezni mások eránt való gyűlölséges indúlatit; felmelegedvénn a' bortól, kiönti minden epéjét azok ellen, és tartózkodás nélkűl rágalmaz. A' ki hallgató külömbenn, és a' titkot magánál tartja, ki tud-

ja

ja abból venni a' bor, a' legnagyobb titkot is. A' ki józan korábann láttatik tiszteletbenn tartani a' Vallást: kimutatja részeg fővel, miképpenn tapodja ő azt a' mi szent, mind azokkal a Szent Írásbéli helyeknek gyöngyeivel eggyütt, mellyeket esze nélkül emleget. A' ki külömbenn mind Polgári, mind Vallásbeli tekintetből, szeretné magát emberszeretőnek, szelídnek, baráttságosnak mutatni: mihelyt részegedni kezd, kötölőzködővé, veszekedővé, büszkévé leszsz. Már akkor nem parantsol néki se Pap, se Bíró, se Isten, se emberek törvénye; fertelmes ajakairól omlik az Istenkáromlás; tsudálja a' természet, hogy a' hoszszútűrő Isten fel nem kél a' maga ügyének forgatására, és meg nem emlékezik az Ő gyalázatjáról, mellyel Ötet mindennap illeti a' bolond. c)

A' részegségnek ezen megmezítelenítő erejét gondolóra vévénn, tanátsot adhatnak magoknak azok is, a' kik az ő okosságoknak tsak azt a' hasznát akarják venni, hogy a' palástolás és színmutatás által, az ő világi tzéljokat elérjek; de én most tsak a' Keresztyéneknek akarok szóllani. — Keresztyének! Tudjátok, hogy ti tsak úgy várhatjátok a' néktek ígértetett idvességet; ha kimenekedtek a' romlottságból,

c) 'Sólt. 74; 22.

ból, melly a' testi indúlatoknak rendeletlensége által uralkodik; tudjátok hogy tsak az okosság zabolázhatja ezeket, és a' Vallás is az okosságnak adja elébe a' régulát, melly szerént néki igazgatni kell az indúlatokat. Gondoljátok meg hát, hogy ha ezt a' pásztort, az okosságot megveri a' részegítő ital; kirohannak a' vad indúlatok, és mennél többször engedi magát az okosság az által leszédíttetni, annál inkább erőt vészen a' romlottság, annál nehezebb a' megjobbúlás, és annál igazabb az, hogy a' részegesek az Isten Országának örökségét nem vehetik. *d*) Őrizzétek meg hát az Isten ajándékivalváló élésbenn a' mértékletességet; és a' midőnn másokbann roszsz példát láttok, tűnjön szemetekbe az ő mezítelenségeknek betstelensége, és iszonyodjatok az ő példájoknak követésétől, mint Nóé az első világbéli garázdáknak útállatosságoktól.

III.

Annyival is inkább, mivel szűntelen szemek előtt vagytok, ollyan szemek előtt, a' mellyek látják a' ti útállatosságtokat, ha magatokat megmezítelenítitek; látják és megbotránkoznak.

A'

d) 1 Kór. 6: 10.

A' Nóé három fijainak tudtokra esik az ő Attyoknak dísztelen magaviselése, és bár külömböző módonn viselik is magokat ő eránta, tsakugyan megítélik egyformánn, hogy éktelen dolog, a' mit az öreg Nóé tselekeszik. — Atyák! Szülék! gondoljátok meg hogy a' ti gyermekeitek, néktek legrettenetesebb megítélő Bíráitok; a' kik legelevenebbenn érzik azt, mikor ti valamelly illetlenséget tselekesztek; mert ők a' ti gyalázatotokat a' magok gyalázatjának tartják. Gondoljátok meg, melly rettenetes látás az a gyermek előtt, mikor ő a' maga szüléit, a' készakarvavaló őrűlésnek állapotjábann látja. Tanítók! hidjéték el, hogy a' ti tanítványitok, sokkal szemesebbek a' ti hibáitoknak meglátásábann, mint ti az övékébenn. Előkelők! vegyétek gondolóra, hogy a' nálatok alsóbb rendűeknek szemei, szűntelen ti reátok vagynak függesztve, megszámlálják a' ti lépéstēket, szemmel tartják magatokviseletét, megítélik ha illetlenséget látnak bennetek, és vagy megútálnak, vagy megszégyenlenek titeket. Jaj néktek Szülék és Tanítók! jaj néktek Előkelők! ha a' ti reátok vígyázó szemek, a' botránkoztató sűrű példához hozzátörődvénn, a' megítélő érzést elvesztik, és végre magok is, a' roszsz példának követésére vetemednek!!

A'

A' Nóé fijai közzűl Kám, latvánn az ő Attyának mezítelenségét, megútálja őtet. Már ekkor Kám maga is mintegy száz esztendős ember vólt, és négy fijai vóltak néki, a' kik közzűl a' legkissebbiknek Kanaán vólt neve. A' mint a' Históriai előadásból ki lehet hozni, ez az elfajúlt Unoka látta meg a' Nagyattyának mezítelenségét, és ő mutatta meg Kámnak a' maga Attyának, a' ki a' helyett hogy azt elfedezte vólna, kimégyen, és tsúfosann előbeszélli az ő báttyainak. Nemtelen fiú! gyárló Atyának istentelen gyermeke! Mellyik vólt már ezek közzűl gonoszabb? a' Kám fija é, a' kit Nóé megátkozott, vagy a' Kanaán Attya, a' ki az ő fijának gonoszságábann megeggyezett? Tsuda dolog, hogy még a' Nóé házából is, a' jó fiak közzűl kiválik egy Kám, a' kibenn és a' kinek fijábann, már előre láthatja az öreg Nóé, mitsodás leszsz az elfajúlt maradék. Mimódonn esett ez? a' Szent Írás meg nem mondja; de mi gondolhatjuk, hogy ez a' Kám lehetett Nóénak legkedvesebbik, és elkényeztetett fija; mert mi már ezer tapasztalásból tudjuk, hogy a' melly gyermekjeket a' szülék a' többitől kedvességgel megkülömböztetik; felnevelkedvénn, az szokta az ő Vénségeket keserűséggel illetni, az ő erőtelenségekenn kikapni, és az ő szíveket fojtogatni. Szülék! Szülék! rövidlátású emberek! vi-

gyázzatok a' ti gyermekeitekhez való indúlatotokra; gondoljátok meg, ha vallyon abbann a' gyermekbenn a' kinek mindenbenn kedvét keresitek, nem neveltek é a' nyakatokra istentelen Kámot, a' ki idővel a' ti mezítelenségteket felfedezze, és a' ti erőtelenségitekenn kikapjon? mert mikor osztánn majd elfáradtok a' boszszúság alatt; mellyel a' fejetekre nőtt gyermek titeket illet: késő leszsz akkor és haszontalan, elővenni a' tehetetlen átkot; mert ha a' ti neveléstekbenn van az ő roszszaságának oka; minden átok a' mellyet ő reá szórtok, a' magatok fejére pattog viszsza.

A' Nóé jó fijai, Sem és Jáfet, mélyenn érzik az ő Attyoknak gyalázatját; de nem is akarják látni az ő mezítelenségét, hanem elfordítvánn ortzájokat, elfedezik azt. Szeretetre méltó fijak! melly igen elfedezi a' ti jóságtok a' ti Atyátoknak gyalázatját! Méltatlanság vólna Atyámfiai! azt állítani, hogy a' mai időbenn tsak a' Szülékből tsúfot üzö Kám fajzati terjedtek el a' földönn. Vágynak — hálá légyen az emberek Attyának! — vágynak az Istenfélő Semnek és Jáfetnek is maradéki; vágynak ollyan fijak és leányok, a' kik esdekelve féltik az ő Szüleiknek betsületeket, mikor látják hogy azok azt elakarják prédálni; a' kiknek szemek szinte kiég, mikor Szüleiknek illetlen magokviseleteiket látják;

ják; a' kik szinte ugyan dughatnák bé azoknak szájjokat, mikor tőlök rothadt beszédeket, Isten káromlásokat, 's balgatag esküvéseket hallanak; takargatnák ha lehetne mások előtt azoknak rúttságokat. — Nyomorúlt Szülék! hogy nézhettek ti az illyen gyermekeitekre, mikor osztánn eszetekre tértek? Szégyennel kétségkivűl, mint Nóé Semre és Jáfetre, ollyan szégyennel, a' mellyet — ha ugyan érezni tudtok — leírni nem lehet. — Kíméljétek óh kíméljétek meg ezeket a' miattatok való ortzapirúlástól! hidjétek el, hogy nintsen élesebb illetés, a' melly úgy általjárná a' tsontokat is, és úgy leforrózná minden érzéseket, mint mikor a' gyermeknek, az ő Szüleinek gyalázatját lobbantják szemére; mint mikor a' gyermek azt érezi, hogy az ő Szüleit szégyenleni kéntelen.

És hogy mind ezt, mind a' fellyebb elő-számlált következéseit, az embert megmezítelenítő, és az ő erkőltsi rúttságát felfedező mértékletlenségnek elkerűlhessétek: bérekesztem beszédemet édes Idvezítőnknek amaz intésével: Luk. 21: 34. *Mególtalmazzátok magatokat, hogy valamikor meg ne nehezedjenek a' ti szíveitek dobzódásnak, részegségnek, és e' világi szorgalmatosságnak miatta, hogy*

megállhassatok az Embernek Fija előtt az Ő Ítéletre való eljövetelekor. Ámen.

XVIII. PRÉDIKÁTZIÓ.

Mibenn külömböz a' Szólgai engedelmesség, a' Fiúi engedelmességtől.

Luk. 16: 10.

Ha mind azokat megtselekedénditek is, a' mellyek néktek parantsoltattak; ezt mondjátok: Haszontalan szólgák vagyunk, mert a' mit kellett tselekednünk, azt tselekedtük.

Ha valamelly tselédes gazda, az ő szólgájának elébe ád bizonyos rendeléseket, kiszabván a' munkát mellyet néki napról napra tselekedni kell; és azt a' szólga pontról pontra véghezviszi, a' szerént, a' mint meg vólt parantsolva: vallyon azt a' szólgát haszontalan szólgának nevezi é a' gazda? Nem gondolom. Tsak azt vigye véghez hűséggel és igazánn a' szólga, a' mit a' gazda parantsol; megelégszik

szik azzal a' gazda, és a' szólga is pironság helyett, inkább illyen forma szót vár; *Jól vagyon jó és hív szólgám!*

De nem is azt tészik az Idvezítőnek elolvastatott szavai, mintha haszontalan szólga vólna az, a' ki megtselekeszi a' mit tselekedni kell; mert hiszem látnivaló, hogy a' ki véghezviszi a' mit néki parantsolnak; az szólgának jó: hanem mikor valaki nem szólga vólna, hanem önnön tzélból kellene néki tselekedni, még is tsak a' parantsolattól vár, és tsak azért tselekeszi kötelességét mert parantsolják néki; már az a' haszontalan ember a' pironságot megérdemli, mert magát megalatsonyítja és szolgává tészi. Megelégszik azzal a' gazda, ha a' szólga véghezviszi a' parantsolatokat; de ha az ő fija is, a' ki a' gazdának mássa vólna, tsak a' parantsolattól vár; és tsak azért tselekeszi ezt vagy amazt, mert a' gazda parantsolja, nem pedig a' gazdaság előmozdítására törekedő önnön tzélból: az illyen fiúnak magaviseleténn megszomorodik az Attya, és méltánn illyen formánn dorgálhatja meg ötet: Te haszontalan ember! te vólnál az örökös, és még is úgy viseled é magadat, mint az idegen? Mit ér az hogy megfogadod a' mit parantsolok, ha önként nem igyekezel; és az örökséggel nem gondolsz,

mintha reád se tartoznék? Haszontalan szólga vagy, nem fiú, mert hatsak nem parantsolják, a' magad javára sem igyekezel.

I.

Szabados és szabadonn munkálkodó 'ember az, a' kinek magának van tzélja mellyet elérni kíván, és önként igyekezik; szólga pedig az, a' ki nem a' maga tzeljára törekedik, hanem eszköz a' más tzéljának elérésére, a' nélkűl hogy gyakrann tudná is, mi légyen az a' tzél, mellyre ő eszközűl fordittatott. Így már a' gazda, szabadonn és önnön tzélból munkálódik, a' mint őtet az ő gazdaságát előmozdítani kívánó indúlat, belsőképpenn kötelezi; nem szükség néki parantsolni, mert önként önnön tzélból tselekeszik. Hasonlóképpenn a' fiúnak is önnön tzélból, és önként kell tselekedni, mert ő reá néz az örökség, és ő is részese az Attya gazdaságának és tzéljának; és az illyen igazi fiúnak, az ő Attyának parantsolatja, nem annyira parantsolat, mint tanítás és útasítás arra, miképpenn lehet és kell a' közönséges tzélt elérni. De már a' szólgának, a' gazda örökségébenn semmi önnön tzélja nints, nem is lehet; ő tsak arra ajánlotta magát, hogy eszköz légyen a' gazda tzéljának el-

elérésére; néki hát mint eszköznek tsak a' parantsolattól kell függeni, és azt tselekedni, a' mire őtet a' maga tzéljára igyekező gazda, fordítani akarja; és néki tsak azt sem szükség mindenkor tudni, miért parantsolja a' gazda ezt vagy amazt; az ő kötelessége tsak az engedelmesség. Illyen értelemben, minékünk még a' barmok is szólgáink; eszközök a' mi tzéljainknak elérésére, mennek és vonják az igát, a' szerént a' mint a' gyeplő és ostor általkénszeríttetnek; a' mi tzéljaink felől pedig semmit sem tudnak.

A' világi életnek tzéljaira, 's a' kűlső szerentsének dólgaira nézve, minthogy senki nem elég magának; eggyik ember a' másik tzéljának elérésére eszközűl szólgál. Az alatsony sorsúak a' hatalmasabbaknak; a' szegények a' tehetősebbeknek, magokat alájok adják, és eszközűl szólgálnak azoknak tzéljaiknak elérésére. Mennél nagyobb úr valaki, annál többek az ő szólgái; mert annál több eszközök kívántatnak, az ő sok és nagy tzéljainak elérésére; és annál hatalmasabb parantsolatokkal kénszeríti az alattavalókat, az engedelmességre. Ez így van, így is kell ennek lenni a' világi életbenn: de az a' baj, hogy ezt a' szólgai gondolkozásnak módját, általvitték az emberek a' lelkiesméretnek kötelességeire és a' Vallásra is. Ezekbenn a' tekintetekbenn szaba-

doknak kell vala nékiek lenni, ők pedig szólgaság alá adták magokat; önként kell vala tselekedni az igasságot a' lelkiesméret szerént, de ők erre parantsolatok által való kénszerítést vártak; önnön tzéljoknak kell vala tartani a' szent életet, mellyet az Isten kívón, ők pedig az Istent úgy nézték, mint egy hatalmas Urat, a' kinek szólgálni kell az igasság tselekedésével, mert ő azt parantsolja; mert az által tsak az ő tzélját, tsak az ő ditsőségét mozdítja elő az ember.

A' Jézus Krisztusnak Évangyélioma ezen szólgai gondolkozás módjának egészszenn elleneszegezi magát; és arra tanít, arra int, hogy a' lelkiesméretnek kötelességeire nézve, ne szólgák, hanem szabadok légyünk; azaz, önnön tzélból munkálkodjunk; az Igasságnak törvényét mellyet a' Vallás az Isten nevébe előnkbe ád, ne úgy nézzük mint valamelly idegen parantsolatot, mert azt a' mi tulajdon lelkünkesmérete önnön tzélból tészi előnkbe, hogy légyünk magunk magunknak törvénye. Mikor jót tselekeszünk, ne gondoljuk hogy azzal tsak az Istent szólgálnánk, vagy hogy tsak az ő ditsőssége előmozdításának eszközi vólnánk; mert az által a' magunk tulajdon ditsősségét is, mint tzélt, munkálkodjuk.

Az Isten mint Teremtő, mindeneket a' maga ditsősségére, az ő hatalmának, bőltesség-

ségének és jóságának kimutatására teremtett; és e' szerént mindenek a' mellyek vagynak a' látható világbann, az Ő szólgai, az Ő hatalmának és bőltsességének eszközi. Menydörgés, tűz, láng, villámás előtte, mint kész szólgái úgy függnek Ötőle. Mi is mint élő teremtések, az Ő szólgái vagyunk; a' mi testünknek mesterséges alkotása, és a' mi lelkünknek tsudálatos tehettségei, eszközök az Isten tzéljára; azaz, az Isten hatalmát és bőltsességét mutatják; és mint szólgák alá vagyunk vettetve a' természet törvényeinek, mellyek által Ő e' Világot igazgatja. De mikor a' mi okos lelkünkbe, adta az Isten a' jónak és az igasságnak esméretét; ez által minket magához hasonlókká tett; hogy valamint magának az Istennek ditsőssége a' tiszta Szentség; úgy a' mi okos lelkünknek is szépsége és ditsőssége, légyen a' jóra való igyekezet, az ártatlanság, az erkőltsi tökélletesség. Valamint az Isten Szent és Igaz Ő magaért, mert abbann áll az Ő ditsőssége; úgy mi is igyekezzünk szentek és igazak lenni; mert abbann áll a' mi ditsőségünk.

Ezt a' mi okos lelkünknek Istennelvaló hasonlatosságát, lehetetlen vólna tökélletesebbenn és szívrehatóbbann előadni, mint a' Krisztus előadta ezzel, hogy mi Istennek fijai vagyunk. A' szólga lehet külömböző természetű

az Urától — nékünk a' barmok is szólgáink — de a' fiúnak az Attyával hasonló természetűnek kell lenni. E' hát az Idvezítőnek felséges tanítása; hogy valamint az Isten az igasságot és irgalmasságot tselekeszi önnön tzélból, a' maga szentségének természeti szerént, a' maga ditsősségére: úgy minékünk is; minthogy az Isteni természetnek részesi vagyunk, *a*) minthogy az Isten az Ő lelkéből adott minékünk, *b*) önnön tzélból, szabadonn kell a' jót akarni és tselekedni, a' mi ditsősségünkre; mert az Isten lelke a' mi tulajdon lelkeinkel eggyütt tészen tanúbizonyságot mi bennünk, hogy mi Isten fijai vagyunk. *c*) És erre a' mi ditsősségünkre való törekedést, a' mi tulajdon lelkünkesmérete úgy tészi elénkbe, mint tzélt. Igaz ugyan, hogy az Isten is a' mi Atyánk parantsolja azt, de valamint a' jó fiú, az ő Attyának a' gazdaság körül való parantsolatját, nem úgy nézi mint kénszerítő törvényt, hanem mint útasítást abbann, a' mire néki magának is akaratja van: úgy minékünk, az Istennek a' mi Atyánknak törvényit, nem úgy kell nézni, mint a' kegyességre kénszerítő parantsolatokat, hanem mint emlékeztetéseket és serkentéseket arra, a' mit önként, önnön tzélból tselekednünk kell; azért neveztetik az, szabadság törvényének. *d*)

Vagy

a) 2 Pét. 1: 4. *b*) 1 Ján. 4: 13. *c*) Róm. 8: 16. *d*) Jak. 2: 12.

Vagy világosabbann: nem tsak azért kell jót tselekednünk: hogy az Isten külsőképpenn parantsolja, és megbűntet ha nem tselekeszszük; mert ez szólgai engedelmesség vólna: hanem azért, mert a' mi tulajdon lelkünk, mellybenn az igasság esméretének világossága fénylik, látja hogy az nékünk kötelességünk. Nem úgy kell gyakorolnunk a' kegyességet, mint az Isten dólgát, hanem mint a' magunkét; mert külömbenn, ha mindent megtselekeszünk is a' mit az Isten nékünk parantsol, tsak azért mert ő parantsolta, és félünk általhágni az ő parantsolatját; úgy nem fijak vagyunk, hanem haszontalan szólgák, a' kik tsak azt tselekedtük félelemből, a' mivel kéntelenek vóltunk. És ezekbenn vagyon az elolvastatott beszédeknek értelme rövidedenn.

II.

Nagyobb világosságnak okáért lássuk példábann, miképpenn forgolódik az ember szabad fijúi, és miképpenn forgolódik haszontalan szólgai módonn, az ő Polgári és Vallásbéli kötelességei körűl.

1. Mi mindnyájann külsőképpenn Polgári társaságbann élünk. Ennek a' Polgári társaságnak természete, és utólsó tzélja az, hogy a' mi világi életünkbenn jól légyen dólgunk, azaz,

azaz, bogy minden embernek birtoka, jussa, személyes bátorsága, minden erőszaktól mególtalmaztassék. Ezen tzélnak elérésére, eszközűl szólgálnak a' Polgári törvények, mellyek kinekkinek kötelességét előadják, a' tzéllal ellenkező tseledeteket tilalmazzák, és az engedetleneket meg is bűntetik.

Már most: A' melly ember ezt a' társaságnak tzélját szűntelen maga előtt tartja, és ő is azt akarja: az az ember szabad a' társaságbann, mert mivel néki is éppenn az a' tzélja a' mi a' társaságnak; őtet a' Polgári törvények semmire nem kénszerítik. Mikor ő szorgalmatosann elkerűli, hogy senkinek birtokát, jussát 's személyes bátorságát meg ne sértse: akkor ő a' maga önnön tzéljából tselekeszik; ő a' külső törvények nélkűl el is lehetne, mert maga magának törvénnye; és az ő tzélja a' társaság tzéljával, úgy megeggyez, mintha ő fundálta vólna a' társaságot. A' ki pedig a' társaságnak ezen tzélját, nem tartja a' maga tulajdon tzéljának; hanem tsak azért tart valamit kötelességének, mert a' törvény szorítja reá; szeretne lopni, veszekedni, gyilkolni, de fél hogy megbűntetik: az illyen embert a' Polgári törvény zabolánn és lántzonn tartja, és ha ő mind azokat megtselekeszi is, a' mellyekre őtet a' törvény kénszeríti; nem Polgár, hanem haszontalan szólga, mert tsak azt tseleked-

lekedte, a' minél külömbenn nem vólt szabad tselekedni.

A' Polgári társaság kétféle emberekből áll: Előkelőkből, és Köznépből. Mind a' kétfélék tsak úgy lehetnek szabadok, és betsületesek; ha a' társaságnak tzélja nékiek önnön tzéljok. A' melly Igazgatók Előljárók, szüntelen ezt a' tzélt szívekenn tartják, a' közjót, rendet, bátorságot, igasságot virágoztatják; az alattokvalóknak jólléteket, bóldogságokat munkálódják, 's a' t. az illyenek valósággal Attyai a' társaságnak. A' kik pedig ezt a' tzélt félre tévénn, az ő alattokvalóknak nagyobb nagyobb előmenetelekenn nem igyekeznek szívek szerént; hanem tsak azért járnak el hivatáljokbann, mert az emberek békétlenségétől félnek: bár ha külömbenn az ő hivatalokbann eljártak is a' haszonért; nem Attyai a' társaságnak, hanem tsak szólgák; mert tsak azt tselekedték a' mivel ellenkezőt tselekedni nem mertek. A' Polgári társaság főképpenn a' Köznépből áll. A' melly Polgár tehát a' közönséges tzélt maga tzéljának tartvánn, a' közönséges terhet szinte ollyan készenn hordozza, mint mikor a' maga tulajdon hasznáért kell munkálkodni: az betsületes Polgár, és a' társaságnak érdemes tagja. De a' ki szereti magát kivonni a' köztereh alól, és tsak azért szólgál ha szólgál a' közönségesbe, mert kéntelen vele, és

mikor

mikor azt tselekeszi is álnoksággal viszi végh-hez: nem tagja, hanem terhe és motska a' társaságnak, és nem méltó hogy annak kebelébenn, a' közbóldogságnak javaival éljen.

2. A' Vallás az Istennek nevébenn előnkbe adja minékünk a' kegyességnek kötelességeit. Ennek utólsó tzélja ez, hogy az Istennek Országát felállíttsa az emberek között; azaz, eggy ollyan Erkőltsi társaságot, Anyaszentegyházat; a' mellynek minden tagjai az Istennel való hasonlatosságra, a' virtusra, a' jó tselekedetekre törekedjenek; kövessék az Igasságot, és szeressék az Irgalmasságot. — Ennek a' tzélnak elérésére, eszközűl szólgálnak az Istennek parantsolati, mellyeket az ő szent emberei, kiváltképpenn pedig az Ő Fija a' Krisztus által kiadott, jutalmat ígérvénn az engedelmeseknek, 's bűntetésekkel fenyegetvénn az engedetleneket.

Immár fiúi szabad Vallása vagyon annak az embernek, a' ki látvánn hogy a' Vallás éppenn azt kívánja ő tőle, a' mire őtet a' maga lelkeesmérete is kötelezi: önnön tzélúl tészi azt magának, azaz, megesmeri az arra való köteleztetését. Ő a' maga önnön tzéljából igyekezvénn arra, a' mi a' Vallásnak is tzélja, t. i. hogy jó szívű és ártatlan életű légyen; az Igasságnak és Szeretetnek törvénye szerént éljen: nints néki terhére a' Vallás; és mivel éppenn

az

az belsőképpenn az ő kívánsága, a' mit az Isten parantsol; gyönyörködik az Isten törvényébenn a' belsőember szerént. Mind azokbann a' dólgokbann és Hitágazatokbann, mellyek a' Vallás tudományábann el adódnak, azt nézi ő, miképpenn segítik azok őtet a' közönséges tzélra, melly az Istennek az ő Attyának ditsőssége, és ő magának is mint Isten Fijának ditsőssége. De a' ki nem magát a' Virtust, a' Szentséget, az Igasságot, és Irgalmasságot tészi magának önnön tzélúl; hanem tsak azért tart valamit kegyesség munkájának, mert gyermekségétól fogva hallotta, hogy azt az Isten parantsolja, és azért viszi azt véghez, hogy az által az Istennek kedvét keresse; vagy haragját elkerűlhesse; az illyen embernek Isteni tisztelete rabota, és az ő Vallása szólgai Vallás. A' Vallásbéli rendtartásokat gyakorolja ő is, mert látja hogy azokat bizonyos időkbenn gyakorolni szokás; és azt gondólja, hogy mikor azokat véghezvitte, kötelességének eleget tett.

Egyszóval; ha az ember tsak azért tart valamit jónak; és tsak azért tselekészi, mert az Isten az ő beszédébenn parantsolta, és ő fél elmúlatni; nem fiú; hanem haszontalan szólga, mert nem önnön tzélból; hanem kéntelenségből tselekedett: p. o. Te irgalmasságot tselekeszel, és jól tészel a' szükölködővel, tsak azért mert az Isten parantsolta, és mennyor-

szá-

ságot, idvességet ígért az irgalmasoknak: Szólga! haszontalan szólga! hát ha az Isten mennyországot nem ígért vólna, ha nem lenne is örök élet, nem érzenéd é lelkedesméretének kötelezését? nem kellene é könyörülnöd embertársadonn? Te megtartóztatod magadat a' lopástól, tsalárdságtól 's a' t. tsak azért, mert az Isten megtíltotta, és örökkárhozattal fenyegette meg a' gonoszság tselekedőket. Szólga! haszontalan szólga! hát ha pokol nem vólna is, ha nem tudnád is hogy az Isten megbűnteti a' gonoszokat: igasság vólna é embertársadat meglopni, megrontani? Ha hát mind azokat megtselekeszed is mellyek parantsoltattak, tsak azért mert parantsoltattak, és nem mered elmúlatni: haszontalan szólga vagy, mert azt tselekedted a' mit elmúlatni nem mertél.

Mind ezekből a' következik K. A! hogy az Istennek szabadakarat szerént való nép kell. A' mi mennyei Atyánk a' maga Országát, az Anyaszentegyházat, nem szólgákból, hanem fijakból akarja felállítani; és az ő Szent Fijának Évangyélioma által, minket nem a' szólgáknak, hanem a' fiaknak örökségére hív. — Az Istennek szólgái a' menny, föld, tenger, levegőég, az egész látható világ, a' mi testünk, és lelkünknek tehettségei, mert mind ezek eszközül

közűl szólgálnak az Ő tzéljára, az Ő hatalmának és bőltsességének megmutatására: de mikor a' mi okos lelkünkbe adta a' jónak és igasságnak esméretét, azt tselekedte, hogy valamint az Isteni szentségnek élete vagyon ő magábann; úgy bizonyos értelembenn, a' mi lelkünknek is élete légyen ő magábann, *e*) azaz, valamint az Isten, igasságot és irgalmasságot tselekeszik önnön tzélból a' maga ditsőssége're: úgy mi is tselekedjük ugyan azt önnön tzélból, a' mi ditsősségünkre; mert ditsősség, tisztesség, és békesség lészen, minden jót tselekedőknek *f*) a' jutalomnak ama napjánn.

Igaz, hogy az Isten parantsolja minékünk, hogy jót tselekedjünk: de az ő parantsolati nem szólgáknak hanem fiaknak szólló parantsolatok, nem ollyanok a' mellyek vak engedelmességet kívánnának; hanem szabadságnak törvényei, útmutatók, a' mi lábainknak szövétneki. *g*) A' szólgának nem szabad azt vi'sgálni, mi okonn parantsolja ezt vagy amazt az ő Ura? néki tsak engedelmeskedni kell, mert ő tsak eszköz az Urának tzéljábann: de mi tőlünk azt kívánja a' mi mennyei Atyánk, hogy magunk vi'sgáljunk meg mindeneket, és a' mi jó azt megtartsuk; *h*) vi'sgáljuk meg a' lelkeket ha Istentőlvalók é? *i*) hogy magunk

e) Ján. 5: 26. *f*) Róm. 2: 10. *g*) Péld. 6: 23. *h*) 1 Thess. 5: 21. *i*) 1 Ján. 4: 1.

ítéljük meg, mi légyen, és mi lehessen az Istennek tökéletes akaratja. *k*) Ezért mondja édes Idvezítőnk is halála előtt az ő tanítványinak: *l*) *Nem mondalak többé titeket szólgáknak, mert a' szólga nem tudja mit mivel az ő Ura; titeket pedig mondalak barátimnak, mert mindeneket a' mellyeket hallottam az én Atyámtól, megjelentettem néktek.*

Annakokáért Atyámfiai! ha azt akarjuk, hogy a' mi Vallásunk okos, kegyességünk valóságos, és lelkiesméretünk tiszta légyen: az Istentől a' mi Atyánktól előnkbe adatott Vallásnak utólsó tzélját, a' Szentséget tégyük előnkbe tzélúl. Valamint az Isten igaz és irgalmas, úgy mi is tselekedjünk igasságot, és szeressük az irgalmasságot; általlátvánn azt, hogy abból áll a' mi lelkünknek minden betse, ditsőssége, bóldogsága, tökélletessége, ha tiszta lelkiesmérettel az ártatlanságra törekedünk. Így lészen a' mi szívünk minden szólgai indító okoktól tiszta; így lészen az Isten mi előttünk szeretetre és tiszteletre méltó önnön magáért; így érezi meg a' mi lelkünk, hogy mi Istennek fijai, 's az Isteni természetnek részesi vagyunk; így a' mi Atyánknak parantsolati kellemetes serkentgetések lésznek előttünk a' jó tselekedetekre; gyönyörködni fogunk az Isten,

k) Efés. 5: 10. *l*) Ján. 15: 15.

Isten törvényébenn a' belső ember szerént; így lészen az Úrnak igája gyönyörűséges, és az ő terhe könnyű; így lészen édes előttünk amaz Isten fijainak ígért örökségnek reménysége, mellyet a' mi jó Atyánk ingyen kegyelemből készített, és annak idejébenn meg is ád a' Szentségre igyekezőknek. Ámen.

XIX. PRÉDIKÁTZIÓ.

Az Isten lételének legkönnyebb megmutatása a' Természetből.

Tselek. 17: 26, 27, 28.

Az Isten az egész emberi nemzettséget egy vérből teremtette, hogy lakoznának a' földnek egész színénn; elrendelvénn az időknek alkalmatosságit, és az ő lakásokat meghatározvánn: hogy az Istent megkeresnék, ha valamimódonn megtapasztalvánn őtet megtalálhatnák; jóllehet bizony nem messze vagyon mindenikönktől. Mert ő általa élünk, mozgunk, és vagyunk.

Keresztyén halgatók! Mi a' kijelentetett vallás szerént, mellybenn születtünk; mellynek

tudományábann neveltettünk, hit által értjük hogy teremtetett e' világ, Istennek beszéde által. Ha felemeljük szemeinket a' magasságba; úgy nézzük a' napot, hóldat és az égi testeknek számtalan seregeit, mint a' mellyek az Úrnak ditsőségét hírdetik. Ha nézzük a' földönn az élő állatokat, fákat és füveket, az idő változásokat és mind ezekbenn való rendet; tudjuk hogy a' Mindenhatónak munkái mind ezek, és az ő bőltsességéről, hatalmáról és jóságáról tesznek tanúbizonyságot. Nem vagyunk kéntelenek, tapogatva keresni az Istennek lételét; mert a' hitnek tudománya, rövid útonn oda vezetett bennünket, a' hova a' természetnek vi'sgálásából, sok gondolkozás és elmélkedés utánn juthat az okosság t. i. az Isten létéről való meggyőződésre, úgyhogy már mi nem a' látható dólgoknak vi'sgálásából, emelkedünk fel a' láthatatlan Istennek esméretére; hanem megfordítva, tudvánn hogy az Örökkévaló teremtett és igazgat mindeneket az ő hatalmával, imádjuk az ő tökélletességeit, mellyeknek világos nyomait, a' természetbenn örömmel látjuk.

Mindazáltal K! felette igen jó, és hasznos megpróbálni azt az útat is, mellyenn a' gondolkozó elme az Istennek esméretére juthat; mert ha látjuk hogy a' mi okos lelkünket a' maga gondolkozásának rendi is elvezeti a'

lát-

látható dólgokból a' láthatatlan Istennek bizonyos esméretére; ez által igen nagyot erőssödik a' hallásból való hit, és annak tudománya bébizonyítódik. Erőssödik mondom, mert valamint az Atyai örökségnek könnyenn kimégyen a' hatánn az, a' ki maga keresni nem tud: úgy meglehet, hogy a' hallásból vett hitet lassanként elfogyaszt ák a' nehézségek, kételkedések, és a' bűnnek ideig való haszna, abbann az emberbenn a' ki a' maga elmélkedési által, nem neveli a' meggyőzettetést. De a' ki tudja és érzi, hogy ő az Isten lételét, a' maga gondolkozása utánn is kéntelen megesmerni; lehetetlen hogy valaha azt mondhassa az ő szívébenn hogy nintsen Isten; sőt inkább örömmel veszi a' vallásnak tudományát, és az Istenhez való közelítést keresi.

Szent Pál az ő felvett szavaibann arra figyelmeztet bennünket, hogy az Istennek az okosság által való megkeresése nem nehéz; tsak legközelebbről magát az emberi nemzetet, és annak a' földönn való lakását kell gondolóra venni, ebből mintegy tapogatva rá talál az ember az Isten lételére. *Az egész emberi nemzettséget úgymond egy vérből teremtette* 's a' t. Figyelmezzünk hát mi is ezekre

I.

Két út vagyon K! mellyenn az okos lélek a' látható dólgokról, a' láthatatlan Istennek

esméretére juthat. Eggyik az élet nélkül való testeknek, a' mennynek és földnek alkotmányának, másik a' világbann lévő élő állatoknak, nevezetesenn az emberi nemzetnek meggondolása.

Az első út, t. i. a' világ roppant alkotmányának vi'sgálása, nem minden ember előtt van nyitva, mert arra a' gondolkozásbann gyakoroltatott elme; a' természet törvényeinek nyomos tudománya; minden eröknek, mellyek a' matériától kitelhetnek, világos értése; az égi testek forgásának és függésének tökélletes esmérete 's a't. kívántatnék meg; hogy abból valamit ki lehessen hozni. Úgyde magok a' világi bőltsek is eleitől fogva tévedeztek e' körül; ennek az alkotmánynak képzelhetetlen nagysága, 's a' természeti eröknek változhatatlan vólta, setétségbe vitte őket; nem tudták mit állíttsanak felőle? azt é hogy véghetetlen kiterjedése van ennek, vagy hogy valahol vagynak határi? azt é hogy örökkévaló vagy hogy kezdete vólt? azt é hogy magától lett történetből, vagy hogy egy Fővalóság adott ennek lételt? Bizony méltánn mondja Szent Pál Róm. 1. *hogy ők az ő okoskodásokbann hijábavalókká lettek, és az ő balgatag szívek megsetétedet*, és 1 Kór. 1. *hogy a' világ tudakozóinak bőltseségek bolondsággá lett.* Még mind e' mai napig is, nem tudtak abbann a' bőltsek mindnyájann meg-

megeggyezni, miképpenn lehessen a' világ alkotmányából, az Isten lételét tsalhatatlanúl megmutatni.

De már a' másik út, t. i. az élő állatokra 's az emberekre való figyelmezés, eggyügyű, világos, gyönyörűséges, és könnyű. Nem kell erre sem mély tudomány, sem főszédítő elmetörés, hanem az eggyügyű elme is, tsak eggy kevéssé figyelmezzen, mintegy tapogatva megtalálja az Istent, és az ő gondviselését örömmel megesmeri. Ekkor osztán ha felemeli szemeit a' magosságba, megesmeri hogy ez a' világ, az Istennek egy városa, mellyet ő teremtett és formált, az ő élő teremtésinek lakó hellyűl.

A' mint elő adódik ezen részbenn, mellyből vétettek a' letzkének szavai, Áthene városábann vetekedtek Pál Apostollal, az Isten és a' vallás felől, a' Stoikus és Epikureus Filozofusok. Tudvánn az Apostol az ő tévelygéseket, és vakságokat, a' világ alkotmánya felől való értelmekbenn, haszontalan és értetlen szóvitatásba velek nem ereszkedik; hanem azt adja tudtokra, hogy meglehet az Istent a' természetbenn találni, eggyügyű okoskodásal is, és mintegy tapogatva; tsak az emberi nemzetnek eredetére, és annak lakozásának hellyére kell figyelmezni. Azt mondja pedig az Apostol, hogy az emberi nemzetnek meggondolásából

a' jő ki, hogy azt az Isten teremtette még pedig egy vérből. Lássuk miképenn?

a) Először is bizonyos az, hogy az ember, testére nézve eggy ollyan élő állat melly születik, egy darabig él, 's azutánn meghal; és hogy eggy ember is magától vagy történetből nem származik, hanem mindnyájann szüleinktől vettük eredetünket, azok ismét az ő szüleiktől, azok ismét az ő szüleiktől, és így tovább. Még pedig ebbenn az emberek egymástól való származásának szakadatlan lántzábann, ez a' különös és figyelmezésre méltó, hogy a' szülék akaratjától épenn nem függ, a' születendő testének alkotása. Ők csak azt sem tudják mitsoda részekből áll vagy a' magok teste, vagy az az emberi test, a' melly ő általok származik; azt sem tudják, ha fiú é vagy leány, ép é vagy tsonka, egésséges é vagy nyomorúlt leszsz az, a' ki születtetni fog; és így ők épenn nem szerző okai, hanem csak valamelly eszközei az általok lett származásnak. — Azombann még is úgy van, hogy eggy ember is magától nem leszsz, hanem a' szüleitől származik; és ha az eredetünkről vagyon a' szó, Atyáról nagy Atyára, ősökre kell felmenni, a' kik mindnyájann és eggyenként születtek és meghóltak, eggy is magától nem származott.

Akar-

Akarhány ezer ízig menjen így fel az emberek származásának rendi, mindenik íz ollyan a' melly maga magát nem formálhatta, magától nem származott; és szükségesképenn ez a' kérdés ötlik a' gondolat elébe: Hol vette hát magát a' legelső ember? Erre azt lehetne mondani, hogy nem vólt első ember soha, hanem így származtak az emberek egymás utánn öröktőlfogva, és így leszsz ez mind örökké; valamint eggyik nap a' másik utánn következett, és következik, öröktől fogva mind örökké. Én K! ezt a' feleletet ezenn a' helyenn előhozni átallanám, mert bizonyos dolog, hogy egésséges eszű együgyű embernek illyen bolondság eszébe nem ötlik; hanem azért hozom elő, mert valósággal vóltak, és vagynak ollyanok, a' kik magokat bőltseknek tartották, a' kik azzal akartak kitérni a' kérdés alóll, és a' feleletet nyakokról lerázni; hogy az emberi nemzetnek kezdetét ollyan meszsze felvitték, és azt az örökkévalóságnak setétségébe eldugták, hogy azt oda a' képzelődő tehettség ne kísérhesse. De hijába! mert akarmelly képzelhetetlen hoszszúnak gondoljuk is, ezt az emberek egymás utánn való származásának lántzát, a' mint magunkonn kezdve felfelé megyünk gondolatinkkal, mindég igaz leszsz az, hogy abbann eggyik íz sem származott magától, és mindég felmarad a'

kérdés, hogy hol vette hát magát az emberi nemzet, a' melly magától nem származhatott? Azt mondani hogy eggy ember sem lehetett ugyan magától, de az egymás utánn való származás öröktől fogva meglehetett, szinte ollyan képtelen, mintha valaki azt állítaná, hogy a' vak ugyan a' vakot nem vezetheti, de ha véghetetlen sok vakok öszve fogódznak, ez a' roppant sokaság látni fog, és bizonyos lépésekkel mehet. — Az egymástól függő, és egymásból következő dólgoknak rendi, tsak úgy származhatik, és tsak úgy állhat fel; ha abbann az elsőt, más külömböző erő szerzi, indítja, és tartja fel. Ha gondolunk egy lántzot az égből alá függeni, mellybenn eggyik szem a' másikat tartja, de magát eggyik se tarthatja; akármelly véghetetlen hoszszúnak képzeljük ezt a' lántzot, ha a' legfelső szemet valamelly más külömböző erő nem tartja, a' mi nem lántz szem; magábann a' gondolatbann ez a' lántz leesik, és öszverogyik. Ha gondolunk egy óra formára készült alkotmányt, a' mellybenn egyik kerék a' másikba vág, hogy azt forgassa; akármelly véghetetlen sok kerekekből álljon az, soha örökké meg nem fog mozdúlni, minthogy egyik kerék is maga magát nem mozdíthatja, hanem hogy az egész alkotmány mozgásba jöjjön, szükség hogy az első kereket, moz-

mozdíttsa valamelly más erő a' mi nem kerék, t. i. vagy rugó, vagy a' reá függesztett tereh.

Kellett hát az emberi nemzetbenn, is első embernek lenni, a' ki minthogy magától nem származhatott, más ollyan erőtől vette eredetét, melly az embertől külömböz. A' már a' kérdés: hol vette az magát, és azt a' tehettséget, hogy a' maga nemét szaporíthassa, még pedig úgy, hogy maga semmit se tudjon abbann, mitsoda mesterséges légyen, az emberi testnek belső alkotása? Észre vették azt magok a' világi bőltsek, hogy azzal a' kérdésre nints megfelelve, ha az emberek egymástól való származásának lántzát, képzelhetetlen hoszsúnak, vagy véghetetlennek mondják. Észre vették hogy azzal felelni a' kérdésre: tsak így vólt az mindég, nem *okos* hanem *tsakos* emberhez illik. Okos embernek mondjuk azt a' ki okkal jár, és állításának okát adja; azt pedig a' ki értetlenségét, vagy megátalkodtságát tsakkal jelenti ki, és tsakkal veti elnyakáról azt, a' ki állításának okát kíványa, nem okos, hanem tsakos embernek lehet mondani.

b) Megvallották hát ezt nagyobb részént a' világi bőltsek, hogy az emberi nemzetnek vólt kezdete. Erre a' kérdésre pedig Hol vette magát az első ember? azt felelték: hogy azt a' természet formálta a' földből.

ből. — Ez a' szó *Természet* az Isten tagadóknak egy tsudálatos bálványa. Ezenn ők értik néha a' világ egész alkotmányát, néha azokat az erőket mellyek által fenn áll a' világ, ez nékik néha Mindenható, néha tehetetlen; néha értelmes és tzélból munkálkodik, néha vak és értelem nélkül való. 's a' t. De mit tészen hát ez a' mondás hogy az első embert a' természet formálta?

Az Epikureus Filozofusok a' kik előtt most beszéll Szent Pál, ezt így magyarázták. *A' nap világosságába n és melegségébenn van* úgymond *az éltető erő; tehát az arra alkalmatos motsáros helyekenn, a' napnak súgári felmelegítették a' sárt, öszvegyűjtötték a' külömbkülömbféle részeket, mellyek az állati testhez szükségesek, azokat mozgásba hozták, sok ideig való probálgatás utánn lett belőlök eggy élő állat, most féreg, majd madár, majd négylábú állat, 's végre ember*, és osztán ezek, a' természeti nemzés által, a' magok nemét szaporították. Van é ollyan egésséges eszű együgyű ember, a' ki ezt a' böltselkedést nevettséges bolondságnak ne tartaná? Tsudálni lehet hogy az Isten tágadók, mind e' mai napig, az emberek eredetéről ennél külömbet nem tudtak mondani; de ez az ő bűnöknek eggyik idő szerént való bűntetése, hogy ők a' józan észtől ennyire távol légyenek.

Nem

Nem tartom szükségesnek K. H. magokból a' természeti erőkből mutogatni ennek az állitásnak esztelenségét, hanem elég légyen tsak azt mondani, hogy ha a' természet formálhatta az embert, és az állatokat, miért nem formál hát ma tsak eggyet is? Nem az é a' világosságnak és melegségnek természete a' mi mindég vólt. Most látjuk, hogy annyira alkalmatlan a' természet, az állati testnek formálására; hogy nem tsak az, hogy öszve nem gyűjtheti az ahoz való szükséges részeket, hanem valamelly állatnak testét széllyel bontva és öszvetörve, ki tészünk a' nap melegének: ő soha örökké sem azt az állati testet hellyre nem állíthatja, sem abból mást nem formálhat; holott már ott rakásonn vagynak mind azok a' részek, mellyek az állati testhez szükségesek. Hogy juthatott hát eszekbe ez a' gondolat, holott a' természetnek, illyen állatot formáló erejére soha példát nem láttak? Vagy talám kifogyott már a' természetből az az erő, mellyel hajdan bírt? De miből lehet tsak hozzá is vetni, hogy valaha bírt vólna ollyan erővel? Tudunk é tsak eggyet is, az előttünk esmeretes természeti erőkből, a' melly legkissebbet is fogyatkozott vólna, miólta a' földönn emberek laknak? Valóbann elméjébenn megfogyatkozott emberhez illik, eggy erejébenn megfogyatkozott bálványt imádni, a' mellyről gondolni lehet,

het, hogy végre ezenn a' módonn, minden erejét elveszti. Hogy vóltak ollyan tudatlan, bárdolatlan népek, a' kik azt hítték, hogy az ő első Attyaik a' földből nőttek: mások azzal ditsekedtek, hogy az ő eleik hangyákból, mások hogy békákból lettek; azonn ne tsudálkozzunk, mert hiszem mit nem szül a' tudatlanság? mitsoda balgatag mesének nem ád helyt az ostobaság? De hogy azok a' kik magokat bőltseknek tartották illyen balgatag gondolatokra vetemedhettek, az valóbann tsudálatos! és azt bizonyítja meg, hogy a' világ tudakozóinak bőltsességek bolondsággá lett.

Mi pedig K. H. látjuk, hogy minden mesterséges gondolkozás, és elmetörés nélkűl, rá lehet találni az Isten lételére, mintegy tapogatva, magának az emberi nemzetnek meggondolásából, ekképenn: tagadhatatlan hogy eggy ember is magának lételt nem ád, hanem a' szüleitől származik. Tagadhatatlan az is, hogy az első ember sem lehetett magától, hanem más, ő tőle külömböző erő formálta őtet. Tagadhatatlan az is, hogy az ember a' világtól nem vehette eredetét, mert a' természetnek minden ereje, nem elégséges eggy állati testnek formálására. Nem látja é hát a' legegyügyűbb ember is, hogy nem a' világ, hanem a' világtól külömböző valóság az, a' ki az emberi nemzetnek lételt adott; az Isten az, a' ki az egész

egész emberi nemzettséget, eggy vérből teremtette; hogy lakozzék a' földnek egész színénn; ő alkotja az emberi *testet* a' szülék által mint eszközök által.

II.

Ha hát az Isten tagadó azt vítatja is, hogy ez a' világ, a' természet örökkévaló; és ha őtet abbann a' józan okosságból megtzáfolni nehéz vólna is: ímé a' világnak lakosiból, az embereknek és állatoknak megondolásából, ellene mondhatatlanúl kijő; hogy azokat nem a' természet, hanem attól külömböző, és annál nagyobb erejű valóság, az Isten teremtette. De K. mikor már ennyire megnyertük az igasságot; tovább megyen osztán a' világosság, és mintegy tapogatva megesmerjük a' Teremtő Istent, a' természet Urának, és az egész világ teremtőjének lenni. Mert,

Mi magunk a' mi testünkre nézve a' természetnek részei vagyunk, a' természetnek törvényei szerént foly a' mi dólgunk, a' mi Teremtőnk nékünk itt a' világbann adott lakozásra való hellyet, és a' mi lakásunkat meghatározta, ez a' másik dolog azt mondja Szent Pál a' mellyből az Istent tapogatva meg lehet találni. Mert ebből látjuk hogy az emberek és állatok Teremtőjének vagyon hát hatalma az

élet

élet nélkül való világonn is, vagyon hatalma a' természeti erőket úgy igazgatni, hogy azok által az ő élő teremtéseinek életek fenn maradjon, és nékiek jól légyen dólgok. Ne menjünk most tovább a' földnél. Látjuk hogy ezt az egész földet az ő élő állati töltötték be, a' tenger és a' száraz tele vagyon az ő élő teremtéseivel, és a' természetnek minden törvényei, változásai, úgy vagynak intézve; hogy ezeknek jól légyen dólgok. Avagy nem látjuk é ebből hogy a' mi életünknek Ura a' mi Istenünk, Ura az egész földnek, az ő hatalmábann vagynak az élet nélkül való természetnek törvényei, és intézi azokat a' maga tzélja szerént.

Az Isten az egész emberi nemzetet egy vérből teremtette, hogy lakozzanak a' földnek egész színénn, és az ő lakásokat meghatározta. Ebben Keresztyének ismét tapogatvá megtaláljuk az Istennek munkáját. Nem a' természet és a' természeti erők rendelték el e' földkerekségének ábrázatját, hanem a' mi Teremtőnk, úgy formálta azt a' természeti erők r e n d j é n e k ellenére is, hogy azonn az ő élő teremtésinek alkalmatos szállások légyen. Mi szükség vólt az élet nélkül való természetbenn a' száraz földnek felemelkedni a' tengerek felett? mellyik természeti erő tselekedte ezt magától? Hiszem a' természet törvénye szerént,

úgy

úgy kellene lenni, hogy a' mi nehezebb lejjebb süjjedjen, és így a' földnek a' vizek alatt kellene lenni: most pedig látjuk, hogy felvan emelve a' mi nehezebb, és kősziklákonn mint erőss oszlopokonn meg van állítva; a' vizek eloszlottak az ő helyekre. Avagy nem látjuk é ebből, hogy a' mi Teremtőnk, ezzel az intézettel, hellyet akart adni az ő élő teremtésinek, és meghatározni a' lakásokat, mind azoknak mellyek a' vízbenn mind azoknak mellyek a' földönn való lakozásra rendeltettek? — Ha a' világ alkotmányábann a' nap tsak arrá való, hogy keringjen a' föld körül: mi szükség önéki nem eggy útonn járni, miért megyen délre, és onnan északra; hogy az esztendőt négy részekre oszsza? (vagy, ha a' tudósok nyelvénn kell szóllani, mellyik természeti erő tette szükségessé, hogy a' föld tengelye résutt, és épenn tsak annyira álljon résutt, a' maga forgó karikájábann; holott a' mellesleges állás természetibb lett volna?)

Mind ezek Keresztyének! és több előszámlálhatatlan dólgok, azt mutatják, és az eggyügyű ember is tapogatva megtalálja ezt az igasságot, hogy az Isten, a' mi Teremtőnk, Ura a' természetnek; és úgy rendelte annak törvényeit, a' mint akarta. Ő emelte fel a' föld golyóbisánn a' szárazt a' vizek alól, hogy légyen az, az embereknek és az állatoknak lakó hel-

lye; Ő igazította úgy öszve a' napnak járását a' földel, hogy annak egész színe, a' nyárnak és télnek viszontagsági által, lakható légyen; Ő ruházta fel fákkal és füvekkel a' földnek színét, hogy azokbann elédelt találjanak az Ő élő állati; Ő rendelte az esőzéseknek tsudálatos törvényét, hogy ezek által nedvesíttetvénn az egész lakható föld, teremje meg az ő gyümőltsét, az Ő élő állatinak tápláltatásokra. Egy szóval, mintlhogy az élet nélkül való világnak, minden előttünk esmeretes törvényei, ahóz vágynak igazítva, hogy a' föld az élőknek alkalmatos szállása lehessen, és azoknak jól légyen dólgok; ebből megesmerjük, hogy az örökkévaló Isten, a' mi Teremtónk, nem tsak Ura a' természetnek, hanem Ő teremtette a' földet és a' mennyet, minden seregeivel együtt, még pedig a' végre, hogy ezeket élő teremtésekkel bétöltse; azokkal az ő jóságát éreztesse, és ekképenn bétellyesedjen a' menny és a' föld az ő dítsőségével.

Ímé Keresztyének! így bizonyítódik be eggyűgyű gondolkozással, és minden mesterséges okoskodás nélkül, a' hitnek amá legelső tudománya: *Kezdetbenn teremté Isten a' mennyet és a' földet*, és hogy *az Isten az egész emberi nemzetet egy vérből teremtette.* Ennek az ennyire szembetűnő Igasságnak, tsak a' gonosz

gonosz szívű ember szegezheti magát ellene, a' ki nem szenvedheti azt, hogy a' világnak mindenható és mindentudó Teremtője, egyszersmind az emberi nemzetnek is Törvényadója, és megítélő Bírája: az igasság szerető lélek pedig mennyei örömöt érez; ennek világosságábann; a' mint ezt felségesenn és szent Poétához illő érzésekkel ekképenn bizonyítja Dávid Sólt. 24.

Az Úré a' föld' egész kereksége
Övé a' száraz, 's valami azonn van
A' tengereknél fellyebb emelte ezt;
Hogy a' vizek le follyanak róla.
Ki láthatja meg az Úr ditsőségét?
Ki közelíthet a' Szent Istenhez?
Az ártatlan kezű; és tiszta szívű;
Ki nem forral gonoszt, nem hamis lelkű.

Mikor hát látjuk, hogy a' Teremtőnek jósága; az élet nélkül való világnak minden törvényeit, az ő élő teremtésinek, és azok közt főképenn nékünk embereknek javunkra rendelte: hálaadó tisztelettel esmerjük meg az ő szeretetét, mellynek a' természetbenn annyi tanúbizonysági vagynak. Az Isten nem meszsze vagyon mindenikönktől; mind az ő lételét, mind az ő tökéletességeit, úgy esmerjük meg legkönnyebbenn; és legbizonyosabbann, ha magunkonn kezdjük az elmélkedést. Ha a' világ álkotmányánn, és a' természetnek közön-

séges törvényeinn indúlunk el: meg lehet hogy eltévedünk minekelőtte magunkhoz jutnánk; így pedig megesmervénn a' mi lételünkből az Isten lételét, felemelkedünk osztán arra is, hogy őtet a' világ alkotójának, és igazgatójának lenni megesmerjük.

Mikor ez a' vi'sgálódás minket arra tanít, hogy az Isten az élet nélkűl való világ alkotmányát; az ő élő teremtésinek javára teremtette, a' kik között e' földönn mi emberek vagyunk az elsők: tanúljuk a' mi betsünket és méltóságunkat esmerni. De Keresztyének az Isten jóságának, és a' mi méltóságunk érzésének, nagy homályt vonna elébe a' halandóság, ha azt gondolnánk, hogy mi tsak azért teremtettünk, hogy itt egy darab ideig éljünk, 's azutánn meghalvánn semmivé légyünk. — Illendő vala hát a' mi életünk Urának jóságához, hogy egészszenn tudtunkra adja minékünk a' mi ditsőségünket, az ő kijelentett beszédébenn. Ebbenn megtanít bennünket, hogy a' mi bennünk gondolkozó lélek, halhatatlan természetű, és ez a' mostani test tsak arra való, hogy ebbenn fejtődzenek ki a' léleknek tehettségei, a' tapasztalás által; mikor pedig ez a' test elromlik, a' lélek megmarad; és ha azt illendőképenn készítettük az örökkévalóságra, mind örökké bóldog lészen.

Ha

Ha tehát Keresztyének! abból, hogy az Isten *az egész emberi nemzettseget egy vérből teremtette*, megesmerjük a' mi Teremtönket, és a' természetből, mellybenn ő minékünk, most ideig e' földönn, adott lakozásra való helyet, és a' mi bóldogságunk eszközeit is kiszolgáltatta, az ő jóságát által látjuk: annál nagyobb buzgósággal ragaszkodjunk a' vallás-hoz, a' hitnek tudományához, melly az Istent velünk közelebbről megesmerteti. A' természetből tsak azt esmerjük meg, hogy van Isten, és hogy ez az Isten jóltévő; a' vallás pedig közelebbről esmerteti meg őtet velünk, mint Atyánkat; és arra tanít, hogy ő nem tsak a' mi életünknek egynehány esztendeibenn, hanem mind örökké jóltévő. Mert a' mint szóll Szent Dávid 'Sólt. 103, a' mi Mennyei Atyánk tudja, hogy mi romlandó edények és porból valók vagyunk, hogy mi hasonlatosok vagyunk a' fűhöz és virághoz, mely hírtelen elmúlik: *de az Úrnak jóvólta mind örökkönn örökké vagyon az őtet félőkönn.*

Előttünk tartvánn hát azt a' tzélt és ditsőséget, mellyre Ő minket teremtett; igyekezzünk arra jutni azonn az útonn, mellyet Ő a' kijelentetett vallás által nékünk megmutatott. Szoktassuk magunkat azokhoz a' gondolatokhoz és indúlatokhoz, mellyeket által vigyünk a' bóldog örökkévalóságra. Ha Ő minékünk

Atyánk; fiúi bizodalommal ragaszkodjunk hozzá, és fiúi engedelmességgel mutassuk meg a' mi Ő hozzá való szeretetünket. Éljünk igazánn, mértékletesenn, és szentűl e' mostani világbann: és így várhatjuk, hogy az ő bóldogító szeretetébenn örvendezni fogunk, most és mind örökké. Ámen.

XX. PRÉDIKÁTZIÓ.

A' teremtett dólgokra való figyelmezésről: nevezetesenn a' mezei Liliomokról, 's az azokból vett tanúságról.

Mát. 6: 28, 29.

Vegyétek eszetekbe a' mezei Liliomokat, mimódonn nevelkednek; nem munkálkodnak és nem fonnak. Mindazáltal mondom néktek, hogy Salamon minden ditsőségébenn nem öltözött úgy, mint ezek közzűl eggy.

Azt olvassuk Jób. 35: 11. hogy az Isten minket embereket inkább tanít, mint a' földi oktalan állatokat, és az égi madaraknál, bőltsebbekké tészen minket. Igen is, mert nékünk adott

adott értelmet, okosságot, melly által magunkat, és a' rajtunk kivül lévő dólgokat esmérhessük inkább mint azok. Ez által nem ollyan szemekkel nézzük mi a' természetet, 's a' természetbenn lévő dólgokat, mint az oktalan állatok; ez által vészszük eszünkbe a' tzélt, rendet, okokat, mellyeket az állati szem nem láthat; ez által lészünk alkalmatosokká a' világ láthatatlan Teremtőjének megesmérésére.

De a' melly nagy külömbség vagyon a' mi esmérętünk és az oktalan állatoké közt: szinte ollyan nagy a' külömbözés a' tanításnak módja között is; mellyel az Isten minket inkább tanít mint azokat. Ők magokkal hozzák a' világra azt az egész tudományt, a' melly nékik szükséges; mindenik tudja a' természeti ösztön által azt, a' mit néki tudni kell; és nintsen szüksége p. o. sem a' póknak hogy az ő mesterséges hálójának szövését, sem a' méhetskének hogy az ő 'sejtjének készítését mástól tanúlja meg, 's a't. mi pedig emberek tudományt magunkkal a' világra nem hozunk, hanem tsak tudományra való tehettséget, észszel és okossággal bírható lelket, mellynek tehettségei tsak a' gyakorlás és tanítás által terjednek ki. A' honnan az oktalan állatok között az ó tudományokra nézve nagy az egyenlőség. A' mint a' bőlts Teremtő, az állatoknak külömb-

külömbféle nemeit, a' természeti ösztönök által, a' nékiek szükséges mesterségekre megtanította: ugyan azon nemű állatok közt, eggyik a' másiknál se nem túdósabb, se nem tudatlanabb; mindenik egyformánn érti és gyakorolja az ő mesterségét.

De már az ember külömböz az embertől tudománnyal, a' szerént a' mint ő benne az értelem és ítélő tehettség, a' gyakorlás által szélesedik, nevelkedik. Eggyik tellyes életében gyermeki eggyűgyűségbenn 's tudatlanságbann marad; másik ellenbenn álmélkodásra méltó tudománnyal, a' dolgoknak titkaiba méljenn bélátó elmével bír; eggyik az ő elméjére nézve a' földi állatokkal, másik a' felsőbb lelkekkel az Angyalokkal határos; és a' tudománynak, ezen legalsó és legtelső mértéke között, kimondhatatlan sokféle külömböző, kissebb és nagyobb értelemmel tudománnyal bíró elmék vagynak; mindenik a' szerént a' minémű vólt benne az észnek 's ítélő tehetségnek gyakorlása. Innen vagyon az is, hogy az oktalan állatokat az ő természettől vett tudományokra, 's annak gyakorlására nógatni és serkentgetni nem szükség; tselekeszik ők azt önként, és semmi tanítás az ő tudományokat tökélletesebbé nem teheti: de az embernek szüksége van arra, hogy a' tanítás és emlékeztetés mozdíttsa meg benne az ítélő tehettséget,

és a' gyakorlás által segélje azt a' kifejtődésre; mert külömbenn, ő benne a' bőltsességnek magva ha ki kél is, eltsenyevészik, és gyümőltsöt nem terem.

A' mi Istentől való taníttatásunknak pedig első és kiváltképenn való eszköze a' természet, a' mennynek és földnek alkotmánya, azok a' külső látható dolgok, mellyek fejünk felett az égenn, és körűlöttünk a' földönn előnkbe tűnnek Ezeknek látása, tapasztalása, 's az ezekre való figyelmezés által, származnak a' mi okos lelkünkbenn az esméretek, gondolatok; ezek által emelkedik fel a' mi okosságunk, a' láthatatlan dolgoknak esméretére is; ezekből láthatjuk meg a' Teremtőnek hatalmasságát és Istenségét is, a' mint a' Szent Írás világosann mondja *a*) Maga az Isten Fija is ezek által serkentgeti az Ő hallgatóit az Isten jóságának és gondviselésének meggondolására, 's az Ő benne való bizodalomra: Nézzétek meg, így szóll Ő az égi madarakat, miképenn táplálja azokat a' Mindenható, — ti azoknál drágábbak vagytok. *b*) Vegyétek eszetekbe a' mezei Liliomokat, miképenn ruházza azokat a' ti mennyei Atyátok — ti azoknál drágábbak vagytok.

a) Róm. 1: 20. *b*) Mát. 6: 26.

I.

Ímé K. H! még az Isten Fija is — a' ki minékünk az Isten felől ollyan dólgokat jelentett ki, mellyeket a' természetből ki nem tanúlhatunk; a' ki egyenesenn adta tudtunkra az Istennek hozzánk való Atyai szeretetét, 's a' mi idvességünk felől való akaratját; — ottann ottann viszszaigazítja a' mi figyelmetességünket a' természeti dólgokra, mint a' mi Istentől való tanittatásunknak első oskolájára. Mert úgy tudjuk megesmérni és imádni az Istennek szeretetét a' kegyelembenn; ha egyszersmind az Ő bőltsességét, jóságát, és mindenekre kiterjedő gondviselését, a' természetbenn felnyílt szemekkel látjuk. Valamint a' világi tudományokbann, a' ki az alsóbbakat elmúlatja, a' felsőbbekbenn nehezenn vagy épenn nem bóldogúlhat: úgy a' vallásra nézve, a' ki ebbenn az emberi Esméret első oskolájábann, a' természetbenn, eszébe nem vészi azokat, a' mellyek észbevenni valók; és a' miatt a' világ alkotmányából, 's a' teremtett dólgokból a' világnak Teremtőjét, 's annak végbetetlen bőltsességű gondviselését nem látja; a' kijelentetett vallás titkaiba is kevéssé láthat az bé. — De még külsőképpenn is a' világi életre nézve, a' természeti dólgok körűl való forgolódásnak, és azokra csak a' nagygyából való figyelmezésnek is, az ember okosságára nézve való

való jóltévő ereje szembetűnő. Nézzétek meg bár a' mezei embereket, a' kiknek tsaknem egyedűl való tanítójok maga a' természet, és a' szemek előtt forgó természeti dólgoknak szemmel tartása. Ezek között minden tudatlanságok mellett is, ollyan értelmes és egésséges ítéletű embereket lehet találni; a' kik a' többnyire benn űlő, 's tsak egy tárgyra figyelmező embereket, arányossággal fellyűlhaladni láttatnak.

II.

Vegyétek eszetekbe! így serkentget bennünket az Idvezítő. Az Ész természettel az esméretre törekedik, úgyhogy akármi új dolog fordúljon a' mi érzékenységeink elébe; akármit látunk vagy hallunk; mindjárt kívánjuk tudni mi az? Azombann még is minden órábann megesik rajtunk, hogy arra a' mi előttünk forog nem figyelmezünk, azt meg nem vi'sgáljuk, 's bétellyesedik bennünk ama mondás: Sok dólgokat láttál, de nem vetted eszedbe, füleid vagynak, de nem hallaszsz. c) Így van pedig ez kivált a' teremtett dólgokra nézve, mellyek az Isten ditsőségéről beszéllenek. Nem mindenek egyformánn látják ezeket; nem mindenek hallják és értik ezeknek beszédeket. Ugyan is;

a) A'

c) E'sa. 42: 20.

a) A' teremtett dólgoknak számtalan sokasága és külömbsége, széllyelvonja a' mi figyelmezésünket; minekelőtte egy t jól megtekíntenénk, már más tűnik elónkbe, és ez a' sokfelé való vonattatás, nem engedi hogy azokat eggyenként, illendőképenn jól megvi'sgáljuk, 's bennek az Isteni Bóltsességnek tsudáit lássuk. Még azok is a' kik Dáviddal a' természetnek baráti, mikor sort vévénn a' teremtett dólgokonn, vi'sgálják azokbann a' Teremtőnek Istenségét; azt tapasztalják magokonn, a' mit ő tapasztalt, t. i. elfáradvánn figyelmetességek, elsűllyed az Isten tsudáinak mélységébenn, és szent elragadtatással illyen nemes vallást tésznek ő véle, Tsudálatosok a' Te tselekedeteid Jehova! és az én lelkem azt jóltudja. Melly drágák én előttem a' Te gondolatid, és azoknak summájok melly nagy! Megbeszélleném azokat, de a' fövénynél többek. *d*) Továbbá;

b) Ez a' tulajdonsága van a' mi természetünknek, hogy a' mi szűntelen előttünk forog, ahoz úgy hozzá szokunk, hogy elvesztjük eránta való figyelmetességünket, és restek vagyunk annak szemesenn való megtekíntésére, 's a' róla való elmélkedésre. Tsak az újság az a' mi felserkenti bennünk a' gyönyörködést,

d) Sólt. 139: 17, 18.

dést, és azzal eggyütt egy kis figyelmezést is: de mihelyt a' dolog mindennapi kezd lenni, megszűnik a' gyönyörködésnek elevensége, és azzal eggyütt a' figyelmezés is. Mikor a' tavasz kinyítja a' természetnek kebelét: nagy örömmel 's gyönyörűséggel nézzük, a' zöldülő 's virágokkal pompázni kezdő mezőket; de már a' nyárközepe felé, ezt az érzést magunkbann nem tapasztaljuk. Mikor valami idegen helyre, idegen tartományba mégyünk; az ott elönkbe fordúló új tárgyaknak nézegetésébenn, eleinte telhetetlenek vagyunk; de tsak hamar hozzájok szokunk, és azokat többé semmi különös figyelmezésre méltóknak nem tartjuk. Végre

c) Meg kell azt is vallani, hogy az emberbenn, az okosság tehettségei mellett is, meg van az az állati gyarlóság, hogy az előtte forgó dolgokra, tsak a' naggyából ügyel; a' mi egyszerre szembetűnő, tsak azt vészi eszébe; hogy pedig a' gondosságot azoknak természeteknek megtekintésébenn tovább terjesztené, arra az ő okossága restelkedik. Látja hogy a' nap feljő és lemégyen, hogy az ég éjtszakának idejénn tsillagokkal pompás, hogy a' fellegekből esső esik, villámlik és menydörög, hogy más formájú állatok laknak a' földönn, mások a' vízbenn, mások a' levegőbenn; hogy a' mező a' füvektől és virágok-

tól

tól zöld és tarka: de arra nem mindennek van kedve és akaratja, hogy ezeknek alkotásokat és természeteket közelebbről vi'sgálni és érteni kívánná. Innen vagyon osztán, hogy eggyik ember látja azt a' természeti dólgokbann, a' mit a' másik észre nem veszen; látja a' férfiú a' mit a' gyermek nem lát; látja a' tanúlt, a' mire a' tudatlan nem ügyel; és hogy idővel egy bőlts természet vi'sgáló, feltalálja és világosságra hozza a' természetnek ollyan törvényét és tsudáját, mellyet az emberek ánnyi Századoktól fogvá láthattak, de észre nem vettek.

Minthogy ezek miatt az okok miatt, az ember az előtte forgó természeti dólgokbann nem vészi eszébe azt, a' mi észbevenniváló: azért a' szent Írás gyakrann serkentget, hogy figyelmezzünk a' Teremtőnek munkáira, és azokból az Ő tökéllétességeit tanúljuk esmérni. A' Jób könyvébenn a' legnehezebb kérdés forog fenn; t. i. miért nem forgolódik az Isten gondviselése az emberek körül, az ő erkőltsi magokviselete szerént? 's maga az Isten az é' körül nyughatatlankodó Jóbot, azzal hozza tsendességre, hogy a' földönn 's a' levegőégbenn lévő, teremtett dólgoknak tsudáira figyelmezteti őtet. E'saiásnál így int a' Szent Lélek: *e) Emeljétek fel a' ti szemeiteket a' magosságba, és lássátok meg kitsoda teremtette*

e) E'sa. 40: 26.

te azokat? A' ki előhozza azoknak seregeit szám szerént, mindeniket nevenn szóllítja, az ő nagy hatalmassága és erőssége miatt, tsak egy hijok is nints azoknak. Édes Idvezítőnk pedig a' Letzkébenn, az Isten jóságának és bóltsességének meggondolására, 's az Ő gondviselésébenn való bizodalomra így serkentget: Nézzétek meg a' mezei liliomokat — ti azoknál drágábbak vagytok.

III.

A' szegényeknek hírdet ezekkel a' szókkal Evangyéliomot az Isten Fija; az Ő hallgatói közzűl, azoknak kellett ezen beszédekből vígasztalást és erőssítést venni; a' kik a' szegénységnek szorongatásit, ottann ottann érezvénn, kéntelenek vóltak azonn is törekedni, mit egyenek, és mivel ruházkodjanak. Mint az émberi társaságokbann a' Fejedelmek, Fő Rendek, és Tisztviselők; ollyanok a' plántáknak Országábann a' Pálmák, Tzédrusok, és az erdőknek minden fáji: az alatsony és gyenge fűvek pedig, mellyek a' földszínének minden részét bétöltik, a' társaságbann lévő köznéphez hasonlítanak. Édes Idvezítőnk a' ki az Ő tanításit mindenkor a' dolog természetéhez intézte; most mikor eggyügyű sokaságot tanít, nem azt mondja nékik: Nézzétek meg ama Pálmákat és a' Libánusnak tzédrusit; hanem

köz-

közrendű plántákra figyelmezteti a' köznépet: *Vegyétek eszetekbe a' mezei liliomokat* s a' t. — Tudjuk hogy a' sík mezőbenn, egy felemelkedett helyenn, tartotta édes Idvezítőnk azon felséges tanítását, mellyből a' letzkének szavai vagynak véve; és kéttség kivűl épenn szemek előtt vólt az ő hallgatóinak, a' Tanító példa, mellyre őket figyelmezteti. Kettőt mond pedig hogy végyenek eszekbe, t. i. miképenn nevelkednek, és miképenn ruházkodnak azok; mindenik ollyan, a' mit a' természeti tudomány ba való mély béereszkedés nélkűl is, akárki könnyenn eszébevehet.

a) Mimódonn nevelkednek azok? A' plántáknak a' földből való nevelkedésébenn, a' Teremtő hatalom és bőltsesség álmélkodásra méltó. Miólta az Isten kezdetbenn szóllott; Hozzon a' föld füveket és fákat, mellyekbenn légyen az ő nemek szerént való magvok: a' földnek minden növevényi, a' gyenge füvek szint úgy mint a' nagy élőfák, magból vészik eredeteket. A' magba vagyon elrejtve titkosonn a' plántának élete, melly abbann sok esztendőkig ellappanghat, az életnek minden jelensége nélkűl; a' földbe vettetvénn pedig, a' nedvességtől és a' napnak erejétől megmozdúl, és plántává nevelkedik. De már itt vegyük eszünkbe azt a' mit mond

Szent

Szent Pál; *f.*) hogy a' földbe esett magnak az *Isten ád testet a' mint akarja, és mindenféle magnak kiváltképenn való testet.* Az emberi elme és tudomány pedig oda nem ér, hogy a' magnak belső alkotásából kinézhetné azt a' plántát, mellynek abból kifejtődzni kell. Eggyikből magas fa nevelkedik, másik gyenge plántátskává lészen, még pedig ingyen sem a' mag nagyságának mérséke szerént; mert némelly igen apró magvakból magas fák nőnek, más sokkal nagyobbakból pedig gyenge plánták lésznek; eggyiknek élete sok esztendőkig 's századokig eltart, másiknak életének egy nyár, vagy egy hónap, vagy egy hét a' határa. Azombann minden mag, a' maga nevelkedésének törvényét megtartja, úgyhogy az egész föld kerekségénn, ugyan azon nemű magról, ugyan azon formájú és alkotású plánta nevelkedik; és a' természet, az egyszer elébe szabott útat el nem téveszti.

Vegyétek eszetekbe! — így serkenti az Isten Fija az ő alatsony sorsú hallgatóit — Vegyétek eszetekbe a' mezei liliomokat miképpenn nevelkednek. Ezek igen gyenge fűvek, az előfák nagyságától és erejétől távol vagynak; kevés ideig is tartanak: de ugyan azon teremtő hatalom, melly az Úrnak minden egyéb plántáit alkotta, ezekről is gondot

f) 1Kór. 15: 38.

visel; ők is elérik a' tzélt, mellyre nézve vagynak alkotva; ők is megérlelik az ő magvokat, a' magok nemek szerént. Ne essék hát néktek is nehezenn, ha az Emberi társaságbann Pálmák és Tzédrusok nem lehettek; elégedjetek meg a' sorsal, mellyet a' Gondviselés néktek kiszabott; törekedjetek a' tzélra melly előtök. be van téve; és hidjétek el, hogy az, a' kinek gondja vagyon a' mezei liliomokra is, mellyek nem munkálkodnak, ti reátok is gondot visel, és megáldja a' ti munkáitokat; ti azoknál drágábbak vagytok.

b) Vegyétek eszetekbe, mimódonn ruházkodnak a' mezei liliomok? mitsoda tettzetes az ő virágzások! miképenn külömböztetik meg magokat az ő ékességekkel! Valamint az emberek között tapasztaljuk, hogy az elmebéli ajándékok, nem mindenkor vagynak a' test alkotásához, és a' világi szerentsének környűlállásihoz intézve: így tapasztaljuk ezt a' plántáknak ditsőségébenn, az ő virágzásokbann és gyümöltsözésekbenn is. A' mezei liliomok, ezek az alatsony és gyenge plánták, tettzetes virágokkal pompáznak; sok magas fáknak pedig, puszta szemmel alig láthatók a' virági, és azok is színtelenek. A' legnagyobb gyümöltsök nem fákonn, hanem gyenge és földretsepült plántákonn teremnek. Vegyük eszünkbe ebből a' példából, hogy az embernek

nek valóságos ditsőssége is, nem függ a' testnek állapotjától, sem az ő világi életének sorsától: hanem akármelly tsekély légyen is az ő sorsa, és állapotja világ szerént; lehet az ő lelkére nézve nemes, jó szívű, tiszta lelkiesméretű, ártatlan életű. Ezekbenn áll pedig az ő lelkének ditsőssége, és Isten előtt való kedvessége.

Mondom néktek, így szóll az Idvezítő, hogy Salamon minden ditsőségébenn nem öltözött úgy, mint ezek közzűl eggy! Vólt már példa reá a' későbbi időkbenn, hogy ollyan ember a' ki elmerűlvénn a' világi bőltsességbenn, a' Keresztyén Vallásról keveset tartott, a' Krisztusnak ezen szavai utánn, megnézvénn nagyító üvegenn is a' mezei liliomot, 's elálmélkodván annak leírhatatlan ékességeinn, magába szállott, és a' Keresztyén Vallásnak buzgó szívvel meghódolt. Átaljában a' plántáknak virágzása, figyelmezésre méltó dolog a' természetbenn. A' virágok önékiek valóságos menyegzői ékességeik, és ekkor láttatnak az ő életeknek örűlni. Ezekbenn vágynak az ő nemző és tenyésző részeik, ezekből származik az ő gyümőltsök és magvok az ő nemek szerént.

Az emberek szeretnék azt elhitetni magokkal, hogy minden tsak az ő kedvekért van teremtve; annyi igaz is, hogy a' plánták, az

előállatoknak, és azok közt különösönn az embernek rendeltettek eledelül, és más haszonvételre. De ennek a' tzélnak elérésére, szükség lett vólna é, olly sok ezer külömböző nemű, és mesterséges alkotású plántákat teremteni, mellyek közzül sokann, az embereknek nem tsak haszontalanok, hanem ártalmasok is? Szükség vólt é olly sok számtalan külömböző színekkel, és azoknak elegyedésivel, pompázni fel a' plánták ditsősségét, a' virágokat; holott ő magok a' plánták azt nem érzik, a' magok ékességét nem tudják; az emberek is arra kevéssé figyelmeznek? Nem, Keresztyének! hanem végyük eszünkbe, hogy az Isten nem tsak szükségre és haszonra, hanem gyönyörűségre való dólgokat is teremtett; és vagynak az Ő Bőltsességének ollyan tzéljai is, mellyeket mi nem tudunk; mellyet nem lehet jobbann kitenni annál, a' mint Dávid előadja: g) *Légyen az Úrnak ditsősség mind örökké! örvendezzen az Úr az Ő teremtett dólgaibann!*

Mi pedig az Idvezítő szavai szerént, végyük eszünkbe a' mezei virágoknak, a' Salamon pompájat fellyűlhaladó litsősségét; és légyen ez minékünk az Istenbennvaló bizodalomra tanító példa. Ha az Ő munkás gondviselése, a' tsupa pompára és gyönyörűségekre való dólgokra is, ennyire kiterjed: hogy ne szólgáltatná

g) Zsolt. 104: 31.

tatná ki azokat, mellyek e' világi életnek fenntartására szükségesek? Ha a' mezei liliomokat, mellyek nem fonnak, nem munkálkodnak, illy pompásonn ruházza a' Gondviselés: hogy ne szólgáltatná ki nékünk embereknek, múnkánk utánn azokat, mellyek nékünk szükségesek, holott mi azoknál drágábbak vagyunk? Lásson azért kiki az ő hívatala, rendi, és állapotja szerént kötelességéhez, és annak folytatása közbenn, ne terhelje magát szükségtelen gondokkal, és a' hólnapi napról való aggódással; hanem fogjon serényenn és vídám lélekkel munkájához; bízzon, hogy a' mennyei Atya: a' kinek gondja mindenekre kiterjed, ő róla is gondotvisel, és az ő igasságos jó igyekezetét, bóldog előmenetellel megáldja.

Keresztyének! A' természeti dólgokról való figyelmezésről, azt mondja bőlts Salamon: *Eggyenként ezek a' dolgok mint fáradoznak, senki nem mondhatná meg, nem elégednék meg a' szem látvánn, sem bé nem tellyesednék a' fül hallással.* h) Úgy vagyon, mert a' teremtett dolgoknak sokasága olly nagy, hogy az ember képzelődő tehettsége, azokat bé nem lepheti; azoknak alkotása olly sok formájú, hogy a' figyelmezés azokra ki nem terjedhet; a' természeti erőknek munkálkodása olly titkos, hogy

h) Préd. 1: 8.

az ítélő tehettség, azoknak mélységeibe bé nem láthat. Úgyhogy akárhány esztendeig tartana a' világnak mostani formája, és akármelly szorgalmatossággal keresnék az emberek annak esméretét; még is soha se lenne ollyan idő, mellybenn egyebet mondhatnának ennél, hogy a' természetnek részszerént való esméretére jutottak.

Azombann, ollyan könyv a' természetnek könyve, mellyet minden ember, akár tudós, akár tudatlan légyen, egyenlő haszonnal olvashat, ha akarja. Igaz hogy az égenn és földönn lévő teremtett dólgokat, más szemmel nézi a' tanúlt, mással a' tudatlan; ez kevesebbet vehet eszébe mint amaz: de azért mindeniknek észbevételinek, és elmélkedésinek végre ez a' summája: Melly nagyok a' Te tselekedeteid óh Örrökkévaló! mindeneket bőltsenn teremtettél, bé tőlt a' menny és a' föld a' Te gazdagságiddal. *i*)

Ezért ajánlja a' Szent Írás, átaljábann és közönségesenn minden embereknek, a' természeti dólgokra való figyelmezést; és az Apostol szent Pál, magokmenthetetleneknek mondja a' Pogányokat is, ha az Isten esméretére nem jutottak; mert úgymond a' mi az Istenbenn láthatatlan, t. i. az Ő Isteni hatalma, és más

i) 'Sólt. 104: 24.

más tökélletességei, a' teremtett dólgokból megláttatnak. Ha tehát az Isten minket inkább tanít, mint a' földi oktalan állatokat, és az égi madaraknál bőltsebbekké tészen minket: légyünk bőltsebbek azoknál, elfogadvánn ezt az Isteni tanítást, a' figyelmezés által, és eszünkbevévénn azokat mellyek észbevenni valók. Ha még a' kijelentetett vallásbann is úgy szóll nékünk mint okosoknak, hogy ítéljük meg a' mit mond; mennyivel inkább, mikor a' természetnek néma prédikálása által tanít; szükség hogy a' mi figyelmezésünk, és ítélő tehettségünk, légyen a' körűl múnkás. — *Az Úrnak tselekedetei nagyok, nyilvánn vagynak mind azoknak, a' kik azokbann gyönyörködnek.* *k*) Emeljük fel hát a' mi szemeinket a' magosságba, és lássuk meg kitsoda teremtette mind azokat. Mert *az egek hírdetik az erős Istennek dítsőssségét; és az Ő kezeinek munkáit a' kiterjesztetett erősség; az egymás utánn következő nappalok, prédikálják az Ígét, és az éjttzakák tanítnak bőltsességet.* *l*) A' levegőégnek, tűznek, felhőnek, hónak, essőnek, menydörgésnek prédikálása, mindenütt hallik az okos lelkek előtt. Figyelmezzünk az oktalan állatokra, a' tetemes barmoktól fogva az apró férgekig, ne útaljuk meg ezeket a' mi teremtéstársainkat, mert ezek is az Istennek mindenekre kiterjedő Gondvise-

k) 'Sólt. 111. 2. *l*) 'Sólt. 19: 2, 3.

lését prédikálják. Vegyük eszünkbe a' fákat, füveket, virágokat, és mind ezek az Isten hatalmasságának, böltsességének és jóságának megesmérésére, 's az Ő gonviselésébenn való bizodalomra tanítanak bennünket; hogy Angyali örömnek érzésével követhessük Dávidot, így öntvénn ki szent elragadtatással, a' mi szívünknek a' teremtett dolgok észbevételéből származó érzéseit: Melly nagyok a' Te tselekedeteid óh Jehova! mindeneket böltsenn teremtettél, bétölt a' menny és a' föld a' Te ditsőségeddel! Ámen.

XXI. PRÉDIKÁTZIÓ.

Ditsőssége forog az Embernek abbann, hogy őtet a' Szent Írás fereghez hasonlítja.

Jób. 25: 6.

A' halandó ember féreg, az embernek fija ollyan mint a' féreg.

Mikor a' Szent Írás a' mi emberi természetünkről szóll: néha ollyan ditsősséget és méltóságot

ságot tulajdonít annak, a' millyennel alig gondolnánk hogy bírhatna az emberi természet; néha pedig annyira megalatsonyítja azt, hogy az emberi sorból is, láttatik lejjebb nyomni bennünket. — Mikor azt mondja, hogy mi Isten Fijai, *a*) Isten Templomi vagyunk, és az Istennek Szent Lelke lakozik mi bennünk; *b*) hogy az Isten minket, egykevéssel teremtett kissebbekké az Angyaloknál, mindazáltal ditsősséggel és tisztességgel megékesített minket: *c*) lehet é ennél méltóságosabbann szóllani, az emberi természetről? De már mikor édes Idvezítőnk, az Ô bűnösök közzűl szedegetett Híveit, Juhoknak nevezi; ez a' nevezet, úgy tettzik mintha egykevéssé alábbszállítaná az embert, az Isten Fijainak méltóságából; mintha eszünkbe juttatná azt a' tévedezést, mellybe vitt vala bennünket a' bűn. — Úgy is szokása a' Szent Írásnak, hogy a' bűnös embereket, az oktalan állatokhoz hasonlítsa. Dávid az elkevélyedett hatalmas üldözőket, *túlkoknak és Básáni bikáknak*, *d*) az engedetleneket pedig, *lovaknak és öszvéreknek* nevezi, *mellyeknek szájokat, ha meg nem szorítják zabolával és fékkel, nem engednek.* *e*) Az egymást háborgató, 's a' társaságbann szeretetlenűl élő emberek felől, így panaszolkodik

a) Ján. 1: 12. *b*) 1Kór. 3: 16. *c*) 'Sólt. 8: 6.
d) 'Sólt. 22: 13. *e*) 'Sólt. 32: 9.

Habakuk: *Uram! ollyanokká tészed az embereket, mint a' tengernek halait; és mint a' tsúszó mászó férget, mellynek nintsen esze f)* — Sőt hogy a' gonosz életű embereket megalázza, alábbvalóknak mondja őket az Írás az oktalan állatoknál: *Az ökör esméri az ő Urát, és a' szamár az ő Urának jászlát; az Izrael pedig nem esméri az ő Urát. g) Még a' gólya is az égenn tudja az ő idejét, a' gerlitze, a' daru, és a' fetske, tudják mikor el kell menni: az én népem pedig nem esméri az Úrnak ítéletét. h)*

Hogy az istentelen és roszsz szívű embert, baromhoz hasonlítja az Írás, a' nem tsuda; mert ő azt megérdemli: hanem arra méltó figyelmeznünk, hogy az ember a' bűnre való különös tekíntet nélkűl is, a' mennyibenn ő is élő állat, hasonlíttatik a' több élő állatokhoz. Salamon azt mondja; *Az emberek fijainak végek, hasonlatos az oktalan állatnak végéhez; a' mint meghal egyik, úgy a másik is, mindenik porból való, és mindenik porrá lészen. i)* Bildáb is a' Jób barátja, a' felvett letzkébenn azt állítja, hogy *a' halandó ember féreg, és az embernek fija* (a' mennyibenn halandó) *ollyan mint a' fereg.* Tégyük hozzá még ehez; hogy mikor az Isten szeretetből szóll, és kegyelmét ígéri is; féregnek nevezi az Ő szeretett

f) Habak. 1: 14 *g)* Ésa. 1: 3. *h)* Jérém. 8: 7. *i)* Préd. 3: 19, 21.

tett népét, mint É'sa. 41: 14. *Ne félj kis férgetske Jákób! en segittségül leszek tenéked.*

Midőnn hát Atyámfijai! az Évangyéliom, rendszerént szóll a' mi emberi természetünknek ditsősségéről, a' mennyibenn az Istennek Szent Lelke adatott minékünk: tekintsük meg most annak a' másik óldalát is. A' halhatatlan ember, az Isten képére teremtetett lélek, a' kegyes emberbenn az Istennek temploma; a' halandó emberről pedig, ezen mi állati testünkről, azt mondja a' letzke, hogy az féreg, az embernek fija ollyan mint a' féreg.

I.

Először is, vessünk hát egy tekintetet arra, a' mihez hasonlít bennünket a' letzke, t. i. a' férgek seregére. Ezek az állatok, mi előttünk leggyűlölségesebbek; mert mikor megszaporodnak, valósággal sok kárunkra és alkalmatlanságunkra vagynak. Mitsoda nagy károkat tésznek sokszor, az elszaporodott hernyók, tserebogarak, szípolyok, 'su'sokok, molyok, 's egyebek! és mitsoda alkalmatlanságunkra vagynak a' legyek, szúnyogok, 's egyebek! és azért ha lehet, 's a' mennyibenn lehet, pusztítjuk is őket.

De nem tsak gyűlőljük, hanem útáljuk is mi ezeket, 's nem tartjuk méltóknak, hogy tsak egy kedvező 's vi'sgálódó tekíntetet is vessünk

vessünk reájok, *vagy azért* hogy miénk lévénn az Uraság a' földi állatokonn, ezeket mint hozzánk képest kitsíny és gyenge teremtéseket fel se vészszük, hasonlatosok lévénn a' Barbarusok Fejedelmeihez, a' kik tsak a' Fő Rendeket tartják valamire az Országbann; a' köznépet pedig és a' szegénységet embereknek se nézik; — *vagy azért*, hogy nagy sokasággal vagynak a' magok idejekbenn, és ebbenn, hasonlatosok vagyunk magunkhoz, a' kik magoknak az embereknek elszaporodását is, nehezenn szenvedjük, és értetlenűl 's szeretetlenűl panaszolkodunk, hogy sok az ember, nem győzi tartani a' főld; mintha az Isteni gondviselés, nem tudna élelmet is adni azoknak, a' kiknek életet adott; — *vagy azért*, hogy mi, mindent tsak a' haszonnál fogva tudunk betsűlni; és tsak azokat a' teremtés társainkat szenvedhetjük, tsak azokat szeretjük, mellyeknek hasznokat tudjuk venni; mint p. o. A' férgeknek 's bogaraknak számtalan nemei közzűl, szeretjük és tsudáljuk a' méheket, a' selyembogarakat, mert ezeknek munkájokat, tudjuk hasznunkra fordítani: de a' mellyekből nem tudunk egyenesenn hasznot venni; azokat gyűlőljük, útáljuk; és ha rajtunk állana, kívánnánk őket az egész természetből

szetből is kipusztítani; kivált azokat mellyek alkalmatlanságunkra és kárunkra vagynak.

De K. A! jusson eszünkbe, hogy a' mint a' Szent Írás a' Világ teremtetésének históriáját előnkbe adja; azt mondja, hogy mikor az Isten az ötödik naponn, mindenféle tsúszómászó férgeket és bogarakat teremtett vólna: látá az Isten hogy az jó vólna. Ugy tettzik, hogy tsak ez az egy megegyzés is, arra tanít bennünket, hogy ha a' Mindenható Bőltseség, ezeket jónak találta; és ha gyönyörködik az Úr az Ő teremtett állatibann: minékünk nintsen jussunk őket útálni. — Sőt ezt is méltó megjegyeznünk Atyámfijai! hogy ámbár mindenkor megalatsonyítására szólgál az az embernek, mikor őtet az Írás, a' nállánál alábbvaló oktalan állatokhoz hasonlítja: tsakugyan ha már ennek meg kell lenni; sokkal könnyebbenn esik nékünk, ama legalábbvaló állatokhoz, a' férgekhez való hasonlítást elszenvedni; mintha az előttünk sokkal betsesebb barmokhoz hasonlíttatnánk. Ha Bildád azt mondotta vólna Jóbnak: A' halandó ember barom, az embernek fija ollyan mint a' barom: ez nagyonn sértő hasonlítás lett vólna, és ollyan, a' melly ellen egyszerre minden érzés feltámadna az emberbenn szinte a' boszszankodásig. Most pedig mikor azt mondja: A' halandó ember féreg, az em-

ber-

bernek fija ollyan mint a' féreg; sokkal alábbvaló és előttünk útállatos állatokhoz hasonlít bennünket; még is úgy tettzik, hogy ezt a' hasonlítást könnyebb elfogadni; és ez nem láttatik bennünket annyira megalatsonyítani.

Valósággal Atyámfijai! ha leszállunk ottann ottann, a' mi teremtett állatokonn való Uraságunknak magas póltzáról; és nem átaljuk ezeket a' gyenge állatokat, szemesenn megtekinteni: megfogjuk látni, hogy az ő hozzájok való hasonlíttatásbann, nem tsak semmi nintsen a' mit szégyenleni lehetne; hanem még azonn is fel kell akadnunk, ha vallyon a' teremtésnek tsudálatos rendibenn, nem ezeket kell é nyomba, az okos lélekkel biró emberek utánn gondolni; és őket minden más állatoknál elébb valónak tartani. Ugyan is:

Az Istennek sok formájú Bőltsessége, tsudállatos és megfoghatatlan, a' világbann lévő minden dólgokbann; de legtsudállatosabb és megfoghatatlanabb, a' tsúszó-mászó és repeső férgekbenn; és helyesenn mondják azt, hogy a' legkissebb dólgokbann legnagyobb a' Teremtő. Az emberi test, a' mennyibenn az okos léleknek alkalmatos szállása, remek munkája a' Teremtőnek, és tele van kimagyarázhatatlan titkokkal. Álmélkodnunk kell mikor meggondoljuk, melly számtalan

talan mesterségekre, és kézi művekre lett alkalmatos az ember, az okos lélek által; és mennyire felyűlhaladott egyéb élő állatokat: de ez az emberekenn való álmélkodás megszűnik, és egy kevéssé pihen; ha az ember a' tsúszómászó és repeső férgeknek testek alkotását, és tsudálatos mesterségeket megtekinti. — Minden élő állatoknak vágynak ösztöneik; és mesterségeik, mellyekkel életeket fenntartják, magokat óltalmazzák: de azoknak mesterségeket és tselekedeteket a' férgekéhez még tsak hasonlitani sem lehet. — A' méheknek természetek és mesterségek, még koránt sem a' legtsudálatosabb a' férgek között; az ő titkaikat sok száz esztendőktől fogva igyekeznek már az emberek kitanúlni: de még eddig sem lett a' leggondosabb vi'sgálódásnak is egyéb következése, hanem az álmélkodás és a' haszon. Van é a' nagyobb állatoknak munkájábann valami, a' mit a' méhek mesterségéhez tsak hasonlítani is lehetne? — Salamon a' hangyákról, sáskákról, és pókokról azt mondja, hogy azok bőltsebbek a' Böltseknél. *k*) És valósággal ezeknek, és a' férgek sok más nemeinek munkáik, mesterségeik ollyan tsudálatosok, az okosság munkáihoz ollyan közeljárók, és a' más nagyobb állatok mesterségeiket annyira felyűlhaladják; hogy az okos lélekkel biró em-

k) Péld. 30: 24. 's a' t.

embernek, épenn nem lehet kissebbségére; mikor ő inkább ezekhez, mint a' nagyobb állatokhoz hasonlíttatik.

Nem elégednék meg a' szem látással, sem a' fül bé nem tellyesedne hallással; ha valaki az Isteni Mindenhatóságnak tsudáit, mellyek a' férgekbenn és bogarakbann tündöklenek, mutogatni és előszámlálni kezdené. Én tsak egyet hozok elő, melly az Isteni Mindenhatóságnak, a' teremtett állatokbann lévő legnagyobb tsudáji közzé tartozik, és a' mellyre nézve, minékünk nagy vigasztalásunk és bóldogságunk vagyon ebbenn, hogy *a' halando ember féreg, és az embernek fija ollyan mint a' féreg.*

Többnyire minden férgek és bogarak lételének, ez a' törvénye, hogy az ő életeknek ideje, három különös időszakaszokból áll; mellyekenn midőnn általmennek; ollyan rendkivűl való változás esik rajtok, hogy az ő életeknek harmadik részébenn, egészszenn újj, és az elsőtől külömböző teremtett állatoknak láttzanak; és az ő testek annyira más ábrázatra változik, hogy a' közt, és az ő elébbeni formájok között, tellyességgel semmi hasonlatosság nintsen.

1. Mikor ők kikelvénn tojásokból, a' világra jőnek: ezen ő életeknek első szakaszábann, tulajdonképenn való tsúszó-mászó férgeknek, hernyóknak ábrázatjábann vagynak, na-

nagyobb részént minden ékesség nélkűl valók, és igen sokann ollyanok, hogy az embernek nem lehet tőlök nem undorodni. A' melly helyenn születtek, azonn maradnak; ott találják az ő eledeleket, a' fákonn, füvekenn, a' földbenn, vizekbenn, és minden tisztátalan helyekenn; kevesenn vagynak mellyek az ő helyeket, idetova mászkálvánn változtatnák. Még ekkor igen kevés nyoma láttzik bennek tsak annak is, hogy az életnek örűlnének; tsak az ételre vagyon gondjok, és sokaknak sem szemei nintsenek a' látásra, sem fűlei a' hallásra.

2. Mikor ez az időszakasz eltelvénn, megnevelkednek annyira, a' mint mindeniknek a' Teremtő kiszabta: akkor megszűnnek az ételtől, elváltoztatják elébbeni formájokat, és minden látható tagok nélkűl, minden eledel nélkűl 's az életnek minden jelensége nélkűl, minden mozdúlás nélkűl, mintegy bépólálva hevernek egynéhány napokig; vagy az ő születéseknek helyénn, vagy azokbann a' koporsókbann, mellyekbe magokat előre bészőtték, vagy a' rejtek helyekenn, mellyeket kerestek magoknak.

3. Ekkor következik osztánn az ő életéknek harmadik időszkasza, mellybenn a' Teremtő Hatalomnak és Bőltsességnek, ollyan tsudái mutatják ki magokat, mellyeket leírni és előszámlálni lehetetlen, mert a' fövénynél

többek. Kijőnek az ő koporsójokból ezek az állatotskák, de mitsoda rendkivűl való nagy változással! A' mi ennekelőtte eggy egyűgyű alkotású formátlan féreg vólt; már most egy tsínos, és épenn más formájú állatotskának ábrázatjában jelenik meg. Ez előtt tsúszó-mászó féreg vólt: most pedig már lett szárnyas állattá, és az ő elébbeni formájának, benne semmi nyoma nintsen. Ez előtt undorodást okozó, ékesség nélkűl való féreg vólt: most pedig a' természetbenn lehető, minden ékességekkel fel van tzifrázva, — mert úgy láttzik, hogy valami pompája és ékessége lehetett a' természetnek, mind azt főképenn a' férgeknek és bogaraknak ajándékozta. Sem a' madaraknak ékességeibenn, sem a' virágoknak ditsőségébenn, sem a' köveknek és értznemeknek tündöklésébenn, a' színeknek azt a' pompás elegyedését fel nem találjuk, a' mellyel ezen apró állatotskákat a' természet Ura felékesítette. — Ez előtt tsak az ő születésének helyénn maradt, vagy ott körűl mászkált: most pedig szárnyra kelvénn, béjárja az eddig előtte esméretlen vídékeket. Ez előtt igen kevés, vagy semmi világosságot nem látott: most pedig a' feje tele van szemekkel, mellyeket némellyekbenn a' természet vi'sgálók, egynéhány ezerekre számlálnak. Ez előtt az élet örömének, alig láttzott benne valami nyoma: most pedig

minden

minden mozdúlása gyönyörködést mutat. 's a' t. Vagynak ollyanok közöttök, mellyek ez előtt tsak keserű eledelekkel éltek; most pedig már elváltozott állapotjokbann, semmi eledelre nintsen szükségek; vagy pedig a' virágoknak édes nedvességeivel táplálják magokat.

Jegyezzük meg pedig Keresztyének! hogy ennek az elváltozott tsínos állatotska testének kezdete, vagy alakja bár akármely külömböző formájú légyen is, benne vólt már a' féregbenn vagy hernyóbann is, de olly tsudálatosann elrejtve, hogy annak semmi nyomát vagy jelenségét észre venni nem lehetett; benne vólt, a' féreg bőrnek elvetésével elváltozott, és koporsójábann bépólált, életnélkűl valónak láttzó állatbann is; de mi leszsz belőle? még akkor is észre venni nem lehetett: hanem ez az elébbenitől olly igen külömböző forma, akkor mutatta ki magát, mikor ennek a' tsudálatos állatotska lételének, harmadik időszakasza elérkezett.

II.

Mint tettzik tinéktek Atyámfiai! alávaló-ságnak láttzik é, ezeknek a' dólgoknak, ezenn a' helyenn való emlegetése? Illetlen dolog é a' Teremtő Bőltsességnek, az illy aprólékosságokbann való vi'sgálása? Sőt inkább én azt mondom, hogy, ha az ember ezekre a' körű-

lötte lévő apróságokra figyelmez; és ahoz illendő szívvel, és okossággal gondolóra vészi: szembetűnőbb tanúbizonyságait vészi bennek észre, az Isten bőltsességének, és jóságának; mint a' napnak, hóldnak és tsillagoknak járásibann; mellyekről kivált a' nem tanúlt ember, alig tud egyebet annál, hogy feljőnek az égnek egy végénn, és elmennek a' más végére.

Legalább akármelly alávalóságoknak láttassanak is mi előttünk, a' tsúszó mászó és repeső férgek és bogarak: tsak azért is megérdemlik a' mi ő reájok való figyelmezésünket, hogy az Írás, sok helyekenn azokhoz hasonlít bennünket; mint a' letzkébenn is. Ebbenn a' hasonlításbann, ne forogjon előttünk az a' fundamentom nélkűl való gondolat; mintha mi ollyan útálatosok, és semmirekellők vólnánk az Isten szemei előtt; mint a' mi kevélységünk előtt a' férgek: hanem nézzük azokbann az Isteni bőltsességnek tsudáit, és megfogjuk látni, hogy az azokhoz való hasonlíttatás kissebbségünkre nem szólgál; sőt inkább érezteti velünk, az Isten ajándékinak Felséges vóltát, mellyekkel mi bírunk; sőt mintegy fülünkbe sugja, azt a' reménységet is, mellyre a' vallás által hívattattunk.

Nevezetesenn: Mikor az Isteni kéz, a' mi szemeinknek láttára, ezeket az apró férgeket, ollyan tsudálatosann elváltoztatja, a' mint fellyebb

lyebb láttuk: jusson eszünkbe, hogy valamint a' fergek élete, három időszakaszokonn mégyen keresztűl, és tsudálatosonn változik, míg az ŏket illethető tökélletességet elérik; úgy a' mi egész lételünkre is, három időszakaszok vagynak rendelve. Bizony *a' halandó ember féreg, az embernek fija ollyan mint a' féreg.*

1. Az első időszakasz ez a' mi mostani életünk, mellybenn mintegy a' földhöz lévénn ragasztva, elő-hátra mozgunk, keresvénn a' testnek eledelét, mint a' férgek, és mindeneket elkövetvénn a' hasnak szükségéért. Érezzük az életnek örömét és gyönyörűségét; de ez is sok keserűségekkel, és viszontagságokkal vagyon elegyítve; vagynak a' mostani élethez szükséges érzékenységeink; de ezekkel is igen sok dólgokat fel nem vehetünk, nem esmérhetünk.

2. Azombann valamint a' férgek, eltöltvénn az ő életeknek első időszakaszát, mintegy koporsóba zárkoznak, és az életnek jelensége nélkűl vagynak egynéhány napokig: úgy minket is a' minden élőknek készíttetett ház, a' koporsó készenn vár; a' holott, minekutánna a' por földé lészen, a' mint az előtt vólt, a' lélek pedig megtér az Istenhez a' ki adta vólt azt; az életnek minden jelensége nélkűl lészünk, szinténn a' bóldog feltámadásnak napjáig. A' mikor

3. Valamint a' férgek, a' mi szemeink láttára, kijőnek az ő koporsójokból, és egészszenn újj ábrázatbann jelennek meg; mintha egészszenn más teremtések vólnának: úgy mi is várjuk és reménylyük, hogy eljő az óra, mellybenn mindenek kik a' koporsóbann vagynak, meghallják az Isten Fijának szavát, és a' kik jókat tselekedtek, kijőnek az életnek feltámadására. *l*) És ha ezekenn az apró férgekenn olly nagy és tsudálatos változások esnek, mikor ők az új életre mennek által: mi is hiszszük és reménylyük, hogy az Isten Fija, az ő eljövetelekor, elváltoztatja ezt a' mi alatsonyságunknak testét, ezt a' mi féreg formánkat, és az Ő megditsőült testéhez hasonlóva tészi. *m*) Most mintegy hozzá vagyunk ragadva a' földnek ezen kitsiny részéhez, mellyenn keressük eledelünket: akkor pedig mint a' villámás, béjárjuk azokat a' lakó helyeket, mellyek vagynak a' mi mennyei Atyánknak hajlékibann; *n*) hogy mindenütt lássuk az Ő hatalmának, bőltsességének, és jóságának ditsősségét. Akkor a' megditsőittetett testbenn, ollyan új érzékenységeket reménylünk; mellyekről most gondolkodni sem tudunk, mellyekkel ollyan dolgokat fogunk tapasztalni, mellyek most titokbann vagynak előttünk. *o*) Most eledel által kell

l) Ján. 5: 28, 29. *m*) Filip. 3: 21. *n*) Ján. 14: 2, 3. *o*) 1Kór. 13: 10, 12.

kell naponként tápláltatnunk; akkor pedig arra sem lészen szükségünk; *p*) hanem az Isten jobbja felől lévő mindenhai örömökkel elégíttetünk meg.

Ennek a' megditsőűlt testnek, — mellyet a' mostani lelkes testünknek ellenébe tévénn, lelki és mennyei testnek nevez Szent Pál, — ennek a' megditsőűlt testnek kezdete, mondom, vagy Alakja benne van már e' mi mostani féreg formánkbann is, és ebből fog az feltámasztatni; de most annyira el van rejtve benne, hogy minémű formája és ékessége lészen annak, ahoz még most tsak gondolattal se közelíthetünk. Annyi bizonyos, a' mint a' feltámadásról szólló Jób is állítja, *q*) a' férgek változásinak példájából is látjuk, hogy mikor az életnek eggyik módja megszűnik, és az élő teremtés, az életnek másik módjára mégyen által: a' testnek elébbeni formája elvettetik, elváltozik. Illyen változás tsak a' születéskor is történik némely részbenn, mert a' magzat az Annya méhébenn, eledel és lélekzetvétel nélkűl, tsak a' kőldök sinór által tápláltatott: a' születéskor pedig elmettzetik ez, és már az életre eledel és lélekzetvétel kívántatik.

p) 1Kór. 6: 13. *q*) Jób. 19: 26. אחר עורי נקפו - זאת Az én bőröm utánn, (*mostani formam utánn, mikor a' testből kikelek*) elmettzik ezt (*elvettetik ezen test, vagy ennek formája*) 's a' t.

Tudjuk hát a' Szent Írás tanítása utánn, hogy mikor eljő amaz újjá születésnek napja; elmettzetik, elvettetik az a' mi rothadandó; és feltámadunk rothadatlanságbann, ditsőségbenn.

Óh! melly nagy vígasztalásunk lehet hát abbann Atyámfijai! hogy *a' halandó ember féreg, és az embernek fija ollyan mint a' féreg!* Ezekbenn a' legalábbvalóknak tettző állatotskákbann, tanít minket a' mi édes Atyánk, arra a' reménységre, mellyre hívott az Évangyéliom által. Mert semmi sintsen az egész természetbenn, a' mi szembetűnőbbképenn ábrázolná ki, a' jövendőbéli feltámadást, mint ez a' férgeknek, a' mi szemeink láttára való feltámadások. Mikor egy jó Keresztyén ember ezeket látja: a' mellett hogy gyönyörűséggel juthat eszébe, ama bóldog feltámadás; mellyet erős reménységgel vár; az Istennek tsudálatos dolgainn való álmélkodástól elragadtatik, és ollyan formann önti ki az ő szívének érzéseit mint Dávid 'Sólt. 139. *Dítsérlek Uram Tégedet, hogy tsudállatosképenn tsudállatossá tettél engemet; tsudállatosok a' Te tselekedeteid, és az én lelkem azt jól tudja Melly drágalátosok én előttem a' Te gondolatid óh erős Isten! és azoknak summájok melly nagy! Megbeszélleném azokat, de a' fövénynél többek; mikor felserkenek*

EGYETEMI KÖNYVTÁR DEBRECEN

nek is Te veled vagyok. Kísérts meg engemet erős Isten! és lássad az én lelkemet; próbálj meg engemet és lásd meg az én gondolatimat; lásd meg ha boszszúságodra való útonn járok é, és vezérelj engemet tökélletes útonn. Ámen.

XXII. PRÉDIKÁTZIÓ.

A bujdosó madarakról. Mire tanítják azok az embert?

Mondódott nyár végénn.

Jérém. 8: 7.

Még a' gólya is az égbenn tudja az ő idejét; és a' gerlitze, és a' daru, és a' fetske tudják mikor el kell menni: az én népem pedig nem esméri az Úrnak ítéletit!

Mikor Mózes a' teremtésnek históriájábann leírja, miképenn szóllította elő a' Teremtő Hatalom, egymás utánn a' teremtett dólgokat: mindeniknek utánna tészi ezt a' jóvá hagyó mondást: és látá Isten hogy az jó vólna. Az Isten képére teremtetett ember, tagadhatatlan hogy minden látható teremtések kö-

zött, legfővebb és nemesebb vólt; még is ennek nem tészi utánna: és látá Isten hogy az jó vólna. Mert tudta már a' história író, hogy az igasságbann teremtetett ember, el fogja veszteni a' jóságot, és hijábavaló gondolatokat keres ő magának.

Jók az Istennek minden egyéb teremtései, mert megfelelnek a' tzélnak mellyre teremtettek, az elejekbe szabott törvénynek ellene nem járnak, és sietnek az őket illető tökéletességre. Az életnélkűlvaló testek: nap, hóld, tsillagok, főld, tenger, levegőég, a' természet kiszabott törvényét megtartják, és nem hibáznak. Az élő, de nem érző testek: a' fák, fűvek, és virágok, megtartják az ő ditsőssége-ket az ő nemek szerént, megérlelik az ő magvokat és gyümőltsöket az ő nemek szerént, és a' főldszínét Isten kertjévé tészik. Az élő állatokról azt mondja Dávid, hogy azokbann gyönyörködik, vagy örvendez a' Teremtő. *a*) Igen is, mert mindenik az ő neme szerént, bétőlti a' Teremtő tzélját; mindenik az ő neme szerént való munkássága által, a' veszedelemre való vígyázás által, azonn a' módonn tartja fel életét, a' mint őtet a' Teremtő Bőltsesség a' természeti ösztönök által megtanította. De hát az ember? Óh! ez a' nemes teremtés, az Isten tzéljának meg nem felelt. Adatott néki okosság,

a) 'Sólt. 104: 31.

ság, hogy az lenne vezére és ditsőssége, ő pedig azt az állati kívánságok alá tapodta; adatott néki a' jónak esmérete, és ő követte a' gonoszt; halhatatlanságra teremtetett, és ő magának halált keresett. Avagy illette vólna é hát őtet az a' dítséret, melly a' több teremtett dólgokat olly igazánn illeti: És látá Isten hogy az jóvólna?

Az Istennek irgalmassága és hoszszútűrése álmélkodásra méltó! A' bűnnek béjövetele utánn, a' megbántatott Teremtő, maga járt mintegy az ő elpártolt emberei utánn, hogy azokat az elvesztett ditsősségre viszszahívja; ajándékozta nékik az Ő beszédét, hogy tanúljanak bőltsességet; fenyítette bűntetésivel, hogy bolondságból ne vétkezzenek; édesgette ígéreteivel, hogy a' nékiek rendelt tökélletességre és ditsősségre igyekezzenek: de a' mint minden időknek históriája mutatja, mind e' mai napig, tsak ember az ember. A' bűnökbenn gyönyörködő, az Isten beszédéből bőltsességet nem tanúl, fenyegetéseire nem hunnyászkodik, ígéreteire nem serken, hogy a' néki rendelt dittősségre igyekeznék.

Ne tsudáljuk hát K. H! hogy az Isten beszéde, sok helyekenn, azzal szégyeníti meg a' bűnös embereket, hogy az ő nállok sokkal alábbvaló teremtések, az oktalan állatok, jobbann eljárnak kötelességekbenn mint ők, és

ből-

bőltsebbek ő nállok az ő módjok szerént. A' felvett letzkébenn, az Úrnak törvényével ditsekedő, de engedetlen, és az Ő fenyegetéseire is jobbúlni nem akaró népnek, ezt mondja, a' mint hallánk, a' Szent Lélek: *Még a' gólya is az égbenn esméri az ő idejét, és a' gerlitze, és a' daru, és a' fetske, tudják mikor el kell menni: az én népem pedig nem esméri az Úrnak ítéletét.*

Illő leszsz K. H! egy tekíntetett vetnünk ezekre az Úrtól taníttatott madarakra, miképpenn esmérik ők az ő idejeket; — mert az ő tudományok, az Isten sok formájú bőltsességének, igen szép ábrázatját mutatja; — és osztánn az ő példájokkal is serkentgetni magunkat, hogy mi is tanúljuk a' mi időnket esmérni, és az Úrnak ítéletit eszünkbe venni.

I.

Ez a' Világ egy népes város, mellyet a' jó Teremtő számtalan lakosokkal, az Ő élő állatival bétőltött; és abbann az Ő bőltessége, gondot visel arról is, hogy az élet, mellyet az Ő állatinak ajándékozott, alkalmatos eszközök által fenntartassék. Mindeneknek szemei Ő reá néznek, és Ő ád azoknak eledelt alkalmatos időbenn. A' földnek minden fűvét adta az élő állatoknak eledelekre; de ezenn kívűl őket magokat is úgy rendelte, hogy eggyik

a'

a' másiknak birodalmábann légyen, eggyik a' másiknak légyen eledele; és nevezetesenn a' repeső és tsúszó mászó apró állatok, mellyeknek kevés napokig tartó élet adatott, szolgáljanak a' nagyobbaknak eledelekre. Úgyde a' Teremtő Bőltsesség jónak látta, hogy a' nyárnak és télnek viszontagsága által, tartsa fenn a' földet. A' nyárnak idejénn, asztalt terít az Úr minden élő állatoknak, és bétőlti azokat az Ő jóvóltával. Ekkor kijőnek a' földből mindenféle maghozó fűvek, az élőfák és plánták gyümőltsöket teremnek; egyszersmind megjelennek mindenféle repeső és tsúszó-mászó állatok, mellyeknek tsak egy nyári élet engedtetett; hogy azokból megelégíttessenek a' földnek minden állati, és az égnek minden madarai. A' télnek keménysége pedig ismét elsepri mind ezeket. Mit tselekedett hát az Istennek sok formájú bőltsessége, hogy azok az állatok, mellyeknek esztendőkig tartó életet adott, éhel el ne veszszenek? Némellyeknek eledelűl rendelte a' megszáradt fűveket, az elhúllott magvakat, és a' fáknak lehúllott leveleit; hogy azokkal a' télnek sanyarú idejében, magokat táplálhassák. Némellyeknek adott valami belső ösztönt, hogy a' nyárnak idejénn gyűjtsenek magoknak, télre való eleséget Sokaknak testeket úgy formálta, hogy mihelyt az idő hidegedni kezd; rejtek helyeket keressenek magok-

goknak, és ott elaludjanak; minden érzékenység, és az életnek minden jelensége nélkül légyenek, szinte a' tavasznak idejéig. A' madaraknak némelly nemeibe pedig, mellyek itt télenn a' nékiek rendelt eledelt meg nem találhatnák, ollyan tsudálatos indúlatot adott, hogy azok a' télnek közelgető ideje elől más Tartományokra menjenek el.

Ezeket a' madarakat, mellyeket a' Próféta említ, úgy alkotta a' természetnek tsudállatos bőltsességű Teremtője, hogy az ő életek ne tsak egy nyáronn tartson; és ők a' nékiek engedtetett életet, ne tsak egy lakó helyenn töltsék el; hanem mihelyt az élelmek és bóldogságok fogyatkozni kezd; azonnal jobb lakó helyről gondolkozzanak, és más melegebb Országokra elmenjenek; mind az eledel kedvéért, mind pedig azért, hogy magokat a' hideg ellen óltalmazzák. Tsak ebbenn az egy látásbann is sok tsudálatos dólgok vagynak, mellyek az elmélkedni szerető okos lelket álmélkodással, és a' Teremtő eránt való tisztelettel bétőltik.

a) Nagyobb részént ezek a' madarak, egy bizonyos időt, sőt egy bizonyos napot tésznek fel magoknak, mellyenn elindúljanak, és a' mellynek elmúlása utánn, többé eggyet se látunk a' mi földünkönn. Ekkor ők minden hívogató levél nélkül, a' természeti ösztönök sze-

szerént egybegyűlnek, és seregbenn várják az elindúlásra rendeltetett napot; a' mikor magoknak jelt advánn, seregbenn elindúlnak. De ki tanította meg ezeket az értelem nélkül való madarakat, hogy annyira számot tudjanak tartani az ő elindúlásoknak idejére, hogy annak még a' napját sem tévesztik el? Te tanítottad óh tsudálatos Isten! nagy a' Te hatalmad, és a' Te tselekedeteidenn álmélkodunk!

b) Tudják ezek a' madarak mikor kell elmenni. Ez az okà elmeneteleknek, mert télenn nálunk eleséget nem találnának, és a' hideget ki nem állhatnák. Ugyde nem várják azt az időtt, hogy egésszenn megfogyatkozzanak az ő eledelekre való dólgok; nem várják hogy egésszenn meghidegedjen az idő; hanem mintha előre gondolkoznának, mikor még bővenn találnának a' mivel éljenek; már az útra készítik magokat; és a' közelgető ősznek kellemetességei őket meg nem tsalhatják, hogy tovább is maradjanak. Nem a' szükség hajtja hát el őket a' mi földünkről; hanem a' Mindenható, a' természeti ösztönök által tudtokra adta nékik az ő idejeket; és ők ennek a' tudománynak engedelmeskednek.

c) Azért mennek ők el más Országokra, hogy eledelt találjanak, és a' hidegtől magokat óltalmazzák. De hogy tudják ők, hogy

más

más Országokonn ezeket feltalálják? Ki tanította őket a' föld esméretének ama fundamentomára, hogy a' föld a' napnak járása szerént bizonyos szakaszokra osztatik; melly szerént mikor egy helyenn tél vagyon, akkor a' másikonn nyár uralkodik? Te tanítottad óh tsudálatos Isten! a' Te bőltsességednek senki nem mehet végére, bétőlt a' föld a' Te ditsősségeddel!

d) Idegen földre, és sok száz mértföldnyi meszszeségre bujdosnak ezek a' madarak; de ki mutatja meg nékik az útat? Hogy nem tévednek el? Mikor a' tenger partjához elérnek, hogy mernek annak is néki indúlni? Hogy tudják hogy még azonn túl is vagyon száraz föld, még pedig ollyan, mellyenn ők eledelt és mérséklett levegőeget fognak találni? Mind ezeket Te tselekedted óh Örökkévaló! nagyok és tsudálatosok a' Te tselekedeteid, nyilvánn vagynak mind azoknak a' kik azokbann gyönyörködnek!

Ímé így esmérik az égi madarak az ő idejeket, és tudják mikor el kell menni! A' jó szerentsének idejénn élnek a' jóval, de a' gonosznak idejére vígyáznak; elvonják magokat a' következendő veszedelem elől; és a' nékiek engedtetett életet és bóldogságot megtartják; mert a' Mindenható akaratjának engedelmeskednek.

kednek. Bizony méltánn mondja Dávid, hogy örvend az Úr az Ö teremtett állatibann! *b*)

II.

Annál megszégyenítőbb szemrevetés hát az, mikor a' Szent Lélek ezt mondja, a' testiségbenn elmerült engedetlen népről: Az értelem nélkül való madarak *esmérik az ő idejeket; az én népem pedig nem tudja az Úrnak ítéletit.* Vegyük eszünkbe K. H! hogy igen alkalmasonn választott hasonlítás ez, mellyel ittenn feddődzik a' Szent Lélek. Az égi madarak, mellyeknek az életek kettős lakó helyhez van kötve, tudják az ő idejeket, mikor kell eggyikről a' másikra menni: az ember pedig a' ki hasonlóképenn kettős életre, kettős bóldogságra, kettős lakó helyre rendeltetett, nem tudja az Úrnak ítéletét. Az embernek a' testenn kivül okos lelke is van, és így a' testnek bóldogságánn kivül, mellyet itt a' földönn talál, van ő előtte más bóldogság is, melly a' halhatatlan lelket illeti; mellyet a' földi dólgokbann találni nem lehet. Erre nézve adott az Isten két rendbéli ajándékokat ő belé, mellyek által mind a' kettőt munkálodja. Adott természeti indúlatokat a' test bóldogságának keresésére; adott okosságot és lelkiesméretet a' lélek javának munkálódására. Mihelyt hát

b) 'Sólt. 104: 31.

az ember az okosságot is tsak a' test kedvének keresésére fordítja: eltéveszti az Urnak ítéletit; a' Teremtő tzéljának meg nem felel; és magát a' néki rendelt bóldogságtól és tökéletességtől megfosztja.

A' testnek javára nézve az ember is tudja az ő idejét, és vigyáz is arra szorgalmatosonn, hogy néki jól légyen dólga; nem is lehet semmi panasza, hogy az Isteni gondviselés ki ne adna néki, minden szükséges dólgokat, munkája utánn. De ha tsak az az ember számára rendeltetett bóldogság, hogy ő a' testét táplálja; hogy bé tudja szerezni a' néki szükséges és kedves dólgokat; hogy óltalmazni tudja magát a' levegőégnek ártalmaitól 's egyebektől: úgy minek az okosság? hiszem ezeket véghez viszik az oktalan állatok is. Azért adott az Isten az embernek okosságot, hogy gondolkodni tudjon az elmúltakról, a' jelenvalókról, és a' jövendőkről; hogy szívét tudja venni mitsoda állapotbann van, és mire menendő, mit várhat? hogy hallgasson a szóra, és engedje magát vezéreltetni. Azért adott lelkiesméretet, hogy értse meg mi légyen a' jó; mi az igasság, mi a' kötelesség, a' mellyekről a' barmok semmit sem tudnak. Azért adott ítélő tehetséget, hogy a' világ alkotmányából, 's a' teremtett dólgoknak tsudáiból, esmérje meg a' Teremtőt, és azt a' függést

melly-

mellybenn néki attól lenni kell. Ha az ember ezeket elmúlatja: elmellőzi az Úrnak ítéletit; nem felel meg az ő tzéljának; és magát a' több állatoknál alábbvalóvá tészi.

A' bűnnek béjövetele utánn, a' testi kívánságoknak elhatalmazása, és a' világnak rendeletlen szeretete tselekedte azt, hogy az okosság, a' maga kötelességébenn el ne járjon. Mert midőnn néki kell vala lenni az indúlatok igazgatójának: olly nyomorúltúl elhagyta magát, hogy ő magát azoknak alávetette, és azoktól engedte magát vitetni. Ezért a' könyörűlő Isten, nem hagyta az emberek dólgát, tsak az elnyomattatott okosságra; hanem hogy őket a' bóldogságnak útára viszszavigye: ajándékozta nékiek, az Ő kijelentetett beszédét; mellybenn megtanította, mibenn áll az okos léleknek valóságos ditsőssége és bóldogsága; kiadta világosonn az Ő parantsolatit, hogy azok lennének, az emberek szabad tselekedeteinek igazgatói, és hogy őket a' megjobbúlásra indíttsa; fenyegette kemény bűntetésekkel ha meg nem térnek. De mind ezekből is, a' kemény nyakú bűnösök nem tanúlták meg az Úrnak ítéletit, és nem igyekezték kerűlni a' következendő haragot.

Illyen állapotbann vóltak a' 'Sidók, a' kik ellen feddődzik a' Szent Lélek a' felvett beszédekbenn. A' mint a' letzkét követő versbenn

előadódik, ők ditsekedtek azzal, hogy az Isten az Ő ígéjét adta nékiek: *Bőltsek vagyunk*, úgymond, *és az Úrnak törvénye nálunk vagyon*; de épenn ez vetődik szemekre, hogy annál nagyobb az ő kárhoztatások, hogy tudták az ő Uroknak akaratját, 's nem tselekedték; ő reájok nézve *hijába tsinálta az Író az ő pennáját*, *hijábavalók az Írástudók*, hijába van nálok írva az Istén törvénye, hijába fenyegetik őket a' Próféták, az Istennek ítéleteivel; oktalanabbak ők az értelem nélkül való madaraknál, mert azok esmérik az ő idejeket, elmennek a' télnek veszedelme elől; ők pedig ki nem térnek bűneikből, hanem vakmerőképenn várják magokra, az Istennek boszszúállásit.

Ezekből látjuk K. H! hogy a' testből, és halhatatlan lélekből álló embernek, meg állapodni tsak a' test kedvének keresésénn, és a' léleknek ditsőségéről nem gondolkodni, 's azt nem munkálkodni, nem tsak gyalázatos balgatágság, hanem veszedelmes is. — Mikor az ember a' maga javával nem gondol, és az Istentől, az okosság és vallás által, elébeadott tökélletességre nem igyekezik; azzal szégyeníti meg őtet az Írás, hogy hasonlítja az oktalan állatokhoz. A' dologtalan korheleket, a' hangyák oskolájába küldi Salamon: *Eredj el a' hangyákhoz óh te rest! nézd meg az ő útait, és tá-*

tanúlj. c) A' háládatlan 'Sidók így szégyenítődnek meg: *Az ökör esméri az ő Urát, és a' szamár az ő Urának jászlát; az Izrael pedig nem esméri az ő Urát, az én népem nem vészi eszébe magát.* d) Így szégyeníti meg itt is az Ur a' jobbúlni nem akaró Izraelt, mikor őket az oktalan madaraknál alábbvalóknak mondja. — De egyszersmind ez a' hasonlitás, előadja a' bűnbenn való megátalkodásnak veszedelmes vóltát is; mert valamint ezeknek a' madaraknak, éhel kellene elveszni, ha a' meleg tartományokra menni nem akarnának: úgy a' bűnösnek, a' ki Istenhez térni, és Ő nála lelki eledelt keresni nem akar, hanem tsak e' világhoz, és a' testnek javához ragaszkodik; el kell veszni mikor a' halálnak szomorú tele elkövetkezik, és az életnek minden gyönyörűségei végképenn elenyésznek; mert ő nem kereste ama mennyei Hajlékokba való bémenetelt, a' hol az Isten az Övéinek, menedékhelyet és bóldogságot készített.

K. A! Mikor látjuk, hogy minden teremtett dólgok megfelelnek a' Teremtő tzéljának, tselekeszik az Ő akaratját, és sietnek az őket illető tökélletességre: légyen ez a' mi okos lelkünk előtt, serkentő alkalmatosság arra, hogy járjunk el mi is kötelességünkbenn,

c) Péld. 6: 6. d) Ésa. 1: 3.

tselekedjük az Isten akaratját, és igyekezzünk a' tökélletességre, melly nékünk van rendelve. Azért figyelmeztet bennünket olly sűrűnn a' Szent Írás, a' teremtett dólgokra, hogy a' kijelentett vallásnak tanitásai mellett, légyen a' Természet könyve minékünk tanítónk, és vezérünk az Istennek esméretire, és a' mi kötelességeinknek végbevitelére. Ha tsak ezeket a' minden őszönn tőlünk elbujdosó madarakat vészszük is gondolóra, mellyekre a' felvett beszédekbenn figyelmeztet bennünket a' Szent Lélek: ezeket is nagy haszonnal, és lelket emelő tudománnyal, kísérheti el esztendőnként az okos elmélkedés.

Ímé ezek úgy vagynak alkotva, hogy az ő egész életeket ne az ő születéseknek földénn töltsék el; hanem mikor itt az időnek ábrázatja megváltozik; költözzenek el más alkalmatosabb lakóhelyekre. Nem juthat é erre a' jó Keresztyén embernek eszébe, hogy a' néki ígért halhatatlanságot, ő sem ezenn a' földönn fogja eltölteni, hanem majd mikor reá nézve, elmúlik e' világnak ábrázatja a' halálbann, béfogadtatik a' mennyei Hajlékokba, mellyekbe maga az Isten Fija néki bémenetelt készített?

Ezek a' bujdosó madarak míg nálunk vagynak, vígann töltik idejeket; de mikor vészik észre hogy közelget a' tél, a' melly majd minden eledelt elseper előlök; más lakóhelyről gon-

gondolkoznak. Nékünk is szabad gyönyörködni e' világi életbenn, háládatosann élvénn ennek javaival, mert az Isten a' mi szívünknek örömét kedvelli, *e*) míg kedvesek Ö előtte a' mi tselekedeteink. *f*) De tudjuk meg hogy ideig valók ezek, és a' halál, ezeknek gyönyörűségeit, örökre elvészi tőlünk. Függesszük hát szíveinket ama Hazára, mellybenn a' mi lelkünk tökéletes bóldogságra juthat az örök életbenn.

Ezek a' madarak nem várják hogy eljöjön a' tél, és hogy itt lepje őket a' veszedelem; hanem előre gondolkoznak, és elmennek jóval a' hideg eljövetele előtt. Ne halaszszuk mi is ama Hazába való készületet, a' megtérést, a' halálnak szomorú órájára; mert bizonytalan mellyik szempillantásbann jő az el; — hanem gondolkodjunk előre; míg nappal vagyon addig munkálódjunk; mert eljő az éjttzaka, mellyenn senki nem munkálkodhatik. *g*) Ne gondoljuk hogy a' halálos ágybann, a' bűntbotsátó kegyelmet, Uram Uram mondással lehetne megnyerni; mert az tsak a' megtérőknek ígértetett. A' ki pedig gondolóra vészi, mitsoda időbe, tusakodásba, gyakorlásba kerül a' megjobbúlás, a' megszokott bűnöknek elhagyása, és azoknak igassággal való fel áltása; könnyenn általlátja, hogy a halálos ágybann

e) Préd. 5. 20. *f*) Préd. 9:9. *g*) Ján. 9:4.

csak fogadást lehet tenni a' megtérés felől, de megtérni lehetetlen. Már akkor a' fejsze a' fának gyökerére vettetett, és ide illik Bölts Salamonnak ama mondása: A' fa a' hová dűl, ott marad. *h*)

Ezek a' madarak öszvegyűjtik fijaikat, familiájokat, a' rendelt időre; és azokat együtt serkentgetik a' készűlésre. Mi is a' mi tseléd-inkhez, szerelmeseinkhez való szeretetünket, mutassuk meg abbann, hogy azokat magunkal együtt gyakorolyánn az ártatlanságbann, készítgessük ama ditsőségnek országába, a' hová menni kívánkozunk, mikor a' földnek ditsősége előlünk elzáratik.

Ezek a' madarak seregbe gyűjtik magokat, és úgy útaznak eggyütt baráttságbann, más Országokra. Mi tőlünk is, minthogy azon egy Atyának fijai, azon egy reménységnek örökösi vagyunk, azt kívánja az Isten, hogy foglaltassunk öszve egy testbenn a' szeretet által; és úgy készíttsük magunkat az Ö mennyei Országára.

Ezek a' madarak nem tudják, nem is tudhatják azt magoktól, hogy vagynak más melegebb Tartományok, a' hol ők a' télnek idejénn magoknak menedék helyet találnak: hanem a' Természet Ura, titkos indúlatok által, jelenti azt meg önékiek. Nékünk is, nem a'

h) Préd. 11: 3.

a' test és vér jelentette azt meg, hogy a' mennyei Atyának házában, hajlékok vagynak a' mi számunkra; hanem a' Fiú, ki az Atyának kebelében vagyon, Ő beszéllette meg minékünk.

Ezek a' madarak, nem tudják az útat a' meszsze Tartományokra: hanem a' Mindenható vezérli őket, titkos indúlatok által. Mi sem tudnánk magunktól az útat, mellyenn kell jutni az Isten Országára: de megtanított minket az Isten Fija az Ő Évangyéliomában, hogy Ő az út, az igasság, és az élet, senki nem mehet az Atyához, hanemha Ő általa. *i*)

Ne felejtsük hát el, hogy a' mint a' mi napjaink múltonn múlnak; szűntelen közelít a' tél; az élet örömének és gyönyörűségeinek kies nyara utánn, következik a' halálnak szomorú tele; melly a' földi életnek minden javait, elsepri előlünk. Tartsuk azért készenn magunkat, hogy ennek kegyetlensége elől, bémehessünk a' nékünk készíttetett hajlékokba. Jól tudjuk azt hová kell menni, t. i. az Atyához; az útat is tudjuk, mert esmérjük a' Krisztust; az Ő bennevaló hit, a' megtérés, és a' tiszta lelkiesméret, bizonnyal bévezérelnek minket ama bóldog helyre; mellybenn eltöröltetik a' halál szintén a' diadalomig.

i) Ján. 14: 6.

A' madarak ismét viszszajőnek: mert a' hová ők mennek, abbann az Országbann is lésznek nékik ártalmas változások. De a' hová mi mégyünk, nem jövünk, nem is kívánkozunk onnan többé viszsza, mert nem lészen ott semmi kedvetlen változás; hanem mindenhai örömök az Úrnak jobbja felől; megszűnnek ott a' hijábavaló gondolatok által keresett nyomorúságok; megszűnik és eltöröltetik a' bűn is, mert nem lészünk kitétetve a' testnek és vérnek kísértetinek. Ott megfelelünk a' Teremtő tzéljának, örömmel tselekeszszük az Isten akaratját, elérjük a' nékünk rendelt ditsősséget. Ott a' tökélletesekké lett igazaknak seregéről méltánn és igazánn el lehet mondani: Megváltá Isten az embert, és újjá szűlte őtet az Ő képére; és látá Isten hogy az jó vólna. Ámen.

XXIII. PRÉDIKÁTZIÓ.

A' változások törvénye által tartja fel a' Teremtő Gondviselés é' Világot.

Mondódott Ősz kezdeténn.

Jób. 38: 31.

Nemde megtartóztathatod é te a' Fiastyúknak gyönyörűséget, és a' Kaszástsillagnak köteleit mególdhadd é?

Ebbenn az egész részbenn, maga az Isten, a' békételenkedő Jóbnak, az ő természeti dólgokbann való tudatlanságát, és tehetetlenségét hányja szemére; azt advánn elébe, mitsoda tudatlan és gondolatlan az ember, mikor az Isteni gondviselésnek útai ellen morog, holott a' világi dólgoknak igazgatása, ő reá nints bízva. Az elolvastatott tzikkelybenn azt adja tudtára, hogy maga az ember is, mint a' látható világnak egy részetskéje, alá van vetve a' természet törvényeinek, és nintsen az ő hatalmábann a' jó, hogy azok a' dólgok, mellyek

a

a' természetbenn kedvesek vagy kedvetlenek, gyönyörűségesek vagy únalmasok, nem függenek az ember rendelésétől; hanem akkor, és a' szerént következnek el, a' mint a' természetnek Ura kimérte. *Nemde* úgymond *megtartóztathatod é te a' fiastyúknak gyönyörűségét, és a' kaszástsillagnak köteleit mególdhadd é?*

Ezen két esmeretes égi tsillagzatoktól vétetett szóllás formája arra való, hogy annál fellyebb emelje a' gondolatot, és annál mélyebbenn megéreztesse az emberrel, a' maga tsekélységét; úgymint a' ki az égnek elvégezett szokása, és annak birodalma felől, e' földönn semmit sem rendelhet. Miólta az emberek a' tsillagoknak neveket adtak, a' Fiastyúk mindenkor tartódott a' tavasz jelenségének, a' Kaszás pedig az őszi és téli zivatarok tsillagának. Azólta nagyot változott az égenn a' tsillagzatoknak helyek: mindazáltal ma is tudjuk hogy az égnek azonn a' felső részénn, mellyenn jár a' nap nyárbann; legszembetűnőbb tsillagzatt a' Fiastyúk; a' Kaszástsillag pedig alább a' melly részénn a' nap télbenn jár; tudjuk hogy egész télen által a' tiszta éjtszakákonn, főképenn a' kaszástsillagzattal, és más ő körűlte lévő ragyogó tsillagokkal pompázik az ég boltozatja; tudják a' mezei emberek, hogy mikor a' fiastyúk alkonyodáskor esthajnalonn lattzik, akkor van a' tavasznak gyö-

gyönyörűsége egész erejében, és mikor a' kaszástsillag virradtakor délre jár, akkor van az ősz kezdet. És így ez alatt a' fellengős előadás alatt, ez a' beszédnek egyenes értelme: Megtartóztathatod é te a' nyárnak gyönyörűségeit, és a' télnek köteleit mególdhadd é? Megteheted é azt hogy el ne múljon a' nyár, avagy a' télnek béjövetelét akadályoztathatod é, az ő elmúlását siettetheted é?

Minthogy K. H! a' nyárnak ideje, mintegy rakott tárháza azoknak a' gyönyörűseges változásoknak, mellyeket mi a' természetbenn látunk és érezünk; a' télnek komor napjai pedig, alkalmatlansággal váltják fel azokat: most, midőnn már a' nyári idő végére jutott, és az ősz mutogatni kezdi a' télnek köteleit; akarok egy kevéssé véletek együtt elmélkedni, azokról a' kedves és kedvetlen változások törvényeiről, mellyek alá rekesztette, és a' mellyek által igazgatja a' természetnek Ura, a' földet, és a' földnek lakosit az embereket.

I.

Először is; ha nézünk a' természetre, mellynek kebelébenn élünk; szembetűnő az, hogy mind a' kedves, mind a' kedvetlen dólgok; azok is a' mellyek a' természet törvényeinek, egyszer megállított rendétől függenek, mint a' nappal és az éjttzaka, a' nyár és a' tél,

tél, azok is a' mellyeket szabadonn, és az Ő bőltsessége szerént rendel naponként a' Gondviselés, minéműek a' meleg és a' hideg, a' tsendes idő és a' zivatarok, az esső és az aszály, mind ezek mondom tsak bizonyos és kevés ideig tartanak egy végbenn; a' mint az idő hozza, úgy magával viszi őket; a' mint a' természetnek Ura előszóllítja, úgy el is botsátja őket; minékünk pedig embereknek sem az ő elérkezések, sem tartósságok, sem elmúlások hatalmunkbann nintsen. Akármillyen fényes légyen a' feljövő napnak pompája; nem múlat ő azonn, hanem siet délre, és onnan elmégyen enyészetre. Akármelly setét és félelmes légyen valamelly éjttzaka; elmúlik az, és majd megvirrad; az emberi bőltsesség és erő pedig, sem a' napot, sem az éjttzakát, sem az esztendőnek egyéb részeit, tsak egy minutummal is hoszszabbá vagy rövidebbé nem teheti. Eljő annak idejébenn a' tenyésző kellemetes idő, de kinek hatalmábann vagyon, meddig tartson az? Majd fel kél az erőszakos és kártévő szél is; annak zúgását hallod, de tsak azt sem tudod honnan jő és hová mégyen, annyival inkább akadályt néki nem vethettz. Az óhajtott égi harmatot ígérő felleg elérkezik; de rettentő villámokkal lobog, a' villámás utánn ordít a' menydörgés, és dörög az ő nagyságos szavával; a' menykövek harsogási, és az égnek

tsat-

tsattogási miatt reng a' föld, olvadnak a' szívek: de ne reszkess tehetetlen halandó! bízzál, majd általmégyen az is a' te munkád nélkül, mihelyt elvégezte azt a' mi reá volt bízva.

A' természetnek viszontagságira nézve, nékünk egyéb nem adatott, hanem hogy álmelkodjunk rajtok, gyönyörködjünk bennek, végyük hasznokat a' mint tudjuk, és őrizkedjünk a' mint lehet azoknak ártalmaitól. De mikor mi hasznunkra akarjuk is fordítani a' természet törvényeit; a' mi egész munkásságunk itt nem egyéb, hanem alkalmatos ágot adunk a' természetnek, hogy a' mi számunkra munkálkodjon ott, és akkor, a hol és a' mikor, más végre tsakugyan munkálkodott vólna. Gyümölts fákat plántálunk oda, a' hol a' természet, más végre, más plántákat nevelt vólna. Gabona magvát vetünk oda, a' hol külömbenn készenn voltak a' természetnek más gyökerei és magvai, a' földnek felruházására. A' természetnek kintses házába béadjuk a' kevéset; hogy az ott megszaporodjon; és mi azt haszonnal végyük viszsza. De itt is kéntelenek vagyunk az időtől függeni, melly a' természetbenn ki van szabva. Nem tartóztathatja meg a' magvető a' vetésnek idejét; mert ha az időnek javábann nem vét: füstbe mégyen az ő reménysége. Nem tartóztathatja meg az arató az aratás idejét; ha nem siet elvenni, a' mi-

vel

vel a' természet kínálja: elhúll az, és elvész; az idő az ember utánn nem várakozik.

Az esztendőnek két fő részei vagynak, t. i. a' fiastyúknak gyönyörűsége vagy a' nyár, és a' kaszástsillagnak kötelei vagy a' tél. — A' nyár a' természetnek minden kintseit, gyönyörűségeit és hasznait bőv kezekkel tölti ki; de nem úgy hogy egyszerre mindent előnkbe adjon; hanem szűntelenvaló változtatással. Egész nyárónn által fel van a' föld színe fűvekkel, virágokkal és gyümőltsökkel pompázva; de leírhatatlan sokféle változtatással. Mindjárt tavasz kezdetében virítanak a' tavaszi plánták és virágok; ezek hamar elmúlnak, mások jőnek utánnok; azok ismét elenyésznek, másoknak adnak helyt szakadatlanúl késő őszig. Mindjárt eleinte béjőnek a' tavaszi gyümőltsök; ezeknek idejek hamar eltelik; azutánn szűntelenűl egymást felváltva, mások mások jőnek késő őszig; minden hónapnak más gyönyörűségei, más hasznai, más vírágjai, más gyümőltsei vagynak. A' szabad mezőkönn és kertekbenn hijába keresné valaki nyárközepénn a' tavaszi virágokat és gyümőltsöket; hijába áhítaná késő őszszel a' nyáriakat; elmúltak azok, és nints erő, nints bőltsesség, melly a' természetet az ő rendébenn tartóztathassa.

Végre a' nyár, minden ő gyönyörűségével együtt elmúlik; és előáll a' kaszástsillagnak kötele,

kötele, vagy a' télnek ideje; hogy az eddig munkás természetet megkötözze, és annak kintseit elzárja. Elöször is az életet és elevenséget kötözi meg. A' férgeknek és bogaraknak száma nélkül való seregeibenn, mellyekkel pe'sgett az örvendező természet nyáronn, elóltja az életnek szikráját; számtalan nagyobb és apróbb állatokat, kénszerít rejtekhelyeket keresni; hogy ott érzés és elevenség nélkül aludjanak, a' jövő tavasznak viradtáig, sok madarakat és más állatokat is elküld meszsze Tartományokra, a' következendő nyomorúság elől. Az élőfáknak ékességeiket, az ő leveleiket leszaggatja; és ki állhat ellent? az ő életeket bészorítja és megkötözi a' bimbókbann; a' füveket az ő gyökereikbenn, és magvaikbann; végre a' folyóvizeket, és magát a' földet faggyal, mint valamelly vaslántzal keményenn megszorítja, a' nap súgárinak jóltévő erejét tőle eltíltja, és az eleven természetet, mint valamelly halottat, zuzmarázzal és hóval eltemeti.

És mind ezekbenn kitsoda állhat ellent? Bizony te óh halandó ember! valamint a' fiastyúknak gyönyörűségét meg nem tartóztathatod, úgy a' kaszástsillagnak köteleit meg nem óldhatod, és az égnek birodalmáról, e' földönn semmit nem rendelhettz. Nem vagy te ura a' természetnek; ezt a' ditsősséget a' Teremtő te

veled nem osztotta meg; te is a' te testi életedre nézve, része vagy a' természetnek, és annak törvényeinek alá vagy vettetve. Birodalmadba adta ugyan az Úr a' földnek minden javait, de magad látod, hogy mindent kéztől ád az ő idejében. Ne zúgolódj hát az Ő gondviselésének útai ellen; mert látod hogy a' világnak igazgatásában legkissebb részed sints; esmérd meg inkább háládatos örömmel az Ő jóságát, a' ki a' nyárnak idejénn, olly számtalan gyönyörűségekkel tudta néked kedvessé tenni az életet; és még télenn is, mikor az ő kezeit béfogja, gondot visel a' te életedről a' nyárnak bővségéből; bétölti eledellel és örömmel a' te szívedet akkor is; mikor az Ő több teremtett állati sanyarogni láttzanak.

II.

Bizonyos lévénn hát, hogy a' szüntelenvaló változtatás a' természetnek az a' törvénye, melly által a' természetnek Ura igazgatja ezt a' látható világot; és hogy azoknak a' változásoknak sem elérkezése, sem tartóssága, sem elmúlása mi tőlünk nem függ: jertek már Atyámfijai! jöjjünk közelebb magunkhoz, és végyük gondolóra, miképenn vagyunk mi magunk is, alájavettetve ennek a' szüntelenvaló változás törvényének; hogy a' magunk felől való vélekedésünkbenn, a' hijábavalóságot eltávoztassuk.

1. Nin-

1. Nintsenek hatalmunkbann a' természetnek sem gyönyörűségei, sem kedvetlenséget hozó változásai; de több az hogy maga a' gyönyörűség és az únalom érzés is, nintsen a' mi hatalmunkbann. Mikor először fordúl meg érzékenységink és képzelődésink előtt, valamelly kedves dolog; akkor éled fel bennünk a' gyönyörűség érzés; de annak soká tartani lehetetlen, kevés idő múlva lankad, és azutánn únalommá válik. A' melly eledelt először legjobb ízűnn észünk, ha folytábann azzal élünk, már nem tettzik ollyan jó ízűnek, és sokára rá is únunk. A' legszebb mu'sika akármelly kedves légyen először; ha sokáig tart, terhére van a' fülnek. A' legkiesebb vídéknek gyönyörűségét nem érzi az, a' ki mindég ott lakik. A' ki valami kedves jószágot megszerez; eleinte telhetetlen annak nézésébenn; darab idő múlva semmi különös gyönyörűséget benne nem érez; sőt reá is ún. A' gyönyörűség érzést megtartóztatni, és az únalomnak köteleit mególdani valami dolog eránt, lehetetlen; mert mindenkor tsak az újság, mellyet a' változás hoz, serkenti fel a' gyönyörűség érzést. Úgyhogy még a' legfösvényebb gazda is, tsak úgy gyönyörködhetik az ő gazdagságábann, ha abbann szűntelen új új változásokat tehet; azt új új nyereségekkel szaporíthatja, és akkor az ő gyönyörködé-

se, tsupánn tsak ezekbenn az új új dolgokbann van; a' mi pedig rakásonn van, azonn nem gyönyörűség, hanem féltő gond és aggodalom fekszik. Vegyétek észre hát Atyámfiai! melly igen eggyüvé illette a' bölts Isten a' látható világnak törvényével a' mi természetünket! Nékünk tsak a' szüntelenvaló változásból lehet érezni gyönyörűséget; a' látható világnak törvénye is, a' szüntelenvaló változás, és épenn azért gyönyörűséges az élet, és jó minékünk a' mi szemeinkkel látnunk a' napot. *a*)

Valamint a' természet sok gyönyörűségeit, egy summábann nevezzük nyárnak: úgy a' kedves változások közt folyó életet, azokat a' gyönyörűségeket, mellyek a' bővölködésből és betsületből származnak, hívjuk világi boldogságnak. Immár, valamint a' nyárnak gyönyörűségét meg nem tartóztathatod: úgy a' világi boldogságot is ne gondold, hogy állandóvá tehetnéd a' te házadbann Az emberek követik az ő dolgokat a' nap alatt: de az Isteni gondviselésnek láthatatlan keze, igazgatja az ő dolgaiknak kimenetelét; mellynek ez az útja, hogy aláz és magasztal, a' felemelkedettet megalázza, az alázatost felmagasztalja, a' gazdagot szegénnyé, és a' szegényt gazdaggá tészi. Nézd amaz elallyasodott szegényt! Ennek második vagy har-

a) Préd. 11: 7.

harmadik ízenn lévő Nagyattya, nagy gazdagsággal bírt, nagy tekíntetbenn vólt az ő idejébenn. Nézd ama nagy tekíntetű gazdagot! Ennek Attya, vagy Nagyattya, még alatsony sorsú ember vólt, és a' szegénységgel küszködött. Nézd ama jeles házat! Ezelőtt egynéhány esztendőkkel, az vólt ennek birtokossa, a' kinek maradékinak most alig van a' hol fejeket lehajtsák. Ritka ollyan valamire való ház, épület a' melly egynéhány birtokosinak felemelkedését és elallyasodását meg ne érezné. Ez az emberek dolgainak rendes folyása; egyik elő, másik hátra megyen; egyik nevelkedik, másik fogy; egyik nyár középenn van és arat, másik az ő szomorú telébenn a' kenyérnek fogyatékjánn van. Bizony valamint a' fiastyúknak gyönyörűségét meg nem tartóztadhatod, és a' kaszástsillagnak köteleit meg nem óldhatod: úgy az emberi sorsok viszontagságának, ellene nem állhattz.

Ebből ez a' tudomány, hogy a' gazdag ne hidje el magát, mert a' nyár utánn tél következik; és a' szegény ne hagyja el magát, mert a' télnek köteleit majd felóldja a' nyár. Óh! ha a' jövendőkbe valamelly meszszelátó üvegenn bé lehetne nézni: miképenn hunnyászkodnék meg sok gazdag, előre látvánn az ő házának leesését, az ő széllyelszórt rongyos unokáibann! miképenn éledne sok szegény, lát-

ván mimódonn emelkedik fel az ő tsekély neve, az igyekező maradékbann! A' mit ez a' meszszelátó üveg mutatna; látjuk azt a' mindennapi példákbann; és ez a' látás arra kötelez, hogy se ne hidjük, se ne hagyjuk el magunkat; hanem az Isten előtt alázatosságbann, és bizodalombann járvánn, az ő körülöttünk forgó gondviselésébenn nyúgodjunk meg.

3. Az esztendő részeinek hasonlatossága szerént vagyon a' mi életünknek ideje is felosztva. Tavasz a' gyermeki idő, nyár az ifjúság, ősz az emberkor, és tél a' vénség ideje. A' tavasz, nyár, és ősz, a' mellyeket egybesummálva rendszerént nyári időnek nevezünk, egymást felváltva adják a' gyönyörűségeket, mellyek már a' téltől elvannak zárva. De más ízű gyönyörűségei és gyümőltsei vagynak a' tavasznak, mások a' nyárnak, mások az ősznek: úgy a' mi életünknek öröme és gyönyörűsége, más nemű a' gyermeki időbenn, más az ifjúságbann, más az emberkorbann. A' télnek idejénn szomorú a' természetnek ábrázatja, ködösök és komorok a' nappalok is: így a' vénségnek napjai únalomnak napjai, mellyekbenn egyéb gyönyörűség nintsen, hanem a' melly nétalán a' nyárból, az ifjúság tselekedeteinek gyümőltseiből maradott.

De

De valamint ezekkel a' változásokkal szép a' természet: úgy ezekkel szép az emberi élet is. A' ki az ő életének tavaszábann van, örvendezzen az ő gyermeki játékibann; az ifjú örvendezzen az ő ifjúságábann; a' meglett ember örvendezzen az ő kezeinek munkájábann; és mindenik emlékezzen meg arról, hogy ezeket az örömöket megtartóztatni és állandókká tenni lehetetlen. Az öreg pedig felejtkezzen el azokról, a' mellyek hátamegett vagynak, és nézzen előre; viszszaszerezhetetlenül elmúltak ő tőle az élet örömének napjai, más nemű örömöt kell néki keresni.

Ebből ez a' tudomány, hogy a' ki most virágzik, ne ditsekedjen a' felett, a' ki már virágát elhúllatta, mert ő is arra menendő, és az elkorhadt plánta ne irígykedjen a' mellette virágzó fiatalra. Ifjú! illik é, hogy te büszke negédséggel járj a' te szívednek kívánsági utánn, és megátalkodj a' bűnnek gyönyörűségébenn, mellyet magadnak választottál? igasság é, hogy az öregeket kevélyenn nézzed, és az erőtelen véneket boszszúval illessed? Azt véled é gondolatlan! hogy te megtartóztadhatod a' fiastyúknak gyönyörűségét, és a' kaszástsillagnak köteleit mególdhatod? Majd eljő lassanként az idő, és elrepűl a' nyár; a' midőnn megtapasztalod, hogy a' bűnnek gyönyörűsége is tsak ideigvaló, és a' bűn-

tetésnek köteleit meg nem óldhatod; te tőled is, ha azt éred, majd elzárja a' vénség azokat a' mellyekbenn most gyönyörködöl, és érzéseidet megkötözi. Akkor megtudod millyen ízű az a' méltatlanság, mellyet az öregeknek az ifjaktól szenvedni kell. Öregek! a' kiket már megkörnyékeztek, vagy talám meg is szorítottak a' nem szeretem napoknak kötelei! illik é, hogy ti viszszakapkodjatok a' napok utánn, mellyek már elmúltak? a' gyönyörűség utánn, mellyek elrepültek? Igasság é, hogy a' dér szorította avar a' nyári virágnak örömeit irígyelje? A' téli hideg, házba szorítja az embert, hogy otthonn lásson munkájához: *b*) szálljatok hát ti is magatokba, és elfelejtkezvénn azokról, mellyek hátatok megett vagynak, nézzetek a' közelítő tzélra. *c*) Őrizzétek meg pedig magatokat, attól a' balgatagságtól, hogy az ifjabbaknak az életet, és az életnek örömét megkeserítenétek; ne légyetek ollyanok, mint a' nevelkedő plántákat elfojtó száraz tövis; és ne szerezzetek szűntelen izgágát, a' ti fijaitoknak és leányitoknak bóldogságokbann, és szeretetekbenn. Ne féljetek! ő tőlök is majd eltelnek azok a' napok, mellyeket nékik irígyletek, ők se tartóztathatják meg a' nyárnak gyönyörűségét, és a' télnek köteleit ők sem óldhatják meg.

4. Mint-

b) Jób. 37: 6. *c*) Filip 3: 14.

4. Minthogy édes az élet, és jó minékünk a' mi szemeikkel látni a' napot: ha ezt az egész életet úgy nézzük, mint a' létel gyönyörűségeinek nyarát, követik ezt majd ama nagy kaszásnak a' Halálnak kötelei; és itt ismét egy igasság ötlik előnkbe, mellyet minden tud, t. i. hogy sem az élet nyarának gyönyörűségét senki meg nem tartóztathatja; sem a' halál telének köteleit meg nem óldhatja. Erre tsak azt jegyzem meg, hogy ha az ember télenn szükségre, és éhelhalásra jutni nem akar: szükség, hogy a' nyárnak terméseiből, szerezzen télire valót magának. Így ha azt akarjuk, hogy a' testnek halála utánn, bóldogtalan állapotra ne jusson a' mi lelkünk: szükség hogy most, míg az életnek nyara tart; szerezzük meg azokat, mellyek által abbann az állapotbann, a' mi lelkünknek élete megmarad.

A' nyár ollyan gyümőltsöket is terem, mellyek szépek ugyan és jó ízűk; de tsak akkorra valók, hamar elrothadnak, és a' telet nem érik; ollyanokat is mellyek nyárbann sanyarú ízűek, nem is ollyan hízelkedő színűek, de kiállják a' telet és épenn télrevalók. — Főképenn pedig nyáronn terem a' kenyér, melly az embernek téli nyári eledele. Így az életbenn, vagynak nékünk ollyan foglalatosságink, mellyek tsupánn tsak ez életré valók;

mint a' világi jók keresése, a' mesterségek, hívatalok, a' tudományoknak külömbbkülömbb nemei; ezekbenn kell gyönyörködnünk és foglalatoskodnunk, míg tart az élet; de ezek közzűl egy sem jő le a' sirba, a' hová mi mégyünk. Vagyon pedig ollyan foglalatosságbann is módunk, melly gyönyörködteti és élteti a' mi lelkünket a' halál utánn is. Ez a' jó lelkiesméretnek megőrizése, az Igasság és Szeretet törvényének tiszteletbenn való tartása, az Istennel való társalkodás, az igaz kegyesség által. Ebbenn az életnek nyarábann, adja minékünk az Isten az Életnek ama kenyerét az Ő Beszédét, hogy az által táplálttassunk az örök életre. A' ki tsak a' nyári gyümőltsöknek esik, és semmi télre valót nem szerez; éhelhalásra jut: így a' ki tsak a' világi bóldogság utánn esdeklik, és a' léleknek eledeléről nem gondoskodik, megfosztja az ő lelkét az élettől.

5. Végezetre, mint a' nyár az esztendőbenn, úgy van az emberi nemzet ideje e' földönn, és úgy vagynak a' népek mint a' fűvek a' mezőbenn. Mint a' nyárnak idejénn, a' külömbbkülömbb virágok és gyümőltsök, egymást felváltva jőnek elő: úgy míg a' világnak mostani ábrázatja tart, egyik nemzettség eljő, és a' másik elmégyen; egyik nemzet elallyasodik, másik hatalmassá leszsz;

egyik

egyik Birodalom alá száll, másik felemelkedik; egyiknek romlásával a' másik épűl. De mint a' tél kivetkezteti formájából az esztendőt, és a' nyárnak minden virágit és gyümöltseit elsepri: úgy ennek a' földnek is leszsz eggy ollyan tele, melly elváloztatja ennek mostani ábrázatját, még pedig tűzzel, *d*) és elpusztítja ennek minden lakosit; a' mikor többé nem lészen az embereknek lakóhelye, hanem az Örökkévalónak bőltsességétől, más végre való rendeltetést vár.

Ezeket így értvénn K. H! mivel látjuk, hogy a' változások és viszontagságok által, igazgatja a' természetnek Ura a' világot, és azok a' változások mi tőlünk nem függenek; mivel látjuk, hogy maga a' mi világi életünk is, alája van vetve ennek a' változás törvényének, és sem a' kedves dólgokat meg nem tartóztathatjuk, sem a' kedvetleneknek ellenek nem állhatunk, hanem abbann kell megnyúgodnunk, a' mint a' mindenekre vígyázó Isteni gondviselés, a' világnak dólgait elrendeli; mivel tapasztaljuk, hogy mind e' mellett a' tehetetlenség mellett is, jól vagyon a' mi dólgunk; mert az Isten nyárbann bétőlti eledellel és örömmel a' mi szívünket, és a' télnek szükségeiről is a' nyárnak gyümöltseiből gondotvisel;

d) 2 Pét. 3. R.

sel; mert úgy rendelte a' földet, hogy az ne tsak a' nyárnak, hanem a' télnek gyümöltseit is teremje meg: tehát a' mint egy részről a' mi tehetetlenségünket, úgy más részről a' Teremtő és Gondviselő Istennek hatalmát, bölts[illegible]ségét, és jóságát, a' tapasztalásból megesmervénn, alázzuk meg magunkat Ő előtte, és minden bizodalmunkat helyheztessük Ő benne.

És mivel tudtunkra vagyon adva, miképpenn viseljünk gondot a' mi halhatatlan lelkünkről, hogy annak akkor is bóldogúl légyen állapotja, mikor majd e' világtól és ennek gyönyörűségeitől, a' halálnak kötelei elvonnak bennünket: most, mikor az életnek gyönyörűségeivel élünk, ne felejtsük el a' nyári gyümöltsök között, a' télrevalót A' midőnn naponként munkálkodunk a' testnek eledeléért, munkálkodjunk azért az eledelért is, mellyre szükségünk leszsz mikor a' testből kiköltözünk. Az az eledel pedig az, hogy tselekedjük a' mi mennyei Atyánknak akaratját; mert az Ő parantsolatja örökélet. Egyszóval: a' dolognak summája ez: Az Istent féljed, és az Ő parantsolatit megtartsad, mert ez az embernek fő dolga. Ámen.

XXIV. PRÉDIKÁTZIÓ.

A' gondolatoknak és indúlatoknak elváltozásáról, mind ez életbenn; mind mikor az élet elmúlik.

1 Kór. 13: 11.

Mikor gyermek vólnék, úgy szólltam mint gyermek; úgy gondolkodtam mint gyermek; úgy értettem mint gyermek: minekutánna pedig emberkorra jutottam, elhagytam a gyermekhez illendő dolgokat.

Az idő, öröktőlfogva és mind örökké egyenlőképenn, szakadatlanúl, és változhatatlanúl foly; otet sem siettetni, sem késleltetni, sem változtatni nem lehet; hanem a' teremtett dolgok mellyek vagynak az időbenn, ezek azok a' mellyeket változtat az idő; és a' változandóságnak törvénye, az a' szűntelenvaló teremtés, melly által az Isteni gondviselő hatalom, fenntartja a világot. — Az égitesteknek szűntelenvaló változások, az ő forgások szerént, szüli a' napokat és az éjttzakákat, az esztendőket, és az esztendők részeit. Maga a' föld,

(a'

(a' mint szóll az Isten Jóbnál) *elváltoztatja magát, mint a' lágy viasz a' petsétnyomó alatt, és más más ábrázatot mutat.* Jób. 38: 14. A' mostani legmagassabb hegyek azt mutatják, hogy ők valaha a' tengernek fenekénn vóltak; ellenbenn tudjuk, hogy sok hegyek és földek, mellyekre régentenn virágzó városok vóltak épűlve, most a' tenger mélységébe süllyedve vagynak. Akárhol nézze meg az ember gondosann a' földnek gyomrát, mindenütt omlásnak, mindenütt régi nagy változásoknak nyomai tűnnek szembe; mert a' földet változtatja az idő, mint a' viaszszat a' petsétnyomó; és külömbbkülömbb formákbann állítja azt elő. Az élő testeket is, a' plántákat és az állatokat, a' változtatás által tartja fel a' Gondviselés; mert azok származnak, születnek, magokhoz hasonlókat származtatnak magokból, azutánn magok megavúlnak, meghalnak, visszatérnek a' földbe; és idővel ismét más más ábrázatbann állanak elő.

Sőt még Atyámfijai! ez a' külömbenn halhatatlanságra teremtetett lélek is, melly mi bennünk lakozik, alája van vettetve a' változandóság törvényének, mind addig, míg ebbenn az ő földi házábann, a' testbenn lakozik. Ő az ő lételét is akkor kezdi megérezni, mikor a' testtel eggyesül; azutánn a' mint a' test nevelkedik és erőssödik, úgy kez-

kezdenek az ő tehettségei is, az értelem és az akarat kifejtődzni, nevelkedni és erőssödni; és maga ez a' nevelkedés törvénye, hozza azt magával, hogy a' mi indúlatink, kívánságink, esméreteink, ítéleteink, és meggyőzettetéseink szűntelen változzanak; mind addig, míg osztánn megállhatnak azok egy pontonn, melly ennek a' halhatatlan léleknek tökélletessége leszsz. *Míg gyermek vóltam* — azt mondja az Apostol — *úgy szóltam mint gyermek, úgy gondolkodtam mint gyermek, úgy értettem mint gyermek: minekutánna pedig emberkorra jutottam, elhagytam a' gyermekhez illendő dólgokat.* — Ezt az emberi gondolátoknak, indúlatoknak, és értelmeknek, az idő és környűlállások szerént való megváltozását, tekintsük meg most Atyámfiai *először* úgy, a' mint ezt tapasztaljuk magunk körűl, a' világi életbenn; hogy osztán *másodszor*, az Apostolnak tzélja szerént általláthassuk, mitsoda következés és tudomány származik ebből, a' mi jövendőbeli állapotunkra nézve.

I.

Először, azt mondom; és a' tapasztalást hívom bizonyságúl, hogy nintsen nékünk ollyan kívánságunk, indúlatunk, és magunkviselése, mellyről azt ígérhetnénk, hogy mind végig állandó lészen; alig van ollyan

ollyan ítélettételünk, mellyről igazánn mondhatnánk, hogy a' mellett mind végig megmaradunk; nintsen ollyan Hitbéli meggyőzettetésünk a' láthatatlan dolgok felől, melly vagy jobbra vagy balra ne változnáj, azaz, vagy erőssödést vagy gyengűlést ne szenvedhetne. A' mibenn most gyönyörködünk, meg lehet hogy majd megúnjuk; a' mit eddig szerettünk, majd meggyűlöljük, és ahoz hajlunk a' mitől ez előtt idegenek vóltunk. A' magunk viseletének állandóságához, még magunknak sem lehet bizodalmunk; mert nem tudhatjuk, miképenn változtathat bennünket a' környűlállás. A' mit most helyesnek és igaznak ítélünk; meg lehet hogy a' dologba való mélyebb bélátás, azt egészenn kifordítja sarkából. A' legerőssebb Hitbéli meggyőzettetésünket is, sokszor egy kétség öszveontja, 's viszontag, a' tétovázó 's bizonytalankodó hitet, egy helyes gondolat megerősíti, és helyreállítja.

Az Idő hordozza, és szemlátomást változtatja a' mi tettzéseinket, indúlatinkat, és gondolatinkat. A' mibenn gyermekkorunkbann gyönyörködtünk, nem kell az már ifjúságunkbann, megért emberkorunkbann az ifjúság múlattságaira is ráúnunk; és mikor megöregszünk, minden előbbi gyönyörűségek megízetlenednek előttünk. Gyermekko

korunkbann, éretlenek és idétlenek a' mi ítélettételeink, minden hijábavalóságot elhiszünk, a' mit hallunk: de a' mint nevelkedik bennünk az értelem, az esméret, a' tapasztalás; a' szerént nyomosabbak kezdenek lenni ítélettételeink, megvi'sgálhatjuk mit lehet hinnünk, mit nem, és mitsoda fundamentomi vagynak meggyőződésinknek.

De nem tsak az Időtől, hanem a' külső környűlállásoktól is függ, a' mi indúlatinknak és gondolatinknak változása. A' meggazdagodás és az elszegényedés, a' felemelkedés és a' megaláztatás, a' felgyógyúlás és az elnyomorodás, mind más más szókat adnak az ember szájába, és más más gondolatokat az ő elméjébe. Óh! melly sok környűlállásokbann igazánn elmondhatja azt a' szegényből tehetőssé lett ember: *Míg szegény vóltam, úgy szóltam mint szegény, úgy gondolkodtam mint szegény, úgy értettem mint szegény: minekutánna pedig meggazdagottam, elhagytam a' szegényhez illendő dólgokat.* Az elszegényedett pedig: *Míg gazdag vóltam, úgy gondolkodtam mint gazdag, úgy értettem mint gazdag: minekutánna pedig megszegényedtem, szegény ember módjára kell gondolkodnom* A' tiszttségre lépett ember: *Míg közember vóltam, úgy gondolkodtam mint közember, úgy értettem mint közember: de miólta tisztségre*

kaptam, alatsonyságnak tartanám úgy viselni magamat, mint közember. Az elbetegesedett: *Míg egésséges vóltam, úgy gondolkodtam mint egésséges, úgy értettem mint egésséges: de miólta elnyomorodtam, felejtem az erőmbenn való bizakodást, forog előttem a' halálról való gondolat is, melly az előtt alig ötlött eszembe, érzem keserűségeit az életnek, mellyet az előtt édességnek tartottam.* De nem szükség Atyámfijai! több példát előhoznom, mert ezeknek igasságát minden látja, és eggy ember sints a' világonn, a' ki ezekre a' változásokra, maga példa ne vólna. Hanem

Ezekből, egy részszerént kedvetlen, részszerént vígasztalással tellyes következés foly. Szomorú dolog az, hogy ha illyen változandó az emberi elme, tehát egy embernek is Erkőltsi magaviseletének állandóságához (characteréhez) nem lehet bízni, sőt maga sem bízhatik az ember; mert még a' legjobb szívűbb embert is, ha erőssenn magára nem vígyáz, az idő és a' környűlállások, könnyenn megváltoztatják. De más részről, nagy vigasztalás vagyon abbann, hogy az emberi elménck ezen változandóságánál fogva, mindenkor nyílás van a' hibás ember előtt, a' megjobbúlásra, és nintsen olly an elvetemedett ember, a' kinek megjob. búlásához, épenn semmi reménység

ne

ne lehetne, valamíg ideje van, és valamíg jöhetnek reá észrehozó környülállások. A' magahitt kevély, majd talám alázatos és betsületre méltó leszsz, tsak törje meg őtet az idő, a' megaláztatásnak mo'sarábann. A' fösvény, majd talám nem leszsz kegyetlen indúlatú, tsak mérjen néki az idő ollyan mértékkel, a' millyennel ő mért másoknak. A' buja, mértékletlen, eszemiszom ember, majd talám más gondolatokra jő; ha elhozza az idő a' nem szeretem napokat. A' vallásról keveset tartó, 's azt gúnyoló ember, majd talám feleszméli magát, és megkeresi az Istent, ha az idő eszébe találja juttatni, hogy ő is ember, és nem barom. És mind ezek az ő megjobbúlások utánn ditsekedve mondhatják: Míg balgatag vóltam és gyermekeskedtem; úgy szólltam mint gyermek, úgy gondolkodtam mint gyermek, úgy értettem mint gyermek: de minekutánna eszemre jöttem, elhagytam a' gyermeki balgatagságot.

II.

De jertek K. A! emelkedjünk már oda, a' hol az Apostolnak gondolati járnak, a' letzkének szavaibann. Ő ezt az egész világi életet, hasonlítja öszve, a' mi lelkünknek jövendőbeli állapotjával; erről mondja azt, hogy ez nem egyéb, hanem éretlen gyermekségnek ideje, mellybenn úgy szóllunk mint gyermekek,

kek, úgy gondolkozunk mint gyermekek, úgy tselekeszünk mint gyermekek; hanem majd mikor ebből a' bőltsőből a' testből, és a' részszeréntvaló esméreteknek, a' látható világnak oskolájából kikelünk; akkor jut a' mi lelkünk megért állapotra, és tökélletes esméretekre azoknak a' dólgoknak, mellyeket most tsak részszerént és homálybann lát. Akkor viszszatekintvénn az ő földi életére, így szóllhat: *Míg gyermek vóltam: úgy szólltam mint gyermek, úgy gondolkodtam mint gyermek, úgy értettem mint gyermek: minekutánna pedig elértem az emberkort, elhagytam a' gyermekhez illendő dólgokat.*

Figyelmezzünk reá Atyámfiai! Ha mi a' jövendőkre nézünk, semmit bizonyosabbann nem tudhatunk mint azt, hogy bizonytalan a' mi életünk; nem tudjuk mellyik óra, mellyik szempillantás lészen az, melly elragad bennünket ebből az életből, és általtészen a' mi lételünknek második részére, a' végnélkűlvaló örökkévalóságra. Nosza hát végyük gondolóra most, a' mi lelkünknek azt az állapotját, mellyre ő menendő a' halálonn túl. Igaz, hogy mi erről szinte úgy nem tudunk gondolkozni még most, valamint a' kis gyermek a' megért embereknek értelmekről és gondolkozásokról: de ennyit legalább tudtunkra ád az Apostol, hogy ollyan nagy külömbség vagyon a' mi mostani álla-

állapotunk, és a' jövendő között; mint a' kis gyermeknek idétlen gondolkozása, és a' meglett embernek megért ítéletei között. — Gondoljuk meg egy Istenfélő embernek már megditsőült lelkét, a' mint az a' testből kiköltözött, és a' mennyei örömöknek már részese lett, mintha viszszanézne e' világra, és szemmel tartaná a' mi tselekedeteinket, és magunkviselését. Mit ítélne és mit szóllana ez a' megditsőült lélek mind azokról.?

a) A' kis gyermekeknek tsak az *ételre* és a' *játékra* vagyon gondjok, örűlnek ha ditsérik őket, és gyönyörködnek abbann a' minek szép színe van; és ha ezekbenn kedvek nem telik sírnak. Avagy nem így vagyon é dólgok az embereknek közönségesenn ez életbenn? Azért fut, fárad az ember, hogy megkereshesse a' testnek kenyerét, és közbeközbe magát múlassa, gyönyörködtesse az ő keresett javaiból; örűl a' jó hírnek névnek, és a' mások előtt való kedvességnek; szereti ha módja van benne, rakásra gyűjteni a' fényes értzeket. Bóldog halandónak tartjuk mi azt, a' ki ezekre szert tehet; a' ki vídámsággal eheti az ő kenyerét, és ihatja az ő borát; a' kinek betsűlete és tekíntete van az ő embertársai között; a' ki bővölködvénn a' világi jókkal, illyen formánn szóllhat ő magábann: Egyél igyál én lelkem! sok esztendőkre eltett javaid vagynak

tenéked. Ha pedig ezekbenn kevés részünk lehet; bóldogtalanoknak tartjuk magunkat, és panaszolkodunk az életnek nyomorúságiról.

Ezeket látvánn ama megditsőült lélek, a' melly már mind ezekenn túl van, mit szóllhat ennél egyebet: Gyermekek! földi házaknak lakosi! tsak tápláljátok a' ti testeteket, nevekedjetek, gyönyörködjetek a' ti gyermeki játéktokbann! Ti talám azt gondolnátok, hogy bóldogok lennétek, ha mind örökké gyermekek maradnátok: de majd eljő az idő, mikor ki keltek a' gyermekkorból, és akkor megesméritek, hogy a' léleknek bóldogsága nem a' gyermek játékbann áll. Én is míg gyermek vóltam, úgy szóltam mint gyermek, úgy gondolkodtam mint gyermek, úgy értettem mint gyermek. Míg a' földönn laktam, gyönyörködtem azokbann én is: de már most ki költem a' testnek bóltsőjéből, és többé az afféle apróságok nem kellenek.

b) Mint az okos szülék azonn igyekeznek, hogy az ő gyermekeiknek, ne tsak állati nevelések légyen, az ő testekre nézve, hanem hogy az ő okosságok is és értelmek, a' szülei és oskolai tanítás által nevekedjen: így az Isten az emberi nemzetnek Attya, nem tsak a' mi testi életünkről visel gondot, hanem tanít is minket a' bóltsességre, mellynek hasznát vehessük ama halhatatlan életbenn, melly-

re

re vagyunk teremtve. E' végre az Ő Szent Fija által, felállította az Oskolát, az Anyaszentegyházat, előnkbe adott két oskolai könyveket: a' látható világot, és az Ő kijelentetett beszédét a' Szent Irást, és ezekből tanittat minket a' vallás által, hogy majd idővel, igaz Pólgári lehessünk ama mennyei hazának, melly a' mi emberkori életünkre van rendelve.

Mint a' gyermek az oskolábann, úgy vagyunk mi emberek ebbenn az Isten oskolájábann, az Ekklé'siábann. — Eggyik gyermeknek nehezebb feje van mint a' másiknak: így a' vallásbann, eggyik ember könnyenn felvészi, és megérti a' hitnek tudománnyát, a' másik pedig, tsak bámész együgyűséggel hallgatja az ígét, de nem érti. — Eggyik gyermek örömmel jár az oskolába, és szeret tanúlni; a' másiknak pedig nagy nyűg az oskola; ha tsak lehet elmellőzi azt, és inkább korhel társaságot keres: így a' Vallásbann, eggyik ember szereti a' Szenteknek Gyülekezetét, és örömmel hallja az Ígét; a' másik előtt pedig únalmas gyakorlás ez, és a' mennyire lehet, kerűli hogy ott meg ne jelenjen. — A' roszsz erkőltsű gyermek, rendszerént korhel szokott lenni és tudatlan: így a' Vallásbann, maga mondja az Idvezítő, hogy sokann azért szeretik inkább a' setétséget mint a' világosságot,

mert az ő tselekedeteik gonoszok. *a*) — A' tanúlni nem szerető gyermek, azt tészi fel magábann, hogy elélhet ő a' nélkűl is; holott majd emberkorábann siratja meg a' maga bolondságát: így a' Vallást óltsárló ember, szükségtelennek tartja a' Hitnek tudományát, és nem vészi gondolóra, mitsoda állapotbann leszsz ő majd e' nélkűl, a' halálonn túl. — A' roszsz erkőltsű gyermek, azért is kerűli az oskolát, mert az oskolai fenyítéket nem szenvedheti: így a' gonosz életű, Isten káromló, dobzódó, haragtartó, fösvény, rágalmazó, kevély 's a' t. nem szeretheti a' vallást és a' templomot, mert néki minden Prédikátzió ellene beszéll.

De továbbá, az oskolábann többenn vagynak apró és gyenge, mint nagyobb tanúlású gyermekek: így az Ekklé'sia gyülekezetébenn, többenn vagynak a' kiket téjnek italával kell táplálni, azaz, a' legegyügyűbb tudományra tanítani, mint ollyanok, a' kik már a' keményebb eledelt is elszenvedhetik, a' tökélletesebb tudományt is megérthetik. A' gyenge gyermek, megtanúlja, és elmondja a' maga feleletét értelem nélkűl, 's majd mikor az esze erőssödik, akkor fogja azt megérteni; sok gyermeket pedig igen nehéz az értelemre szoktatni: így a' Vallásbann, az együgyű ember val-

a) Ján. 3: 19.

vallást tészen az ő hitéről, a' nélkül hogy értené mit mond; sok idő és gyakorlás kívántatik arra, hogy vallását értelemmel felvehesse; e' mellett is pedig igen sokann, a' hitnek tudománnyábann mind hóltig gyermekek maradnak. A' gyermekek tsak elhiszik azt a' mit nékiek a' tanítójok mond, ha szinte még akkor annak módját, és igasságát által nem látják is; majd mikor a' gondolkodáshoz, 's okoskodáshoz hozzá szoknak, akkor látják meg világosonn azt az igasságot, a' mit még addig tsak a' tanító tekintetéért hittek; sőt vagynak ollyanok, mellyeket tsak akkor érthetnek meg, mikor már az oskolából kikelnek, és meglett emberekké lésznek: így a' Vallásbann is tsak hit által járunk, bévészszük, elhiszszük azt, a' mit a' hazudni nem tudó Isten mond; de sokat azok közzűl nem hamar, hanem sok elmélkedés utánn érthetünk meg; sőt vagynak ollyanok, főképenn a' mellyek a' következendő életre tartoznak, mellyeket nem elébb értünk meg, hanem majd mikor a' gyermekkorból kikelünk, és a' Hit szemmelvaló látássá, a' részszerént való esméret tökélletes világossággá változik, és a' reménység bétellyesedik.

Mind ezeket látvánn ama már megditsőült lélek, mikor a' földönn élő embereknek állapotjokra viszsszatekínt; vallyon nem ollyan formánn ítél é, a' mint egy megért elméjű és

tapasztalású ember az oskolai nevendékeknek szóllana: Gyermekek! földi nevendék emberek! ne gondoljátok hogy mindég gyermekek lésztek, vegyétek bé a' tudományt, mellyel a' mi közönséges Atyánk az Isten, únszolva kínál benneteket; ennek vészitek hasznát majd mikor kikeltek a' gyermekkorból, és eljuttok az Istennek Országára. Ne kerüljétek az oskolát, ne kedvetlenítsen benneteket az, hogy most gyermekkorotokbann mindent meg nem érthettek, által nem láthattok; elég ha most jó fundamentomot vettek; majd annak idejében megértitek a' tökélletes tudományt, és színről színre meglátjátok azt, a' mit most hisztek. Hidjetek nékünk a' testől elvált lelkeknek kik már az oskolából kikőltünk. Mi is míg gyermekek vóltunk, úgy szóltunk mint gyermekek, úgy gondolkoztunk mint gyermekek, úgy értettünk mint gyermekek. Sokann mi közzülünk akkor hátokmegé vetették a' tudományt, és gyűlőlték a' fenyítéket; most pedig siratják már de késönn, viszszaszerezhetetlen károkat; érzik hogy magokat örökre bóldogtalanokká tették. Mi pedig a' kik engedtünk a' Tudománynak beszédének; már most szemeinkkel látjuk azt a' mit hittünk; 's élünk az Isteni bőltsességnek gyümőltseivel mind örökké.

Így hát szerető Atyámfijai! ez a' mi mostani életünk, a' mi lelkünkre nézve nem egyéb, hanem

hanem gyermekségnek ideje. Úgy szóllunk mint gyermekek, úgy gondolkodunk mint gyermekek, úgy értünk mint gyermekek. Mint a' gyermeknek tsak a' hasára és játékra van fő gondja: úgy nékünk is. Mint a' gyermek tsak a' jelenvalót nézi, és restell a' jövendőkről gondolkozni: úgy mi is szeretjük magunkat tsak a' jelenvaló világhoz szabni. Mint a' gyermek sokszor idétlenül ítél és szóll: úgy mi is, kivált a' láthatatlan dólgokról. Mint a' gyermek játtzótársakat keres; a' kikkel hol összevész, hol megbékéllik: úgy mi is szerzünk barátokat, házastársakat, jó akarókat, a' kikkel épenn a' gyermekek módjára tselekeszünk. De majd kikelünk valamikor a' gyermekikorból, mikor itt hagyjuk ezt a' testet, és a' mi gyermekijátékinkat. Ekkor elhagyjuk a' gyermekhez illendő dólgokat, és valamint most, gyönyörűséggel emlékezünk a' mi gyermeki ártatlan múlattságinkra, és azokra a' bangó gondolatokra mellyek gyermekorunkbann bennünk vóltak; úgy akkor gyönyörűséggel fogunk viszszatekinteni, a' mi egész világi életünknek ártatlan hijábavalóságira, és azokra a' képzelődésből származott, hibás, de nem veszedelmes vélekedésekre, mellyek most szükségesképenn belé elegyednek, a' mi részszerént való esméretünkbe.

Egek-

Egeknek szerelmes gyermekei! halandó embertársaim! gyermekek vagyunk, de kitettzik már előre a' gyermekből, mitsodás embert lehet belőle várni. A' melly gyermekbenn még gyengekorábann kitettzik a' jó erkölts; abból lehet idővel érdemes embert, hasznos Polgárt reményleni: így ha mi ebbenn a' gyermeki időbenn, a' mi életünkbenn, szoktatjuk magunkat a' szentségnek indúlatihoz, mellyek által jövendőbenn felál az Isten Országa; reménylhetjük, hogy mi is annak az Országnak tagjai lészünk, és a' mennyei Hazának méltó Polgári.

A' gyermeknek elméjéhez köttetett a' bolondság, de a' tanításnak veszszeje távol űzi azt. *b*) Így a' mi testünkhöz ragadott a' bűn és hijábavalóság, de épenn arra való az Isteni tanítás, hogy ezt, és ennek veszedelmes következéseit rólunk elvégye. Gyermekek! földi halandó emberek! kedves tanúlótársaim! jertek az oskolába! halljuk meg mindenkor örömmel, mit szóll az Ur az Ő népének, mit szóll a' mi édes Atyánk nékünk ő szeretett gyermekeinek. Ha minket Evangyéliom hirdetőit arra rendelt, hogy az Ő akaratját adjuk tudtotokra, ezt is azért tselekedte, hogy közönséges intést vennénk ti nállatok egymás hiti által, a' ti hitetek és a' mi hitünk által. *c*)

A'

b) Péld. 22: 15. *c*) Róm. 1: 12.

A' jó gyermekek, mindenkor az ő Szüleiknek gyönyörűségei. Örömmel nézi, sőt segíti az édes Atya, az ő kisdedének ártatlan játékait; örömmel hall ő tőle tsak egy szót is, mellybenn az okosságnak valami szikrátskája láttzik; örömmel nézi, miképenn törekedik ő benne magát kifejteni az okos lélek. Így a' mi mennyei Atyánk, a' mi gyermeki szívünknek ártatlan örömét kedvelli; gyönyörködik a' mi igyekezetükbenn, midőnn látja hogy az esméretbenn, a' mennyire lehet törekedünk; tsak az nem tettzik Önéki mint jó Atyának, ha bennünk valami erkőltsi hibát lát; már ezt nem szenvedheti, és az Ő tanitásának veszszejével, ezt igyekezik tőlünk távol űzni.

Régentenn ama jó Atya Jób, mikor az ő gyermekei múlattak, áldozott érettek, mert ezt mondja vala: *Netalám vétkeztenek az én fijaim, és az Isten ellen az ő szívekbenn gonoszt gondoltanak.* Óh! ezt sokkal tökélletesebbenn megtselekeszi mi érettünk, a' mi mennyei Atyánk. Tudja Ő, hogy sokat vétkezünk mi, a' mi gyermekségünknek idejébenn; azért a' maga egy szülött Fiát küldötte el, hogy áldozzon a' mi bűneinkért; hogy ha mi szófogadó fiak és leányok lészünk; a' mi gyermeki bolondságainknak veszedelmes következései, ki ne hassanak a' mi emberkori időnkre, és azokért kárhoztatásunk ne légyen.

Ha

Ha ezeket tudjuk Atyámfijai! bóldogok lészünk ha tselekeszszük ezeket. Mert ámbár most gyermekek vagyunk, és úgy szóllunk, úgy gondolkozunk, és értünk is mint gyermekek: de ollyan gyermekek vagyunk, a' kiket a' mi édes Atyánk taníttat szüntelen, az Ő országának jussaira, és törvényeire; hogy idővel annak alkalmatos pólgári lehessünk. Ez által az esméret által nyittatik út minékünk, hogy siessünk a' tökélletesség felé, és nevekedjünk, *míglen lészünk megért emberekké, a' megöröködött Krisztus állapotjának mértéke szerént.* d) És így tsak ugyan már ez életbenn, bétellyesedik bennünk E'saiásnak az Újj Testamentom felől, az Isten fijai felől való, ama jövendőlése; e) mellyel bérekesztem beszédemet: *Nem lészen ott többé kitsíny gyermekidővel, sem vén ember nem lészen ki az ő idejét ki nem töltötte vólna; mert a' gyermek száz esztendős korábann hal meg.* Ámen.

d) Éfész. 4: 13. e) E'sa. 65: 20.

XXV. PRÉDIKÁTZIÓ.

A megtérés halogatása veszedelmes. Lehet é a' halálos betegségbenn megtérni?

Péld. 1 : 23—26.

Ezt mondja a' Fő Böltsesség: Térjetek meg az én dorgálásomra, ímé kiadom tinéktek az én lelkemet, tudtotokra adom az én beszédimet néktek. Mivelhogy hívlak titeket, és nem akarjátok, kiterjesztem az én kezemet és senki eszébe nem vészi; hanem elvonszátok magatokat minden én tanátsom elől, és az én feddésemmel nem gondoltok: Én is a' ti nyomórúságtokonn nevetek, megtsúfollak, mikoronn eljövénd az a' mitől féltek.

Ezek a' fenyegető beszédek K. H! arra tanítanak minket, miképenn kelljen az idejébenn meg nem tért embernek állapotjáról gondolkodni; a' ki az ő megjobbúlását életébenn halogatta, követte megszokott bűneit, és osztánn a' halálos ágyból kiált az Istenhez az irgalmasságért. Ímé a' Fő Böltsesség így adja ki az Ő lelkét:

lelkét: Az Isten Atyai módonn hívja, tanítja, inti, kéri a' bűnös embereket, megmondja nékiek mit tselelekedjenek, hogy a' halál utánn is jól légyen dólgok mind örökké, és a' jövendő haragot eltávoztassák: de sokann nem is ügyelnek ezekre az Isten tanításira, nevetik a' Vallásnak ígéreteit, tsúfolják annak fenyegetéseit; vagy ha ezt nem tselekeszik is; meghallják ugyan, de félre vetik a' megjobbúlásra intő beszédet, azt tévénn fel, hogy bátrann vétkezhetnek ama kifogás mellett: *irgalmas kegyelmes az Isten, megbotsátja bűnömet* Mikor pedig osztánn eljő a' nyomorúságnak ideje, közelget a' halál: akkor körűl vészi őket a' jövendő állapot felől való aggódás és félelem; akkor kiáltanak az Istenhez az irgalmasságért; de hijába! mert a' hívságos kiáltást az Isten meg nem hallgatja, és a' Mindenható reá sem tekint. *a) Térjetek meg az én dorgálásomra*, így szóll a' Fő Bőltsesség, *Imé kiadom tinektek az én Lelkemet* 's a' t.

Én is ti a' nyomorúságtokonn nevetek. A' más nyomorúságábann gyönyörködni nem illik, és a' szenvedőt tsúfolással ingerleni, a' szeretet és jó szívűség meg nem engedheti: hogy szóllhat hát így K. H! a' Szeretetnek Istene? — Ne ütközzünk meg azonn, mert vagynak ollyan környűlállások, mellyekbenn a' szenvedésről azt ítéli

a) Jób. 35: 13.

ítéli a' Bőltsesség, hogy úgy kell, és a' szenvedőnek oktalan panaszolkodásit, és késő segedelem kiáltásit, mint hijábannvalóságot megveti. A' ki váratlan szerentsétlenségből, vagy vígyázatlansága, vagy gyarlósága miatt, vagy ártatlanúl, vagy méltatlanúl szenved: a' szánakozásnak és segedelemnek méltó tárgya. De mikor valakinek okossága vólna, még is oktalanúl maga keresi magának a' bajt; mikor előre meg vólt kérve és intve, de a' jó tanátsot kevélyenn megvetette, és osztánn utól érte a' nyomorúság; mikor a' maga gonosságának természeti roszsz következéseit, vagy méltó bűntetéseit szenvedi: erről a' Bőltsesség azt ítéli, hogy megtalálta a' mit keresett. Továbbá, mikor az ember eszközök nélkűl akarná elérni a' tzélt, arra szeretvénn eljutni a' mire nem igyekezett; mikor a' lehetetlenséggel küszködik, vagy az Isten tanátsa ellen morog; mikor a' veszedelemnek, a' kezdeténn eleit nem vette, 's akkor kapkod és kiált, mikor már segíteni lehetetlen; mikor nyáronn takarni nem akart, 's télenn vészi kezébe a' sarlót, mutatvánn hogy már most aratna 's a' t. az efféléket a' Bőltsesség úgy nézi, mint nevettséges esztelenségeket; és bár szánakozva tekinti is a' nyomorúltat, tsak ez a' mit mondhat: Te magad rontottad el barátom

magadat, mert én bennem segíttséged lett vólna.

A' Bőltsességnek ezen ítélettétele szerént, azt mondja az Írás, hogy maga az Isteni Bőltsesség, neveti és tsúfolja az embereknek balgatag gondolatjokat és igyekezeteket; neveti és tsúfolja azokat, a' kik az Isten tanátsa és igazgatása ellen morgolódnak, és törekednek; neveti és tsúfolja azokat, a' kik eszközök nélkűl kívánnák elérni a' tzélt. Azt olvassuk a' a' második 'Sóltárbann, hogy az Istennek és a' Vallásnak ellenségeit, a' kik *tanátsot tartanak az Isten ellen, és az Ő Krisztusa ellen, ezt mondvánn: Szaggassuk el az ő köteleket, és rázzuk le rólunk az ő igájokat: a' ki lakozik az egekbenn, neveti, és az Úr megtsúfolja őket.* Azokról a' kik azért lésznek vakmerőkké, mivel az Isteni boszszúállás mindjárt ki nem kél ellenek, és úgy élnek mintha az Isten nem is látná az ő tselekedeteiket, azt mondja Dávid: *b)* A' hitetlenek *fetsegnek az ő szájokkal ezt mondvánn: Kitsoda hallja vagy látja ezeket? Te pedig Uram neveted őket, és megtsúfolod mind e' népeket.* Azokról pedig a' kik eszköz nélkűl szeretnék elérni a' tzélt; a' kik életekbenn az Istennel és az Ő törvényével keveset gondolnak, 's a' halálos ágybann kapkodnak széllyel, és kiáltanak az Istenhez a' kegye-

b) 'Sólt. 59: 8, 9.

kegyelemért, meghallátok mit mond a' Fő Bőltsesség a' felvett beszédekbenn: *Ímé kiadom tinéktek az én lelkemet* 's a' t. mellyel a' mint mondám, ezt a' szomorú igasságot adja előnkbe, hogy a' ki életébenn meg nem jobbúl; annak a' halálos ágybann való sírása, könyörgése, Uram Uram kiáltása, haszontalan, mert azt mondja a' Fő Bőltsesség a' letzkét követő 28-dik versbenn: *Akkor segítségűl hívnak engemet, de nem halgatom meg; keresnek engemet, de meg nem találnak.*

I.

Az Idvesség elérésének ezt az egy eszközét javasolja a' Fő Bőltsesség: Térjetek meg az én dorgálásomra. A' bűnös ember idvességére két dólgok kívántatnak meg: egyik az, hogy az Isten őtet ne gyűlőlje, és tselekedett bűneiért ne bűntesse meg; másik az, hogy ő is többé az Istennek ellenére ne járjon, hanem jobbítsa meg magát. Vagy más szóval: egyik az, hogy hidje el, hogy az Isten néki irgalmas kegyelmes leszsz; másik pedig az, hogy hagyja el bűneit, és kegyesenn éljen; vagy egyik a Hit, másik a' Megtérés. Ez mindenik benne van ebbenn: *Térjetek meg az én dorgálásomra;* mert mikor az Isten maga hív bennünket az idvességre; mi kell ennél nagyobb bizonyság arra, hogy Ő

Felsége kész a' megbotsátásra, tsak mi térjünk meg. Azért küldötte az Ő szerelmes Fiját is e' világra, hogy minket Ő általa a' bűnbotsánatnak ígérete által, megtérésre indítson; és viszont a' megtérésnek feltétele alatt bűnbotsánatot ígérjen. Igy hát a' ki hiszen idvezűl, mert tsak úgy hiheti az ember, hogy az Isten néki irgalmas kegyelmes leszsz, ha bűneiből igazánn megtér; és a' ki megtér idvezűl, mert tsak úgy térhet meg bűneiből, ha hiszi és reményli, hogy az Isten azokat megbotsája. Ugyde a' bűnbotsánat az Isten dólga, és ingyenn való kegyelme; a' megtérés pedig a' mi kötelessegünk; és így hogy az első felől bizonyosok lehessünk; ahoz kell látni a' mit nékünk kell tselekedni. Ezért mondám hogy minden benne van ebbenn: Térjetek meg az én dorgálásomra. Ezért kezdette maga is édes Idvezítőnk az Évangyéliom prédikállását ezenn: Térjetek meg, mert elközelített a' Mennyeknek országa.

II.

De ez a' panaszsza van a' Fő Bőltsességnek a' vakmerő bűnösök ellen, hogy hívja őket és nem akarják; kiterjeszti kezeit, és azok eszekbe nem vészik, hanem elvonják magokat az ő tanátsa elől, és az ő feddésivel

nem

nem gondolnak. Nyomos és fontos leírása ez az emberi szív megátalkodtságának, és ezen kevés szókbann egy summábann lehet látni a' maga szájánn járó bűnösnek egész gondolkozása módját, és magaviseletét.

Hívlak titeket, és nem akarjátok. Az Isten arra tanít minket, hogy mi kettős életre vagyunk rendelve; hogy a' mi lételünknek tsak kezdete ez az egynéhány esztendőkből álló földi élet; mikor pedig ez elmúlik, a' lélek megmarad; és ha itt magunkat a' gonosz tselekedetektől megőrizzük: mind örökké bóldogok lészünk az Istennek Országábann. De ez a' tudomány a' testi embernek nints kedve szerént; néki ez az élet tettzik, és sajnálja hogy ennek el kell múlni. Ha megmarad a' lélek a' testnek halála utánn, az is tsak jó; de erre a' halál utánn lejendő életre néki semmi ollyan különös vágyódása nints; hogy annak kedvéért, az ő megszokott bűnéről, és annak ideig való hasznáról lemondani kívánna. Ha mindenkor szóval ki nem mondja is, de az ő magaviseletének mindenkor ez az értelme, hogy nem bánná akárkié lenne a' Mennyország, tsak ő élhetne e' földönn kedvére.

Kiterjesztem kezeimet, és eszetekbe nem vészitek. Az Isten kezei tészik az Ő Gondviselését és Igazgatását. Úgy

igazította az Isten öszve a' természet törvényeit az ember természetével; hogy bizonyos roszsz tselekedeteknek roszsz következései légyenek; hogy ez által is idegenítse őtet a' bűntől: de a' testi ember azzal nem gondol; hijába látja másonn a' szomorú példát, ő arról nem tanúl. Úgy adta belénk az Isten a' lelkiesméretet, hogy annak jó tanúbizonysága belső nyúgodalmat, vádolása pedig nyughatatlanságot szerezzen: de a' vakmerő bűnös arra semmit sem űgyel, eltudja ő hallgattatni a' lelkiesméretet, hogy az néki keze alá ne szóljon. Úgy intézte az Isten a' világi életnek minden gyönyörűségeit, hogy a' lélek azokbann soha megelégedést és nyúgodalmat ne találjon; hogy ez által serkenjen fel a' lélek valóságos életének meggondolására és keresésére, melly a' jó lelkiesméret, és az erkőltsi ártatlanság: de a' testi ember erre se figyelmez; a' kívánságnak nyughatatlansága édesebb néki, mint a' belső nyúgodalom, melyről ő gondolkozni sem szeret.

Elvonjátok magatokat minden én tanátsom elől. Előadja az Isten a' vallásbann a' mi magunkviseletének tökélletes törvényeit: de a' testi ember, míg jól vagyon dólga, tud azok ellen kifogásokat és kéttségeket formálni. Egyszer azt gondolja: minek a' vallás? hiszem az ember a' maga okosságából is, a' Polgári törvényekből is tudja, mit kell,

és mit nem kell, mit szabad és mit nem szabad tselekedni. Itt ez az ő szivének titka, hogy a' Polgári törvények ellen titkonn véteni lehet, és az okosságot elhallgattatni könnyű; azt tartani pedig mindenkor maga előtt, hogy a' Mindentúdó Isten látja, és megítéli még a' gondolatokat is: nyűgös és kedvetlen dolog. Mászszor azt mondja: Hiszem ki tarthatná azt mind meg, a' mit az Isten parantsol? tsak ember az ember, 's a' világonn tsak élni kell; látom én, hogy más is elköveti a' mit elkövethet, kivészi a' mit kivehet, eltészi a' mit eltehet, nehéz a' világonn igazánn élni. Így keresi az ember a' széles útat, a' mellyenn sokad magával menjen a' veszedelemre. Ha pedig van benne valami félelem a' következendő haragtól, és úgy szeretne a' világonn is élni, hogy az Isten országából se maradjon ki, azzal vonja el magát az Isten tanáttsa elől, hogy vakmerőenn biztatja magát az Isten irgalmasságával, erőtelenségnek gyarlóságnak nevezi azt a' bűnt is, mellyet szántszándékkal tselekeszik, 's a' mellyet nem is akar elhagyni, 's azt tészi fel, hogy a' mi roszszat tselekedettel véghezvitt, azt könyörgéssel majd lerójja, 's nem szűnik meg addig zörgetni az Isten irgalmasságának ajtajánn, míg kegyelmet nem talál. Végre azt mondja a' Fő Bőltsesség: az én feddésemmel nem gondoltok. Az újjászületetlen ember, mi-

kor az Isten fenyegetéseit hallja: vagy azt gondolja hogy ezek is tsak ollyanok, mint mikor a' szülék azzal is fenyegetik a' gyermeket, a' mit véle bizonnyal nem tselekesznek; vagy pedig azt tészi fel, hogy soká leszsz még az, 's majd ha közelget az idő, akkor megalázza magát, 's irgalmasságot nyér.

III.

Azombann míg a' vakmerő bűnös így veszteget el a' megjobbúlásra engedtetett időt, és gyűjtögeti a' haragot a' haragnak napjára: elkövetkezik a' test nyomorúságának ideje, és hírt ád, hogy ama Félelemnek Királya, a' Halál, közelget. Ekkor a' mint szorongatni kezdik őtet a' halálnak kötelei: kettőzteti a' testnek fájdalmait a' léleknek magávalvaló tusakodása; mikor látja hogy a' tréfának ideje már elmúlt, és mindjárt elválik ha megmarad é a' lélek a' halál utánn, és mitsoda állapotja lészen annak. Ekkor a' Vallást tsúfoló, és a' jövendő életet gúnyoló elmés állat, látvánn hogy mindjárt megszűnik az állati létel, gyötri magát a' kínos bizonytalansággal, kívánná is hogy az ő lelke megmaradna, irtódzik is attól. A' ki hallotta az Isten parantsolatját de nem tselekedte: érzi hogy a' lelkiesméret, melly eddig el vólt nyomva, tsakugyan nem hólt meg; sőt most emeli fel fejét, és

annak

annak szemrehányási rettenetesek, kínzási elviselhetetlenek. Ekkor az egeket fenyegető, és az Istennel szembeszálló vakmerőnek kevély beszéde, gyáva sírássá változik; a' káromkodó könyörgéshez fog; a' kevély alázatosann szól; az irígy, gyűlölő, rágalmazó, a' részeges, a' lator, a' parázna, az álnok, a' hamislelkű tsalárd 's a't. fohászkodik, sír, könyörög, hogy az Isten légyen irgalmas kegyelmes; óhajt és fogadást tészen, hogy ha még egyszer az Isten kegyelmezne, miképenn jobbítaná meg magát, és millyen szentül és ártatlanúl élne: de a' meg nem tért embernek mind ezeket az ő utólsó szorongattatásibann való sírásit, könyörgéseit, fogadástételeit a' Fő Bőltsesség neveti, és a' Mindenható megtsúfolja; mert az Isten, bűnbotsánatot és idvességet, tsupánn tsak a' megtérőknek ígért; a' megtérés pedig a' halálos nyomorúságnak környűlállási közt el nem készűlhet.

Vagynak ollyan vétkek, mellyekből az ember egy szempillantásbann kitérhet; ollyan egyszeri kéttzeri esetek, mellyekből felkelhet az ember, mihelyt akarja; mint p. o. hirtelenkedésből, a' másikat megbántotta, vagy valami heves indúlattól elragadtatvánn, roszszúl tselekedett: magába tér, megbánja, botsánatot kér, a' kárt ha lehet viszszapótolja, a' mit tsalt vagy lopott viszszatéríti

's helyre áll a' békesség. De másképenn vagyon a' dolog a' szokással megerőssödött és erkőltsé vált bűnökre nézve, minéműek az irígység, gyűlőlség, rágalmazás, káromkodás, részegeskedés, tisztátalan élet, hamisnyereség szeretete, hazugság, tsalárdság, fösvénység, kevélység, 's a' t. Ezek néműnéműképenn természetévé válnak a' bennek gyönyörködőnek; mert az irígy mindenkor megsanyalodik, ha a' más előmenetelét látja; a' rágalmazó mindenkor gyönyörködik abbann, ha a' más betsületét bánthatja; a' hamisnyereségenn kapó mindenkor tsal, ha módját ejtheti; a' részeges mindenkor megterheli magát, ha mód vagyon benne; a' káromkodó mindenkor bolond, mihelyt az indúlat megmozdúl benne, 's a' t. Egyszóval, az ember erkőltse és természete abból áll, hogy ő hasonló környűlállásokbann, hasonló módonn szóll és tselekeszik. Mit gondolunk hát Atyámfiai? ha valaki az ő megszokott bűnéből ki akar térni, hogy viheti azt véghez? Ugy é hogy magába száll, és megútálja 's megvallja az ő balgatagságát? Igen is, ez vólna a' megtérésnek kezdete: de magábann keveset használ, ha az ember a' maga megjobbítását ugyan tsak valóbann munkába nem vészi, mert mihelyt mászszor hasonló környűlállások adják elő magokat; a' megszokott indúlatok mindjárt kirohannak, és a' magába

gába szállott káromkodó ismét káromkodik, a' részeges ismét megrészegszik 's a' t. Tsak úgy térhet meg az ember az illyen bűnökből, ha esmérvénn már, mellyik légyen az ő megszokott bűne, vígyáz azokra az alkalmatosságokra, mellyekbenn azt tselekedni szokta; és mikor annak tselekedésére legnagyobb kísértete vólna, akkor áll annak ellent, és meggyőzi magát. Ez az első hartz legtöbbe kerül; de a' következendő könyűlállásokbann, ha mindenkor magára vígyáz, és mindenkor ellene áll indúlatinak, mindenkor könnyebbenn győzedelmeskedik a' lélek a' testenn; és a' sok idő alatt természetté vált szokás, hasonlóképenn sok idő alatt írtódhatik ki; idő kívántatik a' megszokott és gyakorlott bűnökből való valóságos megtérésre; és azt gondolni hogy az a' halálos ágybann elkészűlhet, nevettséges de keserű balgatagság.

Ezért emeli fel a' Fő Bőltsesség az Ő szavát, és int bennünket, hogy térjünk meg az Ő dorgálására, és ne halaszszuk az örökkévalóságra való készűletet akkorra, mikor már az késő. Maga az élet a' megjobbúlásnak ideje, a' jövendő élet pedig tsak ennek a' mostaninak más állapotbann való folytatása; a' minémű indúlatokhoz és erkőltsökhöz szoktatjuk itt magunkat; azokat viszszük által magunkkal az örökkévalóságra; és a' szerént lészünk vagy

ból-

bóldogok vagy bóldogtalanok. Felette megtsalja magát az a' bóldogtalan, a' ki azt gondolja, hogy majd halálos ágyábann, az ő egynéhány szempillantásit fohászkodásra fordítja, és az Isten irgalmas leszsz néki. Ímé maga mondja a' Fő Bőltsesség: Ki adom néktek az én lelkemet, mivelhogy elvonjátok magatokat az én tanátsom elől: *én is a' ti nyomorúságtokonn nevetek, megtsúfollak titeket mikor eljövénd az a' mitől féltek.* Neveti és tsúfolja az Isten az embereknek esztelen szándékjokat; mikor azok az Ő tanátsa ellen törekednek. Az Isten tanátsa a' mi idvességünk felől ez, hogy idvességet adjon a' megtérőknek; mikor hát ez ellen az Isten tanátsa ellen, a' roszsz ember is idvességet reményl: az Úr neveti őtet, és a' Mindenható megtsúfolja őtet.

Könnyű is azt általlátni és megítélni, hogy a' halálos ágynak környűllállási nem arravalók, hogy ott a' megtérés és idvesség elkészűlhessen; mert nem tsak azzal készűl az el, hogy az ember az Istenhez fohászkodjon a' kegyelemért. Igaz az, hogy az Isten irgalmas, kegyelmes; de tsak a' megtérő bűnösöknek ígérte a' kegyelmet; a' megtérés pedig időt kíván, a' mint láttuk, és sok gyakorlás által készűl meg: a' halálos ágybann pedig kimaradt már az ember az időből, és azt lehet mondani Bőlts

Sala-

Salamonnal, hogy a' fa a' hová dűl, ott marad. — Azt is méltó gondolóra venni, hogy a' halálos nyavalyáknak éles fájdalmai, nem engedik azt meg, hogy az ember, újj és előtte szokatlan dólgokról gondolkozzon. A' betegek körűl való tapasztalások azt mutatják, hogy a' természetnek magával való utólsó küszködéseibenn, azokat szóllja a' beteg mellyeket életébenn szóllott és tselekedett; úgyhogy nem példa nélkűl való dolog, hogy a' fertelmes káromkodónak, minekutánna szidta a' fájdalmakat és káromlásokkal elegyítette szentségtörő könyörgéseit, útóljára is káromkodásonn állott el a' szava; és mikor már magánn kivűl lévénn, ajakai mozogtak; akkor is rothadt beszédek rebegtek azokonn. Magának a' léleknek természetéből is kitettzik ez. A' minémű gondolatokhoz és indúlatokhoz szokott ő a' testnek társaságábann; azoknak emlékezetének kell benne megmaradni, a' testnek halála utánn is, és valamint az alvásbann, a' nappali látásokból és gondolatokból formál a' lélek álmokat; úgy ama nagy álombann a' halálbann azoknak emlékezetével kell néki foglalatoskodni, mellyekhez ez életbenu magát szoktatta. Az embergyűlölő, szeretetlen, irígy, álnok, általviszi magával ezeket az indúlatokat az örökkévalóságra is; az Istentkáromló (a' mint eggy régi ének mondja) a' pokol-

kolbann is szidni fogja az Isten Nevét; egyszóval, tsupa képtelenség, hogy a' ki életében örödög vólt, majd a' halál által Angyallá változzon.

Bizony méltó Keresztyének! hogy szívünkre végyük a' Fő Bőltsességnek ezen intését: Térjetek meg az én dorgálásomra; mert az ő életét gonosz bűnbenn tőltött, és abból ki nem tért embernek állapotja, rettenetes a' halálbann, és még rettenetesebb a' halál utánn. Mert ha a' Mindenható neveti és tsúfolja az ő hijábavaló könyörgéseit, és késő segedelem kiáltásit, szintúgy mint az ő zúgolódásait, káromlásait és kéttségbe eséseit: kitsoda az a' ki segíthetne rajta? Mit használna a' gonosz életű embernek, az ő halálos ágyábann, lágy párnákat rakni feje alá, az Évangyéliomnak vígasztalásiból; holott azok nem néki, hanem a' megtérőknek szóllanak? Az Úr neveti azokat, és a' Mindenható megtsúfolja. Mit használna az ő vígasztalására viszszaélni, a' megtért tolvajnak példájával, c) a' ki balvélekedésből ugyan, de meglehet hogy nemzetéhez való buzgó szeretetből, elegyítette magát a' pártütők közzé, 's azért ítéltetett halálra? Mit használ a' roszsz embernek, halála utánn megírni a' szokásbann lévő hazug Alkal-

c) Luk. 23: 39—43.

kalmaztatásokat, 's reá ruházni a' költött dítséreteket, 's ezekkel akarni fejéríteni az ő útálatos koporsóját? Nem gonoszság é, jónak mondani az Isten előtt azt a' mi gonosz? és az embereket elakarni álltatni, hogy az istentelennek emlékezete áldott? Az Úr, a' ki az egekbenn vagyon, neveti ezt a' balgatagságot, és a' Mindenható megtsúfolja; de nevetik és megtsúfolják az emberek is, a' kik előtt esmeretes vólt a' meghóltnak álnok lelke, és tzégéres gonoszsága. Óh! melly sok hijábavalóságok vagynak az embereknek szokásaikbann, és melly balgatágok nevezetesenn a' meghólt roszsz emberekre ruházott hazug dítséretek! Hiszem nem attól függ a' meghóltnak sorsa, mit olvastatnak el az ő koporsója felett; már akkor az emberek ítélete elől, általmégyen a' dolog az Isten ítélőszéki eleibe, a' ki megítéli a' hóltat, nem az Alkalmaztatás szerént, hanem az ő életének tselekedetei szerént.

Annakokáért K. H! mivel a' gonosz embernek az ő halálos ágyábann való Uram Uram kiáltási, semmit sem használnak; mivel tudjuk hogy a' bűntbotsátó kegyelemre és idvességre, tsak azok tarthatnak számot, a' kik bűneikből megtérnek; a' megtérés pedig időt kíván, és sok gyakorlások által készűl az meg: tehát míg időnk vagyon, és a' reménység tart, az Istennek kegyelmessége indítson minket

minket a' megtérésre; rendeljük arra életünket, a' mire adatott, t. i. készítsük magunkat a' következendő örökkévalóságra. Nem fog el bennünket ez a' készület a' mi világi foglalatosságinktól, hanem tsak azt kívánja, hogy azokat jó lelkiesmérettel, vigyük véghez. Tudjuk mi légyen az Istennek akaratja, tselekedjük hát azt; tudja kiki közzülünk ha magára figyelmez, mi légyen az ő vétkes hajlandósága, megszokott bűne; igyekezzék hát abból kimenekedni, munkálkodjék míg nappal vagyon, mert majd eljő a' halálos nyomorúságnak éjttzakája, mellyenn nem munkálkodhatik.

Így a' megtérés által számot tartvánn a' bűntbotsátó kegyelemre és idvességre, mikor ama Félelemnek Királya a' Halál eljő: nem leszsz az nékünk rettenetes, mert békességünk lévénn lelkünkesméretével, békességünk lészen az Istennel is; a' nyomorúságnak szenvedését megkönnyebbíti amaz édes reménység, melly szerént várjuk a' mi mennyei Atyánk Hajlékiba való befogadtatásunkat; nyúgodt lélekkel hajtjuk le fejünket a' halálos álomra, hogy levetkezvénn magunkról ezt a' port, az Úrhoz menjünk lakni, mellynél jobb semmi nintsen; és bétellyesedik bennünk a' Fő Bőltsességnek ama vígasztaló ígérete: A' ki hallgat engemet, lakozik bátorságosann, és tsendes lészen a' gonosznak félelmétől. Ámen.

XXVI.

XXVI. PRÉDIKÁTZIÓ.

A' testnek halála nem büntetés a' jó Keresztyén embernek, sőt inkább nagy jótétemény.

1 Móz. 3: 19.

Por vagy, és porrá kell lenned.

Ezt a' tudva lévő igasságot, Por vagy, és porrá kell lenned, nem azért vettem fel Keresztyén Gyülekezetl hogy szükségtelen szószaporítással azt mutogassam, a' minn senki se kételkedik, hogy minden embernek meg kell halni; nem is azért, hogy az élet múlandóságánn való gyáva panaszolkodással terheljem a' ti figyelmetességteket: hanem inkább az a' tzélom, hogy midőnn az életnek, és az élet kívánságinak elenyészését emlegetem, ditsekedjem ama bóldog Reménységgel, melly az emberi lelkek számára tartatik; és megmutassam a' bőltsességet, mellyre tanít bennünket a' halandóságnak ama szententziája: *Por vagy és porrá kell lenned.*

Akkor mondotta ezt ki maga az Isten, mikor a' bűnös emberek a' földönn kezdettek lakni. Mikor t. i. a' bűnbe esett első embereket kiküldené a' Paraditsomból, és kibotsátaná a' földnek minden részeire, hogy ott töltsék a' kedves és kedvetlen viszontagságok alá rekesztett életeket. Ő, mint az ő elvétemedett gyermekeit szánó, de szeretni meg nem szűnő édes Atya, mikor azok útra indúlnának, intéssel és Atyai tanátsal indítja el őket; összveszedvénn az ő magokviseletének minden réguláit ezen kevés szókbann: *A' te ortzádnak veréjtékével egyed a' te kenyeredet, mígnem viszsza mégy a' földbe, mert abból vétettél; mert por vagy, és porrá kell lenned.* Ímé előtted az egész föld; keressed azonn szorgalmatos munkával a' te kenyeredet, és kívánságodnak egyéb tárgyait; de mindenkor és mindenekbenn megemlékezz arról, hogy *por vagy, és porrá kell lenned.* Ha nyomorúságosnak tettzik az élet: ne tsüggedj el, nem tart az örökké, mert *por vagy, és porrá kell lenned.* Ha tettzik néked a' világ: ne hidd el magadat, és ne ragaszkodj felettébb ahoz, mert *por vagy, és porrá kell lenned.* Ha a' jövendőkről gondolkozol; se reménységedet, se félelmedet ne terjeszd sok időkre, mert *por vagy, és porrá kell lenned.*

Alatta

Alatta vagynak ezen szententziának a' földnek minden lakosi, és bőltsességre tanít ez az Igasság minden okos halandókat. Most hát K. A! jertek figyelmezzünk arra, a' mire maga az Isten figyelmeztette az első embereket, midőnn őket elindítáná az életnek útjánn. Ez a' bizonyos és kifogás nélkűl való igasság: *por vagy, és porrá kell lenned*, szomorúnak láttzik ugyan első tekintettel: de ha a' lélek azt jól gondolóra vészi, vígasztalással tellyesnek találja, és az őtet illető bőltsességnek réguláit tanúlja meg abból.

I.

Először is hát a' Halandóságnak kellemetlen ábrázatját rajzolja le előttünk ez az Igasság, melly szerént látjuk, hogy az emberek naponként halnak; és tudjuk hogy mi is vagy elébb, vagy későbbenn arra menendők vagyunk. Ez előtt egynéhány esztendőkkel, mikor még mi nem vóltunk, más emberek emlegették az élet múlandóságát; ők elmúltanak, mi állottunk helyekbe. Majd ismét egynéhány esztendők múlva egészszenn más emberek lésznek, a' kik tapodni fogják az Isten földjét, és minékünk emlékezetünk sem lészen. Az egész föld kerekségénn lakozó embereknek számát, mintegy ezerötszáz millióra vetegetik: ezen ezerötszáz millió emberek minden száz esztendő

dő alatt legalább is kéttzer kihalnak; egyik nemzettség eljő, a' másik elmégyen. Szűntelen szűli, és szűntelen emészti az idő a' maga gyermekét az emberi nemzetet; egyik élet dő a' másikat űzi, az ifjak a' gyermekeknek, az öregek az ifjaknak, a' halottak az élőknek szűntelen ezt kiáltani láttatnak: utánnunk siessetek! Mint egyik nap taszítja a' másikat; úgy mi előlünk a' mint felnevelkedtünk, az előbbeni emberek eltakarodtak, és a' kik most nevelkednek, minket is a' világról kiszorítanak nem sokára. A' világra születő gyermekeknek sírások által mintha ezt sugná fülünkbe a' természet: Új vendégek jőnek, ti takarodjatok! Porok vagytok, porrá kell lennetek, és más porrá lejendő porok jőnek helyetekbe.

Mikor mi a' halálról emlékezünk, azt szoktuk mondani, hogy az rémítő dolog, irtóztató ellenség. Rémítő az ő fegyvereire nézve, mellyekkel öldököl, t. i. a' betegségekre nézve. Ingyenn se talált még a' vérontó ellenség annyi nemeit a' gyilkos fegyvereknek, a' hány betegségek által gyakorolja a' halál az ő pusztító uralkodását; egyszer egyikkel, mászszor másikkal, mászszor ismét egyszersmind sokkal öldököl. Egyszer az egyik fegyver mintegy kezébe törik, de újjat vészen fel a' helyett.

Mert

Mert K. H! hogy azt is előhozzam, magok a' betegségek is kihalnak, és újjak születnek helyettek. Egynéhány nyavalyák vóltak a' régieknél a' mellyek már ma nintsenek. — Illyen a' Bélpoklosság, és a' Jób nyavalyája az Elefántsülly. — Egynéhány nyavalyák vagynak most, mellyeket a' régiek nem esmértek. — Illyen a' Himlő, ez a' kisdedek gyilkosa, melly Krisztus Urunk születése utánn a' Hatodik Század végénn született először Arabiábann, és onnan terjedett el; de a' mellyről már most ismét reménység vagyon, hogy a' tudva lévő eszköz által, mellyet az Isteni gondviselés az emberi nemzet vígasztalására mutatott, t. i. a' béóltás által ki fog írtódni; kivált ha sok gyenge szülék, az ő kegyetlen kételkedésekkel, magokat ennek a' jóltévő orvoslásnak ellene nem szegeznék, és az Isten tanátsát meg nem homályosítanák tudatlan beszédekkel. *a*) Illyen új nyomorúság az a' gyalázatos ragadó nyavalya is, mellyet nevezni sem illő, mellyet ez előtt háromszáz és egynéhány esztendőkkel hozott Amérikából, és elterjesztett a' fajtalanság, és a' melly eleinte tsak a' nagy városokbann mutogatta magát, hogy skorpiókkal ostorozza a' parázna bujaságot, mellyet a' Polgári törvény ostorral ostorozni nem győzött: most pedig miólta a' falukba és kunyhókba is békapott a' tisztátalan élet; bétsúszott azzal együtt ez a' sátánnak angyala is; és valamint másutt, úgy ott is kíméletlenűl fertézteti, tsonkázza, és nem tsak a' latrokat és paráznákat, emészti lassú halállal, hanem még az ártatlanokat is környékezi. Mint az eleven szénből a' szikrák felmennek: úgy ez a' nyomorúság természettel következik a' fájtalanságnak bűnéből. De mint az erőt vett tűz, körűlbelől éget,

a) Jób. 38: 2.

úgy ettől a' fertelmeseket illető ostortól, még a' hozzájok közelítő ártatlanok se lehetnek bátorságbann.

Irtóztató ellenség a' halál! mert soha fegyverszűnést nem ád, hanem itt is amott is naponként vagdalja ki a' halandókat egyenként; néha pedig mintegy néki dühödik, és a' pestisnek most egy, majd más neme által, a' ragadó mérges nyavalyáknak sokféle nemei által ontja a' hólt testeket egymásra seregenként. Irtóztató, mert nints előtte személyválogatás, az öregeket és ifjakat egyeránt öldökli, sőt még jobbann dühösködik az emlőkönn függő ártatlan kisdedek ellen, mintha azonn igyekeznék, hogy az emberi Nemnek magvát szakaszsza. Az ugyan hogy a' halál elpusztíttsa a' földről az embereket, nem lehet; mert az Isten a' halandóság alatt is félakarja tartani az emberi Nemzetet: de hogy egyenként minden embereknek egyszer meg kell halni, az bizonyos, mert elvégeztetett dolog az Isten előtt; kiment az Ő szájából a' szententzia: *Por vagy, és porrá kell lenned.*

II.

De hagyjuk el Atyámfijai! a' szomorító gondolatokat, és jertek tekintsük meg más óldalról is a' Halandóságot; lássuk mitsoda erő, és mitsoda vígasztalásnak szava van abbann, mikor az Örökkévaló a' maga okos teremtésének

nek ezt mondja: Por vagy, és porrá kell lenned.

Először is ha a' Szent Históriának előadására figyelmezünk; látjuk abbann, hogy az Isten az embert a' maga hasonlatosságára, és így értelemmel és akarattal biró okos valósággá teremtette: testet formált pedig néki a' földnek porából, hogy abbann, és az által, a' világnak ebbenn a' részébenn, a' földönn lakhasson. Már tsak eddig is látjuk, hogy ez az szententzia, *Por vagy, és porrá kell lenned*, tsak azt illetheti a' mi porból vagyon véve. Az Isten képére teremtetett lélek nem por, és így porrá nem is lehet.

Azutánn látjuk a' Szent Históriábann, hogy a' földi testtel való egyesülés, az Isten képére teremtetett léleknek tsak hamar kárt tett, mert rendeletlen kívánságokra, telhetetlenségre, és engedetlenségre indította azt. Ebből látjuk, hogy a' földi testbenn való lakozás, az okos léleknek könnyenn veszedelmes lehet; mert a' testnek gyönyörűségeihez való ragaszkodás, megzavarja az ő ítélő tehettségét, és rendeletlen indúlatokat gerjeszt benne; úgyhogy ha néki mind örökké a' testbenn kellene lakni; ez őtet egészszenn megalatsonyítaná, és lassanként az indúlatoknak rabszolgájává, és mind örökké bóldogtalanná tenné.

Végre azt adja elő a' Szent História, mit rendelt azt Isten az ember felől, mineku tánna az a' maga romlását kimutatta. — Mivelhogy úgymond illy könnyenn engedéd magadat eltsábíttatni: átkozott tenéked a' föld. Ennek ez is lehet helyes értelme: Nem javadra, hanem romlásodra vagyon néked a' földi test, a' földi élet. Azért nem akarom hogy tenéked a' földönn lakás egészszenn gyönyörűséges légyen, hogy a' te szíved ahoz ne ragadjon; fárattságos munkával élj azonn, míg nem földé lészeszsz, mert *por vagy, és porrá kell lenned.* Ebből azt tanúljuk, hogy nem büntetésnek szava, hanem bölts és jóltévő rendelés, és a' halhatatlan léleknek szabadítására tzélozó intézet az Isten szájábann ez a' szententzia: *Por vagy, és porrá kell lenned.* Annyival inkább megesmerjük ezt, ha meggondoljuk, hogy minekélőtte ezt mondotta az Isten, már az embernek idvességéről gondot viselt, és arról amaz Aszszonynak magva felől való titkos jövendölésbenn ígéretet is tett. — Így hát látjuk, hogy az Isten Beszéde, még akkor is, mikor a' test halandóságának, a' bűn által való béjövetelét előadja; nem úgy szóll arról, mint rettenetes, hanem mint a' lélekre nézve szükséges és jóltévő dólgokról. De azt tekintsük már meg, ha vallyon elfogadhatják é, és miképenn fogadhatják el a'

mi

mi érzéseink, indúlatink, és gondolatink ezt a' tudományt? megnyughatunk é abbann?

A' Szent Írás azt tanítja a' halandóságról, hogy kivágattatik úgyan az ember, de a' halál néki nem árt: azombann bizonyos, hogy a' mi állati természetünk a' haláltól iszonyodik. K. H! valósággal úgy van, hogy tsak az állati természet az, a' mi irtódzik a' haláltól, azaz, tsak akkor a' mi lelkünk előtt szomorú gondolat a' halál, mikor ő ehez az állati természethez a' testhez, és annak kívánságihoz felettébb ragaszkodik: de külömbenn figyelmezésre méltó dolog az, hogy akármelly nagyonn szörnyíttsük is szóval a' halált; a' mi okos lelkünk azt, hogy úgy szólljak, tsak hidegenn nézi, és meg nem háborodik rajta, mint reá keveset tartozó dólgonn. A' ti magatok tulajdon érzéseit hívom bizonyságúl. Most midőnn épenn a' halandóságnak ama kifogás nélkűl való törvényét emlegetem: *Por vagy, és porrá kell lenned*, érettek é magatokbann valami különös haláltólvaló iszonyodást? Bátrann mondhatom hogy nem. Ha azt akarnám, hogy ettől való valami borzadást szerezzek: a' képzelődést fellázzasztó beszédekkel kellene rajzolgatnom, és nagyítanom a' halálnak iszonyúságait; de az is tsak addig tartana, míg a' fellármázódott képzelődés ismét letsendesednék, és a' gondolatok

meghiggadnának. Hiszem mikor mi a' temetőbe járvánn, tapodjuk az előttünk meghólt embereknek porait; mikor naponként a' mások halálát látjuk: ollyan kevéssé illetődünk meg, mintha eszünkbe se jutna hogy mi is arra menendők vagyunk. — A' pestistől életbenn maradt emberek azt beszélték, hogy az akkori emberek, a' döghalálnak béjövetelekor, megrémültek eleinte; de tsak hamar néki bátorodtak, és azutánn a' legsűrűbb halál között is, úgy viselték magokat, mintha elfelejtették vólna, hogy ők is halandók. — Szerelmeseinknek, barátinknak, esmérőinknek halálokat siratjuk; de nem azért mintha a' halál vólna rettenetes, hanem mivel az ő tőlök való elválás esik nehezenn. — A' magunk haláláról való gondolat pedig, ollyan ritkánn fordúl meg eszünkbenn, hogy serkentgetni kell bennüket, hogy arról gyakrabbann megemlékezzünk; mikor pedig megfordúl is, rendszerént tsak hideg vérrel szokott lenni, és nem annyira a' mi meghalálozásunkat forgatjuk előttünk, mint azt, minémű állapotbann maradnak halálunk utánn szerelmeseink. — Rendszerént tsak akkor vészi elő még a' jó lelkű embereket is a' haláltól való rettegés, mikor szorongatni kezdik őket a' halálnak kötelei a' nyavalyák; mert a' léleknek a' testtől való elválását, felettébb kínosnak képzelik, azt gondolvánn hogy a' halálos

lálos betegségekbenn, az éles fájdalmak szűntelen nevelkednek, mind addig, míg végre a' kiállhatatlan kínok, az embernek minden erejét leverik, és az életnek végét szakasztják. Megszűnnék pedig az a' rettegés is, ha tudnák hogy ellenkezőképenn vagyon a' dolog. Mert míg a' fájdalmak igen kínosok és nőtönn nőnek; mind addig nints közel a' halál, mind addig reménység lehet a' betegnek meggyógyulásához, mert az igen éles érzés azt mutatja, hogy még az élet erejébenn vagyon: mikor pedig a' nyavalya erőt vett, és a' beteg halálra válik; attólfogva szempillantásonként fogyatkozik az élet erő, és azzal eggyütt az érzés; a' fájdalmaknak nem nevelkedni hanem szűnni kell; a' beteg, halálára megkönnyebbszik; és mikor minden érzés megszűnik, elaluszik. — Tsak a' közelgető haláltól, és annak ostromitól szoktak továbbá megréműlni azok, a' kiknek még nagyonn édes vólt az élet, a' hit pedig bennek gyenge; azok is, a' kik érzik, hogy az ő életeket hijába veszteget-ték, és félnek, hogy igazak találnak lenni a' vallás fenyegetései; azok is a' kik azt gondolják, hogy mindent elvesztenek, mikor a' testet elvesztik; de külömbenn az élőket a' haláltól való félelem háborgatni nem szokta. Különös jelenség! hogy az ember látja maga előtt a' halandóságot, és azt még is olly kevéssé vészi

vészi fel! Lehetne é ennek egyéb okát adni ennél: hogy a' gondolkodó lélek mintegy érzi azt, hogy a' halandóságnak ama szententziája: *Por vagy, és porrá kell lenned*, nem ő reá, hanem tsak a' földi testre tartozik.

De még különösebb az K. H! hogy a' gondolkozó lélek még tsak nem is kívánhatja hogy a' test halhatatlan légyen, sőt mihelyt az ő szemei nyílnak, esmérete nevelkedik; a' testnek halhatatlanságától jobbann iszonyodik, mint ezer haláltól. Gondoljuk K. H! mintha egynéhány jó barátinkkal, valamelly roppant palotának, egy pompás szobájába bézárattatnánk, a' hol mindennek bővibenn vólnánk, a' mit kívánhatunk: egy darabig kedvünkre múlatnánk ott; de mikor az ablakonn által, szemlélnénk a' palotának meszsze kiterjedő felséges épűleteit, kertjeit, és más gyönyörűségeit; ez a' gondolat, hogy mi abból az egy szobából soha ki nem mehetünk, megútáltatná velünk a' tzifra tömlötzöt, és a' vágyódó kívánságnak megfojtatása, kiállhatatlan gyötrelem lenne. Éppenn így járnának a' halhatatlan emberek a' földel, akármillyen bóldog lenne is külömbenn azonn az élet. Mihelyt a' bőltsességbenn tsak annyira is mennének, a' mennyire a' mostani rövid életű emberek mentek, t. i. hogy kitanúlnák, melly kitsíny és szembe

se

se tűnő része légyen ez a' föld, a' Világ roppant alkotmányának, és melly sok ezer lakóhelyek légyenek az Istennek Házában: ez a' gondolat, hogy nékik azokat soha sem lehet közelről látni, hanem mind örökkönn örökké a' földhöz kell ragadva lenni; soha meg nem haló féreg, és soha meg nem alvó tűz lenne nékiek. — Nem arra való a' föld, hogy az, az okos lelkeknek örökkévaló szállása lehessen.! — Azt gondolom Keresztyének! hogy egy ollyan embert, a' ki már nem tsak a' világi bőltsességből, hanem a' Vallásnak ígéreteiből is tudja, miképenn kell gondolkozni azokról a' számtalan világokról, azokról a' mennyei Hajlékokról, *b*) mellyeket még most az okos állatok is, az okos emberek is tsak tsillag formábann látnak; ha mondom egy ollyan embert, az Isten arra szententziázna, hogy soha halált ne lásson, hanem mind örökké lakjon itt a' földönn: ez a' szententzia, az ő okos lelkének egy valóságos kárhozat lenne. Nem arra való a' föld, hogy az, az okos lelkeknek örökkévaló szállása lehessen!!

Igaz, hogy itt ez a' gondolat jöhetne valakinek eszére, hogy azért nem vólna szükség porrá lénni a' testnek, mert az Isteni hatalom, ha akarná, így is elvihetné az embereket más

b) Ján. 14: 2, 3.

más bóldogabb lakóhelyekre: de K. H! azt mondja az Irás, magunk is könnyenn általlátjuk, hogy ez a' földi test, tsak a' földi lakáshoz van alkotva; és valamint a' hal, hijába kívánna a' szárazonn lakni, mert az ő teste tsak a' vízhez való; úgy a' földi testű ember, hijába kívánna így menni a' mennyei hajlékokba, mert az ő teste tsak a' földhöz való; hanem, ha arra vagyon rendelve, szükség hogy az ő teste egészszenn megváltozzon, és lelkes testből lelki teste, földi testből mennyei teste légyen. — Kéttségkivül illyen megváltozással vitettek volna által, az ártatlan emberek, halál nélkül a' földi Paraditsomból a' mennyei Paraditsomba, ditsőségből ditsőségbe: de most minekutánna a' bűn, és a' bűn által a' kegyelem béjött, szükségesképenn bé kellett jőni a' halálnak is; mert azt mondja az Irás, hogy az emberi lélekeknek következendő sorsát, egy ítélet fogja meghatározni, a' szerént a' mint a' testbenn tselekedtek, vagy jót vagy gonoszt. Ez az ítélet akkor leszsz, mikor az emberi Nemzetnek az Isten tanátsábann meghatározott száma bételik. Addig hát az embereknek szűntelen születni kell, az élők pedig ezeknek helyt adni kéntelenek; a' melly külömbenn nem lehet, hanem hogy az ő, a' nélkül is elváltozandó testek, térjen meg a' porba. A' kiket pedig az az ítélet életbenn találj;

lál; azoknak meghalni nem szükség, nem is halnak meg, ámbár ők is a' bűnös Adámnak bűnös maradéki; hanem halál nélkűl változnak el, a' mint mind ezeket szép okoskodással előadja szent Pál 1 *Kór.* 15: 35—54.

Ezekből K. H! az a' tsudálatosnak láttzó, de nagyonn fontos következés jő ki, hogy a' mi halhatatlan lelkünk nem érheti el külömbenn a' maga tökélletességét, és nem lehet külömbenn boldog, hanem tsak úgy, ha a' test porrá lészen; és hogy a' bűn által jött ugyan e' világra a' halál, de kegyelemből, és hogy ez a' szententzia: *Por vagy, és porrá kell lenned*, nem annyira büntetésnek szententziája, mint Kegyelemnek Évangyélioma.

III.

Ha annakokáért K. H! a' bőltsesség a' dólgoknak igazi esméretekbenn, és azokról való helyes ítéletbenn áll: ímé ez a' halandóságnak szententziája: *Por vagy, és porrá kell lenned*, ha azt helyesenn vészszük gondolóra; minket az igaz bőltsességre, t. i. a' magunk megesmérésére vezet, és a' mi magunk viseletének okos réguláit adja előnkbe; hogy megesmérvénn mind halandó, mind halhatatlan természetünket, tudjuk meg, mivel tartozunk mindeniknek.

Ímé

Ímé látjuk, hogy a' földi test nem örökös házunk, a' földönn való lakás nem örökös hazánk! Nem tsak maga pedig ez az élet múlandó, hanem annak minden kívánsága is, melly a' testet illeti, ugyan azon törvény alá vagyon vettetve. Az életnek gyönyörűsége sokszor még hamarébb meghal, mint maga a' test; mert a' napoknak sokasodása, megsokasítja az erőtlenségeket, únalmakat, fájdalmakat; és a' nem szeretem napok, elszedegetik eggyenként előre az életnek örömeit, a' porrá lejendő testtől. Azutánn a' halál és az idő, nem tsak a' port változtatja porrá: hanem lassanként az embernek emlékezetét is eltörli a' földről; hogy kitessék, hogy mikor az ember meghal, többé néki a' földhöz semmi köze, és azonn sem része, sem öröksége nints. Ha az elmúlt időkre viszszanézünk; látjuk hogy a' gonosz ember elhatalmazott vólt a' maga idejében, az istentelen felemelt fővel járt az ő Polgártársainak félelmei, boszszankodásai, és hallgatásai között: meghólt, és az ő emlékezete megrothadt. Látjuk hogy az érdemes ember fénylett, és magára vonta mindeneknek szemeiket és dítséreteket; meghólt, és az élők panaszolkodtak a' viszszaszerezhetetlen káronn, féltették a' közjót az Oszlopnak eldűlése miatt; azombann darab idő múlva a' kár meg nem tettzett, egy ember halálával a' világnak hijja

hijja nem esett, az elfelejthetetlen érdemű ember, elfelejtetett. Látjuk hogy a' tanúlt ember, elmebéli tálentomival 's tudománnyával szerzett magának érdemeket; az ő munkáji, írási, halhatatlan nevet ígértek néki: ő meghólt, 's kevés idő múlva meghólt az ő gondolkozásának módja, meghóltak az ő vélekedési is; a' Világ az újakhoz ragaszkodott, a' régi tudósról elfelejtkezett; hogy bételnék a' Salamon szava: Mint a' bolondnak, úgy a' bölts-nek sem lészen emlékezete mind örökké. *c)* Láttuk hogy a' halál és az idő megtsúfolta az embernek a' szerentse javaira nézve való előre nézéseit, és nem tudhatta, ki uralkodik az ő javainn, mellyeket fárattsággal keresett; mert az ember házat épített, 's abbann az ő unokája nem lakott; a' gazdag virágzott, 's az ő maradéka a' harmadik ízenn elallyasodott Mind ezeket együvé vévénn az életnek több viszontagságival, avagy nem ezt mondhatjuk é Dáviddal: Bizony hijábavalóság az ember míg él is! *d)*.

Azombann, a' mint fellyebb láttuk, kimutatja azt a' mi bennünk gondolkozó lélek, hogy a' testnek halála ő reá nem sokat tartozik, mert sem nagyonn meg nem háborodik azonn, sem pedig a' testnek halhatatlanságát még tsak nem is kívánhatja. A' kijelen-

c) Préd. 2: 17. *d)* 'Sólt. 39: 6.

tetett vallás pedig megtanít bennünket, hogy bár a' testnek társaságábann fejtődznek is ki a' léleknek tehettségei; de még ez tsak kezdet, akkor mégyen pedig tökélletességre, mikor a' por földé lészen. Mint a' ház építésbenn szükséges az állás, mert a' nélkül építeni nem lehet; de mikor osztánn kész az épület, el kell bontani az állást, mert többé reá szükség nints: úgy az okos lélek tehettségeinek kifejtődzésére szükséges ez a' test, mert ennek érzékenységei által szerez ő esméreteket; — még a' hit is a' hallásból vagyon; — de mikor megtanúlta azokat, mellyek az ő tökélletességére és ditsőségére valók; viszszamehet a' por a' földbe; bomolhat az állás, mikor már az épület áll.

Oh halhatatlan halandók! tanúljuk a' mi kettős természetünket igazánn esmérni; tanúljuk a' mi mostani állapotunknak a' test életének állhatatlanságát általlátni, hogy bétekínthessünk a' mi jövendő állapotunkba, és felvehessük a' lélek életének valóságát, melly a' halandóságonn túl van. Tsak úgy gondolkozhatunk helyesenn a' jövendőkről, ha a' jelenvalókról igazánn ítélünk. A' ki azt sem látja világosann a' mi a' szeme előtt van, hogy láthatná a' meszszevaló tárgyakat? A' ki a' halandóságonn sem tud okosonn végig nézni, hogy láthatná a' halhatatlanságot? A' ki úgy

ra-

ragaszkodik a' világi kívánságokhoz, és úgy él, mintha elfelejtette vólna, hogy halandó: nem tsuda ha a' jövendő életnek és ítéletnek emlegetése, tsak ollyan néki mint valamelly álom; mert az ő gondolatja az állati természetenn felyűl nem emelkedhetik.

Annakokáért, mivel mi megtaníttattunk az Isten beszédéből, hogy mikor a' por földé lészen, a' mint az előtt vólt, a' lélek megtér az Istenhez, a' ki adta vólt azt; hogy nem arra való a' föld, hogy azonn és abbann mind örökké lakjunk, hanem mennyei lakó hely és mennyei test vagyon minékünk ígérve: előttünk tartvánn ezt a' bóldog reménységet, tőltsük úgy ezt az életet, mint halandó és halhatatlan természetű, okos teremtésekhez illik. Keressük a' porrá lejendő testnek ártatlan gyönyörűségeit is, míg lehet: de ne felejtsük el e' mellett, keresni a' léleknek nemesebb örömét, melly a' jó lelkiesméretnek ditsekedése, az Istenhez való közelítésbenn. Örűljünk azonn ha betsületesenn élhetünk a' világonn: de sokkal inkább örűljünk azonn, ha tudjuk hogy a' mi neveink béírattattak mennybenn. Szorgalmatoskodjunk a' testnek eledeléért, és egyéb világi jókért: de mindenek felett a' léleknek eledeléért, és ama romolhatatlan kintsért, melly a' halhatatlan léleknek számára tartatik.

Így Keresztyének! bátor tekintettel mehetünk szembe a' mi világi életünknek minden viszontagságival. Ha bóldog időket érünk; nem tsal meg bennünket azoknak édessége, nem ragad szívünk a' világhoz, mert tudjuk, hogy a' por földé lészen. Ha szomorú napokat kell látnunk, nem tsüggedünk el, mert tudjuk hogy tsak addig tarthatnak azok, míg a' por földé lészen. Ha majd reánk nézve is lejárja az ő napjait a' múlandóság mikor meg se gondolnánk: úgy fogadjuk a' halált, mint kedves vendéget, melly minket a' reménylett bóldog örökkévalóságra általviszen. És így mind bóldog, mind bóldogtalan állapotunkbann, mind életünkbenn, mind halálunkbann, örömünkre és vígasztalásunkra, egésségünkre és gyógyúlásunkra szolgál, ama keserű de használatos és jóltévő orvosság: *Por vagy, és porrá kell lenned.* Ámen.

XXVII. PRÉDIKÁTZIÓ.

A Keresztyén Vallás Ditsőssége.

Mondódott a' Szathmári Ref. Templom Felszenteltetésére.*

'Sólt. 96: 6—9.

DITSŐSÉG és SZÉPSÉG vagyon az Úr előtt, ERŐSSÉG és MÉLTÓSÁG az ő Szent Hajlékábann. Adjatok az Urnak, népeknek nemzetségi! adjatok az Úrnak ditsőséget és erősséget. Tulajdonítsatok az Úr Nevének ditsőséget, adjatok ajándekot, és menjetek bé az ő pitvariba. Imádjátok az Urat az ő Szent Hajlékának ékességébenn.

Dávidnak ezen szavaiból kitettzik, minémű érzései vóltak ennek a' kegyes embernek, az Isten és a' Vallás eránt. Látjuk, minémű válogatott szókkal magasztalja itt a' szívnek telyességéből szólló száj, az Istennek és az ő hozzá közelítőknek ditsősségét: *Ditsősség és Szépség vagyon*, úgymond, *az Úr előtt, Erősség és Méltóság az ő szent Hajlékábann!* Minémű szent elragadtatással hívja meg a' népeket a'

* Ezt a' Szathmári Ekklé'sia is különösenn kinyomtattatta.

szerető szív, hogy hódoljanak az Úrnak: *Adjatok az Úrnak, népeknek nemzetségi! adjatok az Úrnak ditsősséget és erősséget. — — — Imádjátok az Urat az ő szent Hajlékának ékességébenn!*

A' mint a' Krónikák első Könyvének XVI-dik Részéből tudjuk; akkor foglalták el ezek a' szent érzések Dávidot, mikor ő a' Szent Gyülekezetnek hellyét, felállította és megállapította Sionbann, és a' közönséges Istenitiszteletnek módját elrendelte. Repesett a' lelke, mikor látta, hogy készenn vagyon a' hely, melyre gyülekezni fognak az Úrnak nemzetségi, így serkengetvénn még azu'ánn sok idővel is egymást: *Jertek menjünk fel az Úrnak hegyére, a' Jákób Istenének Házába: hogy megtanítson minket az ő útaira, és járjunk az ő útaibann.* a)

A' Dávidéhoz hasonló buzgóság serken fel, K. Gy. mi bennünk is most, midőnn egybegyűltünk e' Házba, hogy ezt az Örökkévalónak tiszteletére szenteljük. Kitsoda vólna közöttünk, a' ki hideg vérrel lehetne, sőt a' kit által ne hatna a' Vallás eránt való tiszteletérzés, midőnn ezt a' figyelmező Gyülekezetet, itt az Úrnak színe előtt, Vallásbeli buzgóságból egybeseregelve látja? Ne botsássuk el K. A! ezt a' szép alkalmatosságot; elmélkedjünk azokról

a) E'sa. 2: 3.

ról a' dolgokról, melyekről hasonló környűlállásokbann elmélkedett Dávid, mert bizony *Ditsősség és Szepség vagyon az Úr előtt, Erősség és Méltóság az ő Szent Hajlékábann.* Nem lehetne ezt a' szerentsés órát hasznosabb végre fordítanom, mint ha veletek együtt értekezem 1. arról a' Ditsősségről és Szépségről, mely vagyon az Ur előtt, vagy a' melyre az Isten, a' Vallás által emeli az emberi természetet. Mert, valamint fényesség vagyon a' Nap előtt, mivel az ő súgárjtól színeket és fenyt vesznek az előtte lévő testek; valamint tisztesség vagyon a' földi Fejedelmek előtt, mivel az ő ditsősségekből, tisztességet és méltóságot vesznek, a' kik nekik udvarolnak: úgy Ditsősség és Szépség vagyon az Úr előtt; mert ezeket adja ő az ő hozzá közelítőknek. *b*) 2. Értekezem arról az Erősségről és Méltóságról, mely vagyon az Urnak Szent Hajlékábann; vagy arról, miképpenn erőssíti meg az embert, a' Vallásnak ditsősségébenn, a' külső Isteni tisztelet; és mely méltóságosok azok a' Vallás'i szent gyakorlások, mellyek a' Keresztyének Templomibann végbemennek. Ezeket megértvénn, így serkenthetjük osztánn 3. egymást, a' Vallás eránt való hűségre és szent buzgóságra: Jertek el népeknek nemzetségi! Jertek

b) 'Sólt. 84: 12.

tek el, és adjunk Ditsősséget az Úrnak; menjünk bé az ő pitvariba, és imádjuk az Urat az ő Szent Hajlékának ékességébenn!

I.

Azt mondom hát, hogy az embernek, mint okos teremtésnek, minden szépsége és tökélletessége a' Vallástól függ; és tsak ez emeli fel őtet arra a' ditsősségre, melyre az emberi természet felhághat.

Magának az Istennek Ditsőssége, teszi az ő Bőltsességét és Jóságát, mellyet az ő Hatalma, a' Világnak igazgatásábann, és az ő Országának felállításábann, kimutat és gyakorol. Az okos emberi természetnek ditsőssége is, a' Bőltsesség és Jóság, melyre az ő értelemmel és akarattal bíró lelke eljuthat. Ez a' mi ditsősségünk más állatok felett: 1. Hogy mi érteni, gondolkodni, elmélkedni tudunk; melly által külömbkülömb esméreteket, tudományt, bőltsességet szerezhetünk magunknak. 2. Hogy van lelkiesméretünk, melly által meg tudjuk ítélni, mi a' jó, mi a' gonosz, mit kell és mit nem kell, mit illik és mit nem illik tselekednünk; melyekről a' több állatok semmit sem tudnak; tudjuk, hogy a' jó lelkiesméretnek követése, az erkőltsi tökélletesség,

az

az okos Léleknek minden dísze, és abbann érezheti ő minden méltóságát, ha tudja, hogy a' Jó nevet megérdemli. Úgyde ez a' Ditsősség és Szépség, tsak az Úr előtt vagyon, mind a' Tudomány, mind az Erkőlts, tsak az ő tőle adatott Vallás által lehet tökélletes. Vallás nélkül, az embernek minden tudománnya tökélletlen, és a' legszükségesebb dolgokbann való gyalázatos vakság; Vallás nélkül igaz jószívűvé, és tökélleres lelkiesméretűvé lenni, lehetetlen. Úgyanis:

I. A' mi a' Tudományt nézi: tsak a' Vallásbeli Hit által lehet az embernek esmérete tökélletessé, mert ez által világosodik meg azokbann a' dolgokbann, mellyeknek a' tapasztalásból végire nem mehet, t. i. az Istennek és a' maga Lelkének esméretébenn. — Ha a' Világnak alkotmánnyából, és a' teremtett dolgokból, kihozza is a' Teremtőnek lételét: de lehet-é néki ahoz közelíteni, és annak különös szeretetére számot tartani? nem tudhatja. A' Hitnek Tudománnya pedig arra tanít minket, hogy az Isten, nékünk nem annyira Teremtőnk, mint Atyánk; testünknek Teremtője, de lelkünknek édes Attya; mert minket a' maga képére teremtett, *c*) és az ő Természetének részesivé tett; *d*) szeret minket, és a' mi lelkünknek bóldogságát mun-

c) 1 Móz. 1: 27. *d*) 2 Pét. 1: 4.

kálódja. — Továbbá, ha a' belső tapasztalásból megesméri is az ember, hogy vagyon ő benne gondolkodó Lélek: de mint leszsz annak dolga túl a' koporsónn? megmarad-é ez a' nemesebb rész, mikor a' test meghal, vagy ő is eltemetődik ennek a' sárháznak d ledéki között? annak végire nem mehet. De a' Vallásbéli Hitnek Tudománnya, megtanít minket, hogy ne úgy nézzük magunkat, mint tsak földi okos és ravasz állatokat; hanem tudjuk meg, hogy mikor majd ez az állati test, a' rothadandóságnak törvénnye szerént elbomlik, és rólunk lehúll: megmarad az Isten képére teremtetett Lélek; és ha azt készítettük az örökkévalóságra, más lakóhelyekre *e*) mégyen által, mellyek készíttettek nékünk, a' mi Mennyei Atyánknak Hajlékibann. — Ímé K! ilyen Ditsősség vagyon az Úr előtt! Így tészen minket, bizonyos értelembenn, mindentudókká a' Vallásbeli Hitnek Tudománnya, a' szerént a' mint meg vagyon írva: *f*) *Ti mindeneket tudtok.* Mert a' láthatatlan Istennek esméretére juttat, és ő hozzá közelvalókká tészen; azonkívül megtanít arra, mik vagyunk, és mit várhatunk jövendőbenn.

Ne ütközzünk pedig azon meg A! és a' Vallásbéli tudomány ne lát a sék előttünk gyarlónak annál fogva, hogy abbann mindent tsak hinni

e) Ján: 14: 2, 3. *f*) 1 Ján. 2: 20.

hinni kell. Valósággal a' ki a' Hitet, és hitbéli esméreteket öltsárolja, *g)* a' maga ítélőtehetségének nagy gyengeségét, és a' dolog természetére való figyelmetlenségét árúlja el Hiszem eggy az, hogy képtelenség azt kívánni, hogy a' láthatatlan dolgokat — a' miniműekről a' Vallás tanít — testi tapasztalással esmérjük meg: más az, hogy az okosságnak szeme, nem a' tapasztalás, hanem a' Hit, *h)* és a' mi okos lelkünknek ditsőssége, az esméretekre nézve abbann áll, hogy mi hinni tudunk, az oktalan állatok pedig nem tudnak hinni. Ők is látják és tapasztalják azt, a' mit mi látunk és tapasztalunk; de ha mi osztánn ő felettek valami esmérettel bírunk, az többnyire nem egyéb, hánem Hit. Ha a' régi történetekről, vagy a' tőlünk meszsze lévő, és soha se látott dolgokról, valamit tudunk; azt hit által tudjuk. Ha a' jövendőkről valamit állítunk; Hit által állítjuk Nem tsak, hanem még az előttünk forgó tapasztalásbeli dolgokbann is, ha valamit többet tudunk egyéb állatoknál; az abbann áll, hogy a' mi lelkünknek okossága felemelkedik Hitre, azaz, megesmerünk azokbann ollyan Igasságokat, mellyeket szemmel látni, tapasztalni nem lehet, és a' mellyeket sem az oktalan állatok, sem azok az emberek, a' kiknek esméretek és gondolkodások még a' Hitre fel nem

g) Júd. V. 10. *h)* 'Sid. 11: 1.

nem emelkedett, nem tudhatnak. P. o. a' természetvizsgáló hiszi, hogy a' levegőég nehéz, és hogy az ember testénn, köröskörűl egynéhány mázsányi fekszik; pedig azt senki sem érzi. Az égvizsgáló, ollyan erősenn hiszi, mint a' maga lételét, hogy a' nap eggy helybenn áll, és a' föld forog kettős forgással körűlötte; pedig a' szemmel látás ezzel ellenkezőt mutat. — Így hát K! a' hitbeli esméret óltsárlást érdemel é? tsekélyebb és bizonytalanabb esméret é ez a' szemmellátásnál? Ingyen sem! sőt ha jó fundamentomonn épűl; minden szemmellátásnál ditsőssségesebb, erőssebb, és bizonyosabb; és a' láthatatlan dolgokra nézve, az Istennek és a' magunk lelkének esméretére nézve, ez a mi ditsősségünk: a' Hit, az Úr előtt vagyon, azaz, az Úrtól adatott Vallásnak tudományából származik. De mint a' természetvizsgálónak okosságát, az ő tudományábann való szorgalmatos forgolódás, és okos elmélkedés emeli fel hitre: úgy a' Vallásbann is, ezt a' ditsősséget tsak úgy éri el az ember, ha elővészi ítélő tehettségét, és nem diribbenn darabbann, hanem egész függésbenn veszi elmélkedés alá a' Vallás igasságait, és azokról, — nem azoknak tudatlan beszédek utánn tsapongva, a' kik szeretnék, ha nem lenne más élet, hanem — értelemmel, és a' setéttségnek

nek tselekedeteitől megtisztúlt szívvel gondolkozik. *i*)

II. Másik ditsőssége a' mi lelkünknek a' Jóság, az erkőltsi tökélletesség. Ez a' szépség is tsak az Úr előtt vagyon, azaz, tsak a' Vallás által lehet erre jutni. Vallás nélkül jó lelkiesméretűvé igaz lelkűvé lenni lehetetlen.

Hogy az emberi természet meg van romolva, azaz, hogy az állati indúlatok és kívánságok, úgy erőt vettek abbann, hogy az ember azokat inkább követi, mint az okosságnak és lelkiesméretnek diktálását; nevezetesenn: hogy a' bujaságnak indúlatja, és testi gyönyörűségek kívánsága által, kész eltapodni a' szemérmetességet, és illendőség érzést, mértékletlenkedik az ételbenn, italbann, 's egyebekbenn, és rohan a' maga rontására; hogy a' fösvénységnek indúlatja, és a' haszon 's nyereség kívánsága által, kész eltapodni az igasságot, illendőséget, szeretetet, hogy a' mások megtsalásával, meglopásával, a' maga hasznát munkálódja; hogy a' kevélységnek indúlatja, 's mások elébe való törekedés kívánsága által, kész eltapodni a' mások személyét, jussát, betsűletét, a' felsőbbekre irígykedik, azokat gyűlöli, utánnok áskálódik, a' maga sorsúakkal verseng, gyűlőlködik, az alatsonyabbakat megveti,

i) Ján. 1: 46, 47. és 3: 19.

veti, lenézi 's a't: ezek ollyan szomorú igasságok; mellyeket bizonyítani nem szükség.

Miképenn lehet hát, az így elrútúlt emberi természetet megszépíteni, és azt az ő állati durvaságából kipallérozni? Hogy lehet az embert, az erkőltsi tökélletességre felemelni, hogy az igasságnak és szeretetnek törvényét, mindenkor jó lelkiesmérettel megőrizze? Vagynak erre három eszközök, mellyek által mintegy gráditsokonn emelkedhetik fel az ember a' tökélletességre.

1.) Első eszköze az erkőltsök szelídítésének, a' Polgári Társaságbéli Törvény, melly a' vétkes tselekedeteket bűntetés alatt tilalmazza. Ez, ha szorossann kiszolgáltatódik, annyibann jobbítja az embereket, hogy zabolánn tartja az ő indúlatjokat, hogy ne merjenek gonoszt tselekedni, a' bűntetéstől való félelem miatt: de minthogy az indúlatokat és kívánságokat nem igazgathatja; arra nem mehet, hogy az embert valósággal jóva tegye. Úgy, hogy a' ki még az emberi természet pallérozódásának, ezenn az alsó fogánn áll: bár ha fél is nyilvánn vétkezni; de ha reményli, hogy a' törvénynek vígyázó szemeit elkerűlheti: minden igasságtalanságot kész véghez vinni titokbann, és még abból, hogy valaki jó Polgár, a' társaságbeli törvény ellen nem vétett, Bíró előtt nem vólt; nem következik,

kezik, hogy jó ember vólna. Ekképenn az erkőltsök szelidítésére, első eszköz a' tilalom és kénszerítés, és ez által az ember pallérozódásának első gráditsa, a' félelemből származott Polgári Hipokritaság.

2.) Második eszköze az emberi természet pallérozódásának, a' Testnek Bóltsessége, vagy a' Világi Bőltsesség. Nem a' természet' titkait vizsgáló tudományt értem ezenn, hanem azt, a' melly által magát esmeri meg az ember, hogy legyen maga magának törvénye, és a' mellyet nem is annyira az oskolai tanítás, mint a' jó nevelés, magára való figyelmezés, és másokkal való társalkodás által lehet megszerezni. Könnyenn megtanúlhatja az ember azt a' bőltsességet, hogy megtudhassa, mi a' helyes és helytelen tselekedet, mi az igasság, mi az igasságtalanság, mi az emberség, mi az embertelenség, mi a' jó, mi a' gonosz; mert hiszem ezek az esméretek benne vagynak az ő okos lelkekbenn, tsak ki kell fejtegetni. Ha hát az ember, az oktatás, jó nevelés, társalkodás által arra szokik, hogy magára figyelmezzen: általlátja, hogy mikor ő tudva és akarva ollyat tselekeszik, a' mit az ő lelke igasságtalanságnak 's roszsznak lát; akkor az okosság ellen tselekeszik, és nem tsak a' mások, hanem a' maga tulajdon ítélete szerént is, ő akkor nem jó ember. Úgyde minden, a'

kibenn

kibenn az okosság valamennyire ki van fejtődzve, szereti magát jónak tartani; kiváltképenn pedig kívánja azt, hogy mások ő felőle jó ítélettel légyenek, és őtet betsületes jó embernek tartsák. Mennél nagyobb benne ez a' kívánság, annál hatalmasabb indító okot érez magábann arra, hogy betsületének féltéséből, önként kerülje azokat a' roszsz tselekedeteket, mellyeket a' polgári törvény büntetés alatt tilalmaz; sőt hogy ollyan szeretet munkáit is gyakoroljon, mellyeket a' polgári törvény nem parantsolhat. Mint a' hajladozó gyenge fát, eleinte gyámolhoz kell kötni; ha pedig osztánn megerössödik, egyenesenn nő az gyámol nélkül is: úgy az erkőltsök szelídítésére, először tilalom és fenyíték kell; de mikor okoskodik az ember, önként tselekeszi azt, a' mire eleinte kénszeríteni kellett.

Ez a' betsületre való vígyázás, teheti az embert szép maga viseletűvé, arányossá, nyájassá, emberségessé: de az ő szívét valósággal jóvá, és erkőltsét tökélletessé nem teheti. Ugyan is: A' természeti okosság szerént élő embernek — a' kit még nem a' Vallás vezérel — minden tselekedeteinek kórmánnya a' Betsületérzés, már akármi légyen az indító oka. Tudja ő miről mit ítélnek mások, 's azért minden maga viseletébenn arra vígyáz, hogy a' mások felőle való jó ítéletét, vagy a'

betsü-

betsületet fenn tarthassa; sokszor a' hasznot is elbotsátja, sokszor kész inkább kárt vallani is, tsakhogy betsületes ember maradhasson. De ha titkonn, vagy szőttfont mesterséggel, vagy igasság' színe alatt, tsinálhat magának igasságtalan hasznot; ha betsületének kotzkáztatása nélkül, lehet irígy, gyülölködő, rágalmazó, áskálódó, fajtalan 's a't: már ezek ellen az ő bőltsessége, 's betsületérzése tartalékot nem esmér. Sőt a' nyilvánn való bűnöket is akadék nélkül tselekeszi, ha látja hogy azokat tselekedni módi, és sem a' törvény, sem a' sűrű példáktól megtompúlt közönséges ítélet, azokért az ő betsületébennn nem piszkál; a' mint ezeket a' tapasztalásból bébizonyítani könnyű. Ekképenn az erkőltsök nemesítésére második eszköz, az Illendőségnek és Betsületnek megesmértetése, és ez által az ember pallérozódásának második gráditsa: a' Betsületérzés, vagy az Erkőltsi Naturalismus; de a' melly, ha igazánn akarunk szóllani, a' mint a' mondottakból kitettzik, nem egyéb, hanem: Erkőltsi Hipopokritaság.

Azombann igasságtalanság vólna, az emberi okosságot ollyan nyomorúltnak tartani, mintha néki elegendő bőltsessége nem lehetne az erkőltsök megjavítására. Mert, ha a' betsületérzést nem attól függesztenénk fel, mit

ítélnek mások? hanem mit ítél a' magunk tulajdon lelke? tagadhatatlan, hogy az okosság tudná hogy kellene lenni. De mivel azon okosság, a' melly tudná mi vólna a' kötelesség, a' magunk szeretetének édes ösztönétől vonattatik, az indúlatoktól pedig el is ragadtatik az ellenkezőre: bátrann lehet mondáni, hogy az ő bőltsessége, az emberi természet megjobbítására elégtelen, és ha másunnan segíttsége nints; az erkőltsökkel nem bír.

3.) Segíttségűl jő hát a' külömbenn tehetetlen okosságnak, a' Harmadik eszköz, a' Vallás. Értem ezenn a' Keresztyén Vallást, azt a' hitnek tudományát, és azokat az életnek parántsolatit, mellyek a' Krisztus Évangyéliomábann vagynak. Ez épenn azokat az igasságnak és szeretetnek törvényit rakja az ember elébe, mellyeket az ő okos lelke, a' mága bőltsességéből is esmér; hanem azt tanítja azokról, hogy azokat maga a' Mindentúdó és mindeneket látó Isten, az ő Szent Lelke által írta az ő szívébe *k)*, hogy azok szerént éljen, és úgy lésznek az ótet szűntelen látó Isten előtt, kedvesek az ő tselekedetei. Azt tanítja, hogy mikor az ember, eltőlti itt é' földönn az ő állati életét; az ő halhatatlan lelke, általmégyen az örökkévalóságra, és ott a' szerént leszsz bóldog vagy bóldogtalan, a' mint itt az

ő

k) Jerem. 31: 33. és 1 Ján. 3: 24.

ő erkőltse, jó vagy gonosz vólt *l*). Azzal bíztatja az embert, hogy ha titkonn vagy nyilvánn sok roszszat tselekedett is; tsak jobbúljon meg szíve szerént, az Istennek bűntbotsátó kegyelmére, és az örök életre számot tarthat *m*). Ez a' tudomány már, nem tsak a' külső tselekedeteket, hanem azoknak kútfejét is, a' szívet, igazgatja. A' ki ezt bévészi szívébe, és az Istenre 's a' jövendő élet reménységére való tekíntetből, tartja tiszteletbenn az igasság és szeretet törvényének kötelezéseit; azt emeli fel az erkőltsi tökélletességre a' Vallás.

És így az emberi természetnek erkőltsi szépsége az Úr előtt vagyon, mert a' szívnek tökéletes megjavítására, legfővebb eszköz a' Vallás; és az emberi természet pallérozódásának legfelső gráditsa: az Isteni félelem, mellybenn már a' hipókritaságnak semmi helye nints. Lehet az embereket palástolással és színmutatással megtsalni, de az Istent nem; lehet a' Vallásnak külső gyakorlásibann hipókritáskodni, de a' szívbéli Vallás, melly az Ur előtt vagyon, a' hipokritaságot egészenn kirekeszti. Épenn ez által, a' Vallás a' szív tökélletes megjavításának eszköze, midőnn arra tészen minket figyelmetesekké, hogy a' mindentúdó Isten látja a' mi legtitkosabb tse-

l) 2 Kór. 5: 10. Róm. 2: 6—8. *m*) Tit. 2: 11—14.

lekedetinket, sőt szívűnknek gondolatit is *n*); mikor arra int, hogy a' mi tselekedetinkbenn, ne az emberek ítéletét nézzük, hanem az Istenét, melly a' lelkiesméret által adódik tudtunkra; ne az emberektől várjuk a ditsősséget, hanem keressük a' ditsősséget melly Istentől vagyon. *o*)

Ímé ezek azok a' három eszközök, mellyek által mintegy gráditsonként emelkedik az ember, arra az erkőltsi tökélletességnek szépségére, melly az Úr előtt vagyon. Az Istennek szabad akarat szerént való nép kell; az embernek pedig először zabolára és fenyítékre vagyon szüksége. Mikor pedig már elébe adódik is a' testnek és léleknek java: minthogy a' testi élet elsőbb; megpróbálja először, a' testnek kedvét keresni a' ő kívánságibann; akkor figyelmez osztánn a' lelkiekre, mikor általlátta, hogy amazok az egész emberre nézve, hijábvalóság és a' léleknek gyötrelme. Nem lehet hát az ember jobbítását a' tökélletességenn kezdeni. A' ki a' lajtorjánn felakar menni, szükség hogy először az alsó fogra lépjen. Mint a' test állapotjára nézve, először gyermek az ember, azutánn maga kedvénn járni szerető, de megéretlen ifjú; idővel leszsz higgadt gondolkozású meg lett emberré: így vagyon ez az erkőltsökre nézve is; itt sem lehet el-

n) Zsolt. 139: 1—12. *o*) Ján. 5: 44.

elugrani a' gyermeki időt, hogy az ember egyszerre tökélletes férjfiúvá légyen. És valamint az emberitársaság, gyermekekből, ifjakból, és öregekből áll: úgy a' Keresztyén külső látható Ekklé'sia, a' hitbenn gyermekeket, a' test szerént bőltselkedőket, és a' tökélletességre törekedőket foglalja magába. Ebből megtettzik, hogy annak az erkőltsi szépségnek elérésére, melly az Úr előtt vagyon, mind a' három előadott eszközök, eggyütt kívántatnak meg.

Még pedig ezek között a' Polgári törvény az első, melly megveti a' fundamentomot, mellyre osztánn mind a' Világi bőltsesség, mind a' Vallás építhet. A' vad erkőltsű ember, érzéketlen a' betsűlet, igasság, illendőség eránt; az okosságnak előhordott okai lepattognak az ő kemény szívéről; annyival inkább hijába beszéll néki a' Vallás. Zabolázza meg hát őtet először a' törvény, és vessen akadályt az ő kívánságinak; majd akkor érkezik magába szállani, és észre veszi, hogy nem jól tselekedett; majd így talám a' Vallás előtt is megnyílik az ő szíve, és gondolóra veszi, hogy az Isten is megítéli az ő tselekedeteit. Nem példanélkűl való dolog, hogy a' kemény nyakú bűnöst, a' bűntetés hozta észére, és hogy a' gonosztévő, a' ki minden Istenifélelmet levetkezett vólt, akkor kereste az Istent az ő késő p)

p) Péld. 1: 22—28.

fohászkodásival, mikor halálos szententziáját meghallotta. Tsak abbann a' társaságbann lehet, betsületérző jó Polgárokat, Istentfélő és jó lelkiesméretű embereket nevelni; a' hol a' Polgári fenyíték jó lábonn áll. A' hol az a' függetlenség által megzavarodik és felfordúl: bódúlásba jönn ott a' nép, nints többé a' betsületre és illendőségre tekintet, számkivetődik a' Vallás és az Istenifélelem is addig, míg a' zűrzavar tart; a' mint ezt a' mi érésünkre, egy nemzetnek rettenetes példája, világ láttára megbizonyította. Kezdődjön hát az emberitermészetnek szelídítése, szépítése, ott a' hol kell, t. i. a' Polgári jó igazgatásonn; tétessenek az emberek, az oktatás, tanítás, és az erkőltsi kötelességeknek megesmértetése által, érzékenyekké a' betsület eránt: majd akkor osztán, a' mi a' törvénynek, és a' világi vagy test szerént való bőltsességnek lehetetlen t. i. hogy az embereket igaz és jó lelkiesméretűekké tegye; elvégezi a' vallás, melly az ő követőit arra bírja, hogy tiszta és botránkozás nélkül való lelkiesmérettel járjanak, mind Isten mind emberek előtt mindenkoron. — Így tehát a' mi lelkünk, mind az értelemre nézve a' tökélletes tudományt, mind az akaratra nézve az erkőltsi tökélletességet, az Istentől nékünk ajándékoztatott Vallásból veheti. A' ditsősség és a' szépség az Úr előtt vagyon.

II.

II.

Ezekből kell már megítélni K. Gy! azokat a' szent tzeremóniákat, gyakorlásokat, mellyek az embert a' Vallás eránt való tiszteletre, 's annak bóldogító hasznaibann való részesülésre segítik. Maga ugyan a' Vallás, nem valami külső dolog, hanem a' szívbenn vagyon; mert az nem egyéb, hanem az erkőltsi kötelességeknek, mint Isten parantsolatinak, tiszteletbenn való tartása; és a' ki magábann ezt érzi, tsak annak van igazánn vallása: de mivel a' mi lelkünknek minden esmérete, a' testnek tapasztalása által kezdődik, buzgósága a' külső dólgok által serkentődik; és mivel a' maga belső érzéseit, a' test által jelenti ki a' lélek; külső gyakorlások által is kell néki vezéreltetni és segittetni a' Vallásra, ditsőíteni kell az Istent nem tsak lelkünkbenn, hanem testünkbenn is *q*). Mely tiszteleteseknek kell hát tartanunk azokat a' Helyeket, a' hol az emberek öszvegyülekeznek, hogy meghallják a' Hitnek tudományát, az Istennek hozzájok való szeretetét, és azt, mit tselekedjenek, hogy számot tarthassanak a' nékiek igért örökségre! Mely tiszteletesek azok a' Helyek, a' hol a' halandók, az Örökkévalónak tiszteletére hódolnak, és külömbbkülömbb gyakorlásokkal kimutatják, hogy nékik az ő lelkekre

q) 1 Kór. 6: 20.

gondjok van! A' kinek szívébenn vagyon az Isten eránt, és a' maga tulajdon lelke eránt, valamelly vallásbeli érzés: lehetetlen hogy örömmel és belső gyönyörűséggel el ne teljen, mikor ezeket látja, és maga is bennek részt vehet. Az Istenfélő Dávid, számtalan helyekenn tészen arról vallást, hogy ő semmibenn e' világonn nagyobb gyönyörűséget nem talált, mint mikor az embereket, a' külső Istenitiszteletnek dolgábann foglalatoskodni látta, és maga is abbann részt vehetett; mert tudta ő, hogy ez az eszköz, melly az embereket a' Vallásra, és annak bóldogító tzéljának elérésére segíti. Most is mikor ezt mondja: *Ditsőség es szépség vagyon az Úr előtt*: mindjárt ezt tészi utánna: *Erősség és méltóság vagyon az ő szent Hajlékábann.*

Ha még az Ó Testamentomi árnyékoknak, és példázatoknak Hajlékáról is így szólhatott Dávid: mennyivel inkább mondhatjuk mi ezt, a' Keresztyének Gyülekezetének helyéről: hogy ott erőssödnek az emberek a' hitbenn, és az Isten eránt való szeretetbenn; ott érzik az Isten fijainak méltóságát. Nem kell egyéb K. H! tsak vessünk eggy tekíntetet azokra a' dólgokra, mellyekből áll a' mi Isteni tiszteletünk; és azonnal buzgó örömmel megfogjuk vallani, hogy Erősség, és Méltósag vagyon az Úrnak szent Hajlékábann.

1. Mi-

1. Mikor eggy Városnak, eggy Helységnek népe öszvegyülekezve van a' Templombann; mitsoda szívreható látás, és lelket emelő gyönyörűség, azt az egész népet, mint eggy Atyának gyermekeit, eggy testbenn, eggy akaratonn, eggy foglalatosságbann, eggy dologra figyelmezve látni! Nem illyenek a' külső társaságbeli öszvegyülések, zsibongók szoktak azok lenni, és sok különböző akaratokkal egyenetlenek. Itt pedig tsendességbenn, öszvetalálkozik a' gazdág és a' szegény, 's mindeniket az Úr világosítja meg *r*), mindeniket megtanítvánn az ő sorsához képest, mit tselekedjen hogy idvezülhessen *s*). Itt az Előljárók, eggyütt látják a' népet, mellyet igazgatnak; és némünémű tiszteletet kéntelenek érezni, mind a' nép eránt, mind a' magok kötelessége eránt. Itt a' nép, a' maga társaságábann látja az ő Előljáróit, és a' kiket lát azokat szereti, betsűli, 's azoknak lelkekesméretéhez bízik; megemlékezik arról, hogy azok az Isten képét viselik *t*). Itt a' feljebb való lejjebb ereszkedik, az alatsony sorsú feljebb emelkedik; mindenik tanúlja esmerni, hogy a' születésből és világi szerentséből származó külömbség, az emberekbenn Isten előtt külömbséget nem tészen.

2. Mikor itt prédikáltatik az Isten beszéde: a' Mennyei Atya szóll az ő fijaival, ser-

r) Péld. 29: 13. *s*) Luk. 3: 10—14. *t*) 'Sólt. 82: 6.

kengetvénn őket kötelességeikre, és intvénn őket, hogy bolondságból ne vétkezzenek. Elejekbe tészi például az ő szerelmes Fiját a' Jézus Krisztust *u)*, hogy vegyék eszekbe, hogy nem lehetetlen embernek, az erkőltsi tökélletességre jutni; mert ő is igaz emberitermészettel bírt, még is tökélletesenn szent vólt, és ótet sem haszon sem kár, sem emberektől való disősség sem gyalázat, sem szenvedések, soha tsak egyszer is az igasságnak útáról el nem tántorították *x)*. Biztatja őket, hogy bűnös vóltokért való félelemből, ne irtódzanak az ő Attyoktól, és ne gondolják, hogy kiestek vólna az ő Atyai kegyelméből *y)*, mert tsak jobbittsák meg magokat; ő megbotsátja bűneiket az Isten és Ember Krisztusnak kegyelemnyerő érdeméért; tsak azokat rekeszti ki kegyelméből, a' kik jobbúlni nem akarnak. Továbbá, előre megmondja, mi haszna leszsz az ő engedelmességeknek; t. i. *ha a' jó tselekedetekbenn való állhatatossággal, keresik a' ditsősséget, tisztességet, és halhatatlanságot; megfizet nékik örök élettel z)*. Mitsoda felséges dolog a' Mennyei Atyának beszédéből, illyen erőssitéseket, és hathatós indító okokat hallani a' jóra, és osztánn a' jóra való törekedés által, az Isten fijainak méltóságát érzeni *j)*!

3. Mi-

u) Mát. 11: 19. *x)* Mát. 4: 1—10. *y)* Ján. 3: 16, 17. *z)* Róm. 2: 7. *j)* Róm. 8: 14.

3. Mikor dítséretekkel zengedezünk, és az ajakakkal való éneklés, tartósokká tészi a' léleknek elmélkedéseit, 's időt ád a' szívnek, hogy a' maga szent érzéseit kibuzoghassa: megérzi a' mi lelkünk, hogy az Ur lakozik a' szenteknek dítséretei között *v)*; és az Urbann való örömünket így jelentjük ki Dáviddal: *minteggy köverséggel betellyesedik az én lelkem, mikor víg ajakakkal dítsér tégedet az én szám. a)* Mikor eggy szívvel és szájjal könyörgünk: akkor az Isten fijai szóllanak, az őket szerető édes Atyával. Az ő gondviselésébenn való bizodalomból, megszóllítjuk őtet a' mi szükségeinkért, és hiszszük, hogy az ő szent akaratjával megeggyező kérésünket, meghallgatja. De mivel nem tsak kérésből áll az imádság, hanem ez abbann a' lélek és valóság, hogy mint a' jó gyermek, engedelmességével kedvelteti magát szüleivel; úgy mi is az Istenről való gondolatokkal, serkengessük magunkat az Isten ditsőítésére, és az ő parantsolatihoz való engedelmességre: tehát a' mi imádságunk is, melly bizonnyal meghallgattatik, főképenn abbann áll, hogy amaz Urtól tanúlt Imádságnak *b)* értelme szerént, igyekezzünk azonn, hogy bennünk és általunk szenteltessék az Isten neve; hogy álljon fel bennünk az ő országa, vagy mi igyekezzünk az ő országának tagjai lenni;

v) 'Solt. 22: 4. *a)* 'Sólt. 63: 6. *b)* Mát. 6: 9—13.

lenni; hogy tselekedjük az ő akaratját mint az Angyalok az égbenn; hogy az ő gondviselésébenn való bizodalommal, keressük igaz útonn módonn a' mi kenyerünket, és ne a' másénn kapkodjunk; hogy kövessük a' békességet mindenekkel, és az ellenünk vétőknek megbotsássunk; hogy kerüljük a' bűnökre való kísérteteket, és minden gonoszt. Avagy nem erősség és méltóság vagyon é hát az Úrnak szent Hajlékábann?

4. Mikor itt a' mi gyermekeinket megkereszteltetjük: új polgárokat ajándékozunk az Isten országának, az Idvezítőnek rendelése szerént kiábrázolvánn a' Keresztségnek vize által, hogy azok a' gyermekek a' természeti romlottságból kitisztúlvánn, a' tiszta és szent életre kötelezteteknek, hogy ne tsak víztől hanem lélektől is születtetvénn, bémehessenek az Istennek Országába. *c)*

5. Mikor itt, a' Krisztus kegyelemnyerő halálának emlékezetére, az ő parantsolatja szerént, a' Szent Vatsorával élünk: vallást tészünk, hogy ő a' mennyei kenyér, mellyel táplálttatunk az örök életre. Úgyhogy a' mint ő maga mondja, *d) a' ki ő hozzá mégyen, semmiképenn meg nem éhezik*; vagy a' ki megtartja az ő beszédét, mellyet testének napjaibann hírdetett, megérti mit kell néki tselekedni, hogy az örökéletet vehesse; *a' ki hiszen ő benne*;

c) Ján. 3: 5. d) Ján. 6: 35.

ne; *meg nem szomjúhozik soha*, vagy a' ki magát megjobbítvánn, óhajtja a' bűnbotsátó kegyelmet, mellyet ő, vérének húllásával szerzett; nem rettentheti azt többé a' bűnnek büntetésétől való félelem; mert nints azoknak kárhoztatások, a' kik ő benne vagynak. Mikor hát itt mint eggy Atyának fijai, eggy testnek, az Anyaszentegyháznak tagjai, eggy reménységnek örökösi, egy kenyérből részesülünk; érezvénn az egymás szeretetére való kötelezteténket, örvendezzünk a' mi Urunkbann Istenünkbenn, ki szerètett minket, és megváltott minket az ő vére által. Ekkor eltűnik előlünk a' halálnak félelme, túl látunk a' koporsónn; mert az Idvességnek fejedelme, ezt a' vígasztaló igasságot érezteti szívünkkel: *ma lett idvessége ennek a' Háznak* e) Avagy nem Erősség és Méltóság vagyon é hát az Urnak szent Hajlékábann?

6. Mikor itt, az Istenitiszteletnek végezetével kívánjuk megmutatni, hogy fogantja van bennünk az Isten beszédének, és megteremjük a' Hitnek gyümőltsét, a' szeretetet; mikor vagy közönséges szükségekre, vagy a' nyomorúltak segéllésekre, vagy az atyafiúi szeretetnek gyakorlására, alamizsnálkodunk: avagy nem erősség és méltóság é ez, hogy kimutatjuk ama tökélletességre való igyekezetünket, mellyre hívtat-

tat-

e) Luk. 19: 9.

tattunk; *f)* hogy légyünk irgalmasok és jóltévők, mint a' mi Mennyei Atyánk irgalmas?

7. Mikor a' mi fijaink és leányink; arra az időre jutnak, mellybenn többé nem jó az embernek egyedül lenni; és a' tiszta házassági élet által öszveköttetvénn, itt a' szeretetnek Istene előtt; egymásnak szeretetet és kőltsönös hűséget esküsznek: nem erősség és méltóság é az, hogy a' mint megvagyon írva *g)*, a' szentek házasságok, a' Krisztusnak az Anyaszentegyházzal való eggyességének képe, és ennél fogva a' jó feleség az ő férjének ditsőssége, és a' jó férj az ő feleségének koronája?

8. De még a' külső Polgári társaságra nézve is, erősség és méltóság vagyon az Úrnak szent Hajlékábann. Feljebb mondottam, minémű hasznos szolgálatot tészen a' Polgári törvény a' Vallásnak, és miképenn teszi le annak talpkövét; de ezt a' szolgálatot bővenn viszszafizeti és megjutalmazza, a' Vallás az ő Polgári igazgatásra viszszaható erejével. Nyomorúlt a' Polgári igazgatás, ha annak mindég tsak küszködni kell az engedetlenekkel, és erőszakkal 's bűntetésekkel kénszeríteni kell a' népet. Mikor hát a' virágzásba hozatott Vallás, szabad akarat szérént való néppé teszi a' népet, azt tselekedvénn, hogy a' Polgár szeresse Hazáját, szeresse Királyát, szeresse Elöljáróit,

f) Mát. 5: 45—48. *g)* Éfés. 5: 23—33.

róit, és légyen maga magának törvénye: mitsoda erősséget és méltóságot ád ez a' Hazának!! Bizony jól mondotta az újabb időkbenn eggy bölts törénytúdó. *h) A' Keresztyén Vallás formál megvilágosodott Hazafiakat, a' kik mennél inkább szeretik vallásokat, annál hűségesebbek Hazájokhoz. E' teszi a' Fejedelmeket bátorságosokká, következésképenn kegyelmesekké; a' Fejedelemmel szerettetti a' Jobbágyokat, a' Jobbágyokkal a' Fejedelmet. Tsudálatos dolog* úgymond *a' Keresztyén Vallas, mellynek tzélja úgy láttzik, hogy tsak a' mi jövendő életbéli bóldogságunk, már ebbenn az életbenn is bennünket bóldogokká tészen.* Mikor hát mi itt egybegyűlünk, és az engedelemnek lelkével, hallgatjuk a' mi Mennyei Atyánknak ezen parantsolatit: *Senkinek semmivel ne tartozzatok, hanem egymást szeressétek. i) Adjátok meg mindennek a' mivel tartoztok, a' kinek adóval adót, a' kinek dézmával dézmát, a' kinek félelemmel félelmet, a' kinek tisztességgel tisztességet. k) Minden lélek a' felső hatalmasságoknak engedelmes légyen, mert a' melly hatalmasságok vagynak, Istentől rendeltettek; l) Még a' te gondolatidbann is a' Királynak gonoszt ne mondj; m) Légyenek könyörgések a' Királyokért, Fejedelmekért, és minden tiszttségbenn helyheztette-*

---

h) Montesq. Espr. des Loix L. 24. c. 3, 6. *i)* Róm. 13: 8.
k) Róm. 13: 7. *l)* Róm. 13: 1. *m)* Préd. 10: 17.

tekért: *n*) kinek a' szíve vólna ollyan pártütő, hogy a' Vallásnak a' Polgári társaságra visszaható jóltévő erejét tagadni merné?

III.

Valljátok meg hát népeknek Nemzettségi, hogy Ditsősség és szépség vagyon az Úr előtt! Valljátok meg népeknek Nemzettségi, hogy Erősség és Méltóság vagyon az ő szent Hajlékábann! — Ellent nem állvánn a' külömböző hitformák és rendtartások a' Keresztyén Vallásbann, ez abbann a' lélek és valóság, hogy a Keresztyén ember, az Istent Attyának nevezheti, az Isten fijainak méltóságára emelkedhetik, a' bűntbotsátó kegyelemre, és a' jövendő örök életre számot tarthat, és az erkőltsi tökélletesség által, az Isten Országának tagja lehet. — Mint a' természet Urának sok formájú bőltsessége, számtalan külömböző nemű és rendű plántákkal ruházta fel, és ékessé tette a' földet, mellyek közzűl mindeniknek megvan az ő tökélletessége, mindenik megérleli az ő magvát, gyümőltsét, az ő neme szerént; mint az emberi Nemzetnek édes Attya, jónak ítélte azt, hogy az eggy vérből teremtetett emberi Nemzet, sokféle külömböző nyelvekre, népekre, népeknek nemzettségire oszoljon el a' földönn, mellyek közzűl mindeniknek meg van a' maga

bol-

n) 1 Tim. 2: 1, 2.

bóldogsága az ő neme szerént; mindenik szereti a' maga nyelvét, nemzetét, és azt a' másikkal feltserélni nem kívánja: úgy az Anyaszentegyház Fejedelmének Bőltsességével, nem ellenkezett az, hogy az eggy külső látható Keresztyén Anyaszentegyháznak tagjai, különböző felekezeteket formáljanak magok között e' földönn; tsakhogy mindenikbenn meglégyen a' lélek és valóság; *o)* mindenikbenn meglégyen az igaz Keresztyénségnek ama megesmértető jele, mellyet maga az Isten Fija mondott: *Erről esmérik meg mindenek hogy én tanítványim*, azaz Keresztyének *vagytok, ha egymást szeretitek. p)* — Sőt a' mennyire mi az emberitermészetet esmérhetjük; ha az egész föld kerekségénn két tökélletesenn egyforma falevelet lehet találni: úgy embert is lehet találni kettőt, a' kik az ő gondolkozások módjára, vélekedésekre, képzelődésekre, ítéletekre, kívánságokra, testek formájára nézve 's a' t. egymással tökélletesenn megeggyeznének. Azombann ezek között a' véghetetlen külömbségek között, tsak eggy a' tökélletesség, mellyre mindnyájoknak igyekezni kell, t. i. a' Szeretet, mellybenn áll a' Szenttség vagy az Erkőltsi Jóság; eggy az örökség, mellynek reménységére hívattattak, t. i. a' Jövendő Ditsősségnek várása.

o) 1 Kór. 12: 4—27. *p)* Ján. 13: 35.

Adjatok népeknek Nemzettségi! adjatok ajándékokat, áldozatokat az Urnak! A' régi tulkokkal és más állatokkal tett áldozatok, a' többek között azt is ábrázolták, hogy a' ki erkőltsi tökélletességre igyekezik; szükség hogy feláldozza az állati természetet, azaz, fojtsa meg, öldökölje meg *q)* a' testnek és vérnek kívánságit, mellyek tusakodnak a' lélek ellen, azaz, az erkőlts ártatlansága és szépsége ellen. *Ditsősség és szépség vagyon az Úr előtt;* nem állhatnak hát meg ő előtte a' gyalázatos indúlatok, az igasságtalan és szeretetlen tselekedetek. A' ki ezeket szereti és gyakorolja, nints annak, nem lehet annak vallása, bár akármely felekezetnek tagja légyen külsőképenn, bár akármint hipókritáskodjon annak a' vallásnak külső gyakorlásival, a' mellynek külső társaságába belé született. Gyűlöli az a' világosságot, a' kinek tselekedetei gonoszok. *r)* Adjátok hát népeknek Nemzettségi! ti magatokat adjátok áldozatúl *s)* az Urnak! Lemondvánn a' testnek kívánságáról, szemnek bujaságáról, és az életnek kevélységéről; engedjétek magatokat vezéreltetni az erkőltsi tökélletességre a' Vallás által; fogadjátok el a' ditsősséget és szépséget, mellyet az Úr ád.

Jertek el népeknek Nemzettségi! jertek menjünk be az Urnak pitvari-

q) Kolos. 3: 5. *r)* Ján. 3: 19—21. *s)* Róm. 12: 1.

riba; imádjuk őtet az ő szent Hajlékának ékességébenn! Éljünk a' külső Istenitiszteletnek azon eszközivel, mellyek az erkőltsi tökélletességre vezetnek: de ne gondoljuk, hogy magokból ezekből a' Szent gyakorlásokból állana a' Vallás; azok a' vallásnak tsak eszközi. A' földi Templomok, tulajdonképenn nem is az Istennek temploma, mert ő kézzel tsinált templomokbann nem lakozik; *t)* emberek templomi azok, mellyekbenn az emberek készíttetnek arra, hogy légyenek az Istennek szent temploma. *u)* Légyünk hát mi magunk a' Szent Léleknek templomivá, és ebbenn az ő Hajlékának ékességébenn imádjuk az Urat. Tartsuk ditsősségünknek a' Hitnek tudományát, melly által Atyánknak esmérjük az Istent, és túl látunk a' sírónn; tartsuk ékességünknek a' mi szívünkbe béírott lelkiesmeret törvényeit, mellyeknek a' Vallás ád erőt, mert a' *Ditsősség és szépség az Úr előtt van.* A' vallásbeli külső gyakorlások által, erőssíttsük magunkat a' Hitbenn és szeretetbenn; tanúljuk érezni és betsűlni azt a' méltóságot, hogy mi Isten Fijai vagyunk, mert *Erősség és Méltóság vagyon az ő szent Hajlékábann.*

Ennek a' Ditsősségnek és Szépségnek, ennek az Erősségnek és Méltóságnak légyen szenteltetve ez a' Ház, mely-

t) É'sa. 66: 1. *u)* 1 Kór. 3: 16.

be most ide gyültünk. Prédikáltassék ebbenn az Istennek életadó beszéde, mellyből böltsességet tanúljanak az ő hívatalosi. Hírdettessenek ebbenn az Istennek parantsolati, mellyekbenn örök élet vagyon. *x)* Jelentessék ki ebbenn az Idvezítő Kegyelem, melly a' Krisztusbann megjelent, mellybenn vigasztalást és bűnbotsánatot találjanak az ő megváltottai. Zengedezzenek itt éneklésekkel, buzogjanak könyörgésekkel és hálaádásokkal az áhítatos hívek. Szolgáltassanak ki a' Szent Sákramentomok, az Isten ígéreteinek megpetsételésére. Mindenkor örömmel, és lelki haszonnal gyülekezzenek ide, a' kik szeretik az Istent, és a' jótselekedetekbenn való állhatatossággal keresik a' Ditsősséget, Tisztességet, és Halhatatlanságot.

Te pedig óh ÖRÖKKÉVALÓ! ATYA, FIÚ, SZENTLÉLEK EGGY ISTEN! áld meg a' Te Híveidnek Gyülekezetét, tégyed foganatossá a' Te beszédedet, hogy a' Te hívatalosid, légyenek a' Szent Léleknek tiszta templomivá; lássák a' Ditsősséget és Szépséget, melly Te előtted vagyon; érezzék az Erősséget és Méltóságot, melly vagyon a' Te Szent Hajlékodbann. Ámen.

x) Ján. 12: 50.

Vége az utólsó Darabnak.

LAISTROM.

ELSŐ DARAB.

Lap.

I. Az Oskolai nevelés. - - - 11

Péld. 27: 11. *Bőltselkedjél szerelmes fiam és vídámítsd meg az én elmémet, hogy megfelelhessek annak a' ki énnékem valamit szemeimre vetne.*

II. A' Házi nevelés. - - - - 29

Péld. 6: 20. *Őrizd meg szerelmes fiam a' te Atyádnak parantsolatját, és a' te Anyádnak tanítását el ne hagyjad.*

III. Az ember Kis Világ. - - - 49

Jób. 26: 7. 10. *Az Úr kiterjesztette az Égnek kerekségét az üregenn, és a' földet a' semminn függesztette fel. — A' vizeknek színét megtzirkalmazta a' világosságnak és setétségnek határával.*

IV. A' Törvény a' szívbenn. - - 75

5 Móz. 30: 11—14. *Monda Mózes az Izraelnek: E' Parantsolat mellyet parantsólok én ma tenéked, nem titkoltatott el te tőled sem távol nintsen. — — — Hanem felette közel vagyon te hozzád, az Ige, a' te szádbann és a' te szívedbenn hogy bétellyesítsed azt.*

V. Az Öregek megbetsűlése. - 96

3 Móz. 19: 32. *A' vén ember előtt felkelj, és a' vén embernek ortzáját megbetsűljed.*

VI. Tisztaság, Szemérmetesség. - - 116

Jób. 31: 1, 2, 4. *Az én szemeimmel erőss szövetséget tettem vala; miért is vetettem vólna magamat valamely szűz utánn. Mert mitsoda jutalmam lett vólna onnan fellyül az Istentől? — — avagy nem látja é'ő az én útaimat, és minden lépésimet nem számlálja é meg.*

Lap.

VII. A' Házassági élet. - - - 139

Préd. 9: 11. *Élj a' te Feleségeddel a' kit szeretsz, a' te hijábavaló életednek minden napjaibann, ——— Ez a' te részed a' te életedbenn, és a' te munkádbann, mellyel e' világonn munkálkodol.*

VIII. Kártévő Szeretet. - - - 158

Péld. 27: 14. *A' ki áldja az ő barátját beszédével reggel jó idejénn felkelvénn, átkozás gyanánt vagyon annak.*

IX. Egymást intenünk kell. - - 176

3 Móz. 19: 17. *Ne gyűlöljed a' te Atyádfiját szívedbenn, hanem megfeddjed bátorsággal a' te felebarátodat, és el ne tűrjed ő benne a' bűnt.*

X. Keresztyéni Szeretet. - - - 193

Ján. 13: 34, 35. *Új Parantsolátot adok néktek, hogy egymást szeressétek. ——— Erről esmérik meg mindenek hogy én tanítványim vagytok: ha eggymást szeréteńditek.*

MÁSODIK DARAB.

XI. A' Világi jók. - - - - - 3

Préd. 3: 12. *Megesmértem hogy nintsen az ém. bereknek hatalmokbann a' jó, hanem hógy örvendezzen kiki és hogy jót tselekedjen.*

XII. Eszesség, Tudomány, Bőltsesség. 21

Péld. 23: [illegible]. *Szerezd meg az Igasságot, és el ne add, [illegible]. a' Bőltsességet, a' Tudományt, és az [illegible]zességet.*

XIII. Adás-vevés, Kereskedés. - - 39

Péld. 20: 14. *Igen hitván a' jószág, azt mondja a' vevő: de mikor elmenénd vele, akkor dítsekedik.*

XIV. Igaz Keresmény. - - - - 56

Jób. 31: 5, 6, 7. *Ha én tsalárdsággal jártam, avagy az én lábom álnokságra sietett: az Isten az Ő Igasságának serpenyőjével mérjen meg engemet, 's a' t.*

Lap.

XV. Kinek nehéz idvezűlni? - - 75

Luk. 18: 24—27. *Monda Jézus: Nehezenn mennek bé az Isten Országába a' kiknek pénzek vagyon; mert könnyebb a' tevének a' tűnek fokánn általmenni, hogynem a' gazdagnak az Isten Országába bémenni.* 's a' t.

XVI. Világi Bóldogság, és Kegyesség. - 94

1 Krón. 4: 10. *Jábes az Izraelnek Istenét hívá segítségűl, monduánn: Ha engemet igen megáldándaszsz, ——— hogy bút ne lássak:* szolgálok Tenéked. *És megadá Isten néki a' mit kért vala.*

XVII. Borital, Részegség. - - - 114

1 Móz. 9: 20—25. *Kezde Nóé szőlőt plántálni, mivelhogy a' földnek mivelésére adta vala magát. És minekutánna ivott vólna annak borábann; megrészegedék, ——— Felserkevénn pedig Nóé a' borból,* 's a' t.

XVIII. Szolgaság, és Fiúság. - - 132

Luk. 16: 10. *Ha mind-azokat megtselekedénditek is, a' mellyek néktek parantsoltattak; ezt mondjátok: Haszontalan szolgák vagyunk, mert a' mit kellett tselekednünk, azt tselekedtük.*

XIX. Az Isten létele, a' Természetből. 147

Tsel. 17: 26—28. *Az Isten az egész emberi nemzettséget egy vérből teremtette, hogy lakoznának a' földnek egész színénn ——— hogy az Istent megkeresnék,* 's a' t.

XX. Mezei Liliomok. - - - - 166

Mát. 6: 28, 29. *Vegyétek eszetekbe a' mezei liliomokat, mimódonn nevelkednek; nem munkálkodnak és nem fonnak. Mindazáltal mondom néktek, hogy Salamon minden ditsőségébenn nem öltözött úgy, mint ezek közzűl egy.*

XXI. Az ember féreg. - - - 184

Jób. 25: 6. *A' halandó ember féreg, az embernek fija ollyann mint a' féreg.*

Prédikátziók Laistroma.

Lap.

XXII. Bújdosó madarak. - - - 201

Jérém. 8 : 7. *Még a' gólya is az égbenn tudja az ő idejét; és a' gerlitze, és a' daru, és a' fetske tudják mikor el kell menni: az én népem pedig nem esméri az Úrnak ítéletit!*

XXIII. Mindenek változnak. - - 219

Jób. 38 : 31. *Nemde megtartóztathatod é te a' Fiastyúknak gyönyörűségét, és a' Kaszástsillagnak köteleit mególdhadd é?*

XXIV. A' Lélek is változik. - - 237

1Kór. 13 : 11. *Mikor gyermek vólnék úgy szólltam mint gyermek; úgy gondolkodtam mint gyermek; úgy értettem mint gyermek: minekutánna pedig emberkorra jutottam, elhagytam a' gyermekhez illendő dolgokat.*

XXV. Megtérés halogatása. - - 255

Péld. 1 : 23—26. *Ezt mondja a' Fő Bőltsesség: Térjetek meg az én dorgálásomra, ímé kiadom tinéktek az én lelkemet, tudtotokra adom az én beszédemet néktek. Mivelhogy hívlak titeket, és nem akarjátok, ——— és az én feddésemmel nem gondoltok: Én is a' ti nyomorúságtokonn nevetek, megtsúfollak, mikoron eljövénd az a' mitől féltek.*

XXVI. A' Halál jótétemény. - - 273

1Móz. 3 : 19. *Por vagy, és porrá kell lenned.*

XXVII. A' Vallás Ditsőssége. - - 293

'Sólt. 96 : 6—9. *Ditsősség és Szépség vagyon az Úr előtt, Erősség és Méltóság az ő Szent Hajlékábann. Adjatok az Úrnak, népeknek nemzetségi! adjatok az Úrnak ditsősséget és erősséget. Tulajdonítsatok az Úr Nevének ditsősséget, adjatok ajándékot, és menjetek bé az ő pitvariba. Imádjátok az Urat az ő Szent Hajlékának ékességébenn.*

5580

DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR
5510/18 50 gyárapodási megjelölése

Köblös Sámulyck ż eza Köry

ve

756.130

736.130